

20-
B

VAINO AUER

TULIMAATA TUTKIMASSA

KUVIA JA KUVAUKSIA SUOMALAISEN TULIMAA-
RETKIKUNNAN MATKOILTA TULIMAASSA
JA PATAGONIASSA

166 TEKSTIKUVAA JA
92 SYVÄPAINOLIITEKUVAA
SEKA 2 MATKAKARTTAA

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYYHTIO OTAVA

KUSTANNUS-
OSAKEYHTIO
O T A V A N
KIRJAPAINO
HELSINGISSÄ
1 9 2 9

*Vaimolleni ja lapsilleni
omistettu*

Sisällys.

	Sivu
I. JOHDANTO.	
Tulimaa. — Suomalaisen Tulimaa-retkikunnan synty	11
II. TULIMAAN LÖYTÖ- JA TUTKIMUSHISTORIA.	
Magallanes. — Espanjalaiset. — Englantilaiset. — Espanjalaisten asuttamisyritykset. — Hollantilaiset ja kaupalliset näkökohdat. — Ranskalaiset. — Tieteellinen tutkimus herää. — Italialaiset. — Pääsaaren tutkiminen. — Viimeaikaiset tutkimukset	21
III. MATKALTA MAGALLANESIIN.	
Elämää valtamerilaivassa. — Poikkeilemme satamiin. — Tulo Buenos Airesiin ja matkavalmistelut siellä. — Matkustus etelään. — Patagonian rannikon pikkukaupunkeja. — Meren elämistä. — Tulomme Magallanesiin. — Kaupungin syntyhistoria ja nopea kehitys. — Magallanes nykyään. — Retkikunta varustautuu. — Uusia ystäviä ja tuttavii Magallanesissa	26
IV. MERILEIJONIEN JA PINGVIINIEN VALTAKUNNASSA.	
»Elfridella» Magallanesin salmen vaahtopäissä. — Intiaanien ateria-tunkioita Isla Elisabeth-saaren rannalla. — Elämää saaren rannoilla. — Kisailevia hanhiparvia. — Jylhä Isla Marta-saari. — Merileijonat yllätetään. — Kormoraanien kaupunkeja. — Pingviinien vieraina. — Myrsky puhkeaa. — Myrskyn käsissä autiolla saarella. — Tulimaan rannoille. — Suojaisia ankkuripaikka. — Pöllöt ja tuko-tuko. — Pampan elämää. — Korrancho-haukat. — Paluu	46
V. ENSIMMÄINEN RETKI AARNIOMETSÄÄN.	
Myrskyävällä merellä. — Hevoskaravaanin lähtö Mc Ciellandin estansiasta. — Ratsastus pampalla meren rantaa seuraten. — Leväh-dys puestossa. — Pampan luontoa. — Lähestymme aarniometsää. — Ensimmäinen leirimme aarniometsän laidassa. — Aarniometsä. — Punaisenkeltainen suo theässä aarniometsässä. — Soiden salai-suus. — Lanantai-ilta nuotiolla. — Uusia suotutkimuksia	70
VI. SISÄMAAHAN.	
Lampaiden keritseminen. — Kohti sisämaata. — Puesto Mediassa. — Russphenin estansiin. — Suomalaisuisto kultakuumeen ajoilta.	90

VII. GUANAKOJEN JA PAPUKAIJOJEN VALTAKUNTAAN.

Pampaa myöten etelään. — Tulimaalisen hevosen hyvät ominaisuudet. — Hanhiparvet ja lammaslauhat. — Härkälajjakko lujilla. — Rio Grande-joen laakso. — Lähestymme metsälähetä. — Aarniometsän murrekoissa. — Ensimmäiset guanako-metsästyset. — Tulo Lago Lynch-järvelle. — Ilta Lago Lynchin leirillä. — Tutkimustyö edistyy. — Utelias guanako. — Etenemme jalan. — Aarniometsässä. — Guanako-metsästyks. — Roivaisen matkat. — Takaisin leirille ja paluu estansiaan. — Kaucemaksi sisämaahan .. 98

Sivu

VIII. JOULUNVIETTO TULIMAAN AARNIOMETSÄSSÄ.

Kohti erämaita. — Pampan hanhet. — Yksinäinen gaucho-maja. — Öinen ratsastus aarniometsässä. — Leirimme Rio Blanco-joen ranta-äärällä. — Lippujaukka. — Jouluatto aarniometsässä. — Joulu-päivän lepo. — Guanakojen elämää. — Papukajajat. — Aarnio-metsän elämää Lago Blanco-järven luona 115

IX. UUSIVUOSI VICUÑASSA.

Vicuñan estansia. — Uudenvuoden aatto. — Gauchojen tanssit. — Lampaanpaistajaiset 127

X. INTIAANIN OPASTAESSA VUORISTOON.

Varustautuminen. — Karavaani etenee joen laaksoa pitkin. — Laakson kauneus. — Hevoset ja lampaat. — Kondori. — Lammasjahti. — Halki metsien ja yli hyllyvien soiden. — Jääkauntinen laakso. — Viimeinen maja. — Leirimme. — Intiaanioppaamme. — Laakson luontoa ja lintuelämää. — Roivaisen matka Lago Deseado-järvelle 133

XI. PIKAINEN VUORISTORETKI.

Pillastunut hevonen. — Vuoristoratsastusta. — Haukan ja hanhien taistelu. — Söinen laakso vuoriston lomassa. — Lammaskoira työssä 145

XII. VAIKEA ERÄMAARATSASTUS.

Lähtö Vicuñasta. — Argentinan rajan yli. — Vuoriston tiheäpensaaiset rinteet. — Hevoset vajoavat suohon. — Vaikeata soista maastoja. — Suohon kuulleet härat. — Rio Turba-joen laakso. — Hanhet ja korrancho-haukat. — Meno Rio Turban yli. — Estansia La Marinassa 149

XIII. SOISTEN ERÄMAIDEN HALKI.

Lähtö La Marinasta. — Soldevillan autio maja ja nälkänen kissa. — Hevoset rypevät soissa. — Rio Claro-joen laaksoon. — Rankkasateessa erämaan paimenmaajaan. — Loppumattomia soita. — Kaunis laaksoaukeama. — Karavaani savirapakoissa. — Tulo Los Cerrosiin 159

XIV. VIIMEISIÄ ERÄMAAMATKOJA RATSAIN TULIMAASSA.

Estansia Carmen. — Vuoristoa kohti. — Erämaan puesto. — Sierra Beauvoirin jylhään vuoristoon. — Leirimme ja vuoriston luontoa. — Ankara paluu iltapimeässä. — Hevoset karkaavat. — Kohti Lago Fagnano-järveä. — Esteratsastusta. — Lago Fagnano saavutetaan. — Vieläkin soiden rasittamina. — »Rokulipäivä». — Paluu .. 169

Sivu

XV. AUTOLLA TULIMAAN PAMPAN HALKI.

Pampan tie. — Yöllinen autoretki. — Yöllinen pampa. — Kurjia teitä. — Rio Grande kylä Valtameren äärellä. — Cabo Peñasin merileijonat. — Autolla jälleen pampaa pitkin. — Pampan lintumaailmaa. — Vaikaa yöllinen automatka. — Aurinko vihdoinkin pilkistää. — Bóqueronin vuoriston rinteitä. — Guanako tiellä. — Kulta-kummen valtaisia jälkiä Rio Oro-joen rannoilla. — Porvenir. — Tulimaan päässari tutkittu 181

XVI. SAARISTON SOKKELOIHIN.

»Porvenir-alukseemme. — Juoppo matruusi. — Aluksen kelpo miehistö. — Alkutaival. — Puerto Hambren surullinen tarina. — Ensimmäinen ankkuripaikkamme sadealueella. — Delfiiniparvet. — Puerto Valdezin rauhaisa satama. — Autio asumus. — Valkea hanhi 193

XVII. SADEALUEEN AARNIOMETSÄSSÄ.

Magallanesin salmen poikki lounaaseen. — Vuonon perimpään soppeen. — Sademetsä. — Lago Laina löytyy. — Vuonon lintumaailmaa. — Hope-vuonon suojissa. — Ilta laivalla. — Hylätty intiaanien maja. — Sademetsän hankaluuksia. — Aarniometsä 203

XVIII. RACHA-MYRSKYN KÄSISÄ.

Tulo Fjordo Tristeza-vuonoon. — Jylhät jäätiköt. — Kehno ankkuripaikka. — Jäätikkökoski. — Rankkasateessa aarniometsässä. — Racha-myrsky puhkeaa. — Jännittävä sunnuntai myrskyn käsissä. — Onnekas yritys 213

XIX. VUONOJEN MAILLA.

Vuonojen sokkeleista maailmaa. — Jäätikköitä. — Eksynyt kalastaja-alue. — Bahia Cordoban ankkuripaikka. — Martinez-vuonon perukka. — Kauniita vesiputoksia. — Bahia Plüschowin jylhässä vuonoissa. — Vuonojen kauneus. — Monte Sarmiento näkyy. — Aurinkoinen vuonoaailma. — De Agostini-vuono. — Ankkurissa Monte Bucklandin ja Monte Sellan juurella. — Korppikotkat. — Myrskyn puhkeaminen. — Retikunnan jäsenten tapoja. — Toisessa suojaisessa ankkuripaikassa. — Ketun pesä. — Myrskyn paossa. — Laivakoira Muman surullinen elämä. — Gabriel-kanavassa 222

XX. TUNTEMATTOMILLA VESILLÄ.

Estansian jätteet erämaassa. — Uusia vesii. — Fjordo Finlandia löytyy. — Vuonon itäinen haara ja Finlandia-jäätikko. — Kranck nousee Sierra Nylandian huipulle. — Kesäpäivä Finlandia-vuonon rantamalla. — Runeberg-, Lönnrot- ja Kivi-jäätiköt. — Kapteenin tila arveluttava. — Fjordo President- Relander löytyy. — Bahia Kairamon vuonossa ankkurissa. — Almirantazgo-vuonon pohjoisrannalla. — Vesi 'palaa'. — Kiireellinen paluu Magallanesiin 243

XXI. KUOLEVA KANSA.

Sokea intiaanivaimo. — Juopunut intiaanimies. — Tapaninpäivä-ratsastuksella intiaanien vieraksi. — Miellyttävän intiaanin oppaamme elämänavaiheita. — Los Cerrosin intiaanit. — Intiaanien taisteluita. — Vanhan intiaanipäällikön vieraina. — Intiaanien alkuperä ja entisyys. — Villien intiaanien aikoina. — Kaameita kasvatustapoja. — Intiaanien uskonto. — Sekaverisiä intiaaneja. — Jaghan- ja alakaluf-intiaanit. — Intiaanien lukumäärän pieneminen. — Evankelinen lähetystyö. — Katolinen lähetystyö. — Syyt sukupuuttoon kuolemiseen 256

XXII. PATAGONIAN PAMPALLA JA VUORISTOSSA.

Kapteeni Rothenburg. — Autolla pohjoiseen. — Patagonian pampalla. — Suolajärvet ja pampin elämää. — Saksalainen jänis Patagoniassa. — Lammaslaumut. — Nathalesin pikkukaupunki. — Ultima Esperanza. — Merkittävät luolalöytö. — Matka Rio de los Chinasin estansiaan. — Tutkimustyöt Patagoniassa. — Jänislauvoja. — Vuoristoratseista. — Kaukainen erämaan maja. — Paluu estansiaan. — Kohti Paynen vuoristoa. — Vuoristopampaa. — Rio Paynen laakso. — Jylhään vuoristoon. — Autio maja vuoristossa. — Odottamattomia, mielisiä vieraita. — Viimeinen suo tutkitaan. — Myrsky-yö. — Paluu Magallanesiin 283

XXIII. KOTIIN.

Valmistaudumme kotimatalle. — Retkikunnan kokoelmat. — Tulimaan skunnianosoitus. — Kohti Suomea. — Kotona 311

Lyhennyksiä.

V. A. = Väinö Auer.

E. H. K. = E. H. Kranck.

E. H. = Esa Hyyppä.

H. R. = Heikki Roivainen.

Johdanto.

Tulimaa. — Suomalaisen Tulimaa-retkikunnan synty.

Etelä-Amerikan suuri manner työntää eteläisimmän kärkensä kahden valtameren väliin kohti Eteläisen Jäämeren ulapoita. Siellä tuo suippo kärki kaartuu itään särkyen saaristoksi, jonka Magallanesin salmi erottaa mantedesta. Se on Tulimaa, Tierra del Fuego, jonka eteläisin saariston kärki on merenkävijän kauhu, Kap Horn.

Tulimaahan kuuluu, pääsaarta lukuunottamatta, joka kolmion muotoisena valtaa suurimman osan saariston pinta-alasta eli 73,746 km²:stä kokonaista 48,114 km², lukematon joukko kalliisia saaria, särkyneitä Andien vuorijonoa. Läntisimmän saaristoryhmän muodostavat Isla Desolation, Isla Santa Ines, Isla Clarence ja Isla Dawson. Pääsaaren eteläpuolella on toinen tavallaan erillinen saariryhmä, jonka suurimmat saaret ovat nimiltään Isla Gordon, Isla Hoste ja Isla Navarino. Tulimaahan kuuluu vielä itäisimpänä Atlantin valtameressä kohoava Staaten-saari.

Tulimaan saaret ovat kuin jättiläisauran kärki, joka näyttää kyntävän merta itään päin. Tiede vakuuttaa kuitenkin, että koko Amerikan mannerlohko liikkuu hiljalleen kohti länttä, ja siinä mahtanee ollakin syy suureen vuoriston poimuttumiseen. Siksi vuoristo kulkeekin koko mannerlohkon läntisellä äärellä, ja siksi myöskin eteläisin kärki lienee kaartunut itään päin.

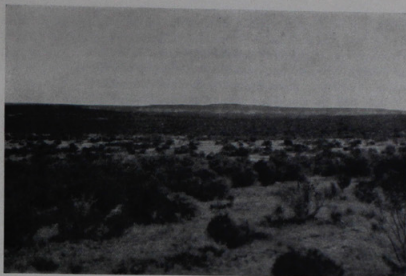
Tulimaa on pääasiassa vuorien luonnehtimaa maata. Tapaamme jo pääsaaren pohjoisosassa lounaasta koilliseen kulkevia jonoja, kuten Sierra Balmaceda, Altos Boqueron ja Carmen Silva, joiden korkeus ei kuitenkaan nouse 500 metriä ylemmäksi. Seno Almirantazgo ja Lago Fagnanon suuren murroslinjan pohjoispuolella nousevat valtavan vuoriston huippujonot, jotka luoteesta kaakkoon suuntautuen paikoitellen kohoavat lähelle 1,000 metrin korkeutta. Mutta vasta eteläpuolella mainittua murroslinjaa kohoavat jylhän ylävuoriston lumipeitteiset, jäätikörinteiset huiput hipoen yli 2,000 metrin korkeuksia.

Vuoriston pohjoispuolella aukeaa Tulimaan suurimman joen, Rio Granden, laakso, jossa lukuisat lisäjoet kooten vesimääriä niin pohjoisesta kuin etelästäkin kerääntyvät verkkaan laskien pääjokeen. Koko joisto virtaa tyyneästi, putouksia ja vaahtoavia koskia muodostamatta, kohti valtamerta. Bahía Intuilin ja Bahía San Sebastianin välissä on samaten matala laakso, jota lukuisat järvet ja kunnat luonnehtivat.

Tulimaan metsät ovat vetäytyneet vuoriston suojaan, ja siellä, missä Rio Granden joiston suuri laakso alkaa, on metsän ja ruohikkoalueen taisteluvyöhyke, jossa puuton ruohikko tunkeutuu metsäläiskien lomaan. Siitä sitten levittäytyy niin kauas kuin silmä siintää, aina meren äärelle asti, ruohikon ja osittain matalan pensaikon luonnehtima, keltaisen kalpea kasvillisuusvyöhyke. Se on Etelä-Amerikan kuuluisaa pampaa, jonka yksitoikkoiset, siloitettu piirteet ja kasvillisuuden kellertävä, tasainen väritys vihertävine joen-uomineen, niukan ruohokasvillisuuden verhoamine, karuine kohokohtineen ja äärettömiltä näyttävine laakeine tasanteineen liittyvät patagonialaiseen suureen pampa-alueeseen. Siellä sataa harvoin; sateen määrä on tuskin 400 mm vuodessa. Pöly kohoaa, kun hevosen kaviot tömistävät sen pehmeätä tamerta tai kun kiitävä luodetuuli suhisee terävissä, karkeissa Festuca-mätäissä. Ilma väreilee auringon lämmittäessä koleata maata, ja siellä täällä näkyy jokien kiemurtelevia, auringonpaisteesta hohtavia silmukoita.

Pampan äärtä etelässä rajoittaa vuoristo terävine, siniseltä siintävine huip-puineen, joiden kylkiä raskaat usvapilvet purjehtivat ja joista enää vain rieka-leta riittää pampan puolelle. Siellä metsän peitossa nousee vuoristo yläpuolelle metsänrajan, joka terävänä piirtyy vuorten ylärinteille. Sateenmäärä on siellä suurempi nusten 1–2 metriin vuodessa. Taajoina peittävät aarnio-metsät tummanviheriallehtisine Notofagus-puineen vuorten rinteitä, mutta laaksoissa laajat suot milloin tummanruskeina lettoina, milloin punaisenkeltaisina rahkasoina muodostavat vetisiä aukeamia. Ja siellä täällä näkyy muinais-ten jäättiköiden kovertamissa altaissa kirkkaina päilyviä suorantaisia järviä.

Mutta vuoristonkin saderikkaalla alueella on erilaisia vyöhykkeitä riip-puinen etupäässä sateenmäärästä. Saderikkain alue tunkeutuu keskelle vuoris-toa luoteesta kiilamaisesti. Siellä, Tyneenmeren vaikutusalueella, voi sateen-määrä nousta aina 3 metriin vuodessa, joten siellä sataa kirjaimellisesti joka ainoa päivä. Vuonojen rauhaisissa perukoissa vallitsee sademetsän täysi loisto. Jättiläismäiset Notofagus-puut (N. betuloides) kohottavat latvojaan kohti korkeuksia, ja niiden alla versoo paikotellen läpipääsemätön kasvillisuus: piikki-nen Berberis ilicifolia-pensas, puumainen Drimys Winteri isoine, nahkeine lehtineen ja valkeine kukkineen kasvavat rehevinä isojen puiden suojassa, ja valtaisa sammalkasvillisuus tasoitaa niin suurten murrekoiden kuin kivi-koidenkin epätasaisuuksia. Siellä täällä kohoaa paikkakunnan ainoa havu-puunkin, sypressi (Libocedrus), muita tummempana, ja siellä aarniometsän lehtoissilla laiteilla kukkivat isot, villit verenpisarapensaat (Fuchsia). Korkeilla

Autiota, huivaa ja pensaikhoista pampaa. (Valok. V. A.)

kallioiden rinteillä kukkii punainen Philesia, jonka keltaiset isot heteet hohtavat silloin, kun aurinko valaa kirkkaita säteitään vettä tiikkuvaan aarniometsään. Viheriät suot pienine lampineen ovat helpot kävellä, ja kasvilli-suuden seasta kuuluu putousten ja purojen kohina. Ne syöksyvät vuoris-tosta, missä tuuli ulvoo ja missä ikuisten lumikenttien niidot keräävät ainesta suunnattomien jäämassojen muodostumiseen, joita sitten valuu alas vuonojen perukoihin valkean hohtoisina jäävirtoina siniseltä hohtavine railoi-neen. Toiset ovat äkkijyrkkiä kuin paikalleen jäätyneet vesiputoukset, ja toiset luikertelevat vuorten ahtaissa laaksoissa kuten lohikäärmeet työntyen suoraan viheriän metsän keskelle. Silloin tällöin kuuluu vuonojen hiljaisuu-teen liikehtivien jäätiköiden kumeita paukauksia. Miltei lakkaamatta on tuo ihmeellinen sademetsä lyijynharmaiden pilvien peitossa, jotka lännestä tule-van myrskyn lennättäminä kiitävät hurjaa vauhtia vuoriston huippuja ja rinteitä hipoen. Mutta kun aurinko hetkeksi pilkahtaa, on kuin taikasaavalla olisi sen luonnehtimaa muutettu. Lämpö valuu aarniometsän ja laaksojen onka-loiden soppiin, vesipisarat tikuvat kaikkialta, lehdistä, rungoista ja kallioista; jäätiköt hohtavat niin, että silmiä häikäisee, ja pikkulintujen liveryys heljää aarniometsän suojasta.

Mutta purjehtikaamme ulos vuonojen ahtaista, äkkijyrkkien vuoren-sienimien rajoittamista poukamista etelään. Siellä kohtaamme toisen näyn. Metsä hiipii siellä vain kallioiden suojaississa paikoissa, puut ovat väentyneet

maata pitkin tai muuten myrskyn pahoinpitelimeksi, ja maailman ankarimmat myrskyt soittavat suurta, jylhää sinfoniaansa, jossa vaahtopääät pärsyvät korkeina tyrskypatsaina kohti äkkijyrkkiä kalliorantoja ja suolainen, kylmä merivesi nuolee karien kiviä onkalolahtien pookamia myöten. Sinne on moni uljas merenkävijä sortunut, monet laivat ovat pauskautuneet vasten kaameita rantakallioita. Se on länsimyrskyn oikea kotipaikka.

Vaikka Tulimaa ulottuikin vain 52° 28' ja 55° 58' 28' leveyspiirin väliin, ollen siis kauempana etelänavalta kuin Suomi ja Skandinaavian maat ovat pohjoisnavalta, on se kuitenkin kylmänkoleata maata, mikä johtuu siitä, että sen rantoja huuhtelevat kylmät merivirrat. Antarktinen merivirta, joka saapuu etelänavalta käsin, jakaantuu kahtia: Kap Hornin virtaan, joka menee Atlantiin päin, ja perulaiseen virtaan, joka menee Chilen rannikkoa ylös. Jälkimmäinen aiheuttaa SW- ja NW-tuulet, jotka puhaltavat yli 9 kuukautta vuodessa, sekä niiden tavattoman suuren kosteuden.

Tällaisena suurten vastakohtien merkillisinä maana, jota monet tutkimusmatkailijat nimittävät satujen maaksi, ihmemaaksi, lumotuksi maaksi j. n. e., oli Tulimaa minulle tuttu, kun nuorena ylioppilana pidin maantieteen seminaariharjoituksissa esitelmän Tulimaasta ja Patagoniasta. Minua jo silloin viehättivät aukeat kalpeat pampa-lakeudet, jylhät vuoristot valkeine jäättiköineen ja Kap Hornin pauhaavat myrskyt, mutta ehkä sittenkin ennen kaikkea puolialastomat, sukupuuttoon kuolevat intiaanit. Tuosta alkuasukas-kansasta on paljonkin kirjoitettu. On kuvattu heidän alkeellisia elintapojaan, kun he guanakon nahkoihin puettuina asustavat Tulimaan metsien nuotiolla jousellaan metsästellen. Kanavien vaarallisilla yöyllä kanooteissaan liikkuvia intiaaneja on sanottu maailman kestävimmäksi kansaksi, joka siellä kylmän keskellä miltei alastomana viettää elämänsä sateen ja myrskyn käsisä, pingviinien ja merileijonien seuralaisina. Ankaraa luontoa he ovat kestäneet, mutta kulttuurin turmiollinen kosketus on heidän kuolemanuomionsa lausunut. Heidän sytyttämänsä nuotiot paloivat Magallanesin salmen rantamilla, kun löytöretkeilijä Magallanesin laivasto ilmestyi Tulimaan vesille. Näistä nuotiotalusta Tulimaa onkin saanut tunnetun nimensä. Mieleni paloi päästä näkemään noita maailman merkittäviä, etäisiä kolkkia.

Vuodet vierivät nopeasti. Olin omaksunut erikoisalakseen vetisten ja yleensä kolkkoina pidettyjen soiden tutkimisen. Nuo rannattomat aapa-
ulapat tummine rimpineen ja niillä kiemurtelevine jänteineen ohjasivat tieni joka kesä Lapin tunturien maille. Siellä varovasti kiikkuen hyllyvillä, vellimäisillä turvesoilla suoritin ensimmäisiä tieteellisiä tutkimuksiani viettäen ikimistettävää öitä rakovalkean ääressä tunturien kupella, ja siellä syntyi rintaani alituinen kaipuu etäisille erämaille nuotioiden ääreen vieläkin jylhemmän luonnon pariin.

Tutkimukset laajenivat sitä mukaa kuin uusia tehtäviä ilmestyi eteni. Nuo turvesoiden merkilliset kerrokset kertoivat Suomen vaiheista jääkauden

jälkeen. Niistä tutkija näki monta merkillistä piirrettä, ilmastossa tapahtuneet vaihtelut, joita todistivat m. m. myrskillisten pohjoismaista sukupuuttoon kuolleet vesipähkinät y. m. Suokaira toi päivänvalvon jätteitä kasveja, jotka kasvoivat tuhansia vuosia sitten paljon pohjoisempana niiden nykyistä kasvurajaa, ja ennen pitkää oli Suomen ilmastossa tapahtuneet vaiheet selvitetty. Ne viittasivat samoihin säännöllisyyksiin kuin muissakin Euroopan maissa tehdyt tutkimukset olivat osoittaneet.

Euroopan vaiheet jääkauden jälkeen selvenivät innokkaan, eri maissa suoritetun tutkimustoiminnan tuloksena, ja pian kohdistui tieteellisen maailman huomio siihen, missä määrin Pohjois-Amerikan jääkauden jälkeiset olosuhteet vastasivat Euroopan vaiheita. Jatkettuani tutkimuksiani m. m. Itä-Puolan suunnattomilla soilla onnistui minun vihdoin Rockefeller-stipendillä suorittaa tutkimuksia Kanadan laajoilla suoalueilla vuonna 1926. Tulokset osoittivat selvästi, että siellä olivat vallinneet samat vaiheet jääkauden jälkeen kuin Euroopassakin. Näin oli pohjoinen pallonpuolisko suurin piirtein selvitetty tässä suhteessa, ja nyt laajeni tutkimusohjelma koko maapallon käsittäväksi, sillä heti sen jälkeen heräsi tietenkin kysymys siitä, miten mahtoivat asiat olla vielä tutkimattomalla eteläisellä pallonpuoliskolla.

Kuten tunnettua, turvesoita on etupäässä viileän ja lauhkeen vyöhykkeen piirissä eritoten kosteissa seuduissa, joten tutkimuksia suoritettaessa saatoivat tulla kyseeseen eteläisellä pallonpuoliskolla vain Tulimaa ja eteläiset osat Uutta Seelantia. Koska Tulimaa monessa suhteessa oli sopivampi tutkimuksille, päätin yrittää suunnata matkani sinne. Olivathan suuren luonnon-tutkijan Darwinin kuvaukset merkillisistä soista minulle tuttuja. Suunnitelma Tulimaalle lähtöön kypsyi päätökseksi, ja niin alkoi tarpeellisten rahavarojen hankkiminen.

Lähtö Tulimaalle ei siis ollut minkään tilapäisen mielijohteen tulos, vaan johdonmukaisen tieteellisen ohjelman toteutus.

Kun opetusministeri J. Ailio syksyllä 1927 oli myöntänyt ensimmäisen erän matkaani varten, oli kaukainen unelmani toteutumassa. Samalla heräsi minussa ajatus kokonaisen retkikunnan varustamisesta, koska mahdollisuudet tieteellisten tulosten saantiin näyttivät jo alun perin erittäin suurilta. Suomen Maantieteellinen Seura omaksui esitykseni ja asettui yritystensä tarmokkaasti tukemaan. Kun sittemmin opetusministeri A. Kukkonen oli suopeasti suhtautunut laajaan yritykseen, saatiin kokoon varoja niin paljon, että matkavarustukset voitiin aloittaa.

Minulla oli onni saada mukaani nuori, etevä geologi, tohtori E. H. Kranck, jonka Siperiassa ja Kanadassa saavutetut kokemukset olivat hyvään tarpeeseen retkikuntaa suunniteltaessa, ja kasvitieteilijäksi lupautui Pohjois-Suomen Laidun- ja Nurmijelitysyhdistyksen johtaja Heikki Roivainen. Kun vielä olin valinnut assistentiksi ylioppilas Esa Hyypän, olikin retkikunnan kokoonpano valmis.

Sillä alueella, missä Tulimaan suunnaton pampa-ruohikko vaihtuu aarniometsän peittämäksi vuoristoksi, leviää laajoja turvesoita, joita myöskin tapaa sadealueen taajojen aarniometsien lomassa. Nämä turvekerrostumat ovat vuosituhansien kuluessa kerrostuneet kasvillisuuden jätteistä, ja niiden rakenteesta eli kerrosten keskinäisestä suhteesta ja niissä tavattavista kasvijätteistä voidaan päätellä koko Tulimaan kasviston ja ilmaston sekä maantieteellisen kehityksen vaiheet jääkauden jälkeen.

Kun näistä seikoista tulen myöhemmin toisessa yhteydessä kertomaan, mainitsen vain, että Hyyppällä, jonka tehtäviin kuului myös olla apuna retkikunnan käytännöllisissä toimissa, ja allekirjoittaneella oli tehtävänä etupäässä tutkia näitä, käyttäkseni pater De Agostinin Tulimaa-teoksessaan usein toistuvaa sanontatapaa, »erittäin hengenvaarallisia soita». Vaarallisia ne eivät lainkaan olleet meidän mielestämme, ja siksi vaapuimekin huolettomasti vetisimpienkin soiden poikki tunkeutuen erikoisesti valmistetun suokairan avulla kymmenenkin metrin syvyyteen maan uumeniin ja tallettaen tarkoin tuhansiin nousevan turvenäyttemäärän Suomeen vietäväksi ja laboratoriossa tutkittavaksi. Suokairan ja punnituskoneen avulla laadittiin leikkauksia Tulimaan soista, joiden rakenne osoittautui merkillisimmäksi, mitä maailmassa koskaan on tavattu. Suokairan käyttö ei ole helppoa työtä, ja siinä toimessa joutui joskus Hyyppän kova sisu lujille.

Retkikunnan geologin, tri Kranckin, osalle tuli Andien valtaisan vuoriston eteläosan tutkiminen. Tulimaan saaristolabyrintti onkin juuri tuon särkyneen vuoriston osan eteläisintä aluetta, jonka tutkimiseksi eräät muut retkikunnat jo ovat urastaneet tunkeuduttuaan moniin vaarallisiin vuonojen sokkeloihin.

Nämä aikaisemmin suoritettut tutkimukset olivatkin hyvään tarpeeseen geologillemme, joka nyt kävi vallan uusien näkökohtien valossa tähän erittäin vähän tunnettuun maapallon kolkkaan käsiksi. Kranckin tehtävänä oli selvittää tuon suunnattoman vuoriston sisäistä rakennetta ja siten päästä varmuuteen vuoriston merkillisestä synnystä.

Kuten tunnettua, vuorten syntyminen on maankuoren poimuttumista, jolloin maankuoren eri osat ovat työntyneet toisiaan vastaan, kallistuneet, taipuneet, siirtyneet toistensa yli ja nousee pitkiä harjanteiksi, joiden terävät huiput kohoavat pilvien yläpuolelle. Maan uumenista nousut aines on tämän valtavimman geologisen ilmiön avulla saanut alkuperäisestä olemuksestaan muuttuneet rakenteet, joita vain harjaantunut geologin silmä pystyy erottelemaan ja selvittämään. Mutta tuollaisen valtaisan poimuttumisen kautta syntyneen vuoriston ulkomuotokin on pitkien ajanjaksojen vyöryssä suuresti muuttunut. Lohkareet toisensa jälkeen ovat syöksyneet rinteitä alas, ja ajan hamma on kuluttanut niitä, niin että monin paikoin maapallollamme tavaan vain jäljellejääneet tyvet ja vuoriston »rauniot». Mutta geologin tarkka silmä löytää vielä entisten poimujen juovat ja särkyneiden kerrosten jätteitä.

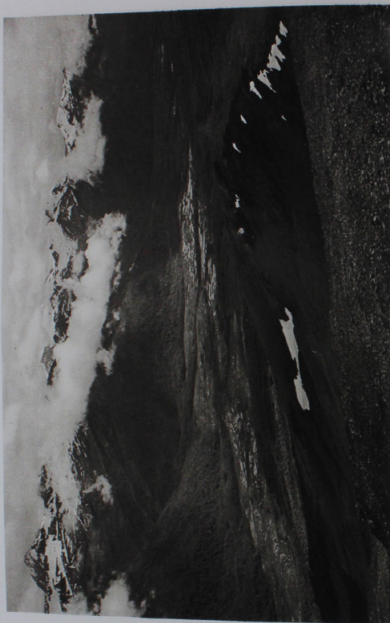
Tulimaan myllyredhda myrkyä. (Valok. E. H.)

Solkeleiden vuonojen tyynillä rinteillä hohkavat jättiläiset hyönteiset, jylhäen vuoreta korkeuksista mereen. (Valok. V. A.)

Sadakuoren sammaleista aarniomäistä. (Valok. H. R.)

Tulimaan pääsaaren jylhiä siästä. Pihviä Alppien vuorien lomassa on lasjoja kyllyviä soita. Laakson kylkiä pittehdä laajat metsät. (Valok. H. R.)

Tuollainen vuoriston «raunio» näyttää taitetulta slyttymakkaralta, jonka alkuperäisestä rakenteesta voi sentään päästä selville.

Geologin tehtävänä onkin nyt tuollaisesta «rauniosta» ja siitä löytyvistä merkeistä konstruoida vuoriston alkuperäinen muoto ja rakenne, vuoristorakennus sellaisena kuin se alkuun on ollut. Tarkoin tutkien vielä näkyvien pöimujen ja kerrosten suuntia ja kallistumisakseleita geologi voi päästä selvytyteen eritoten vuoriston sisäisestä rakenteesta, jota ihmisillä ei voi nähdä. Tällaisia tutkimuksia ovat m. m. ranskalaiset ja sveitsiläiset geologit suorittaneet Alppien rakenteesta, ja viime aikoina on näitä tutkimusmenetelmiä meilläkin menestyksellä alettu käyttää. Tulimaan-retken jälkeen Kranck suoritti vielä mielenkiintoisia vertailevia tutkimuksia Sveitsissä.

Kranck painuikin heti vuoriston sokkeloihin edeten vuonoja pitkin niiden perukoille asti, kipeili vasaroineen ja alppisauvaansa turvaten huimaaviin korkeuksiin ikuisille jääkentille asti ja vaappui vaarallisilla äkkijyrkillä rinteillä, allaan useinkin tuhansien metrien syvyudet. Hän oli kuin luotu työhönsä. Sitkeästi mutta rauhallisesti hän suoritti vaikeat tutkimuksensa ylävuoristoissa tarkaten harjanteiden muotoja ja suuntia sekä merkittäviä kivilajeja, joita hän suurin kantamuksin raastoi leirille Suomeen vietäviksi. Kranck rakasti jylhiä vuoriaan eikä olisi millään hinnalla vaihtanut ammattiaan meidän työhömme, syvien, laaksojen pohjalla luikertelevien, rapaisten soiden tutkimiseen.

Kasvitieteilijämme Roivainen joutui kuitenkin tekemisiin monipuoluisimman maaston kanssa. Hänen liikkuma-alansa oli kaikkialla, missä kasvillisuutta suinkin oli.

Kotimainen kasvimaantieteellinen tutkimuksemme on luonut jo vankan, ulkomaillakin tunnustusta saaneen pohjan. Siihen perustuen on tehty huomattavia kasvi- ja metsätieteellisiä tutkimuksia, paitsi Suomessa, myöskin monissa muissa osissa maapalloa. Kun Tulimaan kasvisto on yleensä vielä vaillinaisesti tunnettua ja koska Tulimaan pääsaaren sisäosat ovat tähän asti olleet kasvitieteellisessäkin suhteessa miltei tuntemattomat, oli Roivaisella laaja mutta kiitollinen tehtävä selvittää eri kasvillisuudessa ilmeneviä säännöllisyyksiä ja täydentää Tulimaan kasviston tuntemusta. Siitä syystä olikin hänelle tarpeen suorittaa tarkkoja tutkimuksiaan juuri niillä alueilla, joissa eri vyöhykkeet esiintyvät rinnan, ja siksi olivatkin hänen valppaat silmänsä tarkkaavaisina, kun hevoskaravaani eteni ruohikkoalueelta painuen yhä syvemmälle vuoristoon.

Roivaisen tutkimukset kohdistuivat ensisijassa kasvillisuustyyppiin ja niiden esiintymiseen. Tässä suhteessa hän saattoi jo tutkimusten yhteydessä todeta mitä selvimpiä säännönmukaisuuksia, jotka monessa suhteessa vastaavat pohjoisella pallonpuoliskolla, m. m. Suomessa, saatuja tuloksia. Varsinkin suotyyppien ja soiden kasvivyhdyskuntien luonnetta Roivainen tutki erittäin tarkoin, ja sellaisia tutkimuksia varten oli hänellä mukanaan

pieni kenttälaboratorio, jonka avulla hän määräsi eri kasvustoissa esiintyviä happamuusasteita tullen niissä tutkimuksissaan mitä mielenkiintoisimpiin tuloksiin.

Mutta ei tässä kyllin. Roivainen on kasvien keräälijä Jumalan armosta, ja kun hän myöhään yöhön istuen kuivaili kasvinäytteitään meidän muiden jo lojuilla makuusäkeissämme, oli sitä suorastaan nautinto katsella. Suuria kasvikoelmia saatiinkin siten Suomeen, jossa ei ennestään sellaisia ole ollut. Siinä riittää tutkimusaineistoa pitkiksi ajoiksi. Kun vielä mainitsen, että Roivainen oli ottanut filmaustoimen sivutyökseen, voidaan käsittää, että miehellä oli enemmän kuin riittävästi työtä hartioillaan.

Kun ottaa huomioon, että Suomessa ei ole minkäänlaisia kokoelmia näiltä tienoilta ja että sieltä saadut tulokset monessa suhteessa olivat tärkeitä vertauskohtia meikäläisiin olosuhteisiin sekä metodien kontrolloimiseen, saattoi retkikunta jo alun perin hyvin toivein valmistautua matkalleen. Suomesta varustettu retkikunta oli sitäkin tärkeämpi, kun kaikki kulttuurimatat mitä innokkaimmin kohdistavat huomionsa kansainväliseen, maapallon tuntemattomien tai vähän tunnettujen osien tutkimiseen. Emme voi käyttää muiden saavutuksia hyväksemme, ellemmme itsekin pysty tuomaan kansojen yhteiseen henkiseen ja aineelliseen kekkoon omia rakennusaineitamme. Nämä näkökohdat asettivat retkikunnalle suuria velvoituksia, joiden täyttämiseen se kävi rohkeasti käsiksi.

Retkikunta sai alun perin suurta myötämielisyyttä osakseen monelta taholta. Niinpä senaattori A. Osw. Kairamo, pääjohtaja A. K. Cajander, professorit Wilhelm Ramsay, J. J. Sederholm, J. E. Rosberg, Maantieteellisen seuran sihteeri tohtori H. Renqvist ynnä monet muut tekivät parhaansa retkikunnan avustamiseksi. Suomalainen Tiedekatemia ja Kansallis-Osake-Pankin Hallinto-neuvosto tukivat myöskin retkikuntaa aineellisesti, ja pian olivat edellytykset varmat, niin että saatoimme asettua yhteyteen sekä Chilen että Argentinan hallitusten kanssa. Chilen pääkonsuli Rud. Ray sai aikaan Chilen hallituksen myötämielisen suhtautumisen yritykseen, ja Argentinan geologien tutkimuslaitos ilmoitti olevansa valmis antamaan meille kaikkea mahdollista apuaan.

Keväällä v. 1928 Roivainen matkusti Ruotsiin ja perehtyi siellä Tulimaassa käyneiden ruotsalaisten retkikuntien kasvitieteellisiin kokoelmiin. Matkavarusteet hankittiin, mikäli mahdollista, Suomesta.

Suomen valtio oli kaiken aikaa myötämielinen retkikuntaa kohtaan, kuten Maantieteellinen Seura ja Valtion Tieteellinen Keskuslautakuntakin, ja syyskuun puolivälissä saattoi retkikunta runsaine varusteineen nousta laivaan matkalla Saksaan, jossa vielä täydennysvarustelut suoritettiin. Hampurissa, jossa pääkonsulimme tri Göös innokkaasti meitä avusti, retkikunta kokoontui Kranckin tultua Ruotsiin ja Roivaisen Berliiniin kautta. Sieltä sitten alkoi pitkä valtamerimatka syyskuun 22 päivänä.

Auer. Roivainen. Kranck. Hyyppä.
Suomen Maantieteellisen Seuran Tulimaata-retkikunta v. 1928—29.

Myöhemmin sai retkikunta vielä arvokasta kannatusta valtiolta opetusministeri L. Ingmanin toimesta, ja Buenos Airesissa konsuli Putkinen ja johtaja Eino Heinonen avustivat meitä tarmokkaasti. Myöskin Argentinan ja Chilen viranomaiset ja monet yhtiöt ja yksityiset valtameren tuolla puolen olivat meille suurenmoisen myötämielisiä.

Kaikille, jotka retkikuntaa tavalla tai toisella ovat avustaneet, lausomme kunnioittavimmat ja sydämellisimmät kiitoksemme.

II.

Tulimaan löytö- ja tutkimushistoria.

Magallanes. — Espanjalaiset. — Englantilaiset. — Espanjalaisten asuttamis-
yritykset. — Hollantilaiset ja kaupalliset näkökohdat. — Ranskalaiset. — Tieteelli-
nen tutkimus herää. — Italialaiset. — Pääsaaren tutkiminen. — Viimeaikaiset
tutkimukset.

Vuonna 1520, tammikuussa, saapui urhea löytöretkeilijä Magallanes La Plata-joen suulle, jossa valkea jokivesi purkautui, kuten nytkin, valtameren suureen ulappaan. Hän jatkoi matkaansa pitkin rannikkoa etelään sitkeästi pitäen kiinni hänelle uskotusta tehtävästä — löytää meritie Intiaan.

Verkkaan lipuivat laivat autiota, puutonta pampa-rannikkoa seuraten. Oli vaikeata saada edes välttämätöntä vettä miehistön tarpeisiin, ja maaliskuun viimeisenä päivänä putosivat laivaston ankkurit pohjaan San Julian-joen suulle, jossa riistarikkaus näytti niin suurelta, että Magallanes saattoi ajatella talvehtimista. Samassa ankkuripaikassa hän kukisti uhkaavan miehistön kapinan merikarhun kylmäverisyydellä. Kuoleman uhalla oli kotiinhaluista puhuminen ja elintarpeista valittaminen kielletty, sillä matkaa oli jatkettava. Jo San Julian-joen suulla hän solmi ystävälliset välit villien alkuasukasten kanssa, joita hän heidän isojen jalanjälkiensä mukaan nimitti »patagoes»-nimellä. Siitä juontaa alkunsa Patagonian nimi.

Valmistautukseen etenemään kohti tuntemattomia ja vaarallisia väyliä mahdollisimman perusteellisesti hän lähetti kaksi laivaa tiedusteluretkelle. Toinen niistä eksyi jonkin Tulimaan pohjoisosiin, mutta toinen toi iloiseen tiedon länteen päin aukeavasta salmesta.

Oli kaunis marraskuun 1 päivän aamu, kun Magallanesin neljä laivaa purjehtivat juuri löydetystä salmesta sisään. Uudelle löydölleen, johon Magallanes nyt kiinnitti suuria toiveita, hän antoi nimen »Kaikkein Pyhin».

Kun laivue oli edennyt onnellisesti uutta salmea länteen noin 300 km, alkoi autioiden maiden luonne muuttua. Rantoja koristivat kauniit, viheriät metsät pohjoisella puolella salmea, mutta eteläinen ranta hämmötti karun ja

jylhän näköisenä. Se oli Tulimaan rannikko, jonka nyt valkoinen ihminen ensikertaa näki. Öisin loimisivat nuotiotulet salmen rannoilla. Ne olivat alkuasukkaiden tulia, joilla he toisilleen ilmoittivat oudon vieraan saapumisesta. Näiden mukaan nimitti Magallanes eteläpuolisen maan Tierra de los Fuegos'iksi eli »Tulien maaksi», mikä nimi sittemmin muutettiin Tierra del Fuegoiksi.

Sää suosi suurta merenkävijää, ja kauniina nousi silloin Monte Sarmienton kaksiosainen auringon kultaama lumihuippu. Magallanes oli ihastunut ja nimitti sen erään uskollisen toverinsa mukaan La Campana de Roldaniksi eli »Roldanin kelloksi».

Dawson-saaren pohjoisosassa salmi näytti kaareutuvan etelään, ja sinne Magallanes lähetti erään laivoistaan tutkimaan sen jatkoa. Mutta »San Antonio» olikin kapinallinen alus ja lähti pakoon sivuuttaen Magallanesin laivueen eräänä pimeänä yönä matkalla valtamerelle. San Julianin talvehtimispaikasta se nouti kaksi kapinallista, jotka Magallanes oli sinne jättänyt, ja saapui Espanjaan yksinään. Magallanes aavisti »San Antonio» paon ja lähetti »Victoria» selvittämään salmen luonetta. Näin löytyi Seno Almirantazgo.

Kukistettuaan vielä kerran miehistön kapinanghen Magallanes purjehti salmen läpi kolmessa viikossa. Hänellä oli erinomainen onni, jollaista ei ollut kenelläkään toisella hänen jälkeensä. Kaikki saivat taistella myrskyä ja merivirtoja vastaan.

Magallanes jatkoi sitten matkaansa maapallon ympäri, purjehtien erittäin suotuisissa olosuhteissa Suurella valtamerellä, jolle hän antoi nimen »Tyyni valtameri»; sivuutti Molukit ja saapui Filippiineille. Siellä tuo suuri löytöretkeilijä sai surmansa taistellessaan alkuasukkaita vastaan. Sebastian del Canon johdolla saapui vain »Victoria» syyskuun 7 päivänä 1522 Espanjaan suoritetuttuaan ensimmäisen purjehduksen maapallon ympäri.

Tulimaa oli silloin löydetty ja samalla uusi tie Atlantin valtamerestä Suureen valtameren. Mutta Tulimaata kuviteltiin isoksi mantereeksi, joka ulottuisi etelänavan ympäri.

Jo vuosina 1525—26 purjehti espanjalainen Fra Garsia Joffe de Loaysa Magallanesin salmeen, jossa laivasto taisteli epätoivoisesti myrskyä vastaan. Miltei koko laivasto tuhoutui, ja jäljellejääneet palasivat takaisin tuoden muassaan tiedon siitä, että maailma loppui 53:nnele leveyspiirille, jonne he olivat ajautuneet myrskyn mukana. Tämä on samalla ensimmäinen tieto Kap Hornin tienoista.

Mutta löytöretkeilyä jatkui. V. 1557 purjehti Valdiviasta Juan Ladrillero kohti Magallanesin salmea. Hän sai jatkaa matkaansa yksin myrskyn pakottaessa toisen laivoista palaamaan takaisin. Hänen ansiokseen on luettava erittäin perusteelliset tiedot salmen luonteesta, ja hän se oli, joka tunkenut pohjoiseenkin pitkin Chilen rannikkoa Ultima Esperanzan tienoille asti.

Tämän jälkeen ilmestyy toinen maailmanvalta näyttämölle ehkäistakseen espanjalaisten suuria valloitusyrkymyksiä ja asutuskeskusten syntyä. Englanti oli jo kauan pitänyt silmällä Espanjan puuhia, ja vuonna 1577, joulukuussa, kylmäverinen suurmiraali sir Francis Drake ilmestyi laivueineen näille vesille. Hän purjehti salmen läpi kuudessatoista päivässä saavuttaen suurenmoisen nopeusennätyksen, nimitti salmen itäosasta löytämänsä saaren kuningattarena mukaan Isla Elisabethiksi, tappoi miehineen päivittäin tältä saarelta 3,000 pingviiniä ja kormoraania sekä kuritti intiaaneja.

Päästyään salmen läpi hän joutui laivueineen ankaraan myrskyyn, joka hävitti kaikki hänen laivansa, yhtä lukuunottamatta. Sillä hän sittemmin myrskyn käsistä päästyään purjehti pitkin rannikkoa pohjoiseen ja hävitti Valparaison ja muita espanjalaisia siirtokuntia anastaen niiden kalleuksia. V. 1580 hän sitten palasi rikkaana miehenä kotimaahan suoritettuaan toisen purjehduksen maailman ympäri.

Ranskalainen maantieteilijä Fleurieu on arvioinnut Draken merkityksen Tulimaan tutkimuksessa erittäin suureksi. Drake totesi Tulimaan saareksi, ja hänen laatimansa kartta kuvaa Tulimaata saaristona, joka kantoi nimeä Elisabethides. Häinkin joutui Kap Horniin myrskyn ajamana.

Nämä englantilaisten merirosvoukset aiheuttivat vastatoimenpiteitä espanjalaisten taholta. Perun varakuningas varusti nyt kaksi tukevaa alusta amiraali Pedro Sarmiento de Gamboan johdolla. Hänen tehtävänään oli koettaa linnoittaa salmi ja muodostaa sinne asutusta. Ensimmäisen matkan hän suoritti vv. 1579—80 ja tutki silloin tarkemmin salmen asutus- ja linnoitusmahdollisuuksia. Hän kartoitti salmen, mutta ei kiinnittänyt kovinkaan suurta huomiota Tulimaan-puoliseen rantaan. Hänen saavuttuaan Espanjan kuningas Filip lähetti Magallanesin salmeen suuren, 23 laivaa käsittävän sotalaivaston, jolla purjehti miltei viisituhatta sotilasta. Laivastoa suosi jo alimpien huono onni. Altiusten myrskynjen käsissä se sai taistella epätoivon vimalla. Silloin tällöin laiva toisensa jälkeen haaksirikkoutui, ja vasta lähes kolmen vuoden perästä se saapui perille. Mutta millaisena? Jäljellä oli vain viisi laivaa ja viisisataaviisikymmentä miestä!

Sarmionten yritykset olivat kovaoniaisia. Hänen perustamansa kummatkin siirtokunnat kuolivat, ja hän itse joutui myrskyn käsiin ajautuen kauas valtamerelle. Laiva paiskautui Brasilian rannikolle hyllyksi, ja Sarmiento koetti sieltä käsin auttaa siirtokuntiaan. Mutta turhaan. Matkallaan Espanjaan hän joutui englantilaisten vangiksi, päästen vapaaksi vasta neljän vuoden kuluttua. Kun hän sitten kotimaahan palattuaan koetti saada apua siirtokunnilleen, oli jo liian myöhästä. Nälkä ja taudit olivat ne jo miltei tyttyn tuhonneet. Siten päättyivät nämä alueiden ensimmäiset urheat asuttamisyritykset.

Englantilaisen Draken uurotyöt olivat hänen kotimaassaan suuresti innonantaneet mieltä, ja niin pääsi seikkailuhaluinen Thomas Cavendish v. 1587

Magallanesin salmeen taisteltuaan sitä ennen verisiä kahakoita Patagonian alkuauskaiden kanssa. Hän näki Sarmionten ensimmäisestä siirtokunnasta, joka sijaitsi Cabo Virginesin lahden perällä, hätävalkean ja sai selville, että siellä oli vielä elossa 18 ihmistä. Kylmäverisesti hän kuitenkin jatkoi apuaan antamatta matkaansa Sarmionten toiseen asutukseen Puerto Hambreen, otti puita ja vettä laivoihinsa sekä ryösti raunoista mitä katsoi tarvitsevänsä. Antamisesn halua ei hänellä ollut, ja taistellen myrskyä vastaan hän kulki Chilen rannikkoa ryöstäen, saapuen kotimaahansa kuitenkin rikastumatta sotasaaლიistaan. Hänen päiväkirjamuistintapanoissaan on siitä huolimatta joukko tärkeitä tietoja tuulista ja sääsuhteista yleensä sekä rannoistakin. Häneltä lienee peräisin Kap Froward-nimitys manteren eteläisimmälle kärjelle. Seuraavalla matkalla v. 1591 hänen alapäällikkönsä, kapteeni John Davis, löysi Falkland-saaret ja otti ne Englannin hallintoon.

Kun vielä mainitaan englantilainen Richard Hawkins, joka monessa suhteessa vahvisti Draken tietoja oikeiksi ja teki koko joukon uusiaakin löytöjä, alkaa löytöhistoriassa uusi vaihe silloin, kun hollantilaiset tarmokkaasti suunnattavat huomionsa sinnepäin. Samalla kertaa alkaa kilpailu näiden merenvaltiaiden kesken muodostua enemmän kaupalliseksi, ja rovous saa toisarvoisen luonteen.

V. 1599 purjehti ensimmäinen hollantilainen, Oliver van Noort, Magallanesin salmen kautta maapallon ympäri. Häntä seurasivat Jacob Le Maire ja Wilhelm Schoutens. Isla de los Estados löydettiin, ja sen ja Tulimaan välinen salmi sai nyt huomiota osakseen. Espanjan kuningas varusti uuden retkikunnan ottamaan selkoa, voiko mahdollisesti hollantilainen kauppatie kulkea Intiaan ilman Magallanesin salmea kiertäen sen. De Nodal-veljesten ensintuikin selvittää Kap Hornin tienoot, ja Tulimaan saariluonne oli nyt saatu lopullisesti selville.

Tämän jälkeen alkaa tieteellinenkin huomio tulla yhä enemmän määrääväksi ja usia tutkimuksia suoritetaan. Samalla kuin kaupalliset ja sotaiset näkökohdat pysyvät etualalla, merenkulkijain päiväkirjat ovat nyt yhä arvokkaampia tieteellisessäkin suhteessa. Niinpä mainittakoon hollantilaisen Jacob L'Hermitten v. 1643 suorittamat tärkeitä hydrografiset tutkimukset Tulimaan eteläosissa ja hänen kokoamansa tiedot alkuasukkaista. Mutta vasta englantilainen John Narborough laati ensimmäisen käyttökelpoisen kartan Magallanesin salmesta. Hän tutki sitäpaitsi asukkaita, eläimistöä, kasvistoa ja ilmastoaakin.

Liikkuessaan vuosina 1672—75 kauppatiekoillaan hollantilainen Sixas löysi Rio Granden suun, mutta sisämaata enempiä kuin saariston sokkeloitakaan ei vielä tunnettu.

1700-luvulla tehtiin verraten vähän usia löytöjä. Ranskalaiset Marcant ja Frezier sekä Arquistade ovat kuitenkin mainittavat. Ennen muita mainittakoon kuitenkin James Cook, joka purjehduksellaan maailman ympäri kiinnitti

huomionsa myöskin näiden tietoen tutkimiseen. Hänen retkikuntansa teki vv. 1768—71 Tulimaan itäisimmällä rannikolla eläin- ja kasvitieteellisiä tutkimuksia, ja silloin kohdistettiin myöskin vilkasta huomiota intiaaneihin, joita verrattiin eläimiin.

Vasta Napoleonin sotien jälkeen varsinainen tieteellinen tutkimus alkaa päästä vauhtiin. Niinpä oli James Weddell vv. 1822—23 kauan aikaa ankkurissa Indian Covessa, ja perustavaa laatua olivat myös Kingin ja Fitz-Roy'n matkat.

Nämä kuuluisat matkat, joita myöskin on nimetty niiden laivojen mukaan »Adventure» ja »Beaglen» matkoiksi, avasivat uusia uria Tulimaan tutkimukseen. Fitz-Roy'n »Beagella» oli v. 1831 mukana suuri tutkija Charles Darwin. Suuri osa Tulimaan SW-osaa saarineen ja kanavineen tutkittiin, ja täällä Darwin teki suurenmoiset muistiinpanonsa Tulimaan eläin- ja kasvikunnasta. Hän mainitsee m. m. Tulimaan merkilliset, punertavat rahkasuot, joita oli aarniometissä nähnyt.

V. 1866 alkoi englantilaisten kartoitustyö, jonka he ovat suorittaneet senkin jälkeen täydennyksin ja uudistuksin sellaisella menestyksellä, että purjehdus nyttemmin on mahdollinen Tulimaan monisokkeloisessa saaristossa. Mainittavia ovat myöskin italialaisten lukuisat tutkimukset, joista etenkin Magentan v. 1882 suorittamat ovat arvokkaat.

Yksi kaikkein merkittävimpiä retkikuntia on kuitenkin ranskalainen Kap Horn-retkikunta, Mission Scientifique du Cap Horn 1882—83, jonka arvokkaat tutkimukset on täydellisinä julkaistu laajana kokoelmana. Erikoisesti on retkikunta kunnostautunut tutkiesaan jaghan-intiaanien etnologiaa.

Vasta 1800-luvulla alkaa pääsaari tulla tutkituksi. Siellä olivat jo muutamia rohkeat kullanhuuhtajat taivaltaaneet ja hengissäkin selviytyneet intiaanien käsistä, mutta turvallisuus oli isokasvuisten onaintiaanien vuoksi sitenkin epävarma. Tosin oli 1800-luvun alussa kaksi amerikkalaista kullankaivajaa kertoman mukaan taivaltanut intiaanien polkua käyttäen Tulimaan kärjestä, Mitre-niemestä, Admiralty-vuonon eli Seno Almirantazgon perukalle asti. Ja kapteeni Rothenburg oli tehnyt matkan Porvenirista, Tulimaan luoteisosasta, saaren poikki valtameren rannalle, seurannut rannikkoa alas aina Mitre-niemeen asti ja palannut sieltä takaisin taistellen alati intiaaneja vastaan. Kullanhuuhtontamatkoillaan hän oli tutustunut tarkemmin kuin kukaan muu Tulimaan saaristonkin sokkeloihin ja vuonoihin.

Kapteeni Ramon Serrano Montamer tutki pääsaaren sisäosia, jonka sittemmin yhä täydellisemmin selvitti Chilen ja Argentinan yhteinen rajakomissio. Chile oli jo v. 1843 laskenut valtansa alle Magallanesin salmen kokonaisuudessaan ja perusti sen rannalle rangaistusluterin, Punta Arenasin. Kun sitten rajankäynti oli suoritettu kahden riitapuolen välillä, alkoivat kummatkin tutkia omia alueitaan. Niinpä Argentinan valtio kohdisti huomionsa itäiseen osaan, ja v. 1881 lähetettiin Bove, italialainen meriväen luut-

nantti, tutkimaan Argentinan puolen salmia. Laiva haaksirikkoutui kuitenkin. Mutta retkikunnan suorittamat tutkimukset, joita tekivät Lovisato, Spegazzini, Roncagli ja Vinciguerra, ovat kuitenkin arvokkaat. Samaten Argentinan valtio lähetti v. 1886 Ramon Listan tutkimaan Tulimaan itärannekkoo. Hän kohteli julmasti intiaaneja, mutta hänen mukanaan seurannut pappi, Monsignore Fagnano, kunnostautui heitä puolustessaan.

Ulkomalaiset ovat siis kuitenkin tuoneet paljon arvokasta aineistoa Tulimaan tuntemiseksi. Niinpä edelleen O. Nordenskjöld v. 1895 tutki Tulimaan geologiaa, eteni kappaleen matkaa Rio Granden suuta kohti Lago Fagnanoa ja selvitteli saaristonkin maantiedettä. Hänen mukanaan seurasi kuuluisa botanisti Dusen, jonka ansioksi on luettava, että Tulimaan kasvisto tuli huolellisesti tutkituksi. Toinenkin ruotsalainen retkikunta Skottsbergin johdolla liikkui vuosina 1904—05 selvittellen Tulimaan geologiaa ja kasvillisuutta. Vielä mainittakoon, että Argentinan valtion puolesta on pari vuotta sitten ruotsalainen Caldenius suorittanut kvartaärigeologiaa tutkimuksia Tulimaassakin Rio Granden ja Lago Fagnanon välisen kulkureitin varrella, ja viime kesänä lensi saksalainen G. Plüschow lentokoneellaan Darwin-vuoriston yli valokuvailen tuntemattomia vuoriston sisäosia. Tulimaan tutkijoiden joukkoon on luettava myös Alberto M. De Agostini, joka on julkaissut teoksen matkoistaan Tulimaan vuoristossa. Mutta Tulimaan sisäosien tieteellinen tutkimus on odottanut kauan selvittäjiään. Kun suomalainen retkikunta valmistautui suorittamaan osansa siinä kansojenvälisessä yhteistyössä, jota Tulimaalla on aikojen kuluessa suoritettu, oli niinmuodoin luonnollista, että se tulisi kohdistamaan huomionsa juuri Tulimaan sisäosiin. Siellä kasvillisuus oli vielä tutkimatta, ja suuret suot, joiden ummenista Tulimaan jääkaudenjälkeisen ajan historia oli selvitettävissä, odottivat tutkijoita.

III.

Matkalta Magallanesiin.

Elämää valtameriläivässä. — Poikkeilemme satamiin. — Tulo Buenos Airesiin ja matkavalmistelut siellä. — Matkustus etelään. — Patagonian rannikon pikkukaupunkeja. — Meren eläimistöä. — Tulomme Magallanesiin. — Kaupungin syntyhistoria ja nopea kehitys. — Magallanes nykyään. — Retkikunta varustautuu. — Uusia ystäviä ja tuttavii Magallanesissa.

Suomalainen Tulimaa-retkikunta matkasi saksalaisessa valtamerialuksessa, »Monte Olivias», kohti kaukaista päämääräänsä. Oli syksy pohjoisella pallonpuoliskolla, ja olimme matkalla vastaanottamaan eteläiselle pallonpuoliskolle rientävää kevättä. Mutta valtamerellä, päiväntasaajan ulapoilla, ei tunnu vuodenaajoissa suurtakaan eroa. Siellä vallitsee alituinen kesä. Etelän aurinko paahtaa pohjoismaalaiset matkustajat ruskeiksi, pasaatituuli puhaltlee leppoisasti nostan syvänsiniseen meren laineita, joilla laivamme verkan keinu. Sinisen siintävällä ulapalla vyöryvät vaahtopäät, joiden harjat auringon säteissä loistavat kuin hohtavin hopea. Ja silloin tällöin nousee kirkkaan kimmeltäviä lentokaloja, jotka laineiden mukaan isoja eviään väräytellen lentävät kuin sudenkorennot sukeltaan jälleen suuren ulapan syliin.

Elämä laivassa on vilkasta. Olemme ottaneet Espanjasta noin 400 siirtolaista, jotka saksalaisten ja muiden kansallisuuksien kanssa meluavasti seurustellen valtaavat suurimman osan laivan tilasta. Espanjalaiset tanssivat, säkkipilli soi, ja laulu kuuluu milloin peräpuolen kannelta, milloin kävelykannen penkeiltä. Heitä ei surut paina, ja kun torvi ilmoittaa ruoka-ajan tulle, ryntäävät he suin päin ruokasaliin. Sieltä he sitten tulevat syötyään kylläisinä hitaassa tahdissa astuen ja jokaisella hammastikku suupestä. Eräät heistä pitelevät hammastikkujaan korvan takana ja kaivavat paksuun sormin lihansiruja hampaankolosta. Puhtautta he eivät liiaksi suosi, mutta heidän sympaattiset kasvojenilmeensä herättävät meissä pohjoismaalaisissa suurta mieltymystä.

Etukannen jugoslaavit ovat jörömpiä. He istuskelevat sylitysten penkeillä, miehetkin, kun merikivun oireet tuntuvat vatsan pohjassa, ja makailevat akkoineen alakannen ruuma-aukon tilavalla peitteellä. Siellä näkee jos jonkinlaisia perhekohtauksia. Milloin pitelee karunnäköinen jugoslaavi hyväillen eukkoaan, joka kiemurtelee meritaudin kynsissä, milloin hän leikittelee pikku lastensa kanssa, jotka ovat puetut kuin aikalaiset, muuankin tyttö pitkään hameeseen, ison vaimoihmisen mekkoon, ja selässä riippuu pieni, kireä letti. Pikkupoika tepastelee pitkiin housuihin ja patalakkiiin puetuna, kuten isänsäkin. Toisinaan voi kannella liikkua nähdä, kuinka äiti on tottuneesti väänännyt tyttänsä pään rintaansa vastaan kuin ruuvipenkkiin, ja silloin käy ankara täiapelli, jota ei edes muiden virmistely häiritse.

Mutta saksalaiset, joita tapaa kaikkiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvia, pappeja, opettajia, liikemiehiä, tiedemiehiä, ja sellaisia helein värein maaltuja hepsankeikkoja, jotka ovat muille maille menossa omaisuuksia ansaitsemaan, pysyttelevät hieman erillään vilisevästä espanjalaislaumasta. Yläkansi onkin varattu opintomatkailejoita varten, ja siellä lojuilee snoblessia, me siihen luettuna. Saksalainen käytännöllisyys on vallan suurenmoinen. Laiva on kolmannen luokan alus, jossa teoreettisesti jokaisella on oikeus päästä minne tahansa, mutta käytännössä ovat kuitenkin olemassa ensimmäinen, toinen ja kolmas luokka. Ja tätä luokkakajoa osaa laivan päällystö erinomaisen taitavasti ylläpitää herättämättä mitään vihaa eri luokkien välillä. Samaten ollaan uskonasioissa diplomaatteja. Laivan issossa seurusteluhuoneessa on

*Pieni kori välittää rahan ja tavaran hulkua valtamerihöyryn yläkerrosten ja kaupustelijaveneiden välillä.
(Valok. V. A.)*

Compania Suomi kuljetti autollaan rethihunnan varusteet hotellin Buenos Airesissa. (Valok. E. H.)

muuan kaappi, joka toimii evankelisissa jumalanpalveluksissa alttarina, ja kun tulee katolisten vuoro, avataan sen ovet, ja silloin paljastuu kaudis paavilainen alttari. Mutta kun kummankin uskonnon kannattajien sieluntarve on tyydytetty, saa kaappi toimia vähemmän vakavassa tarkoituksessa. Silloin sen sisässä oleva soittoke rämistelee mitä vaihtelevinta posetiivimusiikkia.

Näin kuluu päivä illaksi. Aurinko laskee kuin pudoten suoraan valtameren syliin, pimeys tulee äkkiä ja valot syttyvät. Laivan salongeissa on kohisevaa elämää. Olutlasit täyttyvät ja tyhjenevät, tanssi käy, ja laivan pimeissä sopissa nuoret parit kuhertelevat, sekä sellaiset, jotka ovat häämätkällä sijoittuakseen vieralle maalle, että sellaiset, joiden rakkauden liekit ovat syttyneet pasatiitulessa, kirkkaassa auringossa tai tropiikin haaveilisiina kuutamoiltoina. Kun sitten matkustajajoukko vetäytyy hytteihinsä nukkumaan, voi vielä yksinäinen kannella-kulkija ihailta tropiikin tenhoavaa yötä. Tähdet tuikkivat kirkkaina. Näyttää siltä, kuin ne olisivat tumman avaruuden kupukaton luke-mattomia reikiä, joista taivaan suunnattoman kirkkaan valomeren säteet tunkeutuvat alas pimeään maailmaan. Ja kun suuri, keltainen kuu nousee, syntyy äärettömälle valtameren ulapalle kultainen silta, jossa suuret aallot vierkkaan ja mahtavina vyöryvät. Kuutamoinen valtameren yö on jylhän juhallinen. Tunnelmaa häiritsee vain silloin tällöin laivan pimeistä sopista kuuluva rakastavisten nauru. Muistuu mieleen katunaisen karkea nauru yöllisellä, antiolla kadulla.

Nopeasti kuluvat viikot laivassa. Satamiin poikettiin tuon tuostakin sekä Espanjan puolelle, La Coruñan merkilliseen kaupunkiin, että valtamerestä nousevalle Kanarian saarelle sekä Etelä-Amerikan puolelle tullessamme rannikkokaupunkien satamiin.

La Coruñassa kiinnostivat meitä aasilla ratsastavat akat ja kauniit espanjattaret, Kanarian saarella, Las Palmasissa, hämmästyttivät meitä laivan kylkeen tulleet monet kymmenet kaupustelijaveneet, joista köyden varassa olevan korin avulla vaihdettiin rahaksi banaaneja, viinejä ja muita hyviä saaren tuotteita. Kaupunkia luonnehti kirjava ihmisvilinä, jossa ulkomaiset rikkaat

muuan kaappi, joka toimii evankelisissa jumalanpalveluksissa alttarina, ja kun tulee katolisten vuoro, avataan sen ovet, ja silloin paljastuu kaudis paavilainen alttari. Mutta kun kummankin uskonnon kannattajien sieluntarve on tyydytetty, saa kaappi toimia vähemmän vakavassa tarkoituksessa. Silloin sen sisässä oleva soittoke rämistelee mitä vaihtelevinta posetiivimusiikkia.

Näin kuluu päivä

illaksi. Aurinko laskee kuin pudoten suoraan valtameren syliin, pimeys tulee äkkiä ja valot syttyvät. Laivan salongeissa on kohisevaa elämää. Olutlasit täyttyvät ja tyhjenevät, tanssi käy, ja laivan pimeissä sopissa nuoret parit kuhertelevat, sekä sellaiset, jotka ovat häämätkällä sijoittuakseen vieralle maalle, että sellaiset, joiden rakkauden liekit ovat syttyneet pasatiitulessa, kirkkaassa auringossa tai tropiikin haaveilisiina kuutamoiltoina.

Kun sitten matkustajajoukko vetäytyy hytteihinsä nukkumaan, voi vielä yksinäinen kannella-kulkija ihailta tropiikin tenhoavaa yötä. Tähdet tuikkivat kirkkaina. Näyttää siltä, kuin ne olisivat tumman avaruuden kupukaton luke-mattomia reikiä, joista taivaan suunnattoman kirkkaan valomeren säteet tunkeutuvat alas pimeään maailmaan. Ja kun suuri, keltainen kuu nousee, syntyy äärettömälle valtameren ulapalle kultainen silta, jossa suuret aallot vierkkaan ja mahtavina vyöryvät. Kuutamoinen valtameren yö on jylhän juhallinen. Tunnelmaa häiritsee vain silloin tällöin laivan pimeistä sopista kuuluva rakastavisten nauru. Muistuu mieleen katunaisen karkea nauru yöllisellä, antiolla kadulla.

Nopeasti kuluvat viikot laivassa. Satamiin poikettiin tuon tuostakin sekä Espanjan puolelle, La Coruñan merkilliseen kaupunkiin, että valtamerestä nousevalle Kanarian saarelle sekä Etelä-Amerikan puolelle tullessamme rannikkokaupunkien satamiin.

La Coruñassa kiinnostivat meitä aasilla ratsastavat akat ja kauniit espanjattaret, Kanarian saarella, Las Palmasissa, hämmästyttivät meitä laivan kylkeen tulleet monet kymmenet kaupustelijaveneet, joista köyden varassa olevan korin avulla vaihdettiin rahaksi banaaneja, viinejä ja muita hyviä saaren tuotteita. Kaupunkia luonnehti kirjava ihmisvilinä, jossa ulkomaiset rikkaat

turistit astuivat avokkaina alkuasukasten joukossa. Sammueneen juhla-lisen tulivuoren rin-teellä kaupunki viettää ikuista kes-säänsä suuren turis-tijoukon ylläpitäes-sä varallisuutta. Mutta mielestä ei myöskään häivy Brasilian kauniin pääkaupungin Rio de Janeiron puhtaat kadut, valkeat talot, hohtavat hiekkarannat ja etelän puuistutukset, eikä myöskään Santos, maailman tärkein ka hvi kaupunki,

jonka satamassa tuhannet Suomen mummut voisivat katukivien väleistä koota kahvipapuja monen kuukauden tarpeiksi. Kun loppujen lopuksi olimme poikenneet Uruguayn komeaan pääkaupunkiin, Montevideon, alkoi laiva lipua vasta-virtaan La Plata-joen savisessa ja ahtaassa väylässä. Saavuimme Buenos Airesiin, Argentinan kauniiseen pääkaupunkiin.

Tässä olikin laivan kulkuvuoron päätepiste, ja jokainen voi ymmärtää, että silloin oli aluksessa kohina. Romaanilainen matkatohina on jotakin vallon toista kuin pohjoismainen. Siinä käy niin kauhea meteli ja sellainen tuipiskeleminen ja mellastus, että näyttää siltä, kuin sota olisi ovella. Edes-käyvät ovat jo saaneet juomarahansa ja voivat nyt huoletta komennella ihmisiä kuin karjaa. Meillä on aina ollut huono onni tai sanoisinko huono kyky pur-jehitia ihmistungoksessa. Tavallisesti pohjoismaalainen jää aina viimeiseksi, vaikka kuinka tarkoin koettaisi jonon järjestyksestä huolehtia. Piletin- ja passintarkastuksessa sekä lääkärin tutkiessa löydämme aina itsemme viimeisinä lukuunottamatta Roivaista, jonka korkea pää näkyy hymyilevänä jonon alkupäässä. Jollakin merkillisellä keinolla hän purjehii tuossa myrs-kyssä ihmiseressä sivuttaen häikäilemättömimminkin tungettelijat ja etuilljat ilman kipua, ilman nyrkin iskuja, vain hymyillen. Se taito puuttii meiltä multa, ja siksi Roivainen sai aina meitä odotella.

Kanarian saarten pieniä miehenalkuja Las Palmasin kadulla. (Valok. V. A.)

La Coruñassa akut ratsastelevat aasin selässä. Vasen häsi ohjaa ja oikea takoo lakkaamatta laiskan aasin peräpäköroita. (Valok. V. A.)

Mutta Buenos Airesissa olikin konsulimme järjestänyt meille iloisen yllätyksen. Hän oli jostakin saanut tietää tulostamme ja tuli nyt meitä jonokahakasta pelastamaan. Siinä sitten suomalainen retkikunta sivuutti koko jonon, josta meihin tähdättiin monta kiukkua häränmuljähdusta. Niin pääsimme hotellimme suurine tavarakasoine, joita Suomen Valtameren-taikaisen Kauppa Oyn (= Compania Suomi) auto kuljetti.

Päivät kuluivat Buenos Airesissa altuisissa touhuissa, joissa meitä sekä johtaja Heinonen että konsulimme, insinööri Putkinen, vaivojaan säästämättä avustivat. Saatiin sinä hypätä ministeriöt ja virastot, ennenkuin kaikki paperit olivat kunnossa matkan jatkamista varten. Niiden kertominen ei voi huvittaa lukijaa, koska tuossa miljoonakaupungin hiostavassa hyörintässä meitäkin tuskastutti. Yleensä oltiin meille hyväntahtoisia, ja Argentinan valtio suhtautui suorastaan suurenmoisella lojaalisuudella suunnitelmiiimme. Argentinan ylioppilaat kutsuivat meidät klubinsa jäseniksi ja erinäisiin illanviettoihin. Mutta erään amerikkalaisen sähkösanomatoimiston johtaja selitti aito amerikkalaisella yllämielisytydellä ja mahtiponnella, kun pyysimme hieman alennusta sähkösanomalahetyksissä siinä tapauksessa, että tulisimme antamaan tietoja matkoistamme lehdistölle, että mitä heitä liikuttaa, »jos neljä miestä juoksentee ympäri Tulimaata». «Mutta jos sinne joku jää, tai jos

Luonteenomainen Patagonian rantakaupungin paltikkoheli, jonka raioissa tuli vanhasti vinhuu. (Valok. V. A.)

intiaanit ampuvat teidät hengiltä, voi siitä olla meille jonkin verran mielenkiintoakin», lisäsi hän nauraan.

Huolimatta siitä, että Chilen valtio ei antanut minkäänlaista vastausta lähetystönsä kyselyihin, lähdimme matkaan Argentinan valtion suojeluksen alaisina, ja marraskuun 6 päivänä irtaantui komea alus, «Commodora Rivadavia», laiturista suunnaten kulkunsa etelään päämääränään Tulimaan äärellä sijaitseva Magallanes.

Kymmenen päivän matkalla sivuutimme kaupungin toisensa jälkeen. Niiden edustalle laskemme ankkuriin ja käymme maissa laivan pienellä, proomua hinaavalla moottoriveneellä.

Olemme Patagonian karuilla rannoilla. Metsää ei näy missään. Siellä asustaa ihmisiä, jotka eivät eläessään ole metsää nähneetkään muualla kuin kuvakirjoissa. Tuuli, joka tulee lännestä, syöksyy pitkin kuivaa pampun ruohikkoa kohti merta ja vonkuu jokien suille muodostuneiden pikkukaupunkien peltitalojen nurkissa. Meri, nousu- ja laskuvaiheinen, joiden erotus on täällä yli 10 metriä, syövyttää rantoja. Ranta nouseekin heti meren äärestä tai jonkin sadan metrin päässä siitä jyrkkänä törmänä. Sen takaa aukeaa laaja pampa milloin tasaisena, niukkaompaisena tai -ruohoisena, milloin syvien vakolakaajojen uurtamana, epätasaisena, mutta kauttaaltaan kuivana autiomaana.

Matkustajat ja tavarat kuljetetaan suurisssa tasapohjaisissa proomuissa maihin Patagonian rannikolla.
(Valok. E. H.)

muuttumassa kulttuurilinnuiksi, sillä ne syövät suurella melulla laivan keittiöstä heitettyjä ruoanjätteitä.

Tulimme rannikkoalueelle, joka näyttää vieläkin karummalta kuin aikaisemmin näkemämme. Suurten, sileäpintaisten ja kekomaisten vuorten juurella, jotka näyttävät pikemmin jäätäläishiekkakasoilta, sijaitsee Commodora Rivadavian peltitalokaupunki. Sinne tuli aikoinaan janoon kuolemaisillaan olevia kullansijöttä, jotka suorittivat kairauksia kuivassa maassa löytääkseen edes hitusenkin vettä. Mutta veden asemesta pulppusikin esiin tummanruskeata öljymäistä nestettä — naftaa. Silloin alkoi rannikon nopea kehitys. Ihmisiä ryntäsi sinne ja rahaa sijoitettiin. Öljypumpputori toisensa jälkeen kohosi, ja nyt onkin koko tienoo suurten öljynnostotornien ja säilytystankkien luonnehtimaa.

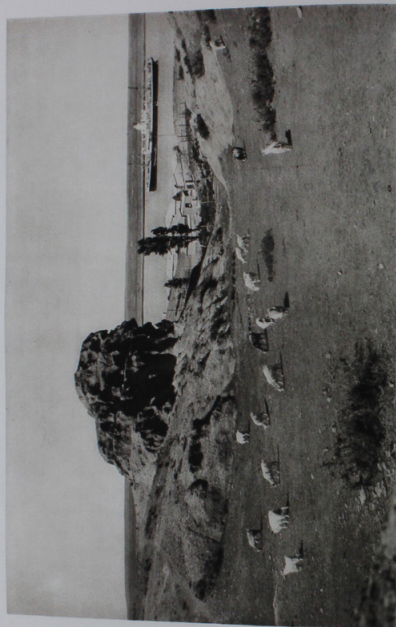
Kiipesimme seudun korkeille vuorenkukuloille, joilta näkyi kaus yli aattoilevan meren ja peltisen kaupungin. Kukkuloiden ylärinteillä kopiste-

Puerto Madrymin pienessä peltitalojen ja suorien katujen kaupungissa teemme ensimmäisen retkeilyn päivän kuluessa. Muuliaasi-lauma laiduntaa rannalla niukkaa ruohoa maasta kiskoen, ja kaupungin laidalla on tiilitehdas, jossa hevoset sotkevat savea. Savivelliin sekoitetaan eläinten lantaa ja olkia, ja siten poltetut tiilet kuuluvat olevan hyviä. Leveät kadut näyttävät autoilta. Niihin tuuli lennättelee pölypilven tuon tuostakin.

Kuta etelämmäksi tulimme, sitä rikkaammaksi käy meren eläimistö. Laitavaa seuraa delfiini-parvi toisensa jälkeen, ja satamissa uteliaat merileijonat kurkistelevat aivan läheltä outoa ilmestystä. Pingviinejä istuskelee rannoilla, ja loppiparvet sakenevat. Viimeksimainitut ovat jo

Kallioleijon yhdistelmä onkaloista löydettyjä pienessä kalliokavon, jonka kiviä murskivat pihkaset. Puerto Drenado.
(Valok. V. A.)

Vuohia laitumella Puerto Desadon laikoilla nurmimaitilla. Kuvassa näkyy meren aallojen syövyttämää hälliötä ja sen takana pienenä kaupunkina. Laitumme on ankkuroituna salmissa. (Valok. V. A.)

Patagonian pienten kaupunkien reunoilla nähee niin hausas kuin silmä hantaa teräskauden ateriatunkioita. (Valok. E. H.)

limme esiin kallioksi kivettyneitä tertiäärisen ajan osterisimpukoita. Erään kukkulan juurella on taajaristinen kalmisto. Siellä lepää öljykuumeen tänne houkuttelemia ihmisiä, jotka Patagonian erämaassa nyt nukkuvat ikuista untaan.

Hautausmaat ovat täälläpäin jylhiä nähtävyyksiä. Niinpä löytyi seuraavasta satamasta, Puerto Deseadosta, kallioiden väliin piiloutuneena pieni kalmisto, jonka ristit olivat jo maahan vaipumassa. Puuta kun ei ole, tehdään ristit sementistä puun ulkonäköä matkien, vainaja kätketään autioon vuoren-onkaloon, ja yksinäisiä hautoja reunustavat tavallisesti vain muutamat pyöreät kivet. Alituiset myrskyt kuluttavat hautakumpuja, niin että jo jonkin vuoden perästä tuollainen kalmisto näyttää vuosisatoja vanhalta.

Suuret röykkiöt kaikenlaista romua, oikeata teräskauden ateriatunkiota, on kaupunkien laidoilla kilometrimäärin. Siinä on pulloja, läkkikanistereita, purkkeja y. m., siellä täällä viruu koiran tai kissan luuranko, tapasimpepa isoja sikojenkin raatoja, jotka kaikki olivat hautaamatta ja levivivät ympäristöön kaameata löyhkää.

San Julianin satamasta näemme ensikerran kaukana loivalla rannalla guanako-lauman laiduntavan. Nuo komeat laamaeläimet punaisenruskeine

Puerto Madrynin pienen kaupungin laidassa hevoset ja muuut sokevat tiilitehtaanseen savea. (Valok. V. A.)

turkkeineen, korkeine kauloineen, jonka päässä sorja musta pää, korvat höröissä meitä katselivat ja valmistivat meille iloisen yllätyksen yksitoikkoisessa ympäristössä, ja niiden valkeat jalat liikkuvat sirosti nelistäen, kun ne vihdoin pakenivat pampalle.

Ilma on nyt jo melko kolea merellä matkatessamme etelämmäksi. Aurinko ei jaksa enää lämmittää, ja tuuli puhaltaa vaatteiden läpi. Etelän eläimistö näyttäytyy nyt kaikessa loistossaan. Tuossa uiskentelevat suuret pingviinilaumat, jotka kalastelevat yhdessä kormoraanien kanssa vedessä sukellellen, ja merileijona näyttäytyy silloin tällöin. Eräänä iltana, kun aurinko laski keltaisen punertavana pampan taakse, näimme kahden ison valaan uivan kohti pohjoista silloin tällöin nousten pintaan, jolloin korkeat vesiusvapaat kohosivat koleaan ilmaan niiden hengittäessä.

Sää suosi meitä. Tuuli oli asettunut, ja valtameri lepäsi tyynenä. Aurinko suuntasi säteensä pohjoiselta taivaalta, kuten heti sivuuttuamme päiväntasaajan. Laivan koneet jyskyttivät tasaisesti, kun saavuimme Magallanesin salmen suulle, jossa kiersimme pitkälle ulottuvan vedenalaisen särkän. Silloin näimme ensikertaa Tulimaan rantoja, jotka häämöttivät etelässä ruskeankeltaisena, puuttomana ja alavana juovana. Magallanesin salmi oli tyyni, vain merivirtauksen väreet ja valtavat pyörteet särkivät sen pinnan. Sivutuamme ensimmäisen kapean kohdan ja vähän ajan kuluttua toisen, jolloin näemme jo kaukaa, kuinka maisema äkkiä muuttuu. Karun, hiekka-aavikkoa muistuttavan pampa-rannikon asemesta tulee nyt vastaan tumman-

Kuivan pampin kasvisto taistelee kuivuutta vastaan. (Valok. V. A.)

viheriän metsän koristamia rantoja. Taivas on pilvessä ja vettä alkaa hiljalleen ripotella. Olemme tulleet saderikkaammalle alueelle, jossa kasvillisuus nousee taajana hedelmällisestä maasta. Siinä siintävät nyt tummanviheriät Noto-fagus-metsät ja vaaleanviheriät nurmet, ja tämän kauniin luonnon keskellä näkyy kaukaa vaaran rinteellä vaaleiden punakattoisten talojen sikermä kirkkoineen, lukuisine satamassa ankkurissa olevine aluksineen ja suurine katuineen. Se on matkamme päämäärä, Tulimaa-tutkimustemme tukikohta, Magallanesin kaupunki.

Vuonna 1843 saapui Magallanesin salmen rannalle chileiläinen kenraali Bulnes, joka oman valtionsa hyväksi valtasi koko salmen ja perusti sinne entisen Puerto Hambren, nälkään kuolleen Pedro Sarmienton perustaman siirtokunnan raunioille rangaistussiirtolan. Se tapahtuikin »kreivin aikaan», sillä Euroopasta oli jo ranskalainen sotalaiva matkalla sinne todennäköisesti vallatakseen Magallanesin salmen tienoot Ranskalle.

Mutta jo vuonna 1849 muuttivat uuden siirtokunnan muutamat sadat asukkaat paremmalle paikalle Punta Arenasin kohdalle ja perustivat sinne metsäisten seutujen äärelle, kannille merenrantapengerille kaupungin. Vuoteen 1877 oli paikka rangaistussiirtolana, jonne karkoitettiin Chilen vaarallisia rikollisia. Roistot nousivat kerran kapinaan saaden avukseen osan vartioväkeä. Pieni, vasta perustettu kaupunki sai silloin kokea kaamean verilylyn: asukkaat tapettiin ja talot poltettiin. Mutta Chilen valtio supisti nyt vangittujen lukumäärää, ja turvallisena saattoi entisille raunioille nousta uusi kaupunki.

Valheat suolalammet antavat vaihtelua yksitoikkoiselle keltaiselle pampalle.
(Valok. E. H.)

Pian alkoivatkin Punta Arenasin suuret edellytykset tulla näkyviin. Tähän asti oli kauppa ollut etupäässä intiaanien kanssa käytyä vaihtokauppaa guanakon nahoista ja Patagonian pampalla juoksentelevien strutsilaumojen sulista, mutta kehitys avasi yhä laajempia kauppamahdollisuuksia. Kalastus tuotti hyviä tuloksia, valaat uiskentelivät silloin salmen ja vuonojen vesitöissä, ja merileijonat ja hylkeet olivat pian innokkaan metsästyksen kohteena. Ei ole myöskään vähäiseksi merkittävä sitä, että täältä saattoi viedä puutavaraa pampaan puuttomille alueille. Kun sitten kultakuumeen ajat alkoivat, ryntäsi sinne suuret joukot kaikenlaisia kansallisuksia, jotka ottivat kiintokohdakseen Punta Arenasin. Kultakuumeen jälleen astuttua jäi sinne suuri osa onnenetsijöitä vakinaisesti asumaan, ja siten sai kaupunki suuren lisän yhä kasvavaan asukasmääräänsä. Punta Arenas oli jo alun perin kuin luotu paikaksi, jonka kautta sekä Tulimaan että Etelä-Patagonian luonnontuotteet vietiin markkinoille. Ja pian alkoi kaupungin redille ankkuroida laiva toisensa jälkeen. Siinä lojui suuria teräsaluksia, jotka kuljettivat tavarat avaraan maailmaan, ja siinä kohosi pienten alusten taaja mastometsä. Niiden omistajat toivat kalaa, merileijonan taljoja ja muita meren tuotteita kaupunkiin, jossa ne kuormattiin suurempiin aluksiin markkinoille vietäviksi.

Commodora Rivadavian pelti- ja hiivitalohaupunki valtameren äärellä.
(Valok. V. A.)

Saattaa sanoa, että aina vuoteen 1880 intiaanit hallitsivat Tulimaan laajoja erämaita, mutta jo vuonna 1884 perustettiin ensimmäinen lammas-estancia Gente Grandeen, ja muutaman vuoden perästä, etenkin 1890-luvun alkupuolella, alkoi lammas-estancia toisensa jälkeen siirtää laidunalojaan kohti Tulimaan suuria pampa-aavikoita. Lammas alkaa nyt näytellä tärkeintä osaa näiden alueiden taloudellisessa elämässä, ja sitä mukaa kuin intiaanit työnnettiin yhä kauemmaksi metsään päin, lammaslaitumet laajenivat vuosi vuodelta ja niiden käytettäväksi, vallattiin jopa kaukaisimmatkin kentät vuoriston suurissa erämaissa. Lampaiden lukumäärä suureni huimaavaa vauhtia, ja nyt niitä laiduntaa Tulimaan ruohikoilla yli kolmisen miljoonaa. Kun lasketaan, että jokainen lammas tuottaa omistajalleen punnan vuodessa puhdasta tuloa, saattaa käsittää, mikä suuri taloudellinen merkitys lampaanhoidolla on.

Punta Arenasista tulee nyt koko tuon suuren lammashoidon niin Tulimaan kuin Etelä-Patagoniainkin taloudellinen keskus. Sieltä käsin tehdään uusia yrityksiä, sieltä viedään kaukaisiin lammas-estansioihin tarpeelliset välineet ja tarvikkeet, ja sinne tuodaan kaikki se villamäärä, minkä suunnattomat lammaslaumat vuosittain tuottavat. Punta Arenasista tulee samalla alueen rahakeskus. Pankkeja nousee toinen toisensa jälkeen, liikehuoneistoja on

hoavat toinen toisensa vieressä. Huonosta rakennustavasta koiutuikin asukkaille kolean ilmaston vuoksi monta vaaraa. En ole missään nähnyt niin paljon tuberkelin runtelmia lapsia kuin siellä. Sehän ei ole mikään ihme, kun talvinen kosteus ja tuuli puhaltaa hatarien pikkurakennusten nurkista sisään.¹

Liikenne kaduilla on vilkasta. Tuossa astuu härkävaljakko verkkään kuormineen vankkurien kolistellessa ja heiluessa epätasaisessa katukivikossa, tuossa kiidättää nelistäen gauchoa² (lue gauto) hevosellaan, ja uusien autojen pitkä rivi odottaa kyydittäviä keskikaupungin puistikon reunassa.

¹ Ilmastollisessa suhteessa voidaan Tulimaa jakaa kahteen vyöhykkeeseen: sade- (vuoristo-) ja kuivaan (pampa-) alueeseen, joiden väliin Dusen vielä sijoittaa kolmannen, intermediaarisen, zoonin.

Sateenmäärinen eroavaisuus on näissä erittäin suuri. Niinpä on vuotuinen sateenmäärä kuivalla alueella, pampalla n. 388 mm ja nousee vuoriston kosteassa sadealueessa aina kolmeen metriin saakka. Sateisin vuodenaika on syyskuu, ja kevät on kuivin. Eroavaisuus vuodenaikojen välillä on erittäin pieni sadealueella, jossa talvella sataa nopeasti sulavaa, nuoskeata lunta. Pampalla ja sen äärellä lumi pysyy sitävastoin kauan maassa, joka sitä ennen routaantuikin siinä määrin, että söiden yli voi ratsuhevosella kiittää täyttää laukkaa. Talvi kestää tavallisesti kolme kuukautta, kesäkuusta elokuuhun.

Alueen lämpötilasta antavat seuraavat luvut hyvän yleiskatsauksen:

Paikka.	Vuoden keskilämpötila, C°	Havainto-aika.	Äärimmäisten lämpötilojen keskiarvot.
Ushuaia. Keskikoosta	6,11°	1888—1904	27,0° ja —11,6°
Magallanes »	6,73°	1888—1904	23,46° ja — 7,36°
Bahia Orange. Kosteaa	5,6°	1882—1883	24,5° ja — 7,3°

Edellä olevat luvut ovat Rünzin teoksesta. Salesiaanien ilmatieteellisistä tiedoista Magallanesissa, jotka perustuvat yli 30 vuoden havaintoihin, on saatu m. m. seuraavia Magallanesin aluetta koskevia arvoja

Kesän keskilämpötila	10,5°
Syyskyn »	6,3°
Talven »	1,9°
Kevään »	6,4°

Ushuaia on pieni kaupunki Beagle-kanavan varrella, Argentinan rangaistussairtola, ja Bahia Orange sijaitsee sen eteläpuolella Isla Hostella, Peninsula Hardy'n itärannalla.

Pampa-alueen lämpötilojen lukuarvot ovat edellisiä vaihtelevammat. Sieltä ei kuitenkaan toistaiseksi ole tarkkoja tietoja saatavissa. Kesällä saattaa lämpötila nousta yli 20°, ja samana vuorokautena, yöllä, se voi laskea jäätympisteeseenkin. Talvella ei pakkasia kestä kuin pari kolme päivää kerrallaan, ja lämpötila on enimmäkseen muutaman asteen yli nollan.

Päätuulet ovat NW ja SW, joista ilmansuunnista tuulee noin 9 kk, vuodessa. Tuulen tuntinopeus on tavallisesti kesäisin 15 km ja talvisin 12 km. Tavallisen myrskyn tuntinopeus on 70—80 km ja hirmumyrskyn, Raahan, 140 km.

Tulimaan kolea ilmasto onkin esteenä maanviljelyksen kehitykselle. Estansioiden äärellä näkee vain pieniä vihreitä rehuviljelyslajikkeita. Kaura ei enempää kuin muutakaan viljalajit pääse kypsyämään, ja peruna jää pienenä.

² Gauchon ratsastava eteläamerikkalainen lammas- tai lähmäkarjan paimen. Tavallisesti tarkoitetaan gauchonalla myös yleensä hyvää ratsastajaa ja hevosiästä.

Puerto Deseadon pieni pelti- ja kivilajojen sihermä. Puiston puut kasvavat hituen kiiuuden ja tuulen vainoamina. (Valok. E. H.)

Siinä onkin puistikko, joka ansaitsee tulla mainituksi. Suureksi iloksemme löysimme sieltä omat kotoiset koivumme, tervaleppämme ja muita pohjoismaisia puita ja eurooppalaisia kasveja, jotka hyvässä hoidossa nousivat rehevinä viheriäلتä ruohomatolta. Keskellä puistoa kohoaa suuri ja komea Magallanesin muistopatsas.

Varsinkin iltapäivällä, kun ihmiset tulevat toimistaan, on kaduilla hyöriinää. Siinä kiirehtää konttorihenkilökunta kotiinsa murkinoimaan, sotilaat astuvat ryhdikkäinä, rikkaat hienoissa Euroopan uusimmissa muotipuvuissa, neidit ja nuoret rouvat lyhyissä hameissa, miehet ihka uusissa amerikkalaisissa pukeutumisissa ja gauchot valkeat kaulahuivit siroisti solmittuina. Mutta tuon elämän joukosta löytää kurjakin olentoja, sataman läheisyydestä laivojen hylikimä jätkiä, jopa joskus ränsistyneen hoippuvan intiaanijätteenkin. Kapakkojen ovilla käy vilkas liike, ja puodeista kuuluu lukuisten gramofonien rämäin. Vielä kolmisenkymmentä vuotta sitten oli kaupunki Nordenskjöldin hoippuvan siivoton juoppouden pesäpaikka, mutta nyt näkee harvoin jätkänkään hoippuvan. Järjestys on hyvä, meitä pohjoismaalaisia se suorastaan ihmettyi. Se, mikä meitä erittäin kiinnosti, oli salesiaanien luonnontieteellinen museo, jossa on paljon arvokkaita kokoelmia. Meidän siellä käydessämme oli kaikki perin kehnossa hoidossa, paksun pölyn peitossa.

-Patagonian rantakaupungin takapihainteriööri. (Valok. E. H.)

Tällainen oli se kaupunki, joka tuli suomalaisen Tulimaa-retkikunnan tukikohdaksi ja jossa me pian kotiuduimme.

Saavuttuamme marraskuun 16 päivänä Magallanesiin satoi rankasti, kuten kuulemma aina laivan saapuessa joka kymmenentenä päivänä redille Buenos Airesista. Jo kaukaa näimme hotelli Kosmoksen nimen maalattuna lähellä rantaa sijaitsevan matalan ja pitkän rakennuksen katolle. Se on lukuisien retkikuntien vanha koti, ja siellä otettiin meidät vastaan erikoisella ystävällisyydellä. Siellä oli siistiä ja viihtyisää, mutta täysi vapaus vallitsi. Hotelli oli tottunut ottamaan vastaan pölyisiä, pampalta palaavia estansoiden hoitajia, joten siellä saattoi huoletta esiintyä työpukimissa ketään häiritsemättä. Suurille tavaravarastoillemme järjestettiin mukavat suojat, ja kun kylmä tuuli vonkui talojen nurkissa, saattoi istuskella lämpimän takkavalkean ääressä valtaviin Notofagus-runkojen räiskyessä. Olimme yhtä mieltä siitä, että hotelli oli maailman paras ja että sen hoitaja ja omistaja, unkarilainen heimoveljemme Señor Juan Toth, ja hänen rouvansa olivat maailman herttaisimpia ihmisiä.

Tällä tapasimme Chilen valtion öljyentsäntäretkikunnan sekä saksalaisen Plüschowin retkikunnan ja heidän kanssaan saatoimme veljellisessä sovussa

suunnitelmiamme laatia. Tulimaa oli nyt innokkaan tutkimuksen kohteena. Öljyä etsittiin toden teolla suurin toivein, Plüschowin piti lentää ensikerran Tulimaan yli, nähdä Darwin-vuoriston keskusta, jonne ei koskaan ihmissilmä ennen ole kurkistanut, ja meidän piti uusin menetelmin selvittää Tulimaan merkittävä historia, sen moninaista kasvillisuutta ja jylhien vuorten rakennetta.

Kevätuulet suhisivat, eteläisen pallonpuoliskon kesä oli ovelta, ja retkikuntamme alkoi heti varustautua tuntemattomille retkilleen. Varusteluissa saimme paljon apua kaupungin monien ystävällisten asukkaiden taholta, ja viranomaiset suhtautuivat suomalaisiin ihailtavan ystävällisesti. Tutustuminen heihin oli miellyttävää.

Niinpä tein ensimmäisen käyntini piirin kuverneöörin eli intendentin luokse. Eversti Palacio Hurtado otti minut vastaan, kuten sympaattinen maailmanmies ainakin, käsitti tilanteen heti ja ilmoitti olevansa valmis auttamaan, missä vain tarvittiin. Hyvästellessään hän kuitenkin kehoitti meitä olemaan »sehr patriotische», mikä on erittäin ymmärrettävää, kun voi sattua, että löydämme jotakin arvokasta mineraalia tai teemme jonkin muun tärkeän taloudellisen löydön. Chilelle olimme tosiaan niin isänmaallisia kuin meitä vaatia saattoi, sillä olimmehan jo vuosi sitten luvanneet jättää Chilen hallitukselle tutkimuksemme tulokset ja vakuutimme pitävämme sanamme, vaikka hallitus ei meitä enää muistanut eikä ollut mitään kyselyihmimme vastannut. Polisimestari antoi meille mitä laajimman liikuntavapauden, ja tullipäällikkö vapautti tavaramme tarkastuksesta koko sinä aikana, jolloin siellä risteilimme. Yhtiöiden päälliköt antoivat määräksiään alaisilleen estansoiden hoitajille, jotta saisimme hevosia ja muuta tarpeellista apua, ja Pagels, tuo vuoden 1904 ruotsalaisen retkikunnan kelpo saksalainen apulainen, jonka tunsimme pukinaparrasta jo laivalaiturille noustuamme, otti meidät hoiviinsa neuvon ja oinaoan. Meidän hyvät ystävämme, tanskalainen liikemies Mr. Groth-Hansen, astoaan idealisti-liikemies, jonka koko maailmassa tunnen ja joka pitää elämänsä suurimpana nautintona lukea Goetheä ja kerätä röhää niin paljon, ettei hänen

Saksalainen lentäjä Plüschow, joka lensi Darwin-vuoriston yli. Kone Magallanesin satamassa. Krranch istuu ponttonilla siiven varjossa. (Valok. V. A.)

Meren rantapengerellä Magallanesin salmen äärellä leveää Magallanesin kaupunki suorine katuineen. Tulimaa-rethikunnan kiinnikekohta ja viihtyisä olinpaikka.
(Valok. E. H.)

lapsiensa Tanskassa tarvitsisi koskaan tehdä työtä, sekä norjalainen Mr. Samning ynnä ruotsalainen Mr. Skarin tekivät kaikkensa meidän hyväksemme.

Mutta koko matkamme ainoa henkilöllinen pettymys oli pater Alberto De Agostini, joka on siellä asustanut kymmenen vuotta ja julkaissut kauniin kirjan Tulimaasta. Olin odottanut, että hän se voi meidät neuvoilla varustaa, mutta palattuani hänen puheiltan olin täydelleen masentunut. Tulimaassa ei ollut enää mitään tutkittavaa, ja liikkuminen siellä, missä aioimme, oli mahdotonta. Toivoisin hartaasti, että tuo italialainen hienopiirteinen pappi joutuisi matkallaan Suomeen, jolloin saisin näyttää, kuinka virkaveljiä tieteen alalla on opastettava.

Mutta sitä ystävällisempi oli englantilainen lähetyssaarnaaja Rev. J. Williams, jonka kotiin poikkesimme tultuamme matkoiltamme Magallanesiin. Hän oli elänyt intiaanien keskuudessa yli kolmekymmentä vuotta minkäänlaista mainetta tai kiitosta pyytämättä. Meidän mielessämme säilyi tuo sympaattinen perhe rakkaassa muistossa.

Ei-asiantuntevalla taholla meihin suhtauduttiin joskus hieman epäluuloisesti. Kuinka saattaa ajatella, että Suomesta saakka tulee retkikunta, jolla on vielä muassaan maakairoja, vain tutkimaan soita turpeen takia? Koko

kaupunki eli öljynetsinnän merkeissä ja lentourheiluun ihastuneena, surisihan Plüschowin lentokone pilvien tasalla kaupungin yllä, kun ilta oli tyyni. Oli niinmuodoin vallon luonnollista, että salaperäiset suomalaiset kiinnittivät vain harvojen huomiota. Heidän mielestään me vasta jotain erkoista vielä tulemaan keksimään ja ottamaan öljyn kauniisti esiin maan uumenista. Nouseehan soista silloin tällöin kaasujakin, joita jo vuosia sitten luultiin naftalähteiksi. Tuo luulo on iskostunut lähtemättömästi asukasten mieleen. Öljykuume on kuin kultakuume: alati optimistinen, mitään pelkäämätön. "Tultuamme Tulimaan-matkaltamme Porveniriin kysäisi satamapäällikkö minulta silmää iskien: «Löytyykö paljonkin öljyä?» Kun vastasin, että emme sellaista etsikään, loi hän nauraan minuun katseen, joka selvästi sanoi: »Älä viitsi, kuule, sano pois vain.»

Mutta suomalainen Tulimaa-retkikunta oli pian valmis aloittamaan työnsä ja ottamaan vastaan koviakin koettelemuksia. Suunnitelmat laadittiin, ja niiden toteuttamisen päivä läheni.

Ennenkuin varsinainen matkamme Tulimaan sisäosiin alkoi, esitti Pagels, että hänen mukanaan tekisimme muutaman päivän merimatkan lintusaarille ja merileijonien valtakuntaan, jotta saisimme nuo etelän merkillisyudet filmatuiksi ja valokuvatuiksi. Siihen suostuimme empimättä, koska samalla tahdoimme hieman koetella retkeilyvarustuksiamme ja koneitamme ennen varsinaista tutkimusmatkaa.

IV.

Merileijonien ja pingviinien valtakunnassa.

«Elfridellä» Magallanesin salmen vaahtopäissä. — Intiaanien ateriatunkioita Isla Elisabeth-saaren rannalla. — Elämää saaren rannoilla. — Kisailevia hanhiparvia. — Jylhä Isla Marta-saari. — Merileijonat yllätetään. — Kormoraanien kaupunkia. — Pingviinien vieraina. — Myrsky puhkeaa. — Myrskyn käsissä autioilla saarella. — Tulimaan rannoille. — Suojaisia ankkuripaikka. — Pöllöt ja suku-tukot. — Pampan elämää. — Korrancho-haukat. — Paluu.

Aamuarinko oli jo noussut korkealle, kun neljä Suomen miestä varusteet selässään marssi kaupungin katuja laivarantaan. Tuskin olivat Magallanesin asukkaat nähneetkään ennen sellaista kvartettia. Retkeilypukineet olivat oudot, ja keltaiset pohjalaiset pieksut loistivat uutuuttaan. Taisi niiden narina herättää naapurissa asuvan suutarinkin uneksivan ajatuksen, koska hän oli kävellessämme tarrautui katseellaan jälkeisimme. Suutarin silmäparit seurasivat meitä, kunnes käännymme kulman taakse, jossa satamajätkiltäkin unohtui mallin kääntäminen, eivätkä meitä seuranneet pikkupojat voineet ihmetyksissään edes nauraa tirkua. Meissä oli jotain outoa ja kunnioitusta herättävää, ja vaikka tämä kaupunki, jos mikä, on tottunut näkemään jos minkälaisia kenttävarusteisia miehiä, saivat pohjalaiset pieksut pitkin varti-nea ja nirkkokärkinen aikaan jonkinlaisen uuden vivahduksen alkavaan sesonkiin.

Pagelsin pukinparta näkyikin jo moottorin purjepeitteen takaa, kun saavuimme laiturille. Hänen ylpeytensä «Elfride» oli entinen saksalainen pelastusvene, jolla oli jo enemmän kuin 70 ikävuotta takanaan, mutta joka siitä huolimatta kiidatti isäntänsä halki maailman pahimpien myrskymerien, kuten pelastusveneen arvo vaatiinkin. Sen pituus oli 26 jalkaa, ja laudat, joista vene oli tehty, näyttivät kestävän vaikka minkälaista karilleajoa. Alus tuntuikin melko raskaalta, mikä kävi selville jo siitäkin, että sen ruotsalaisyntyinen vanha moottori sai työskennellä kovalla tohinalla, ennenkuin se sai vaahdon kohisemaan keulassa. Sodan aikana Pagels oli käyttänyt koneessaan kumisia

Magallanesin salmea. Isla Elisabethin ranta, jonka suojassa veneemme näkyi etäällä ankkuroituna. (Valok. V. A.)

tulppia, ja siitä se sai nimen »Gummidampfers», mutta alkuasukkaat nimittivät sitä »Tshuko-tshukoksi», koska se oli ensimmäinen näkettävä moottori, joka näillä vesillä noin 20 vuotta sitten meriä halkoi.

Tämänkokoinen alus olisi vaarassa Magallanesin salmen myrskyissä, ellei Pagels, merimiehen käytännöllisyydellä varustettuna, olisi sen turvallisutta lisännyt kattamalla sen purjekankaalla etukamelta aina perälle asti, jossa saattoi pitää perää ulkosalla. Tämän katoksen yli löi silloin tällöin ärjyvä vaahtopää, ja joskus alus puhkaisi laineen lävitsekin, mutta kuin sukulla se taas ponnahti ulos meren syleilystä. Katoksen alla saattoi vallon huoletonna loikoa lampaantaljoilla, vaikka vaahtopäät loiskahtelivat kurkihirteen päällä. Ja joka tahtoi olla täydellisessä turvassa ja rauhassa, hän vetäytyi keulan »salonkiin», jonne mahtui 3 miestä nukkumaan. Siellä paloi himmeä öljylamppu, jonka katku ei ainakaan merikivun kalvavaa tunnetta lieventänyt.

Veneen joka kohta on aito saksalaisella käytännöllisyydellä vallattu. Niinpä on purjekankaalla verhotun hytin alla tilaa suurille kalamäärille, joita Pagels kuljettaa vuonoilta kotiinsa viikkokausia kestäville matkoille, ja koneen ja perän välissä on erikoinen osasto, jossa kamiina keittonekainen höyryää. Perämiehen istuimen alla on ankkurin varaketjuja sekä kivihiili- ja puuvarasto.

Isla Elisabethin pieniä suolalampia, joissa hanhet ilahovivat. Ne näkyvät mustina pisteinä etäällä lamassa. (Valok. V. A.)

Mutta Pagelsin rinnalla on nyt mainittava muuan tämän retken vaiheissa niin perin huomattavaksi tullut henkilö. Tarkoitin perämiehenä ja Pagelsin apulaisena toimivaa herra Bibersteiniä. Yhtä tottunut kuin Pagels oli komentamaan saksalaiseen väepelityyliin, yhtä tottunut oli Biberstein tottelemaan alistuen kyyristymään mitä räntisevimmän sadattelutulvan alle. Mutta mikään ei häntä lannistanut, vaan nokka oli yhtä itsetietoisen pystyssä, kuin jos Pagels olisi häntä kehnut maailman taitavimmaksi purjehtijaksi. Pagelsin sanonta kyllä viittasi selvästikin päinvastaiseen. Mutta kaikesta päättäen nämä kumppanukset tulivat hyvin toimeen keskenään ja täydensivät toisiaan, sillä Pagels ei olisi mistään saanut sellaista haukkumasanojen maali- taulua, eikä Biberstein olisi mistään löytänyt niin luotettavaa ja taitavaa päällikköä.

Biberstein oli tarkkana peräsimesä, kun laivamme viili noin viiden solmu- välin nopeudella kohti koillista ilmansuuntaa. Pysyttäydymme lähellä Patagonian rantaa, sillä tuuli näytti tuimalta. Vene keikkui kovasti luode- tuulen kiittäessä puuskaisena tullen pampan yli ja syöksyen jyrkältä rantatör- mältä mereen, jossa vaahtopäät vyöryivät. Perämies sai pitää tarkoin silmillä meren pinnalla kelluvia jäättiläislevälauttoja, jotka pohjasta kiinni ollen muodostivat paikoin niin taajoja kasvustoja, että oli vaikeata päästä niiden lomasta puikkelehtimaan. Mutta Pagelsin manaukset pitivät perämiehen silmän kovana ja peräsimen varren herkkänä.

Jytkinää ja merta ulkomaaraina monesivat Isla Marianin tornit. Rinteen alaosassa olevassa onkalossa retkikunta vietti 36 jättävää tuntia myrskyä paossa. (Valok. V. A.)

Näköala vuoristosta Beagle-kanavan yli. Sen rannalla hämmä maailman eteläisin kaupunki, pieni Ushuaia. (Valok. E. H. K.)

Isla Navarinon suomalaisemia Puut Douglasin luona. (Valok. E. H. K.)

Ilma miltei pimeä kormoraanien noustessa siivilleen. (Valok. E. H.)

Lohki tekee täälläkin pesänsä maahan pensaiden suojaan. (Valok. V. A.)

Sää oli kolea. Lämpömittari osoitti vain muutamaa astetta yli nollan, ja tuuli puhalsi tunkeutuen vaatteiden lävitse. Jo silloin näimme, että meidän pohjoismaalaiset voitettiin kylmän kestämisessä. Ja voittajana oli tuo hintelä, kalpeakasvoinen Biberstein. Hän oli puettuna aivan ohueen kesäpukuun, housunlahkeista näkyivät paljaat kintut. Nenän päästä putoili silloin tällöin vesipisara, mutta ei hän kylmästä näyttänyt silti erikoisemmin kärsivän. Tulimaa-retkikunta pysytteli kuitenkin lähellä kamiinaa tai lojuili salongissa lampaantaljoilla, jonne kuuma moottori esti kylmän tuulenhengen pääsemästä.

Magallanesin metsäiset kummut olivat jo jääneet taaksemme, ja rannalla näkyi vain aution pampun jyrkkä törmä. Mutta vastaisella puolella levettä salmea siänsi Tulimaan ranta kaukaisena kapeana juovana, joka näkyi veneen noustessa vaahtopäiden harjalle.

Oli jo iltapäivä, kun ankkuroimme Isla Elisabethin suojarannalle jyrkän törmän alle. Isla Elisabeth on noin 12 km:n pituinen ja 2 km:n levyinen auto saari, jonka tasaisesti aaltoilevaa, kumpumaista pintaa peittää pensaikko ja ruohokasvillisuus. Siellä täällä on saarella pieniä suolajärviä, joissa pitäisi olla hanhia ja vesilintuja runsaasti. Suuret loppilaumat leijailevat ilmassa, ja Pagelsilla on siis hyviä toiveita löytää runsaasti munia, joita hän suurelta perheelleen kerää talven varaksi.

Isla Elisabetin rantatöyrällä näimme simpukankuori-
kumpuja, intiaanien muinaisia ateriatunkioita.
(Valok. V. A.)

nuolillaan arkoja hanhia saaren pikkujärvistä, pensaikon suojassa kytäten. Heidän jälkiään osoittavat nuo valtaiset simpukkakasat, joista löytyi myöskin hanhen luita ja nuolenkärjiksi sopivaa kivimateriaalia. Kapeissa joko yhdestä puusta koveretuissa tai pyökin paksusta kaarnasta kyhättyissä veneissä, joiden keskellä paloi lakkaamatta pieni tuli, he tyynen sään aikana meloivat paikasta toiseen. Kun saaren törmältä näkyy muutamia lampaan hahmoja, palaan todellisuuteen. Valkea mies on intiaanit jo hävittänyt, simpukkakummut loivenevat, nuotoiden hiilokset häipyvät, ja lammas laiduntaa nyt siinä, missä vielä äsken vallitsi luonnon jylhä alkuperäisyys.

Olemme hajaantuneet kukin eri suunnallemme ja astelen Bibersteinin kera törmän alla olevaa rantasomerikkoa. Kävely on raskasta. Veden partaalla on leveä, noin kyyhkysenmunan kokoisten kivien muodostama somerikko ja ylempänä pehmeä hiekka, jota sortuu alas järkänteeltä erisuuruisina lohkaraina. Edestämme lentää lepattaa rantaharakoita ja muita pieniä kahlaajia, ja tuossa lähtee pari höyrylaivasorsaa tarpomaan ulapalle. Ne ovat tulleet liian lähelle rantaa ja meidät nähtyään kiitävät lyöden siivilläään taajaan, niin että vesi kohisee. Lentoon ne eivät pääse, vaan jatkavat matkaansa satoja metrejä samaa kiivasta tahtiaan. Siitä nimi höyrylaivasorsa, joka näille kookkaille harmaankirjaville, keltanokkaisille linnuille sopii mainiosti. Ne muisuttavat jokihöyryjä suurine, kummankin puolen pyörivine rattaineen.

Tulemme erään pienen lahdekkeen kohdalle, kun ohitsemme vontii, niin että hiekka suhisee, muuan iso eläin. Se on noussut kelmeään auringonpaisteeseen lämmittelemään ja on huomannut meidät viime tingassa. Katselen ihailien sen kömpelöä, mutta tarmokasta taivallusta kohti merta, jonne se sukeltaa aaltoihin.

»Merileopardi» kiljaisee Biberstein, siappaa haulikon käsitäni ja laukaisee mulle yht'aikaa molemmat piiput. Mutta haulit syöksyvät veteen nostaan valtaisan patsaan eläimen pyrstön edessä. Vielä kerran se nostaa päänsä heikkauttaan hyvästiksi pyrstöllään ja häviää sitten suurten maininkien sekaan. Biberstein, jolla ajatus juoksee aina vähän nopeammin kuin todellisuus vaatisi, sylkääse eikä saa minkäänlaista aihetta kehuakseen ampumaitoaan. Mutta siihen käsitukseen minä jään, että se oli tavallinen merileijona, joka oli erkaantunut yhteiskunnastaan ja asetunut vaelluksillaan hetkeksi lepäämään tälle autiolle rannalle osamatta aavistaa, että ainakaan Suomesta saakka tulisi miehiä sen rauhaa häiritsemään.

Kiipeämme sitten jyrkkää merenrantatörmää ylös. Nonsu on paikoitellen hankalaa, kun löyhä hiekka myötää jalkojen alla. Mutta ylös päästyämme ovat vaivat myös monin verroin palkitut. Eteemme aukeaa laaja pensaikkoinen pampa, ja sillä päilyy jokunen pieni, valkealta siintävä suolalampi, jonka rannoilla näyttää olevan isoja hanhilaumoja. Mutta päämme päällä lentää suunnaton joukko kirkuvia lokkeja. Olemme tulleet niiden pesimäpaikoille ja löydämme pesän pesän vierestä pensaiden lomasta. Joukossa on muutamia hanhenkin pesiä pehmeiden untuvien keskellä, ja Bibersteinin munakori toisensa jälkeen täyttyy. Samalla ilmestyy paikalle muutama ryöstäjälokki käydäkseen pesien kimppeun, kuten mekin, mutta ne eivät uskalla laskeutua maahan, niin kauan kuin luomakunnan suurin rosvo, ihminen, on toimeissa.

Biberstein jatkaa munien keruuta suurella menestyksellä, ja vaikka niitä on niin paljon kuin ilkeää ottaa, sanoo hän: »Ei tämä ole mitään sen rinnalla, mitä ennen oli. Silloin sai pomia kuin marjoja.»

Kuljen eteenpäin pensaikkoista saaren tasankoa, tyhjentelen hanhiin hauliparoksen toisensa jälkeen saamatta käsiini ainoatakaan lintua ja tulen järvelle, jonka rannoilla ja matalassa vedessä hanhet parvissa kisailevat. Erään loivan kummun takaa näen, kuinka hanhipariskunta astuskelee vihreällä nurmella syöntipuuhiissa. Naaras syö kaikessa rauhassa, mutta koiraan kaula on pitkänä, ja lakkaamatta se kurkottaa ympärilleen. Se ei hetkeksikään jätä sille uskottua suurta luottamustehtävää, eikä naaras anna sille kertaakaan tilaisuutta syömiseen ottaakseen vahvuuvoron edes hetkeksi. Makaan maassa liikkumatta pitkän aikaa. Koko ajan jatkuu samaa näytelmää: yksitoikkoista liikkumista ja syömistä. Silloinkin, kun koiras ei mitään vaaraa näe, se vain laskee valkean kaulansa hieman alemmaksi, mutta ei ota aikaa valkeankirjavän höyhenpukunsa sukimiseenkaan. Sillä aikaa naaras, jonka ruskea höyhenpeite loistaa auringon valossa, laiduntaa kaikessa rauhassa. Haulikon

paukaus nostaa ne siiville, mutta etäisyys oli liian suuri ja haulit kovin pienet, niin että pariskunta pääsi lentämään kiireesti toisten luo järvelle, jonne minäkin läivän.

Hiiptäminen täällä ei ole niitä hauskipia hommia, sillä kaikkialla on kasveja piikkejä. Pensaat ovat oikein kuuluja piikeistään, mutta maassa töröttävä heinäkin on terävää ja tunkeutuu ohuen kankaan läpi peräpakaroihin, jos yrittää istuutua, ja vatsaan, jos yrittää maata. Kädet verillä jatkan matkaa pensaikon suojassa ja saavun lähelle järveä. Mutta silloin ryntää joukko hyppäjäsiipien ilmiantaen minut hanhille suurena roistona, ja nyt on koko parvi varuillaan. Hyppien tuttavuutta saimme matkamme varrella tehdä tuon tuostakin, ja aina ne esiintyivät meidän kannaltamme katsottuina samoina ilkeinä ilmiantajina.

Makaan kuitenkin kauan aikaa ja tarkkailen ympärilleni. Haukkoja istuu maassa minusta muutaman kymmenen metrin päässä repien hanhenraatoa. Vähän ajan kuluttua luonto hieman rauhoittuu ja hanhet aloittavat kevään kisaalunsa. Koiraat taistelevat hurjasti ja naaraat seuraavat tuota menoa mieleisensä valitakseen. Mutta kevään kiimakaan ei saa hanhia luopumaan vahdinpudosta, sillä aina on joku koiras ottanut tämän raskaan tehtävän suorittakseen ja seisoo liikkumatta muiden antaessa tunteilleen valtaa.

Liityn sittemmin Roivaisen filmauspuuhiin, ja yhdessä seuraamme niiden merkittävien, yhteiskunnissa elävien lintujen toimia. Roivainen ampui sittemmin meille ensimmäiset hanhemme, jotka hyvällä mielin kannoimme laivaan illan suussa.

Oli jo ilta, kun olimme kaikki jälleen koossa laivalla. Pagels häiri keittomestarina, paistoi tuoreita lokimunia ja valmisti oikein maukkaan metsämiehenkeiton. Seurasimme mielenkiinnolla hänen kyökkipuuhiaan, kun hän koneöljyisillä käsillään käänteli porisevia munia ja pyyhki lusikoita moottorin trasselilla. Siinäkin oli erämaan tuntua, ja siksi me sitäkin ihailimme. Laivamme keinu laineilla melko lujasti, niin että syöminen vaati nyt sellaisia tasapainoilkeitä, joihin emme olleet ennen tottuneet.

Mutta pimeys peitti pian Magallanesin salmen tienot. Laivassamme sytettiin lyhdyt. Muuan ripustettiin tavan mukaan koko yöksi peräpuoleen, ja niin vilkuttimme vastauksen Magdalena-saaren majakalle, jonka valot näkyivät taivaanrannalta. Pagels, Biberstein ja Pagelsin pieni 10-vuotias poika, joka oli seurannut meitä tälle matkalle, vetäytyivät etukoppiin, ja me muut levitimme makuusäkkimme telttakatoksen alla olevaan suojaan. Siinä laivan keiuksessa ja laineiden lipplattelussa alkoi uni siirtää miehen toisensa jälkeen leppoisammille maille. Mutta minä kuulin makuusäkkiini, kuinka tuuli koko yön ulvoi ylhäällä saaren jyrkän teellä.

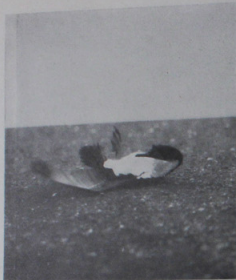
Suraavana aamuna olimme aikaisin liikkeellä. Aurinko paistoi himmeänä autereisen taivaan laelta, mutta tuuli tuntui kiukkuiselta. Se jo jonkin kerran

Saaren ryövärilokit valmiina häymään kormoraaniyhteiskunnan munien kimppeun.
(Valok. V. A.)

purki kiukkuaan veneemme mastoon päästäen kuuluville muutaman vonkuvan äänen, ja etäällä meri vaahtosi ulapalla. Mutta kiikareilla näimme, kuinka keskellä salmea sijaitsevalla Isla Marta-saarella lintuparvet liikehtivät. Sinne oli meillä nyt matkan määrä, ja sää ennusti meille hyviä filmaus- ja valokuvausmahdollisuuksia. Pagelsin aamiaisen maistui hyvältä, ja kun Roivainen, joka pistäytyi maissa kasveja keräämässä, oli tullut, nostimme ankkurin ja suuntasimme kokan Isla Martaa kohti.

Tuuli heittelee alustamme mutta myötäisenä lisää vauhtia. Jo näkyvät Martan saaren selvät ääriiviivat. Suuret lainet särkyvät sen rantakiviä vastaan, ja pieni jyrkkärinteinen saari muistuttaa ulapalla kulkevaa laivaa. Mutta kuta lähemmäksi tulemme, sitä juhallisemmaksi se käy. Kotvasen perästä on Isla Martan luonne meille selvillä. Se on miltei tasapintainen ja tuulen sileäksi hioma. Jyrkät reunat putoavat äkkisoraan mereen noin 20 metrin korkuisina, ja laskevden aikana paljastuu kaita tyvimaa, jota tyrskyt kuluttavat. Ei näy ainoatakaan puuta, ei pensasta eikä kasvia. Koko saari on kuin irtain maakokkare keskellä Tulimaan myrskyväivää merta. Mutta läheltä näyttää Isla Marta suurelta linnoitukselta, joka keskellä Magallanesin salmea on valmis vastaanottamaan salmen tunkeutuvia vihollisia. Sen jylhä ulko-

Tavallinen näky lintusaarella. Arvoton myrsky on katkaissut kormoraanin siiven ja hiihdättänyt lintua pitkin saaren harkeata tasannetta. (Valok. V. A.)

viksi. Kun ärjyt oikein tuimaan vyöryvät sen ympärillä, näyttää siltä, kuin meri valkeilla, pitkillä hampaillaan olisi parhaillaan sitä syömässä ja sen olemassaoloa uhkaamassa.

Tällä saarella asuu suuria lintu- ja merileijonayhteiskuntia, nyt kuitenkin harvalukuisempina kuin vuosisatoja ja -tuhansia sitten. Jännittynein mielin lähestymme tuota tarunoimaista saarta ja sen merkillisiä asukkaita.

Isla Marta on noin 1/2 km:n pituinen kapea saari, joka nousee merestä siten, että sen pitkittäisuunta on luoteesta kaakkoon. Kun me kovassa luodetulessa lähestymme saarta, ohjaamme purtemme länsirantaa pitkin ja etsimme suojaa saaren sivusta, jossa muuan pienekö niemen tapainen särkee suurimmat vaahtopäät. Ollessamme vielä muutaman sadan metrin päässä tunnemme ilkeätä guanon eli linnunlannan hajua, ja kun ankkuri on takertunut pohjahiikkaan noin 200 metrin päähän rannasta, näkyvät ensimmäiset saaren lintuyhteiskunnan asukkaat. Niiden valkeat vatsat ja rinnat hohitavat, kun ne istuvat jyrkän rinteen eli barrancan pienillä epätasaisuuksilla. Lähemmäksi saarta emme voi mennä, sillä isot laineet vyöryvät komeina ja vaahtoavina tyrskyinä jyrkanteen alla olevalle loivalle rantapengerille.

Pagels, Roivainen ja minä menemme ensin maihin, Pagels ja minä avustamaan Roivaista hänen yrittäessään filmata niemen takana makaavia merileijonia, joiden oleskelupaikan Pagels tiesi jo ennestään. Eteneimme varovasti saaren

Merileijonan raato jyrkanteella pudonneen lohkearen alla. (Valok. V. A.)

kaakkoiskärkeen korkean barrancan alla. Lähellä korkean veden rajaa on törmässä koloja, joista pistää esiin pingviinin pää toisensa jälkeen, yhäillä jyrkanteen ulkonevilla osilla seisoo valkeavatsaisia kormoraani-lintuja ja niemen nenässä oleskelee ryöstäjälökkien parvi päät käännettyinä tuulta vastaan. Niiden punaiset jalat ja suklaanvärinen höyhenpeite kiiltävät valkeanhoitoisella rantakivikolla. Silloin tällöin peloittelemme niitä lentoon, ja filmikamera ikuistaa niiden sorjat liikkeet.

Mutta nyt hiljaa! Pagels on tarttunut meihin ja tuijottaa eteensä niemen taakse. Hän ei erehtynyt nytkään. Siellä lojui koko merileijonaparvi jyrkanteen alla auringon paisteessa. Siinä oli isoja harjaniskaisia koiraita ja solakkaulaisia naaraita, olipa jokunen tummempi poikanenkin joukossa. Mutta samassa silmänräpäyksessä ne huomaisivat meidät, ja nyt alkoi rynnistys mereen. Kolmesataa merileijonaa valtaa koko laajan alueen, ja nyt odottaisi, että lauma syöksyisi mereen suoraan makuutiloiltaan kukin okioitietä. Mutta niin ei ole asian laita. Merileijonat ryntäävät kaikki etumaisten perässä, ja miltei parittain pitkässä jonossa, jossa jonon loppupää saa odottaa muutaman silmänräpäyksen, että muut ehtivät alla pois, koko lauma nelistää mereen, mikäli liuskaiset eturäpylät ja pyrstö sallivat, sukeltaen veden alle. Ne pääsimikali liuskaiset eturäpylät ja pyrstö sallivat, sukeltaen veden alle. Ne pääsimikali liuskaiset eturäpylät ja pyrstö sallivat, sukeltaen veden alle. Ne pääsimikali liuskaiset eturäpylät ja pyrstö sallivat, sukeltaen veden alle.

Pinguinit ovat piirrettyinä epäselvissä näköissä.
(Valok. V. A.)

Koko retkikunta kiertää nyt saaren länsirantaa, sillä luoteispäässä on ainoa paikka, josta voi nousta saaren ylätasanteelle. Siellä saari onkin vähän matalampi kallistuen siis hieman luoteeseen. Ei niin ollen ole ihme, jos tuuli, joka nyt yhä yltyy, lakaisee sen muutenkin sileätä pintaa. Pienet kivet sinkoilevat, hiekka lentää ilmaan, ja lintujenkin on vaikeata edetä. Nousemme törmää ylös kohtaamme muutaman pingviini-eukon, joilla on kiire koloonsa, ja törmälle päästyämme näemme loukkaantunee kormoraanin, jota tuuli kuljettaa pitkin sileätä maata. Myrskyssä useat linnut katkaisevat siipensä ja joutuvat viettämään kurjia hetkiä, ennenkuin kuolevat nälkään ja kipuihinsa. Tapasimme sellaisia useitakin oleskelumme aikana Isla Martalla.

Guanon haju on vallan hirvittävä, kun lähestymme saaren keskustaa, jossa eteemme aukeaa unohtumaton näky. Tuhannet ja kymmenettuhannet kormoraanit asustavat taaioissa yhteiskunnissa. Ne ovat rakentaneet pesiään viereen, niin että laajat alat ovat pesimättäiden vallassa. Liikkuminen sellaisella alueella on vaikeata, sillä maa on noin 1 m:n paksuisen guanon peitossa, johon pohjalainen pieksu vajoaa kuin liejuun ja loksahteen siitä nousee. Koko lintujen «kaupunki» on lannasta, niin «alot» kuin «kadut», ja kun kullakin pesimättäällä on hantova kormoraani, joilla on jokaisella nokka tuuleen päin, näyttää tällainen kaupunki suorastaan loisteliaalta.

mään meitä pää pystyssä. Siinä niiden karkea mylvintä sekaantuu rannalle vyöryvien aaltojen kummaan pauhinaan ja tuulen suhinaan.

Saaren itäisellä rannalla törmän alla tapaamme merileijonien ratoja suurten, ylhäältä irtaantuneiden maalohkareiden alle jääneinä. Pagels kertoo, että merileijonat nousevat korkealle yläpuolelle nousuvedenrajaan, kun tuntevat kuoleman lähestyvän. Siinä myrskyn soittaessa kuolinhymniä ne viettävät viimeiset hetkensä tarvitsematta pelätä tukehtuvansa veden alla, kun voimat eivät enää riitä liikkumiseen.

Kormoraani on merimetsomme sukulainen ja yhtä kiukkuinenkin, kun sitä lähestyy. Kaupungin laidalla asuvat koettavat puolustaa pesiään urhoolisesti, kun lähestymme niitä, ja lentävät vasta viime hetkessä pois, jolloin valkeat munat paljastuvat. Mutta silloin kiittävät ryöstäjälökit, samoja, joita oli niemellä meidän tullessamme saareen, munien kimppeun. Ne lentelevät lakkaamatta lintukaupungin

yllä valmiina käymään käsiksi jokaiseen pesään, jonka munat vain jäävät näkökselle. Ja naapurikormoraani ei hätytyä niitä pois, jos lokki tyhjentää vieressä pesää. Vain silloin, kun oma pesä on kyseessä, kormoraani käy lokin niskaan ja karkoittaa sen armotta.

Valokuvausta varten meidän täytyi saada linnut liikkeelle ja kaupunki tyhjäksi. Biberstein lähetetään kori kainalossa «kaupungin keskustaan», ja pitää kovaa meteliä hän ajaa asukkaat ylös. Taivas pimenee, kun linnut nousevat siivilleen, koko kaupunki põlisee mukanaan nousevasta kuivasta guanosta, ja lintupilvestä sataa lakkaamatta lantaa päällemme. Linnut laskeutuvat pian uudelleen pesilleen, ja mikä merkillistä, sattuu vain ani harvoin, että hautova emo joutuu vieraalle pesälle, jolloin tapahtuu lyhyt spesän selvitys, ensin ryövärielokkien kanssa, sitten riita omistusoikeudesta kormoraanien kesken. Siellä täällä on jo pieni poikanen kuoriutunut munista esille, ja niiden piipittävät äännet hukkuvat tuulen kohinaan ja lintujen kirkunaan.

Tapaamme tällaisia yhteiskuntia useita, ja varsinkin saaren kaakkospäällä on kokonaan pehmeän guanon vallassa, niin että suotukijastakin tuntuu, kuin maa pettäisi jalkain alla. Guano-maa kasvaa vuosittain korkeutta lintujen ulostuksista ja niiden kuljettaessa merestä leväkasvillisuutta pesien reunoille, jotka siten nousevat yhä korkeammiksi, kunnes kaatuvat tai, mikä on tavallisinta, niiden juuri levenee alla olevaan pehmeään lantaan sitä yhäkin paksuntaen.

Alkaa jo olla vaikeata liikkua saarella. Tuuli on yltynyt siinä määrin, että ei voi enää kääntyä tuuleen saamatta päin kasvoja pieniä kiviä ja lantaa. Meidän täytyy kyyristyen edetä vastatuuleen ja varjella silmiämme. Pagels kiirehtää veneelleen ja kehoittaa meitä heti seuraamaan, koska näyttää nouse-

Pinguinit mennä taapertelevat kuin vanhat eukot.
(Valok. V. A.)

Oli huettavaa nähdä, huinka pingviinit vaappuivat kohti pesäaukkojaan.
(Valok. V. A.)

Joka näkee pingviinin vedessä, hänen on joskus vaikea erottaa sitä ponnahtavasta pikkuvalaasta. Veteen se aina pyrkii kuin kiireimmän kaupalla ja sukeltaa ensimmäisen aallon sisään, ja rannoilla niitä juoksee ohitsemme yhtenä vilinä.

Lintujen elämän mielenkiintoinen tarkastelu loppuikin tähän. Tuuli on yltynyt myrskyksi, ja muutamia sadepisaroiita putoilee yllämme kiitävistä mustista pilvistä. On vaikeata päästä poiskaan saaren ylätasanteelta, jossa tuuli kiidättää yhä enemmän guanoa ja kiviä vasten kasvojamme. Mutta kun tulemme alas ja saavumme »Elfriden» ankkuripaikan kohdalle, Pagels ei enää pääsekään meitä noutamaan pienellä veneellään, vaan istuu laivassa ja tähystelee taivaalle. Suuret laineet vyöryvät rantaan, ja »Elfride» keinuu kovasti vaahtopäällä, jotka uloppaa niemen takaa kääntyvät myrskyn myllertämästä merestä tänne.

Oikeastaan ei ole suojaa missään, sillä ilmavirta on voimakas. Se painuu saaren ylätasanteelta jyrkännettä alas ja nuolaisee suojaistaa rinnettäkin, niin että on vaikea sinäkään kunnolla seisoa. Kun sitäpaitsi sukkulan muotoinen saari, joka on pituussuunnassa tuulen mukaan, ei anna mitään kunnollista suojausta sivullaankaan, peräydyimme siihen niemeen, jonne aamulla ensin tulimme. Siinä on pieni kohta suojaistaa paikkaa ja jokunen syvennyskin, jonka alassortuneet maalohkareet ovat jättäneet törmän kylkeen.

Yhtenä vilinästä hiirehtivät pingviinit ohitsemme myrskyävän meren suojaan.
(Valok. V. A.)

Saaren jääminen oli jotenkin selvä asia meille, sillä ilmapuntari oli koko ajan jo parin päivän kuluessa hiljalleen mutta varmasti laskenut, ja tänä päivänä se laski vielä melkoisen matkan aivan äkkiä. Minä varustauduin jo sen perusteella heti vastaanottamaan pitempää oleskelua saarella, samaten kuin kaikki muutkin, Bibersteiniä lukuunottamatta, joka vielä jatkoi kaunopuheista asiantuntemustaan selittäen, että pian tuuli lakkaa ja Pagels noutaa meidät laivaan.

Mutta muutaman tunnin kuluttua oli Bibersteinillekin selvää, että meidän oli yöpyminen saarelle jäätävään kevätmyrskyyn ilman lämpimiä vaatteita, jotka olimme jättäneet »Elfrideen». Ei meillä myöskään ollut ruokaa eikä juomaa, mutta mukaannuimme kohtaloomme ja valmistauduimme vastaanottamaan synkältä näyttävän lähitulevaisuuden.

Saaren kaakkoispään kärjestä löysimme noin 5 metrin korkeudelta nousuveden yläpuolelta pienen syvennyksen. Siitä oli muuan maalohkare pudonnut alas ja jättänyt jälkeensä sellaisen loven, että kaksi miestä saattoi siinä jonkinlaisessa suojaassa oleilla. Mutta myrsky oli yhäkin yltynyt, ja vaahtopäät laivassa suojaassa oleilla. Mutta myrsky oli yhäkin yltynyt, ja vaahtopäät laivassa suojaassa oleilla. Mutta myrsky oli yhäkin yltynyt, ja vaahtopäät laivassa suojaassa oleilla. Mutta myrsky oli yhäkin yltynyt, ja vaahtopäät laivassa suojaassa oleilla. Mutta myrsky oli yhäkin yltynyt, ja vaahtopäät laivassa suojaassa oleilla.

sillä ilmavirta toi muusaan kiviä ja guanoa, jotka meriveden kostuttamina sillä ilmevästi kasvomme aroiksi ja likaisiksi. Hengittäminenkin oli vaikeata, sillä pieksivät kasvomme aroiksi ja likaisiksi. Hengittäminenkin oli vaikeata, sillä pieksivät kasvomme aroiksi ja likaisiksi. Hengittäminenkin oli vaikeata, sillä pieksivät kasvomme aroiksi ja likaisiksi. Hengittäminenkin oli vaikeata, sillä pieksivät kasvomme aroiksi ja likaisiksi.

Turvataksemme olomme niin paljon kuin suinkin teimme matkan saaren ympäri kooten kaikki puut, jotka aaltojen mukana olivat saaren rantaan ajautuneet. Eikä niitä ollut paljon, sillä olimmehan jo puuttomalla vyöhykkeellä. Pohjoisessa levisi ääretön ruoho-pampa, ja samaten etelässä oli Tulimaan laakea autio pampa-alue. Ei siis ollut mikään ihme, ettei löytynyt muuta puuainesta kuin ohikulkeneiden laivojen pudottamia, rannalle ajautuneita laatikonpalasia, ja kun koko varasto oli koossa, supistui se kaikkiaan sellaiseen kantamukseen, että pieni lapsi olisi sen sylissänsä helposti vienyt. Tilanne näytti niin synkältä, että päätimme vielä kerran tehdä saman matkan ja yritää pötelellä rannalle ajautuneiden jäättiläislevien kuivuneita, paksuja juuria. Niitä kertyikin hieman enemmän, niin että vähän ajan kuluessa saimme suurella vaivalla pienen tulen sytytetyn onkalon perimpään soppeen. Tuli oli kallista, ja siksi paloikin vain pienen pieni loimu, jonka ympärillä kaikki koettimme koota siitä säteilevän lämmön.

Itä hämartyi yöksi, ja myrsky piti kamalaa meteliään nostaan tyrskyt savuna ilmaan. Taivaankansi kumotti kuulakkaan kellertävänä kylmyyttä ulhoten, ja siinä ajoivat tummat pilvet toisiaan takaa. Odotimme jännittäneinä saavamme sateen niskaamme, jolloin tilanne olisi ollut ohuissa pukimissamme kerrassaan vakava, mutta pillillä oli kova vauhti, ja vain tummimmat niistä ripottivat muutaman pisaran, jotka hukkuivat savuavan meriveden usvaan.

Uni ja väsymys ahdistivat meitä. Olimme edellisenä yönä Isla Elisabethin rannalla nukkuneet tuskin lainkaan, mutta jäätävää kylmyys esti kaikki pienimmätkin lepäämisen yritykset. Näläntunne oli jo mennyt menojaan, ja kukapa olisi erikoisen suurta ruokahalua voinutkaan tuntea sellaisessa hajuissa, kun vielä hampaat nirskuivat suuhun tunkeutuneesta guanonsekaisesta hiekasta. Mutta jano alkoi hiljalleen näennytää. Kieli kuivui ja kurkku tuntui aralta. Vettä oli ympärillämme koko maapallon merivarasto, mutta missään ei ollut tippaakaan juotavaksi kelpaavaa vettä. Meriveden latkiminen olisi voinut koitua kalliiksi, ja siksi taistelimme urhoollisesti hirvittävää janoa vastaan. Kuinka kolkolta mahtaneekaan tuntua janoon kuoleminen? Sen edelläkävijänä on varmaankin järjen meno!

Kokosimme saaren rantakivikosta muutamia lokinmunia, joista osa jo oli haudottu, paistoimme niitä pienessä nuotiossamme. Jonkin joimme raakanakin, siten edes hieman lievittääksemme polttavaa janoa tunnetta.

Edessämme kiehui meri myrskyn käsisä. Vaikka katselimme noin 5 metrin korkeudelta ja Pagelsin laiva oli noin 200 metrin päässä olinpaikastamme ankkurissa, emme aika-ajoin nähneet siitä muuta kuin maston huipun, ja kun pimeys laskeutui, emme nähneet sitä enää lainkaan. Mutta päättään siitä, että lyhdyn valoa ei näkynyt, Pagels valvoi ja taisteli kovaa aallokkoa vastaan. Meistä näytyi Pagelsin kohtalo kovemmalta kuin omamme, mutta luotimme tuon hyväonnisen merikarhun taitoon. Hän ei ensikertaa keikkunut myrskyn käsisä.

Allamme meri hengitti raskaasti tavannukaista tasaista hengitystään. Nousuveden suuret vaahtopäät työntyivät lähelle olinpaikkaamme, ja siitä ne hiljalleen perääntyivät jättäen laajan alueen kivikkoa liikkuma-alaamme suurentaen. Tunti tunnilta vesi perääntyi ja Isla Martan matala, hiekkainen, särkkä meren alla paljastui. Siinä iskivät höykyaineet toisiaan vastaan kumaltakin puolen vyöryen ja nostivat suurella ryeskellä korkeita vesipatsaita.

Myrskyn musiikki oli sanoin kuvaamattoman hullullista. Tuuli viinkui ja ulvoi, ja sen tuomat kivet suhisivat ilmassa, mutta meri pauhasi, niin että oli mahdotonta kuulla toistemme puhetta. Sitä pahuina voisimme verrata kaukaiseen tykinjylinään tai lähestyvään ukonilmaan. Useiden metrien korkeiset laineet vyöryivät rantaan toinen toisensa jälkeen ja särkyivät jo kymmenien metrien päässä. Ja kun tuollainen korkealle työntynyt aalto jälleen vetäytyi takaisin meren syliin, syntyi karkeassa, pyöreäkivisessä somerikossa omituinen helisevä sointu. Somer soitti ja hiekkä helkki sanan varsinaisessa merkityksessä. Mutta kaiken tämän kaamean myrskymusiikin seasta kuului lakkaamatta selkäpiitä karmiva merileijonien karjunta. Merileijonat ovat koko ajan uskennelleet muutaman sadan metrin päässä ja suuntaavat uteliaat päänsä tuon tuostakin meihin päin, naaraat ja nuoremmat mylvivät, mutta isot harjasniskaiset koiraat päästävät hirveän karjunnan.

Kävelen ulommaksi meren paljastamalle rannalle ja katselen sieltä suomalaisen retkikunnan leiriä. Saari nousee myrskyssä yössä juhlaishana särkyneine piirteineen. Erästä kolosta loistaa himmeä tuloimu, jonka valossa neljä miestä liikkuu. Mieleeni johtuvat ajat jokunen sata vuotta taaksepäin. Silloin ankkuroivat merirosvoivat saaren rannoille, tappoivat kepeillä tuhansia lintuja päivittäin, ja öisin loimisivat samanlaisista onkaloista niiden nuotiovalot saattaen intiaanit Magallanesin salmen rannoilla kauhun valtaan.

Merirosvoilta näyttivät nykyin miehet pienen loimun edessä, mutta hyvä niinkin, sillä jos olisimme näyttäneet toistemme silmissä lihavilta kivoita tai siansporailta, kuten Roivainen kirjoittaa, olisi tilanne niellä ahdistamassa leirissä voinut muodostua vakavaksi.

Me neljä miestä kävelemme lakkaamatta edestakaisin pienellä, parin kolmen metrin pituisella pengermällä. Mutta missä on viides mies? Jos astut lähelle tuota yöllistä leiriä, näet hänen makaavan vatsallaan lähellä valkeata, lakki

Sogarsimpään saaren hokkaan, kovan juvella muodostuneen aakaron hootin saaren hoko puuravon ja sitä viettävän pientä vihkuun muoto. (Valok. E. H.)

silmillä ja nenä maassa. Se on Bibersten. Hän on sinä maannut jo tunti-kausia näki kohaltaonsa sellaisessa jäänä. Kun sellaisessa jäätävässä myrskyssä mies, joka muuten on aina sunna ja päätä, makaa hiikunmatta kuin tukki tunnin toisensa jälkeen, on saagen lähellä se olettamus, kuolematisillaan, ja siksi me pelästyneinäköötimme ravistaa häntä herelle. Uikuttava ääni ilmaisi,

että hengitys kävi, ja jätimme hänet rauhaan.

Kello oli kaksoistoista yöllä, kun viimeinen nuottolomtu sammui ja täydellinen pinyty vallitsi. Vain suuret valkeat vaahtopöydät näkyivät myllertävässä

meressä, joka taas hiijalleen nousi leiripaikkaamme lähemmäksi.

Tuhka ja hiihet kaivettiin hekkään, ja nyt ryhmittyi koko miesjoukko makunalle niin lähelle toisaan kuin sinikin kumalle heikalle. Vuoron perään oltimme keskellä, t. s. kuumimmän hekan päällä. Ollessamme väliä avaruuteen ja siinä väreillä jäätävä kylmyys. Kun sitten selkää käännettiin lämpimään, oli vatsa kylmä kuin jää. Pienestä hiihvarastosta ei riittänyt kauaksi aikaan lämpöä melle, ja niin oltimme taas vain oman ruumiinlämpönnemessä.

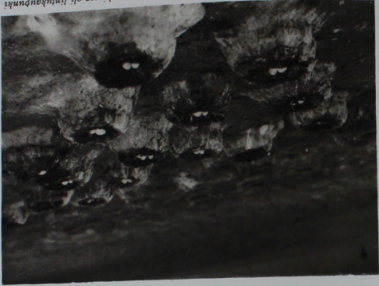
Minuutit kuljuivat hitaasti, ja miehet kävelivät edestakaisin kuin leijomat haksissaan. Kun guanon haju tuli sieämättömäksi ja kun oksennuspuuskat lisääntyivät, lähdimme rantaa pitkin kävelemään. Lopetin silloin monen myrskyn haavoittaman ja kivikossa vruvan linnun maalliset tuskat.

Näin kuin loputakin yö, ja taivaaranta alkoi idässä vaijeta, mutta myrskyn näytti vain yltävän ja riehui hirttumyrskyn tavoin ympäriillämme. Merileijonien mustat paat näkyivät jo selvästi, ja niiden karjunta ei vähääkään heikentynyt. Leitimme kohdalla kulki hakskaamaton jono kormoraaneja saarelle, useimmat kuljettain nokkassaan merileivää, jota ne käyttivät pesimäkaikkenuksienaan. Vuosi vuodelta kasvavat siten pesät korkeammaksi ja ovat lopulta kuin polkyt, joiden nenässä nunnat lepäivät. Myrsky on niin kova, että leijonit kormoraanit pääsevätkin vain valtoin eteenpäin. Kaitille se ei näy onnistuvan, ja monet taittavat siipensä ja putoavat rantakivikkoon. Taas

Kormoraanien haupunki, jossa väkälä ja valokotit olivat lamnasta lehdyl.

(Valok. V. A.)

Pitkänä hokossat luhannut kormoraanin ilmaan, ja luokioista oli linnunhaupunki tyhjä. (Valok. V. A.)

Nyt oli meillä lihaa ja rasvaa riittävästi, jos olo autiolla saarella olisi pihittynyt.
(Valok. V. A.)

Hyyppä palasi kantaen viittä lihavaa hankeä. Maassa on ammuksia Tulimaan polloja. (Valok. V. A.)

näemme »Elfriden» keikkuvan laineilla. Pagels on siis vielä hengissä, ja ankkuriketju on kestänyt. Kun päivän ensimmäiset säteet valaisevat jylhää merta, on taas pieni toivon kipinä syttynyt meissä.

Biberstein on maannut liikkumatta koko yön, ja me olemme häntä silloin tällöin kohennelleet, jolloin olemme saaneet vastaukseksi heikon, käheän uikutuksen. Emme tahdo häntä jälkeille nostakaan, sillä olemme selvillä siitä, että hän on jonkinlaisessa talvihorroksessa, joka ominaisuus on häneen periytynyt ihmisen kaukaisilta esi-isiltä. Nyt käsitimme hänen ohuiden vaatteidensakin salaisuuden ja toteanme, että mies on jo niin loppuun paleltunut, että hänestä ei kylmyys enää saa mitään irti, koska ilman lämpötila sentään on jonkin asteen yli nollan ja niin ollen ei hänestä voi jääpuikkoakaan tulla.

Mutta aamun valjettua nousee Bibersteinin kohmettunut olemus pystyyr. Hän on kalpea kuin muumio. Naama on noessa ja hiekassa, ja hän hymyilee, niin että hampaat näkyvät. Mutta hammasrivi ei ole ehjä! Etuhampaiden rivistä puuttuu yksi. Hän on sen yöllä purrut unenpöpperössään poikki, mutta ei löydä sitä suustaan eikä hiekasta. Luultavasti hän on sen nälissään niellytkin. Todettuaan tuulen voiman suureksi ja nähtyään, että meidän on jäätävä tänne vielä ainakin päiväksi, hän painuu uudelleen maahan jääden taas liikkumattomana makaamaan.

Mutta meille selviää, että pois pääsymme on edelleenkin hämärässä tulevaisuudessa, ja siksi varustaudumme vastaanottamaan vielä yhden kolkon yön — arvelumme mukaan viimeisen, sillä enempää tuskin kestäisimme. Väsymys on suunnaton, jano polttaa ja turvottaa kielen muodottomaksi, tunnottomaksi möhkäleeksi, ja kurkkua kirvelee. Kauan emme jaksaisi kävellä, ja ruumiinlämpömmme loppuisi vähitellen. Siksi kiireen kaupalla toimeen! Ensiksikin rakentamaan suojaa kylmyyttä vastaan ja sitten hankkiimaan jotakin syötävää!

Rovainen ja minä ryhdyimme kaivamaan puukoillamme onteloa pehmeään hiekkaseiniin, vaikka geologimme ilmoitti juhallisesti, että herrat tulevat sinne sortumaan soraläjän alle, sillä harju ei kestä. Itse Kranck, jolla rakenta-

Myllertävästä merestä kohosi mustia päitä, jotka uteliaina tarkastelivat meitä. Myrskyn ultoessa ja tyrskyjen pauhatessa harjuivat merileijonat lahkamatta yöstä päitä.
(Valok. V. A.)

minen kuuluu perittyihin ominaisuuksiin, rupeaa kantamaan kovia moreeni-lohkareita, ja pian nousee seinä entisen ontelon eteen. Kranckin rakennus-puuha viehättää minuakin, ja yhdyin hänen kussaan osakehuoneiston tekoon, mutta Roivainen on jo saanut sellaisen kuopan seinään, että hänen pitkä ruhonsa mahtuu siellä kyyryssä olemaan, ja pian näemme hänen makaavan unenhorroksessa kuopassaan.

Rakennusaineita etsitsäni näin, että kolme isoa merileijonaurosta on noussut yön pimeydessä entisille makuupaikoilleen. Nyt ovat hyvät neuvot kaillit, sillä tiedämme ennestään, että hykeleliha on pelastanut monen haaksirikkoisen retkikunnan varmasta kuolemasta ja että rasva, joka niiden ruhoa peittää, on polttoaineesikin kelpaava. Yhteisen sotasuunnitelman mukaan karkaamme niiden kimppuun ja Hyyppä browninki tyhjenee yhden kallon. Se jää kuolleena saaliiksemme, ja nyt olemme mielestämme pelastetut ja valmiit ruoan puolesta vastaanottamaan pidennettyä oloa saaressa. Mutta kuinka saattaa syödä tuota pahalle haisevaa otusta?

Biberstein herätetään sitä nylkemään, mutta hän palaa takaisin selittäen, että vesi on vielä niin korkealla, ettei nylkeminen käy pänsä. Sanoi ja painoi pitkän nenänsä uudelleen hiekkään.

Kun aurinko sitten päivällä loi himmeätä valoaan Isla Martan ylitse, väivimme kaikki hetkeksi unenhorrokseen myrskyn pauhinassa.

Minut herätettiin kovalla tohinalla. Myrsky oli hieman asettunut, ja Pagels nähtiin jo kelluvan jollassaan. Mutta hän vain tunnusteli tuulen voimaa ja varovaisena miehenä vetäytyi takaisin laivaansa. Aamulla jo olimme nähneet hänen kamiinastaan savun nousevan, ja mielikuvitus toi nenäämme kahvin ihanaan hajun. Nyt siinä taas jotakin höyrösi. Arvelimme, että hän keitti ma-kasta lihalientä itselleen ja pojalleen.

Kunpa hän nyt ei vain yrittäisi liian aikaisin ja joutuisi joko ilman muuta tuulen ajamana tai airon katkeamisen takia ulapalle. Siellä hänet surma perisi ja poika olisi avuton meitä enää auttamaan. Ja mikä silloin perisi meidät? Ehkä meidän onnistuisi uimalla jääkylmässä vedessä päästä »Elfriden» myrskyn asetuttua. Tuskin!

Mutta Pagels ei ollut ensikertaa myrskyn käsissä. Hän oli jo siksi kokenut, että hän ei tulisi antautumaan tahallaan mihinkään seikkailuun. »Minä en tee mitään, ellen ole varma, että se onnistuu», olikin hänen tapansa sanoa, ja se oli nostanut hänen auktoriteettiaan meidän silmissämme.

Itäpäivällä tapahtui suuri ilo. Myrsky hiljeni ja Pagels soui kiivain vedoin maihin. Hän oli ottanut mukaansa olutta, makkaraa ja leipää, jotka painuivat nälkäisiin ja janoisiin kurkkuihin hyvää kyytiä. Vasta »Elfridessä» alkoi keskustelu luistaa. Pagels kertoi valvoneensa koko yön pidellen käsissään jellan pitkää köyttä pelastaakseen soutuveneensä, joka oli joka hetki vähällä mennä myrskyn mukana. »Elfride» oli keikkunut niin, että oli kysynyt suorastaan akrobaattitaitoa pysyttellä siinä, ja pikku poika oli koko yön voivotellut kovan meritaudin käsissä.

»Mutta nyt kiirehtikää! Myrsky nousee pian uudelleen, ja silloin olemme hukassa!» sanoi Pagels. Kommentosant sinkoilivat, ja nyt vasta näimme, että Biberstein oli jälleen hengissä, ilmielävänä, sillä jolla nousi kannelle, kone pantiin käyntiin, ja pian oli kokka suunnattuna kaakkoon Tulimaata kohti.

Pagelsin ennustus osoittautui nytkin oikeaksi, sillä pian oli ympärillämme taas hiiden kattila. Meri savusi, ja suuret laineet uhkasivat kaataa koko aluksen. Pagels tarttui joskus itse peräimeen, ja niin mennä viiletettiin myrskyn käistä pois, ja kovassa myötätulessa puikahdimme Bahia Gente Grande-lehteen, niemen suojaan.

Olimme ensikerran Tulimaalla. Laakea, pensainen pampa-maisema leveni lahdun joka puolella. Tuuli tyyntyi illansuussa, ja aluksemme keikkui kepeänä loivilla laineilla. Aurinko lasi kauniisti rusottaen pampun taakse, ja kun lokinmukat porisivat kamiinalla, olivat Isla Martan kokemukset vain mieluisia muistoja, jotka nostattivat meissä tyytyväisyyden tunteita.

Illalla, kun alkoi hämärtää, lensi iso pöllö laivamme maston nenään ja katseli uteliaana suomalaista Tulimaa-retkikuntaa, joka nyt ensikerran oli tullut varsinaiselle työpaikallensa. Vasta kun vetäydimme makuusakkeihimme, se lensi maihin huomista maihinnousumme tiedoittamaan.

Aamu valkeni aurinkoisena, mutta tuulisen koleana, kun jollalla laskimme Tulimaan valkeaan hiekkarantaan. Noustuimme rantatormalle kohtasi meitä näky, joka oli jotenkin yksitoikkoinen ja vähän lupavaa. Edessämme levisi silmänkantamaton, kitukasvuinen, keltertävä ruohikko, pampa. Maasto oli tasaita loivapiirteisine kohoumineen ja laskeumineen, joiden pohjalla näkyi Berberis-pensaita paikoitellen pensastoina, mutta useimmiten kuitenkin yksityisinä erillisinä pensaina.

Mutta tuo yksitoikkoiselta näyttävä maisema olikin täynnä mitä vilkkaista elämää, kun siihen lähemmin perehtyi.

Hajaannumme eri ryhmiin ympäri nientä. Tasaista tannerta on hyvä astua, ja matkamme suuntautuu niemen sisäosiin. Olemme kaikesta päättäen tulleet pöllöjen valtakuntaan. Niitä istuu Berberis-pensailla, ja muutamat kyyrötävät maassa mulkoillen meitä suurin, keltarenkaisin silmin. Pöllöt ovat valinneet juuri tämän, rantaa lähellä olevan pensaston asuinsijoihseen, ja siinä näemmekin niitä kymmenittäin. Ne pesivät maahan pensaan alle, jossa Berberiksen piikit suojaavat poikasia vihollisilta.

Pian selviääkin meille syy pöllöjen suureen runsauteen. Askelemme vajaoivat tuon tuostakin pehmeään maahan, ja huomaamme pian kävelevämme tanterella, joka on lukemattomien reikien puhkoma. Täällä asustaa pampun pieni maamyyrä, »tuko-tuko», *Ctenomys magellanicus*, suurissa yhteiskunnissa. Tuko-tukoa on paikoitellen niin runsaasti, että sen myllertämää maata voi tavata useiden nelökilometrien laajuisella alalla. Ne olivat intiaaniensa mieluista ravintoa, ja pampun lukemattomille pöllöille ne ovat vieläkin yksin-

Piikkinen Berberis-pensas etenee tuulta vastaan maata myöten. Sen suojassa makailevat lampaat, kun myrsky riehuu. (Valok. V. A.)

Vaikka täälläkin näkyy lampaita laiduntavan, kuten nykyään miltei kaikkialla, missä ruohikkoa yleensä esiintyy, on tuko-tuko kuitenkin paikoitellen säilynyt, ja nyt herkuttelevat pöllöt näillä tuhansilla pesäaukoilla.

Tuuli lennättää pampaan pölyä ilmaan, ja rantaharakat lentelevät rannalla laskuveiden paljastamalla pohjalla simpukoiden ja pienten vesiäyriäisten kimpassa, mutta ilmassa hyppät taas pitävät meteliään ilmiantaen meidät etäämmällä laiduntaville hanhilaumoille. Meidän Hyypää on haulikkoineen metsällä, ja luultavasti ne ovat hänelle solidaarisempia. Kun me tulemme erälle suolalammelle, lähtee iso hanhilauma lentoon. Suolajärvi on jo kuivumassa. Sen rannalla on savinen, laakea pohja paljaana, ja sitä peittävä valkea suolavyöhyke reunustaa koko järveä. Vesi loistaa auringon valossa karmininpunaisena, mikä sointuu kauniiksi väriyhdistelmäksi harmaan-keltaisen pampaan ja rannan valkean suolapohjan kera.

Mutta samalla saamme kokea muutakin Tulimaan tuntua. Pampalla kohtaamme alati lampaanraatoja, joilta useimmilta on silmät puhkottu, ja toisilta hohtavat kylkiluut revityn villan lomasta. Se on Tulimaan kuuluisa haukka, korrancha, joka on tuhoaan tehnyt. Korrancha on noin kanahaukan kokoinen, tummanruskea, vaaleapäinen haukka, joka siekailematta käy etenkin karitsojen kimppeun puhkoen niiltä silmät. Löydämme korranchon pesän Berberis-pensaasta ja sen lähettyviltä raadellun lampaan. Sen pesä on erikoisen pehmeä, sillä se kokoo siihen lampaan villoja isojen risujen päälle. Muutaman maassa istuskelevan pedon näemmekin uutta saalista vaanimassa. Ja saalista on riittävästi. Vast' ikään löysimme pienen muista eksyneen, sairaan karitsan, joka varmaankin pian joutuu haukkojen tai pensaikossa vaanivien villikissojen käsin.

Käväisemme niemen länsirannan jyrkällä törmällä, jossa lokit pesivät laumoittain, ja palaamme takaisin itäistä rantaa kiertäen. Lampaat juoksevat pakoon hurjassa laukassa. Kummallista kyllä ei niiden olemassaolo kovinkaan häiritse erämaan tuntua, sillä puolivilli lammas kuuluu nyt jo oleellisesti pampaan eläimistöön. Ne kuljekisivat tavallisesti laumoissa, mutta muutamat yksityiset ovat jääneet muista erilleen ja makailevat Berberis-pensaiden suojissa. Pensaat ovat tuulen mukaan muodostuneet useinkin sellaisiksi, että ne vallitsevaan tuulensuuntaan päin etenevät maata pitkin, ja niiden vastaisella tuulensuojaosella puolella on lampaille tilaa jäätävää tuulta vastaan.

Saavuttuamme lähelle ankkuriipaikkaamme, jossa Berberis-pensailla taas istuskeli lukuisia pöllöjä, toimitin kolmisen pöllöä kokoelmiimme. Ja illalla saapui Hyypää selässään viisi hanhea. Hän oli tullut kiukkuisten hyypäkaimojensa kanssa paremmin toimeen, kuten arvata sopiikin.

Pagels ja Biberstein olivat jo edellisenä iltana laskeneet verkkonsa, ja nyt maittoivat kalakeitto ja lokinmunat. Maksuakin suloisessa lämpimässä vietimme ensimmäisen yön Tulimaan rannikolla.

Seuraavana päivänä kiidätimme myötätuleessa kohti Magallanesia. Delfiinit kisailivat keulan edessä aivan käden ulottuvilla, ja muutaman tunnin kuluttua oli ensimmäinen koematkamme päättynyt. Saadut kokemukset olivat hyvään tarpeeseen, kun tämän jälkeen valmistauduimme varsinaisille matkoillemme Tulimaan sisäosiin ja saaristoon.

V.

Ensimmäinen retki aarniometsään.

Myrskyläällä merellä. — Hevoskaravaanin lähtö Mc Clellandin estansiasta. — Ratsastus pampalla meren rantaa seuraten. — Levähdys puostossa. — Pampan luontoa. — Lähestymme aarniometsää. — Ensimmäinen leirimme aarniometsän laidassa. — Aarniometsä. — Punaisenkeltainen suo tiheässä aarniometsässä. — Soiden salaisuus. — Lauantai-iltä nuotiolla. — Uusia suotukimiksia.

Oli varhainen aamu joulukuun 4 päivänä, kun retkikunta marssi aution, nukkuvan kaupungin läpi satamaan, jossa Pagels ja hääri koneensa kimpussa. Edellisenä iltana oli retkikunnan koko suuri tavarakuorma kuljetettu »Elfrideen», jossa Biberstein nukkui yön vahtien kallisarvoisia vehkeitämme.

Auringon ensimmäiset säteet valaisivat vinosti nukkuvaa kaupunkia, ja tuuli kiidatti ulkona redillä kiivaista puuskiakan ennustaan myrskyä. Pagels nosti silloin tällöin suuren käymynokkansa kohti taivasta ja silmät sirissä murahteli tyytymättömänä. »Saamme tänään olla varuillamme, sillä tuuli yltyy päiväksi. Kiirehtikääpä, herrat, jos tahdotte tulla ajoissa tänään perille!» Ja me pidimme kiirettä. Loikkasimme veneeseen, ja samassa moottori jo pani laivan liikkeelle. Magallanes jäi, ja Kranck heilutti yksinään laiturilta hyvästiksi. Hänen oma retkensä alkaisi seuraavana päivänä, ja vasta kahden kuukauden kuluttua tapaisimme jälleen.

Tuuli puhalsi luoteesta, joten olimme vielä Magallanesin kaupungin takaa nousvien vuorten suojassa. Mutta kuta etäämmälle tulimme, sitä navakammaksi kävi vihuri. Tuossa se jo lennätteli vettä suihkuna ilmaan. Meri savusi. Ja laineet olivat jo tukevia vaahtopäitä, joilla veneemme kovassa lastissa kiiti myötäisessä tuulussa.

Magallanesin salmi ei ole kovin leveä. Tällä kohtaa se on levein, ollen Bahia Inutilin suulle noin 50 km, mutta täkäläinen kova tuuli ja salmen voimakkaat merivirrat rakentelevat yhdessä jättäiläisiä, joita tapaa vain valtameren suurilla selillä. Varsinkin keskellä salmea nostatti tuuli, joka jo oli yltnyt myrskyksi, yhdessä merivirtojen kanssa sellaisia laineita, että

meidän purtemme keiui kuin kaarnavene. Merikivun oireet kehittivät nyt ainakaksi taudiksi minussa, joka yhtä mttakaa olin kyristyneenä laidan yli. Ja kun vilkaisin perälle telttakatoksen alle, hohti sieltä kolme kalmankalpeata naamaa. Siellä Roivainen, Hyppää ja apulaisemme Mancilla taistelivat kalvaaa merikipua vastaan. Biberstein oli silmä kovana peräisessä, ja Pagels veisteli kankitupakkaansa ja poltteli piippuaan lakkaamatta. Minulle Pagels vain ikkui. »Miksi ette polta, herra tohtori, tupakka karkoittaa merikivun?»

Tunti kului toisenä jälkeen, ja laivamme kiiti suurilla laineilla kohti Tuli-maan kaukaa siintäviä rantoja. Vanha ruotsalaisyntyinen moottori työskenteli tasaissa tahdissa, ja suolainen merivesi, joka virtasi sen putkien kautta silinteriä jäädyttämään, pihsii koneen kuumetessa. Valkea suola, joka siitä veden haihtuessa jäi jäljelle, peitti koko naksuttavan koneen. Ja kun oikein tarkoin katseli Pagelsin koneen putkia ja juotoksia, nousi suorastaan tuskan hiki, sillä ne eivät kovin luotettavilta näyttäneet. Millä hetkellä tahansa saattoi putki ruveta vuotamaan tai jokin osa särkyä. Mutta Pagels oli levollinen. »Tällä saa kaikkea ja täällä on kaikki mahdollista», oli tuon rohkean merikarhun mielilause. Hän ei missään nähnyt vaikeutta. Olihan hän useamman kerran hyökyaallon lakaisemana joutunut laivan kannelta kylmään mereen ennen muinoin nuorena miehenä, ja olihan hänen ruumiissaan arpia ryövärien tikareista, puhumattakaan monen monista muista huimaavista seikkailuista, joissa hän oli ollut mukana Kiinan boksarikapinasta alkaen, ja aina hän oli selviytynyt kunnialla. »Minulla on aina ollut onni mukanaan», sanoi hän kertoillessaan kokemuksistaan.

Retkikunta läheni Tulimaan rantoja, mutta myrsky oli kiihtynyt harjaksi. Meri raivosi kuoppaisena, ja laivamme nousi väliin suurten laineiden harjalle, väliin se laskeutui matalaan laaksoon, josta ei näkynyt muuta kuin valtaiset vesimuurit joka puolella. Vain muutamaan kilometrin päässä kohosivat Boqueronin vuoriston huiput 500 metrin korkeuteen, mutta me emme laineiden pohjalta nähneet edes niitäkään.

En ole koskaan uskonut, että myötätuulessa saattaa olla vaarallista liikua, mutta nyt olimme kaikki selvillä siitä, että leikki oli kaukana. Kun laiva kulki kovaa vauhtia aallon pohjalla, oli valtaisa, useiden metrien korkuinen vesimuuri takanamme, ja sen lähestyvä vaahtoharja irvisti uhkaavana. Samassa hetkessä nousimme harjalle, jouduimme keskelle vaahtopäätä, niin että olimme kuin koskenlaskussa Suomen keskellä. Mutta vauhtimme oli hieman liian kova, laiva ei noussutkaan laineelle kevyesti, vaan osa suuresta vaahtopästä syöksyi sisään veneeseen. Kävi siinä kosken kohina veneen peräpuolella suuren vesimassan solistessa sisään. Muutaman sekunnin ajan luulimme, että matkamme päättyisi tähän, mutta pian laiva jälleen keikkui laineilla vaahtopäiden kohistessa ohitsemme.

Nyt alkaa Pagelskin liikehtiä. Lyhyitä ja kirkuvia komennuksia satele Bibersteinille, ja me näemme, kuinka Pagelsin rautakourat tarttuvat peräsi-

meen. Piippu ei enää pala, ja hänen kasvoistaan luumme syvällistä vakavuutta. Silloin ymmärrämme, että leikki on todella kaukana.

Vaahtopää syöksyy toisensa jälkeen ja uudelleen tulee vettä sisään alukseen. Kone pihisee ja sammuu siihen paikkaan. Mikäs nyt? Kaikki katselemme kysyvinä Pagelsiin, joka rauhallisesti mutta kiireesti alkaa hääriä koneensa kimpussa. Sillä aikaa vene keikkuu vauhdittia isoilla laineilla, ja nyt on vaara tarjona, että se alkaa painua kyljelleen. Silloin ei auta muu kuin nostaa pieni purje, joka saisi sen verran vauhtia aikaan, että vene alkaisi jälleen totella ruoria. Mutta Pagels saa kuin saakin laivan moottorin käyntiin, ja nyt »Elfrides» etenee vain hiljasta vauhtia nousten ja laskien myrskyväällä merellä. Taas on takanamme suuria vesimureja, joiden toiselle puolelle ei näe, ja taas suuret vaahtopäät irvistävät meille. »Nyt emme voi enää ottaa vettä sisään tippaakaan», sanoo Pagels, joka on pumpun avulla tyhjentänyt vettä aluksesta, »meillä on jo noin 150 litraa tai, enemmänkin veneen pohjalla».

Muuan vaahtopää, joka sattuu olemaan suurin koko matkalla, lähestyy uhkaavana, ja nyt se syöksyy! Viime tingassa Biberstein ja Pagels saavat veneen hieman sivulle. Pahin kohta on sivuutettu, mutta valkea laine ryntää veneen keskustaan. Telttakatos on nyt veden alla ja koko veneen etuosa. Vettä tunkeutuu sisälle telttakatoksen ja veneen laitojen lomasta, mutta muutamana jännittävän sekunnin jälkeen on vaara ohi. Tämän kirjoittaja, joka istui perällä, oli aivan märkä. Suuri vesiryöppy oli täyttänyt toisen piekuni, ja kiemurtelein merikivun tuskissa. Minusta oli yhdenkätevä, kuinka tässä käy, menemmekö pohjaan vai pääsemmekö rannalle, kunhan vain kamalasta merikivusta tulisi loppu.

Bahia Inutil on suuri, pussimainen Tulimaan lahti, jonka suunta on luoteesta kaakkoon, niin että vallitsevat tuulet aina puhaltavat sen suusta sisään. Siksi onkin kovin harvinaista, että sinne voi laskea maihin, varsinkin, kun rannat vielä päällepäätteeksi ovat erittäin vaikeat maihinlaskua varten. Villalaivat saavatkin usein viikkomäärin taistella myrskyä vastaan, kun eivät voi kuormata villapaleja, ja siksi tätä lahtea sanotaankin Bahia Inutiliksi, joka merkitsee »hyödytön lahti».

Me emme voineetkaan ajatella sinne laskemista kovan aallokon vuoksi, vaan meidän oli kiireimmiten etsittävä satama. Emme enää voisi kauan myrskyä vastaan taistella, kun sitäpaitsi moottorikin oli epäluotettava. Sen särkyminen merkitsisi rantakivikkoon ajautumista, ja siksi päättimme-kin ensitilassa suunnata kokkamme Bahía Inutilin pohjoisrannalle suojaan etsimään.

Pagelsin suuri purjehdustaito tuli kauniilla tavalla näkyviin, kun veneemme kovassa myrskyssä kulki osittain sivumyötäisessä suuntaa muuttan itää kohti. Suuren vaahtopään ärjyessä kintereillämme hän kiireesti ohjasi veneen jälleen myötäiseen, ja taas, kun mahdollisuudet olivat hyvät, hän pakotti veneen kulkemaan sivutuuleen.

Bahía Inutilin rannalla, kiemurtelevan johlaakson suussa, sijaitsee Mc Clellandin pääestanssa, jonne rethikunta tavoroinen nousi ja josta se teki ensimmäisen matkansa aarniometsään. (Valok. E. H.)

Kun me sitten iltapäivällä ankkuroimme estansia Esperanzan kohdalle, Boqueronin vuoriston alle, jossa suuret maimingit heittelivät alustamme, olimme kaikki väsähtäneet. Silloin Pagelsin silmät loistivat. »Näittekö noita suuria vaahtopäitä, näittekö, kuinka ne nousivat korkealle mastomme tasalle? Ettekö filmanneet! Voi teitä, kun ette filmanneet silloin, kun vesi tuli kosken sisälle! Te ette enää koskaan saa sellaisia tilaisuuksia. Mutta olen minä sentään ollut joskus kovemmassakin myrskyssä kuin tämä. Vaikka kyllähän tämäkin jo riitti.» Näin hoki Pagels lakkaamatta, mielissään kuten mekin siitä, että pääsimme pois kiukkuisen meren kynsistä.

Merikipu oli kuin pois lohditu heti, kun astuimme maihin. Siellä me sitten odottelimme kaksi vuorokautta myrskyn asettumista. Teimme retken Boqueronin vuorten rinteille ja näimme suunnattomien hanhilaumojen asustavan estansian niityillä. Siellä saimme maistella keitettyjä jättäläistaskuäyriäisiä sekä ennen kaikkea tunnustella tulevaa tutkimusalueitamme.

Kun sitten tuuli näytti asettuvan, sai »Elfrides» nostaa ankkurinsa ja yrittää kohti »hyödyttömän» lahden vaarallisia rantamia. Koetimme, olisiko onni mukanamme, ja suureksi iloksemme se meitä jälleen suosi.

Meri oli vielä levoton, kun eräänä varhaisena aamuna yritimme päästä matkaan. Estansia Esperanzan kovaääninen kokki oli jo meihin kyllästynyt ja selitti, että »ellei herrat nyt ala lähteä, ette voi koskaan yrittää, sillä ei täällä tämän parempaa säätä tule kuitenkaan». Pagelskaan ei luottanut

Hecolauma on kauhaa pampalta ajettu aitaukseen, ja siitä alamme nyt lassoilla pyydystellä itsellemme mieleisiä ratsuja. (Valok. E. H.)

säähän, vaan lähti vastahakoisesti matkalle. «Minä en vastaa sitten, jos huonosti käy», sanoi hän. Mutta tullessamme keskelle laajaa lahtea tuuli alkoi asettua, ja laiva lipui verkkaan kauniin sään suuessa kohti lahden pohjaa. Yksinäinen merileijona seurasi meitä pitkän matkaa tuon tuostakin nostaan tumman, uteliaan päänsä autiosta merestä meitä töllistellen.

«Elfride» laski ankkuriin Mc Clellandin estansian edustalle, ja jollalla Biberstein kuljetti meidät maihin, kaksi kerrallaan. Suurina kävivät hyökyaallot, kun ne särkyivät matalaa joen suiston rantaa vastaan, ja Biberstein-raukka oli lujilla, ennenkuin sai suuren tavarakuormamme rantapengermaalle. «Teillä oli onni mukanne, hyvät herrat», sanoi Pagels, «ei näillä main näin vähällä tavallisesti selviydytä. Useimmiten saa odotella viikkomäärin tällaista säätä.»

Olimme hyvillämme kummankin puolen. Pagelsille tuotiin lahjaksi kaksi isoa lampaanruhoa, jotka hän kiukutti jollaansa, ja meidän tavaramme kuljetettiin kahden voimakkaan hevosen vetämissä kärryissä estansian tavara-suojiin.

Pagels nosti ankkurin, ja me läksimme estansiaan, jonne olimme terve-tulleet, kuten aina tulimaalaiseen taloon.

Joki on syövyttänyt laajan laakson pehmeään, tertiääriseen kalliioon, ja tuon vehmaan laakson viheriäisten ruohikkojen keskellä ovat estansia Mc Clellandin suuret suojat asumukseineen, tavarasuojineen ja laajoina keritsemisrakennukseineen. Notofagus-puukin kasvaa joen suojaisessa suistossa, mutta sen kummallakin puolella aukeaa karu pampa, jossa tuima tuuli suhisee pensaissa ja ruohojen korsissa.

Tulimaalainen hevonen ei aina suostu rupeamaan ratsuksi, vaikka lassoikin on pudonnut sen kaulaan. (Valok. E. H.)

Tulimme «kreivin aikaan», sillä kohta tulomme jälkeen myrsky nousi uudelleen, jolloin maihinlasku olisi ollut mahdoton.

Oleskelumme Mc Clellandin estansianssa ei muodostunut pitkäaikaiseksi. Tosin olisimme edellisten päivien ponnistelujen ja hermoja kysyvien matkavalmistelujen jälkeen kaivanneet päivän tai parin levon, mutta Mr. Thompson, jolla oli muutakin ajattelemissa kuin suomalaisen retkikunnan majoittaminen, näkyi pitävän suotavana meidän mahdollisimman pikaista lähtöämme. Hänen kymmenet tuhannet lampaansa määkivät, ja hänen sadat palkollisensa odottivat määrärahyksiä, joiden laiminlyönti olisi merkinnyt tappiota tiukalle yhtiölle.

Jo seuraavana aamuna olikin estansian pihalla erikoista liikettä, kun suomalaista retkikuntaa varustettiin sen matkalle Tulimaan metsiin. Pampalla oleileva hevoslauma oli jo ajettu pihan suureen aitaukseen, jonka sisällä kävi kavioiden kope, kun gauchot pyydystivät meille hevosia. Suuri osa lauman hevosista oli puolivillejä, eli toisin sanoen niitä ei ollut koskaan opetettu ohjaita tai kannuksia tottelemaan. Mutta tästä yli sata hevosta käsittävästä laumasta valitaan nyt meille erittäin kesyjä hevosia, jotka jo ovat ihmisen komenuksen tottuneet. Lassot suhisevat, ja pian on varastohuoneen seinään kytetty seitsemän hevosta, jotka, kun köysi oli kaulassa, näyttivät maailman säyseimmiltä ratsuilta. Hyvin kesytetty hevonen on jo niin herkkä lasso kosketukselle, että vikaheittokin, joka laskee lasso vain kaunisti hevosen kaulalle, saa sen pysähtymään kovasta laukasta. Kain me toistaiseksi olimme tottumattomat ratsastukseen ja kun meillä oli kuljetettavana hentoja, särkyviä koneita, pyysimme ja saimme erikoisen hyvin opetetuthevost.

Meidän satulamme oli Argentinan geologinen tutkimuslaitos hyväntahtoisesti lainannut meille. Ja ennen pitkää oli minun pienen ruskean tammani selässä meksikkolainen satula umpinaisine nahkajalustimineen, Roivaisella oli afrikkalainen, Hyypällä englantilainen ja Mancillalla argentalainen, mutta mukanamme seuraava gaucho istuutui pehmeään lammasnahkaiseen gauchosatulaan.

Mutta lähtömme ei ollut komeimpia. Miehet olivat tottumattomat hevosiin ja hevoset miehiin. Ja ennenkuin osasimme oikealla tavalla ohjata tulimaalaista ratsua, saimme tehdä monta kierrosta ja pyörähdystä, kunnes karavaani pääsi alkuun. Mancilla ja gaucho, kumpikin vetäen perässään täydessä lastissa olevaa kuormahevosta, olivat jo nousemassa jyrkkää törmää ylös, ja Hyypä seurasi vanhana rakuunana perässä, mutta Roivainen ja minä teimme vielä hevosinemme sirkustemppeuja estansian pihalla gaucho-joukon suureksi huviksi. Hevosemme olivat vastahakoiset lähtemään ja huomasivat, että selässä-istujat olivat aivan liian pehmeänahkaisia toteltaviksi. Toista on, kun gaucho istuutuu satulaan. Pitkäpiikkiset kannukset painuvat salaman nopeudella hevosen kupeeseen, ja muutaman sekunnin jälkeen tanner tömi-see, kun ratsu kiittää pampalla täyttää neljä. Kuka olisi voinut uskoa, että jokunen viikko myöhemmin mekin lasketimme, vanhaa suomalaista rakuunamainetta ylläpitäen, yli kaatuneiden puiden ja kantojen.

Mutta nyt oli näky meristinen. Lopulta gauchot alkoivat kivittää Roivaisen vastahakoista hevosta, ja kun se oli saanut muutaman hyvin tähdätyin kiven peräpakaroihinsa, nousi se kevyesti jyrkkää rinnettä ylös pian saavuttaen toiset, jotka jo etenivät sileällä pampalla Bahia Inutilin eteläistä rantaa.

Eteneminen on hidasta. Meillä on tavaraa sekä selässä että olallamme. Hevosiin olemme kiinnittäneet makusuäkkit, ja kummallakin puolen kuvetta riippuvat laukut, maletat, täynnä tavaraa. Kuormahevosillakin on kannetta-vaansia. Paitsi teltoja, suokairoja ja isoja kasvipuristimia on niillä ruokavarustuksia useiksi päiviksi, ja kokonainen lampaan ruho on sidottu etumaisen, Mancillan taluttamaan hevosen kuorman päälle.

Enimmäkseen ratsastamme käyden, mutta silloin tällöin panemme juoksuksi, joka kuitenkin ravistaa kuormituksen irti, ja hevoset on pakko kuormittaa uudelleen, toimitus, joka sittemmin toistui monta kertaa päivässä koko Tulimaan-matkallamme. Mancillan kuormahevonen innostuu liikaa, ottaa muutaman hyvän laukan ja painelee pampalle, niin että lampaanruho loiskah-taa maahan. Gauchon nopea ratsu saa sen kuitenkin pian kiinni, ja karavaani jatkaa taas matkaa täydellisessä levossa.

Edessämme on laaja Tulimaan pampa, jolla kasvaa ruohoa ja pensaita niin kauas kuin silmä kantaa. Vieressäme oikealla on vaahtoava meri, Bahia Inutilin rauhaton ulappa, jolla vaahtopäävät vyöryvät. Tuuli on kylmä, ja meille tulee väkisinkin viilu, vaikka olemme vaatetetut kuin talvisille retkille ainakin.

Hevoskaravaanimme lähtee ensimmäiselle matalalle. (Valok. E. H.)

Törmä on noin parin kymmenen metrin korkuinen jyrkkäne, jonka äärellä karavaanimme etenee. Tanner on pehmeä, hieman soistunutta ja hevosten pehmeätä astua. Hevosia ei siksi täällä yleensä kengitetäkään. Rantaa pitkin edetessämme joudumme tuon tuostakin kulkemaan pienen, mereen laskevan joen ja suojuotin poikki. Joet ovat syöpyneet syvälle törmään, ja niiden yli mennessämme laskeudumme jyrkkää rinnettä alas ja nousemme toista ylös. Soiden yli kahlatessamme hevosemme vajoavat polviaan myöten rapaan, mutta astuvat siitä huolimatta tottuneesti ja tarmokkaasti.

Tulimaalainen hevonen onkin erinomaisen taitavasti mukautunut maastoon. Vaikka hevoseni oli arka ja vilkas — se lähti kuin mieleton laukkaamaan, sen valokuvauskone napsahti tai jos kosketin somellani sen takapuoleen — se kuitenkin pahoissa mäkipaikoissa asteli tyyneesti ja horjattamatta, niin että turvallisuuden tunne palasi heti. Niinpä vähän ennen kuin tulemme puoli-matkan krouviin, erääseen gaucho-majaan, laskeudumme noin 1/2 metrin levyistä polkua alas meren rannalle 20—30 metrin korkuista savi-iljankoista jyrkännettä viistoon. Jos hevoseni nyt saisi nuo tavanmukaiset hermo-kohtauksensa ja panisi laukaksi tai ottaisi pienenkin askelen syrjään, olisimme molemmat, niin hevonen kuin mies, murskana rantakivikossa. Mutta tammani astuu harkitusti, ja liukasta vaahto se liukuu kappaleen matkaa kaikkinne jal-koineen säilyttäen levollisuutensa loppuun asti.

Helputuksesta huokasin, kun karautimme puestoon eli pieneen asumukseen, jossa koiralauma otti meidät tavanmukaisin menoin vastaan. Useampiin tuntuksen ratsastuksen jälkeen lepo teki niin hevosiille kuin miehillekin hyvää, ja pian porisi teevesi hellalla ja ruoka maittoi. Puesto oli tällä kertaa tyhjä, ja pian porisi teevesi hellalla ja ruoka maittoi. Puesto oli tällä kertaa tyhjä, ja pian porisi teevesi hellalla ja ruoka maittoi. Puesto oli tällä kertaa tyhjä, ja pian porisi teevesi hellalla ja ruoka maittoi.

Aurinko paahotti jo lämpimämmin, kun uudelleen nousimme hevosten selkään jatkaaksemme matkaamme. Kova vastatuuli oli hieman syynytynyt, ja meren ulappakin näytti ystävällisemmältä kirkkamassa ilmassa, joka väreili lämpiävän pampun yllä. Mutta edessämme näkyivät nyt Tulimaan suuren vuoriston jylhät, lumipeitteiset huiput.

Pienissä joen uomissa alkaa, kun lähemmäksi tulemme vuoristoa ja metsälaketta, nousta pientä Notofagus-metsää. Puut ovat painuneet taajoiksi kasvustoiksi, joiden latukset liittyvät tiiviisti toinen toisensa kovaan yhteistyöhön alati piiskaavaa tuulta vastaan. Puiden alla vallitsee omituinen suojaisuus, jossa ruohokin saattaa kasvaa viheriäksi ja jossa puron vesi lorisee pikkuputouksittain mereen pulpahdellen. Sellaisessa laaksossa tuntuu lämpimältä, ja oikea pohjolan kevättä muistuttava tunne valtaa meidät. Nämä ovatkin miltei ainoat paikat, joissa ainakin minä tunsin hengähdyksen oikeasta kevästä, tuosta vapauttavasta, lämmittävästä tunteesta, jonka meillä kevät synnyttää. Tulimaan kevät tulee huomaamatta, vähitellen, yhtä tyylynä ja välinpitämättömänä kuin muutkin vuodenajat, ja kun tällaisesta viheriövästä pikkulaaksosta nousee jälleen pampalle, poistaa vonkuva tuuli ja kellastunut ruohikkotanner viimeisenkin tunteen pohjolan surenmoisesta kevästä.

Vaikka luonto onkin ollut aution näköistä, ei sitä kuitenkaan voi kuolleeksi sanoa, sillä hanhet asustavat tuhansittain näillä rannikoilla, ja kahlaajia on runsaasti. Silloin tällöin lentää muutamia Ibis-lintuja ylitsemme, ja niiden juhallinen ääni, joka muistuttaa meidän komean kurkemme kaiutusta, erottautuu tuulen subinasta. Lihasta ei tule puutetta olemaan, sen näemme jo alussa, sillä hanhet ovat melko kesyjä ja päästävät helposti ampumamatkan päähän. Lähellä puestoja asustaa aina eräitä ruskeita haukkoja, jotka muistuttavat suuresti meidän tornihaukkaamme, ja niitä hyppii nyt edessämme kuin kanoja, ovatpa ne joskus miltei jäädyt neuvon kavioiden tallattaviksi. Joukossa on muunkinlaisia haukkoja, erät meidän kanahaukkammekin kokoisia, ja niiden rohkeus ja luottamus meihin on suuri. Harvoinhan niitä ahdistetaankaan, sillä ei gaucholla ole ampuma-asetta mukanaan, eikä hän ainakaan haukkoja ammu, ei myöskään hania, joiden liha on liian sitkeää verrattuna maukkaaseen lampaseen, joita täällä on yllin kyllin. Siivutimme lammaslauman toisensa jälkeen, kunnes vihdoin muutaman tunnin kuluttua tulemme pieneen joen, Rio Buenon, suulle.

Rio Buenon suulla on metsä vähän kookkaampaa, maat ovat käyneet vähän korkeammiksi, ja moreenikumpuja on alkanut esiintyä yhä taajempina sulkien näköalanitään päin. Tästä käännymme ylös etelään etäällä siintävää aarniometsää kohti, jonka etuvartiopuita alkaa olla siellä täällä etenkin suojaisissa laaksopaikoissa. Kaikki puut ovat suuntauneet mereltä tulevan tuulen vaikutuksesta manterelle päin, ja jokien

Illan suussa pystytimme leirin aarniometsän laitaan, ja silloin liehui Suomen lippu ensihertaa Tulimaan erämaassa. (Valok. V. A.)

kohdalla tapaamme jälleen taajasti yhteenliittyneitä metsikköjä.

Maisemat ovat yhä kauniimpia, kun lähemmäksi tulemme aarniometsää. Siellä täällä levenee laaja, tummanvihreä, tasainen vesijätö kookkaine laidunne lampainen ja villihanhineen, ja pensaikkoina moreenikummut nousivat toinen toisensa viereissä.

Hevoset alkavat väsyä, ja Roivainen on saanut tarpeekseen ratsastuksesta. Hän tulee hevostaan taluttaen, ja me muut nauramme, kunnes meilläkin on sama kipeä tunne istumalihaksissamme. Ratsastaessa tulevat varmaankin käytäntöön sellaiset lihaksat, jotka muuten ovat levossa, ja siksi ymmärtää helposti, miksi ratsastukseen totuttamattoman tuskallinen kävely, kun hän jättää satulan, näyttää lystikkäältä.

Hevosia väsyttää vielä sekin, että niiden jalat vajoavat tuon tuostakin tuko-tukon kuoppiin, joita täällä on kosolta.

Jonkin tunnin kuluttua tulemme aarniometsän laitaan, missä puut vielä kasvavat ryhmittäin. Niiden latvat ovat tasaiset, kuten puutarhurin leikkaamat, mutta metsikköjen välissä aukeaa vihreitä niittyjä toinen toisensa viereissä. Siivutimme erään laajan, tasaisen aukeaman, jota reunustaa moreenivävy. Se on muinaisen jääkielekkeen allas, joka on jäänyt jäljelle jään sulattua. Täältä löydän muutaman hanhenpesän, ja totean, että munat ovat jo suureksi osaksi haudottuja.

Hevosemme ovat väsähtäneet. Ne etenevät laiskasti ja vaivojen, kun vihdoin löydämme sopivan leiripaikan erään metsäisen moreeniharjanteen kyljellä, jonka viereissä on sopiva vedenottoaika lettosuon silmäkkeessä, laskeudumme satulasta ja alamme pystyttää ensimmäistä leiriämme.

kirkuen, jokunen pöllö lepattaa unenpöpperöisenä toiselle oksalle, ja joitakin pikkulintuja vilahtelee lentoon. Mutta tallattu ruoho osoittaa, että guanako pikkuilintuja vilahtelee lentoon. Erään puron mehevään rantamutaan on villimajalle täällä suurin parvin. Erään kavion jäljet osoittavat, että täällä härkä polkenut isoja jälkiään, ja hevosen kavion jäljet osoittavat, että täällä asustaa villintynyt hevonenkin, kuten jo Mc Clellandissa meille kerrottiin. Pitäisipä täällä näkyä villisikakin, joka asustaa suurisissa laumoissa ja lisääntyne nopeasti.

Vihdoinkin pilkottaa pimeässä aarniometsässä aukko, jonne aurinko valaisee kirkkaasti. Sinne tullessamme löydämme kauniin suon, joka noin 1 km:n pituisena ja 1/2 km:n levyisenä aukeaa keskellä tiheää aarniometsää.

En ole eläessäni nähnyt niin kaunista suon ja ympäröivän metsän värisointua. Aukea, puuton suo, jota peittää rahkasammal, Sphagnum papillosum, loistaa keltaisenpunaisena. Sen pinta on kupera, ja sitä reunustaa paikoitellen taaja, nuori metsä, paikoitellen kuolleiden puiden valkea kehä. Parempaa vertausta tuskin voidaan ajatella kuin jättiläisappelsiinien kuorta keskellä tummanvihreäistä lehtimetsää.

Nyt alkavat työt. Linjoja tehdään, kairaukset suoritetaan innostuneina, ja kasvimuistiinpanot täydentävät mieltäkiinnittäviä tutkimuksia. Suon luonne selviää päivän kuluessa. Se on 4 metrin syvyinen, ja sen uumenista löytyvät muinaisen järven kerrokset. Järvi on jätteenä entisestä jääkauden jäätiköiden sulamisvedestä, joka peittyi etenevän kasvillisuuden alle. Suon kerroksetkin selviävät, ja niin tiede tekee ensikerran tuttavuutta tämän alueen merkillisten soiden kanssa.

Mutta suo ei ole levossa. Sen kerrokset kasvavat vuosi vuodelta korkeutta. Runsaat sateet aarniometsäalueella pitävät huolen siitä, että suosammalet saavat riittävästi vettä, ja niin pursuaa koko suo yli reunojensa. Se levenee aarniometsään, ja siellä, missä sen valtavaa etenemistä tapahtuu, puut naa-voittavat valkeiksi ja kuolevat. Kuolleiden puiden muodostama valkea reunus suon ympärillä osoittaaakin sen nopeata levenemistä. Paikoitellen näkyy palaneita kohtia metsässä, ja luultavaa on, että ne ovat intiaanien leiritulien merkkejä niiltä ajoilta, jolloin he näillä guanakon temmelyspaikoilla, soiden reunoilla, vaanivat saalistaan.

Soiden kerroksista selvenevät sitten pitkin kesää Tulimaan ihmeelliset vaiheet aina siitä saakka, jolloin suuri mannerjäätikkö peitti sen.

Kuinka tämä on mahdollista? kysyneä moni. Kerron sen teille, koska suot juuri olivatkin suomalaisen Tulimaa-retkikunnan tärkeimpänä tutkimuksen kohteena.

Ellette ole nähneet Sveitsin paalarakennusten veteen ja soihin jääneitä hirsä, jotka ovat vuosituhansia vanhat, olette ainakin nähneet meidän omien järviemme ja vesiemme syvyyksistä nostettuja pölkkyjä ja puita, vanhoja veneitä ja airoja, joiden hyvin säilynyt ulkoasu tuskin antaa sijaa sellaiselle otaksumalle, että ne olisivat vuosikymmenen ja -satojen jopa -tuhansien

ikäisiä. Katsokaa sitävas-toin veneen hylkyä, joka on ajautunut rantahietkelle. Muutaman vuoden kuluttua voimemsiä tuskin enää tuntea; sillä se on lahonnut ja muuttuu nopeasti maan mullaksi. Ilman happi bakteerien välityksellä sen häviittää.

Mutta ne kivikauden aikuiset ruuhot, jotka joutuivat upoksiin painuen veden alle ja jotka sitten jäivät soiden kerroksiin, kun järvet peittyivät suokasvillisuuteen ja muuttuivat soiksi, ovat jokaista yksityiskohtaakin myöten hyvin säilyneet, koska vesi on estänyt hapen pääsyn ja bakteerien toiminnan. Siinä on soiden salaisuus.

Suolla kasvava kasvipeite joutuu kuollessaan veteen, ja niin kerrostuu suo vuosi vuodelta, kun kasviyhdyksunnat kasvavat toistensa päällä. Kun kasvit hyvin herkästi mukautuvat eri ilmastollisiin muutoksiin, muodostuu jokaisen erilaisen ilmastoajakauden kuluessa erilainen kasvillisuus soiden pinnalle. Niin ollen voi soissa löytyvä kanto- ja metsäkerros osoittaa kuivaa suon vaihetta ja esim. vetisten sarakasvien kerrokset kostea vaihetta. Onhan Suomestakin löydetty soista jo ammojin pohjoismaista sukupuuttoon kuolleen vesipähkinän isoja pähkyliitä merkkeinä entisistä lämpimämmistä kausista. Meidän suuret honkamme, jotka kaatuvat kuiville kanervikkokankaillemme, lahoavat nopeasti, ja pian näemme, kuinka uudet männyntaimet nousevat sen muodostamalle ruokamultakerrokselle. Mutta katsokaa tuota kituvaa männynkalkkyrää keskellä suota. Sekin kaatuu, mutta hautautuu suohon ja on sieltä löydettävissä vuosituhansien kuluttua. Tuskin tietää uudisviljelijä kausana Suomen saloilla, että hänen suosta nostamansa liekopuut, joilla hän lämmittää pirttiään talven pakkasen kynsissä tai joiden tullella hänen puuropatansa porisee, ovat tuhansien vuosien ikäisiä jätteitä niiltä ajoilta, jolloin Suomenkin suvi oli suloisempi kuin nyt. Soiden pohjalta löytyneet muinaisten järvien kerrokset ja metsäpohjat osoittavat, kuinka tuhannet järvet ja laajat metsämaat ovat aikojen kuluessa muuttuneet soiksi.

Suot ovat siis arkistoja, joista voi seurata maan historiallista kehitystä jääkauden jälkeen tuhansien vuosien takaa. Mutta ne ovat herättäneet kautta aikojen kansansa pelkoa. Niihin on moni erämaahan eksynyt ikuisesti hautau-

Aarniometsässä ovat joiden yli kaatuneet puut mukavia siltoja. (Valok. E. H.)

Punaisenkeltainen suo nousee kumpuna aarniometsän keskellä, ja sen päällä työntyvät rakkasammal pitkinä kielehköinä laitoille. (Valok. V. A.)

tunut, ja niillä käveleminen tuntuu kammottavalta, kun maa ikäänkuin nielee ja vetää kulkijaa uumeniinsa. Ne ovat hallan ja usvan vakinaisia asuma-paikkoja, ja siksi niitä kartetaan. Ei siis ole toisaalta mikään kumma, jos Tulimaassa liikkuneet tutkijat tuntevat niitä kohtaan pelonsekäistä kunnioitusta. Niinpä kirjoittaa, kuten jo kerroin, De Agostini miltei joka kerta, kun hän soista mainitsee: »erittäin vaaralliset Tulimaan suot». Vaarallisia ne kuitenkin eivät ole lainkaan sen mielestä, joka on vuosia vaapunut Lapin jylhillä rimmikoilla, useinkin vain muutaman mattään varassa, monien metrien syvyyden päällä, tai Puolan silmänkantamattomilla suoaukeamilla, jonne maailmansodan aikana hukkuu useita venäläisiä armeijakuntia, tai Pohjois-Amerikan vetisillä nevoilla. Tulimaan suot ovat, sanottakoon se heti alussa, maailman vieraanvaraisimmat ja tutkimustyölle mitä sopivimmat. Niiden syvyyksistä sai suomalaisen retkikunta selvityksen Tulimaan merkillisiin vaiheisiin ja kasviston historiaan, ainoalaatuisen koko maapallolla.

Tämän punaisenkeltävän suon turvissa oleskelee Tulimaan eläinten sorjin edustaja, suonvärinen, valkeakaulainen ja -jalkainen, solakka laama-eläin, guanako. Niiden jälkiä on pitkin suon laiteita, ja niiden makuupaikkoja näemme tuonastakin. Kerran ja kahdesti eläin näyttäytyikin toisella puolen suon laidassa, mutta häviää kiireesti hirnahdellen aarniometsän syvyyteen.

Ennen hämären tuloa meidän on kuitenkin pakko jättää suo ja pyrkiä leirille. Etenemme kompassin avulla tarkoin suuntaa noudattaen ja saavummekin perille, kun aurinko juuri valaisee aavan meren takaa hämärtyvää erämaan maisemaa. Iloisesti tervehti meitä räiskyvä nuotio, ja kauniisti lepatteli Suomen lippu telttamme päädyssä. Hanhenpaisti ja oikea metsämiehenkeitto lampaanlihoineen odottivat meitä. Leirille vahdiksi jäänyt gaucho oli hoitanut kokin virkaa kunnialla.

Mutta pian teemme sellaisen huomion, että neljä hevosta on poissa teillä tietyillä osilla. Mancilla ja gaucho lähtevät karkureita takaa ajamaan ja seuraavat hevosten jälkiä, kunnes löytävät ne erään etäisen suon reunasta aarniometsän sisästä. Pimeä vallitsee jo, kun palaavien hevosten kavioiden kope kumajaa.

On lauantai-ilta Tulimaan nuotiolla. Aurinko on jo mennyt mailleen, ja kuulakkaana loistaa luoteinen taivaanranta. Aarniometsän varjot ovat tummat ja tummenevat yhä sitä mukaa kuin taivas nopeasti pimenee ja valjut tähdet alkavat tuikkia. Tuulikin on tyyntynyt, ja koko luonto näyttää lepäävän. Tietoisuus siitä, että huomenna, sunnuntaina, saamme kauemmin nukkua, nostattaa, kuten lauantai-iltoina ainakin, leppoisaa ja rauhallisen tyydytyksen tunteen. Loimuavalla nuotiolla maittaa tukevan aterian päälle tupakkaa. Polttelen mukana tuomaani erikoista englantilaista tupakkaa, jota vain lauantaisin ja sunnuntaisin tupruttelen. Piipun korina kuuluu kiehuvan teeveden kohinaan kanssa rinnan, ja joka kerta, kun nysä sammuu, syytetään se uudelleen nuotio palavalla tikulla tai kekäleellä. Sehän on vanha leiritulen laki, että tulitikkuja on säästettävä niin paljon kuin suinkin, vaikka meillä on niitä mukana suuret määrät. Kranck se oli, joka sai aikaan sen, että retkikunnalla oli riittävästi tulitikkuja ja saippuaa, jota viimeksimainittua se tarvitsi hyvin vähän. Retkikunnan saippuota onkin jätetty sittemmin sinne tänne eri osiin Tulimaata kuorman keventämiseksi.

Hyppää lojuille jo makuusäikissä, Roivainen toimittaa viimeisiä kasvejaan puristimeen, ja kotvasen kuluttua vetäytyvät miehetkin lampaantaljoille lämpimään telttaansa. Jään yksin istuskelemaan verkaan palavalle yölliselle nuotiolle. Aina siitä saakka, kun nuorena ylioppilana astulin yksinäni Lapin tuntureilla, olen kiintynyt nuotiotulen ääressä aikaani viettämään ja maailman menoa mietiskelemään. Ympäriäviä juhllainen yö on omansa luomaan leppoisaa liikkuma-alan aivojen moninaiselle työskentelylle. Kiitävät siinä ohitse nuoruuden tapaukset kirkkaina ja arvostelun terästinä, ja työntyvät siinä esiin uudet, ennen kokemattomat ajatushahlostelmat. Mutta samalla tuntuu koko ihminen niin henkisesti kuin ruumiillisestikin lepäävän, ja ruumiin suloinen raukeus lisää onnellisuuden tunnetta.

On jo pilkkoinen pimeä. Hevosemme kävelevät laiturilla viereisellä niity-aukeamalla, tuli räitsee, mutta tuolta vaarojen huipulta kuuluu kaukainen kohina, joka ilmoittaa, että Tulimaan valtiias, tuuli, ei asetu täydelleen yöllä.

Siinä, missä suon reuna etenee aarniometsään, puut kuolevat jääden valkeina heloina somistamaan punaisenhellertävää suon aukeamaa. (Valok. V. A.)

luonnonkansan kunnioittamista. Aivan äskettäin se vietti vielä elämänsä tulen loimon ääressä, ehkä aivan samoilla sijoilla. Kun he kyrvöttivät notuioillaan vuosien ja ajanjaksojen vyöryessä ohi? Ja miltä mahtoi heistä tuntua silloin, kun nuotion loimu ei enää ollut, kun valkoinen mies vaani tuliluukkuineen lähistöllä ja teurasti jokaisen, joka ei päässyt aarniometsän kätköön piiloon.

Eilen matkattuamme aarniometsän sisään ymmärrän varsin hyvin niitä, jotka vielä uskovat muutamia yksityisiä viljejä intiaaneja elävän metsän luoksepäsemättömissä kätköissä. Sillä asustihan heitä vielä vuosikymmen sitten aarniometsien laidassa, eikä olisi niinmuodoin ihme, jos jotkut olisi- vatkin paenneet valkoisten ajojahtia ja pakkotyötä, kun heitä laumoittain kuljettiin lähetyksille sivistystä saamaan. Jos sellaisia vielä on, jotka eivät ole alistuneet kasteeseen, vaan ovat paenneet omia suuria henkiään paltoven aarniometsän suojiin, joista ei tulen loimu näy ja jonne ei valkoinen ole tunkeutunut, tuntisin heitä kohtaan suurta kunnioitusta. Onhan siinä sitkeitä itsenäisyystaistelua, ainoata, jota enää voidaan käydä valkoista miestä vastaan. Onhan siellä aarniometsän sisässä riistaakin tarpeeksi. Guanako elelee suurin parvin, ja valtaiset puut ja vuorten rotkot tarjoavat erämaan lapsille kylliksi elämisen mahdollisuuksia, kuten vuosituhansia sitten.

Sellaisen, nahkoihin verhotun, jousella varustetun miehen haluaisin tavata tässä suomalaisleirin notuioilla. Haluaisin puristaa hänen kättään ja sitten peittää hänen jälkensä, kun hän uudeelleen hiipii erämaan pimen-

toon. Enkä sellaisesta kohtauksesta hiiskuisi kenellekään, vielä vähemmin sanoisin, missä se tapahtuikaan. Sillä muuten alkaisi sinne vaeltaa tutkimusretkeilijä toisensa jälkeen, joka tieteen nimessä aukaisisi tien tiheikköön, metsät kaadettaisiin ja kaatuneiden runkojen yli tunkeuduttaisiin syvälle metsän kätköön etsimään villien intiaanien viimeistä eloon jäänyttä metsäläistä, ehkä muitakin viimeisiä luonnonkansan rippeitä. Ja kun sellainen tavoitettaisiin, hänet pantaisiin tekemään kaikenlaisia tempuja, sellaisia, joita hänen kansansa teki silloin, kun se valitti Tulimaan lakeuksia, ja sitä näytettäisiin, kuten Agostinin filmissä, koko ihmetelevalle maailmalle. Filmin tekijä saisi mainetta ja kunniaa. Intiaaneille paiskattaisiin jokin kiiltävä kolikko näytännöstä, ja sitten hänet vietiisiin lähetykselle, kuten tuhannet muutkin hänen kansalaisensa on viety, saamaan valistusta ja opettelemaan tekemään ristinmerkin oikealla tavalla, rangaistaisiin vanhojen jumalisen muistelemisesta, ja sitten olisi hänen kuolemansa mitä luonnollisin asia, kuten monien tuhansien ennen häntä. Mutta sitä ennen hän kulkisi kulttuuripukimissa, sivistyneen, kristityn intiaanin nimellä, ja valistajien omaatuntoa rauhoittaisi tietoisuus siitä, että hän ei joutunut kadotukseen.

Tuskin hän muistaisikaan sitä, että hänen isänsä ja äitinsä kaatuivat valkean miehen luodista, kun he luulivat lampaita guanakoiksi ja ampuivat nuolillaan niitä ruoakseen. Intiaanipästähän murhaajat ansaitsivat punnaa, mutta hänelle, tuolle eloonjääneelle, annettaisiin palkaksi siitä, että hänen oma maansa ryöstettiin, kahvia, sokeria, tupakkaa, kolikoita ja viinaa, viinaa niin paljon kuin haluttaisi.

Oikeastaan lukija jo voisi keskeyttää mieltämäni, sillä olenhan itse täällä filmatakseni ja valokuvatakseni noita onnettomia luonnonkansan rippeitä. Mutta vaikka haluaisinkin nähdä tuon nahkoihin verhotun olennon,

Joen turvelukkuhauksessa nähtyä valkeaa juonoa on talvivoeren purkauksessa syntynyttä lasitukkaa, jota on kulkeutunut Tulimaalle vuosituhansia sitten. Koko Tulimaa oli silloin valkeaa kuin talvella. (Valok. E. H.)

VI.

Sisämaahan.

Lampaiden keritseminen. — Kohti sisämaata. — Puesto Mediassa. — Russphenin estansiaan. — Suomalaismuisto kullakuumeen ajoilla.

Juuri silloin, kun suomalainen retkikunta saapui Tulimaahan, alkoi sikäläisissä estansioissa vuoden kiirein aika, lammasten keritseminen. Ratsastavat gauchot ajavat koirineen suuria lammaislaumia, jotka hiljalleen etenevät estansioita kohti. Siellä onkin ryhdytty jo hyvissä ajoin perusteellisiin valmisteluihin, niin että kaikki käy tehdasmaisella nopeudella, kun ensimmäiset, tuuheavillaiset lampaat saapuvat. Koirat pitävät ihmeellisen taitavasti laumia koossa. Lampaat ajetaan ison keritsemishallin suojiin, jottei sade pääsisi niiden villoja kastelemaan ja keritsemistä häiritsemään. Keritsemiskoneet käyvät sähköä avulla, jota mahtava höyrykone kehittää. Ne ovat hallin sisässä, seinustalla, ja kunkin keritsijän kohdalla johtaa aukko ulos pieneen aitaukseen, jonne valmiiksi keritty lammas päästetään. Siitä sitten lasketaan kunkin keritsijän työn määrä. Hyvä keritsijä kuorii päivittäin 200:kin lammasta ja voi saada siten noin 300 Smk. päivässä koko leikkuun ajan, jota kestää suurissa estansioissa aina helmikuuhun asti. Sellaisissa estansioissa on useita kymmeniä keritsijöitä lakkaamatta työssä.

Jo ennen keritsemistä on estansian hoitajan tarkka silmä läpikäynyt tuhatpäisen määkivän lauman, merkinnyt niitä eri värein, ja kun sitten kerityt lampaat joutuvat ulos rakennuksesta, täytyy niiden kulkea kaupan, aidatun solan kautta eri karsinoihin. Toisten, joilla on »Kainin merkki» otsassa, täytyy keritsemisen päätyttyä valtaata teurastamoihin. Ne ovat tavallisesti yli-ikäisiä lampaita, yli 4-vuotiaita, huonovillaisia tai kirjavia. Tavallisesti ne, jotka saavat armon elää, johdetaan desinfiioivalla nesteellä täytettyihin pitkiin ammeisiin. Niissä niitä ututetaan, jotta ihotaudit ja syöpäläiset häviäisivät. Sitten ne viedään ratsastavien gauchojen ja koirien avustamina hyville lautuille, jotta ne lihoisivat ja saisivat heti tuuhean villapeitteen kovan talven varalta. Lampaita pidetään siellä, kuten muitakin eläimiä,

Ratsastavat paimenet, gauchot, ajavat koirien avulla pampalla laiduntavia lammaislaumia estansiaan, jossa keritseminen alkaa. (Valob. E. H.)

ulkosalla kesät ja talvet. Tavallisesti valitaan talvilaitumiksi sellaiset kentät, joissa lumipeite on niin ohut kuin suinkin, jotta eläimet voisivat helpommin kaapia lumen alta ravintonsa. Siksi onkin esim. tulimaalaisella hevosella alahuuli paksu ja tuuhean parran peitossa. Sillä se helpommin saa kovasta maasta irti karua pampin heinää.

On erinomaisen mielenkiintoista nähdä, kuinka eri vuodenaajat vaikuttavat villan kasvuun ja laatuun. Niinpä voi kova talvi aiheuttaa villassa huonon kasvaimen, joka näkyy villatukossa ohuempana kerroksena. Siitä se helposti katkeilee, ja silloin jää suuret määrät villaa piikkisiin pensaisiin tai puiden kylkiin. Sellaisina vuosina ei Tulimaan villatuotanto voi kilpaila pohjoisempien kanssa.

Kun suomalainen retkikunta saapui Tulimaalle joulukuun alussa, oli työaika, kuten sanottu, kiireimmillään, ja silloin touhutaan siellä niinkuin heinäntekoaikana meillä. On niinmuodin varsin ymmärrettävää, että tieteellisen retkikunnan ilmestyminen taloihin ei ole erikoisen iloinen yllätys, sillä tullimaalaisen vieraanvaraisuuden mukaan kuuluu asiaan kokonaan pitää tällaisesta retkikunnasta huolta. Kestivistä näkyy niin suurenoissa muodoista, että en ole missään pitkällä matkoillani maapallon eri osissa sellaista

Lampaat lajitellaan eri karsinoihin. (Valok. E. H.)

timme, ja karavaanimme nousi jo seuraavana päivänä ensimmäiseltä metsämatkalta tultuamme kohti itäisiä harjanteita Tulimaan sisämaahan. Eteneminen oli yhtämittaista hiljaista nousua aina 200 m:n korkeuteen. Edessämme levisi laaja, harjanteinen pampa pensaisena ja ruohoisena. Laaksoissa kiemurteli soita, jotka joskus nousivat harjanteiden kylkiä ylös rinnesoiksi. Niiden kellertävä väri sointui hyvin pampam harmaaseen yksitoikkoisuuteen. Missään ei näkynyt puita, ja tanner oli tasaista hienon turpeen peitossa, joka pölysi hevosten kavioiden alla.

Kuta kauemmaksi joudumme, sitä kumpuisemmaksi maisema käy, ja sillä täällä alkaa jo laaksoissa kasvaa pieniä Notofagus-puita, jotka paikottellen ryhmittyvät pieniksi metsiköiksi. Karavaanimme kulkee muutamien pienten jokien yli, jotka ovat suuren Rio Granden lähdejokia, sillä olemme nyt sivuttaneet vedenjakajan, josta vedet valuvat luoteeseen, Bahia Inutiliin, ja kaakkoon, Rio Granden joistona valtameren.

Lähikukkulat kihisivät lampaista, jotka hil-

kokenut. Vai mitä sanotaan sellaisesta, että monimiehistä retkikuntaa syötetään ja juotetaan, lainataan koko karavaanin hevoset ja annetaan vielä opaskin mukaan sekä ruokavaroja, ja maksun tiedusteleminen on kerrassaan epäkohteliasta!

Siksi emme mekään tahtoneet estansioita häiritä, vaan koetimme johtua matkalle niin pian kuin suinkin. Mc Clellandin vieraanvaraiset suojat jä-

Kerittyjä lampaista ujetaan huim pölkkyjä desinfiointialanesteellä lälytetyssä huurnassa. (Valok. E. H.)

jälleen kulkivat estansiaa kohti. Koirien haukunta ja gauchojen huuto sekaantui tuhansien lampaiden määkinään.

Meistä on ratsastaminen nyt mukavaa, sillä tavaramme on jo lähetetty härkävaljakoilla sisämaahan seuraavaan alaestansiaan. Villan keritsemisen aikana vyöryvät suuret, useinkin 6—8 heurin vetämät vankkurit hitaasti pampaa pitkin sisämaahan kuljettaen sinne tarpeellisia ruokavaroja ja vehkeitä työväestölle ja tuodakseen takaisin suuria villapaaaleja, jotka sitten lastataan laivoihin maailman markkinoita varten. Ja tätä liikennettä käytämme hyväksemme tavaroita siirtäessämme.

Tulemme neljän tunnin kuluttua pienen Puesto Median eli keskimatkan puestoon, joka sijaitsee lammen rannalla suuressa joen laaksoissa. Siellä muodostaa Notofagus kauniita metsiköitä, joiden lomasta pampa siintää kauniin kellertävänä. Pueston lähelle pystytämme telttamme kauniille niemelle, järven rannalle, isojen puiden siimekseen.

Täällä näkyy pimeän näköisiä miehiä, joista ensinäkemältä saattaisi uskoa mitä tahansa, mutta kun heihin lähemmin tutustuu, ovat he mitä ystävällisimpiä ja avullaimpia miehiä, chileläisiä gauchoja, työtä etsiviä näin songin aikana. Pueston kokkina on muuan harmaahapsinen ukko, itse kohteliasuus. Saammekin kuulla, että hän on italialainen atelismies, joka täten ansaitsee jokapäiväisen leipänsä kokkina tulimaalaisessa puestossa. Suoritamme tutkimuksia

Suuret villapaaalit lastataan laivoihin maailmanmarkkinoille vietyviksi. (Valok. E. H.)

Eyäitä estansian hoivatarhan satapäisen lamman pörröisiä lammashoivaita. (Valok. E. H.)

Härkävaljahan nöyrät vetojuhdat ikeen alla.
(Valok. E. H.)

löytää vielä hautovan naaraan, mutta muuten alkaa jo pampalla vilistä hanhenpoikasia, jotka kuitenkin ovat vielä liian pieniä syötäväksi. Hämärässä ne eivät juokse pakosalle, vaan tulla piipertävät meidän perässämme ja viihtyvät mainiosti sylissämme ja lämpimissä käsissämme yöllistä hallaa peläten. Mutta päivällä ne näkevät paremmin, ja silloin painuu hanhenpoikanen mätääseen, josta sitä on perin vaikea löytää.

Tuko-tuko asustaa pampalla suurin joukoin. Niiden pesäaukkoja on laajoilla alueilla ympäri kellertävää ruohikkoa. Silloin on myöskin pöllöjä paikkakunnalla. Niitä istuskelekin puiden latvoissa, ja pesä löytyi Berberipensaan alta, jossa valkeautuvainen pöllönpoikanen ikuisettiin filmille. Mutta puiston pihalla asustaa suuri joukko ruskeita haukkoja, jotka syövät kaikkea, mitä vanha harmaa kokkiukko heittää niille. Eräänä yönä ne olivat käyneet meidän ampumiemme hanhien kimppeun, joita ne repelivät ahnaina aivan puiston lähellä. Ja vaikka me niitä muutama pudottelimmekin,

Telttamme kohosi Puesto Median haumiilla rantadyräällä, isojen puiden siimeksessä. (Valok. E. H.)

puiston ympäristöillä erittäin hyvin tuloksin ja teemme iltaisin retkiä lähitienoilla oleville lamille, pampam lintumaailmaa ahdistaan.

Hanhia, jotka ovat koko meidän ratsastusmatkamme aikana istuskelleet tien sivussa aivan lähellä, on täällä vallan suunnattomat määrät. Niillä on jo useilla poikaset, ja suomalmassa uiskenleivat ne perhekunnittain helposti valokuvattavina. Silloin tällöin

eivät ne siitä mitään välittäneet, kirkuivat vain, kuten ennenkin varsinkin aamun sarastaessa.

Täällä vietimme kaulin lauantai-illan. Kuvittelimme olevamme Pohjois-Saksassa tai Jyllannissa, jossa loivien kumpujen ja pienten taajojen pyökkimetsiköiden vaihtelu tekee maiseman suorastaan idylliseksi. Me olimme juuri siinä vyöhykkeessä, jossa pampam aukea ruohikko ja erilliset metsiköt käyvät kampailluaan. Soita on runsaasti, ja niiden keltainen hohde loistaa nyt kaus puiden estämättä.

Muutaman päivän päästä on karavaanimme jälleen matkalla sisämaahan päin. Maisemat ovat miltei muuttumattomat. Nousemme loivia harjanteita ylös ja laskeudumme toisia alas. Tienoo on puutonta tai pienten metsiköiden luonnehtimaa pampaa soineen ja joen uomineen, joiden pohjalla virtaa vain pieni puro suon keskellä. Jokilaaksojen kookas asu ja niiden korkealla olevat entiset törmät viittaavat siihen, että täältä on suuria vesimassoja ennen muinoin valunut valtameren. Kun me muutaman tunnin ratsastuksen jälkeen saavumme Mc Clellandin alaestansiaan Russpheniin, olemme joutuneet vähän laajempaan, joen ympärille keskittyneeseen metsäalueeseen.

Hanhia on taas suuret laumat meitä tarkastelemassa. Ne kisailevat vielä, kuten keväällä, ja kaikesta päättäen on täällä kevät vähän myöhemmänä kuin rannikolla. Koiraat taistelevat tummasti, mutta aina on jokin vanha uroslintu vahdissa valkea kaula koholla. Ibsisiä kävelee nurmiiniityillä, ja papu-

Sympaattisia cheleläisiä gauchoja. (Valok. E. H.)

Kiperien Notofagus-puiden lomasta siintää kalpea, aurinkoinen ruohikko-pampa. (Valok. V. A.)

Phen-joen laaksossa, missä joki mutkikkaana kiemurtelee, sijaitsee Russphenin estansia. (Valok. V. A.)

kajaparvet pitävät pahaa meteliä metsikössä. Ne lentävät meluten kovaa vauhtia kuin haukat paikasta toiseen.

Lähellä Russphenin taloa on joen hietikossa suuri maanostokone, joka on jätteenä kultakuumeen ajoilta. Tämän paikan historiaan liittyy muuan merkittävä suomalaismuisto. Noin 30 vuotta sitten, jolloin villit intiaanit vielä asustivat näillä tienoin pitään hallussaan tämänkin joen niittyjä ja guanako-maita, saapui tänne rannikolta edeten muuan suomalainen nimeltään Vikstedt. Hän kuului niihin kultakuumeen innoittamiin retkeilijöihin, joita silloin liuskeli näillä tienoin tuon tuostakin. Monet löysivätkin kultaa, vieläpä siinä määrin, että heistä tuli rikkaita miehiä, jotka ostivat rahoillaan isoja estansioita tai matkustivat rahoineen paikkakunnalta pois. Useat jäivät kuitenkin tämän maan asukkaiksi sijoittuen Punta Arenasiin, nykyiseen Magallanesiin, jonka asukaslukea he suuresti lisäsivät.

Vikstedt huuhteli kultaa täällä erämaan syvyydessä, ainainen vaara villien intiaanien taholta uhkaamassa, eikä hänen menestyksestään ole tarkkaa tietoa. Varmaa kuitenkin on, että joen kultarikkaus tuli tunnetuksi, ja pian virtasi tänne amerikkalaista pääomaa, jonka voimalla laahattiin erämaihin koneita maan nostoa varten. Kun katselee noita suuria rautarumilaita, joita nyt ajan hammas syö ja ruoste raiskaa, täytyy ihmetellä sitä tarmoa, millä ne tänne kuljetettiin tietömiä taipaleita. Yhtiölle kävi, kuten useimmiten, huonosti.

Se teki konkurssin, amerikkalaiset pötkivät rahoineen pois ja jättivät asiat retuperälle. Tuo Russphenin iso rumilus on vain merkinä kultakuumeen vaeltavasta energiasta, ja nyt on joen nimenä »Russphen», Vikstedtin mukaan. Täällä ei oikein vieläkään osata erottaa ryssää ja suomalaista, ja siitä johtuu tuo meille niin vastenmielinen nimiyhdistelmä. Koska se pohjautuu vallan väärään käsitykseen Vikstedtin kansallisuudesta, olemme kartallemme merkinneet tämän joen nimeksi Phen-joki, mutta epätietoista on, saako se enää mitään kannatusta, koska kaikki viralliset asiakirjatkin tuntevat vain Russphen-joen ja sen varrella olevan samannimisen estansian. Mutta olemme kuitenkin tehneet sen, minkä jokainen olisi tehnyt: oikaisheet erehdyksen ja meitä loukkaavan muistonimityksen.

Estansian viereen, metsikköön, pystytimme telttamme ja valmistauduimme pitkälle matkalle, tunkeutuaksemme suoraan etelään kohti vuoristoa ja aarniometsiä.

Phen-joen rannalla viruu ruosteen raishaamana hulluuhuuhdontakone muistona vallan kultakuumeen ajoilta. (Valok. E. H.)

VII.

Guanakojen ja papukaijojen valtakuntaan.

Pampaa myöten etelään. — Tulimaalaisen hevosen hyvät ominaisuudet. — Hanhiparvet ja lamma slaumat. — Härkävaljakko lujilla. — Rio Grande-joen laakso. — Lähestymme metsäalueelta. — Aarniometsän murrokoissa. — Ensimmäiset guanako-metsästykset. — Tulo Lago Lynch-järvälle. — Ila Lago Lynchin leirillä. — Tutkimustyö edistyy. — Utelias guanako. — Etenemme jalan. — Aarniometsässä. — Guanako-metsästy. — Rovaisen matkat. — Takaisin leirille ja paluu estansiaan. — Kauemmaksi sisämaahan.

Aamulla varhain joulukuun 18 päivänä alkoi pitkä taivalluksemme Tuli-maan sisäosiin Russphenin estansiasta. Yöllinen sade oli taonnut, aurinko lämmitti kellertävää pampan pintaa, mutta tuuli ei saanut pölyä nousemaan kostuneesta maasta. Kaikki merkit viittasivat suotuisiin sääsuhteisiin, jotka olivat tarpeen sellaisille retkille lähdeettäessä.

Tavaramme sullottiin kahden härkäparin vetämiin tukeviin rattaisiin, joille pantiin myöskin lampaantaloja riittävästi mukaan kylmiä öitä varten. Pitkä piiska suhahti kerran ilmassa, ja härkävaljakko lähti verkaan liikkeelle. Nousimme hevosten selkään, joiden lisäksi mukana seurasi vielä yksi varhevonon rattaisiin kytkettynä, ja niin oli koko karavaani taas liikkeellä kohti tuntemattomia maita ja uusia seikkailuja. Vauhti ei ollut kova, sillä härät liukuvat hitaasti, mutta tasaisesti, kuten kellon viisarit. Ylämäet nousevat yhtä tasaisesti kuin alamäkiäkin laskeudutaan. Mutta tällaisesta vauhdista oli meille, jotka olimme ratsain, paljon hyötyä, sillä meillä oli nyt tarpeeksi aikaa tähystellä ympärillemme, jopa tehdä pieniä sivuhyppäyksiäkin varsinaisesta reitistä, ja kun hevosemme eivät olleet liiallisen kuorman rasittamia, juokisivat ne kevyesti.

Pian jätämme estansian metsäiset tienoot ja tulemme aukealle pampalle, josta näkyy sen ääreen asti, lähes kolmen penikulman päähän. Silloin tällöin laskeudumme kuitenkin loivaa rinnettä alemmaksi notkoon, jossa joki virtaa tai jossa lieviä upottavia soita. Mutta varovasti, pahimpia palkkoja kierteän,

seuraamme aluksi erään Rio Granden sivujoen suurta, soista laaksoa, ja kun suuntaamme kulkumme suoraan etelään, joudumme tuon tuostakin nousemaan ja laskeutumaan loivarinteisessä selänneimaastossa.

Pampan piirteet ovat rauhalliset, ja koko alue näyttää kaukaa katsoen kuin nuolemalla silitetyltä. Ei luulisi siinä erikoisempia epätasaisuuksia olevankaan, niin tasasuhteisesti sulautuu kaikki yhtenäiseksi pampa-maisemaksi johtuen siitä, että värierovaaisuudet ovat niin tavattoman pienet sen eri paikkojen välillä. Kirkkaan auringon hohteessa vaaleankeltainen pampa oikein kylpee, ja lämmin ilma väreilee, sek in osaltaan salaten silmältä epätasaisuuksia. Jotkin kaupanpitkät, vihertävänkeltaiset juovat osoittavat soisten laaksojen asemaa kaukaisessa etäisyydessä, ja siellä täällä näkyy pieniä metsikköjä suojaisemmissa paikoissa. Puut ovat tiheästi toisiinsa liittyneet, ja latvuk sien katto vaipuu metsikön reunalla maahan asti, joten tuollainen metsikkö muistuttaa kekoa. Niiden tummanvihreä väri antaa vaihtelua yksitoikkoiselle pampalle. Eteläisellä taivaalla nousevat Tulimaan suuret, terävähampaiset vuoret. Ikäänkuin särkyneinä sahanterinä ne luovat tuollainen metsäinen vastakkaisluonteisen kehän tynnipiirteiselle pampalle. Mutta niiden autereinen, kauniisinen väri sopeutuu suurenmoisesti yhteen pamp an kalpeankeltaisen. Vuoristossa onkin sää toinen. Kun meillä täällä aurinko paistaa kuivalle pampa-alueelle, näkyy jo tänne asti, kuinka siellä pilvet leijailevat mereltä tullen, satavat vuoriston rinteille, ja silloin tällöin ovatkin osat tuosta sinisestä terähuipustosta valkeine humiläiskineen sadesuvaan peittyneet.

Karavaani etenee hitaasti mutta varmasti. Rattaiden pyörien väli on riittävästi, ja vaikka kuljemme vaappuvia rinteitä ja mättäikköjä, eivät ne kaadu. Gauchon pitkä piiska vain vinkuu kuormalta, kun hän antaa milloin yhdelle, milloin toiselle härälle muistutuksen laiskuudesta. Koko pampa on täällä Festuca-mättäiden peittämiä, jotka voivat olla niinkin suuria, että ne kykenevät joskus haittaamaan hevosen astuntaa. Kun vielä paikoitellen tuko-tuko on pitänyt huolen siitä, että pamp an pinta on täynnä onkaloita,hevostet vajoavat ja liikkuvat varoen kävelyä ajtaessa, mutta niin pian kuin antaa niiden laukata, eivät enää nuo epätasaisuudet merkitse mitään. Tulimaalainen hevonen on kotonaan omalla stepilläään, jossa se on tottunut muuden hevosten kera laukkaamaan päiväkaudet yhtämittaa, ja kun gauch o istuu sen selkään, ei se kompastu, vaikka meno onkin hurjaa. Meitä suorastaan ihmetyttää hevosten taito juosta näitä salaonkaloisia ja mättäisiä maita. Meillä varmasti laskeuduttaisiin satulasta ja varovasti talutettaisiin hevosta. Gauch o ei nouse koskaan pois eikä taluta. Jos hevonen vajoaa suohon hänen allaan, alkaa piiska läiskyä, kunnes se pääsee jaloilleen, sitten hän taas nousee sen selkään ja matkaa jatketaan. Mutta kun hän joutuu sattuineen jyrkänteent partaalle, missä vaivoin ihmisenkään pärjää, jättää hän hevosen om an onnensa nojaan, ja se selviytyy hyvin. Olimme jo oppineet untentaaan tulimaalaisen hevosen loistavat ominaisuudet, luotimme siihen ja siksi las-

Rethikunta lähestyy pampalla metsäaluetta, jonka äärellä kuolleet puut valkeina kohoavat. (Valok. E. H.)

Mutta pian saamme vähän vaihteluaikin tähän yksitoikkoiseen etenemiseen. Jonkin tunnin kuluttua tulemme soistuneen joen rantaan. Joki polveilee tässä noin 2 m:n levyisenä, ja meidän on päästävä sen yli. Hevoset ottavat komean hyppyn ja pääsevät toiselle rannalle, mutta härkävaljakko etsii kauan kuivaa ylimenopaikkaa. Lopulta se kuitenkin löytää vähän kuivemman kohdan ja saa nyt yrittää ylimenoa, jota seu-

raamme jännityksellä. Kovalla metelillä aletaan. Etumainen pari pääsee keskelle turverapaa ja jää sinne vatsaa myöten virumaan. Nyt ovat hyvät neuvot kalliit. Gaucho, Mancilla ja me panemme kaikkemme liikkeelle saadaksemme aikaan niin kaamean mölinän kuin suinkin, ja piiska paukkuu ja vinkuu. Takimmainen pari, jolla jalat vielä ovat kuivalla maalla, puskee nyt hirvittäväällä voimalla ja työntää siten etumaisia jaloille sekä toiselle rannalle kuivalle maalle, mutta itse jääden vuorostaan keskelle kuin liimaan. Uusi rynnistys. Ja nyt vuorostaan etumaiset, joilla jalan alla on kovaa maata, vetävät takimmaisat, suohon vajonneet, kuivalle, ja kärryt lähtevät jälleen liikkeelle samaa kellontaltiaan. On suorastaan suurenmoista nähdä, kuinka härät vetävät vankasti, oli sitten kyseessä ylä- tai alamäki, mättäikkö tai rapainen notko. Kuorma ei kaadu kertaakaan, vaikka se kallistelee ja pussit keikkuvat, ja me odotamme joka hetki, että iloinen, veitikkasilmäinen gaucho tulla kolistelisi alas kuorman päältä, jolla hän istuu kuin sirkustaiteilija. Ennenkuin tulemme Rio Granden suureen laaksoon, sivuutamme gauchojen pienen rautapeltisen majan, jossa ystävälliset paimenet keittävät meille teetä ja taipaleelle jälleen lähdetessä toivottavat hyvää matkaa herttaisesti hymyillen. Heidän sympaattisuutensa ja hyväntahtoisuutensa on meidät karut suomalaiset kokonaan voittanut.

Lepo teki hevosille ja vetojuhdille hyvää, ja nyt etenemme vireinä hyvää kyytiä kohti Rio Granden laakeata ja laajaa laaksoa. Siitä voi lukija saada käsityksen, kun kuvittelee sileälle hietkille kämmenellä vetäistyä matalaa ja loivaa uomaa. Sellaisen suuren, silopiirteisen uoman keskellä virtaa nyt Tulimaan suurin joki, Rio Grande. Se on täällä yläjuoksussaan vielä pienehkö

Härkävaljakkoja varustetaan tiellä. Tällä kertaa se voi kulkea soon jättäessään rengon ahtaan. (Valok. E. H.)

Tummanvihreät Bolax-mättäät ovat niin kovia, että hevosen havi voivon särähe niiden pinnan. (Valok. V. A.)

paa kulkee monen monissa kiemuroissa hopeanhoitoine vesijuova, jonka soiset rannat siintävät heleänvihreinä. Siellä täällä joen leveässä vaossa on pieniä lampareita, jotka ovat entisen joen kiemuroiden jätteitä. Niiden vihreillä nurmiiuilla hanhet ja Ibis-linnut tepastelevat ja guanakot laiduntavat. Taivaalla liitelee jokin yksinäinen haukka, ja tätä erämaan taulua kehystävät siniset tunturien huiput, joilla vielä valkeaa talven lumi lepää ja joiden juurella ja rinteillä taajat, tummanvihreät aarniometsät humisevat.

Alhaalla niityllä laiduntavat guanakot, kaikkiaan 8 kpl., lähtevät kauniisti laukaten pakosalle metsään päin. Niiden kaulat ovat hieman etunojossa, ja sorjat, valkeat jalat liikkuvat sirosti laukan tahdissa. Pian ne ovat painuneet autereisen pampaan äärelle näkymättömiin.

Muutaman tunnin kuluttua on pampa jäänyt ja sen mukana suuret, siintävät näköalat. Maisemat muuttuvat mäkisemmiksi. Toinen pieni kunnas toisen jälkeen tulee vastaamme, ja notkot käyvät suorikkaammiksi. Ne eivät ole enää viheriäisiä, ruohoisia niittysoita, kuten pampaan reunoilla ja laaksoissa, vaan rahkasammal loistaa kauniin punaisenkeltaisenä. Siellä täällä näkyy pieni järvi suorantoineen, ja nyt saa karavaani kiertää ja harkistui etsiä etenemisen väylää. Pampalla saattoi suunnata katseensa suoraan eteen ja antaa kulkusuunnan noudattaa samaa latua, mutta täällä tulee vastaan ylipääsemättömiä soita ja läpikäsemättömiä metsätiheikköjä. En ole koskaan nähnyt kuolleiden kelopuiden valkean värin sointuvan niin kauniisti ympäristöön kuin täällä kalpean pampaan, tummanvihreän metsän, kellanpunertavien puiden ja sinisten, autereisten vuorten komeassa väriyhdistelmässä. Tullessamme tuollaiseen kelokkoon, jossa näkyy vielä kulovalkeat mustat arvet, puiden valkea väri oikein sokaisee silmää auringon kirkkaasti paistaessa.

ja helposti kahlattavissa, mutta laakson suuret piirteet viittaavat siihen, että siinä aikoinaan ovat mahtavat vesimassat vyöryneet mereen. Hevosemme kahlavaat tottuneesti yli vuolaan virran, ja härät vetävät samalla nopeudella ja yhtä tyynesti raskaan kuormansa virran toiselle rannalle.

Tulimaalainen jokimaisema on kauneimpia nähtävyyksiä. Keskellä keltaisenkalpeata pampaa kulkee monen monissa kiemuroissa hopeanhoitoine vesijuova, jonka soiset rannat siintävät heleänvihreinä. Siellä täällä joen leveässä vaossa on pieniä lampareita, jotka ovat entisen joen kiemuroiden jätteitä. Niiden vihreillä nurmiiuilla hanhet ja Ibis-linnut tepastelevat ja guanakot laiduntavat. Taivaalla liitelee jokin yksinäinen haukka, ja tätä erämaan taulua kehystävät siniset tunturien huiput, joilla vielä valkeaa talven lumi lepää ja joiden juurella ja rinteillä taajat, tummanvihreät aarniometsät humisevat.

Alhaalla niityllä laiduntavat guanakot, kaikkiaan 8 kpl., lähtevät kauniisti laukaten pakosalle metsään päin. Niiden kaulat ovat hieman etunojossa, ja sorjat, valkeat jalat liikkuvat sirosti laukan tahdissa. Pian ne ovat painuneet autereisen pampaan äärelle näkymättömiin.

Muutaman tunnin kuluttua on pampa jäänyt ja sen mukana suuret, siintävät näköalat. Maisemat muuttuvat mäkisemmiksi. Toinen pieni kunnas toisen jälkeen tulee vastaamme, ja notkot käyvät suorikkaammiksi. Ne eivät ole enää viheriäisiä, ruohoisia niittysoita, kuten pampaan reunoilla ja laaksoissa, vaan rahkasammal loistaa kauniin punaisenkeltaisenä. Siellä täällä näkyy pieni järvi suorantoineen, ja nyt saa karavaani kiertää ja harkistui etsiä etenemisen väylää. Pampalla saattoi suunnata katseensa suoraan eteen ja antaa kulkusuunnan noudattaa samaa latua, mutta täällä tulee vastaan ylipääsemättömiä soita ja läpikäsemättömiä metsätiheikköjä. En ole koskaan nähnyt kuolleiden kelopuiden valkean värin sointuvan niin kauniisti ympäristöön kuin täällä kalpean pampaan, tummanvihreän metsän, kellanpunertavien puiden ja sinisten, autereisten vuorten komeassa väriyhdistelmässä. Tullessamme tuollaiseen kelokkoon, jossa näkyy vielä kulovalkeat mustat arvet, puiden valkea väri oikein sokaisee silmää auringon kirkkaasti paistaessa.

Sivuutamme viimeisen pienen aution majan, sitten käännyimme metsikön läpi ja joudumme alueelle, jossa meidän on valittava joko hyllyvät suuret suot tai taajat aarniometsät. Valitsemme jälkimmäiset, ja niin työntyy karavaani ensimmäisestä tiheiköstä sisään. Sinne on joskus avattu jonkinlainen kuljettava uoma, mutta nyt ovat kaatuneet metsän jättiläiset kokonaan sulkevat sen suurine murrekoineen. Maallikosta näyttää päivänseivältä, että nyt on matkamme päättynyt ja toivottu pääsy Lago Lynchin kauniille järvelle mahdoton. Mutta kirveet kalskahtelevat aarniometsässä, miehet vääntävät hiki hatussa suuria puiden runkoja sivuun, ja taas kuorma etenee ryskeellä piiskan vinkuessa ja miesten huutaessa.

Näin jatkuu matka kovan metsätöy merkeissä, mutta eteneminen on hidasta. Sitäpaitsi maa on niin märkää ja soista, että hevoset vajoavat, ja härät liukuvat kuin kummitukset suurta kuormaa perässään vetäen. Ajattelen jo monesti sitä suurta työn ja energian määrää ja sitä tavatonta rasitusta, jota eläimet saavat tieteen takia uhrata, mutta päämäärä on saavutettava, ja se saavutetaan, hitaasti mutta varmasti. Pääsemme hetkeksi ulos aarniometsästä ja papukaijojen valtakunnasta, laskeudumme aukealle ja kahlamme pienen suonotkon yli, mutta sitten taas on poikettava metsän pimentoon. Edessämme on kuitenkin nyt sellainen kaatuneiden puiden murrekko, että nyt, jos koskaan, olen varma pysähtymisestä. Suuria puita on kasaantunut päällekkäin noin metrin korkuiseksi ja 2—3 m:n levyiseksi röykkiöksi, ja niiden oksat kohoavat vieläkin korkeammalle. Miehet töihin! Oksat hakataan pois, ja nyt alkaa näytös, jollaista emme ole ennen Suomessa emmekä muissakaan valtakunnissa nähneet. Piiskan paukuessa härkien yllä koko kuorma keikkuu tuon suuren röykkiön yli tavalla, jota en vielä nytään oikein käestä, sillä olin takana katsomassa ja näin vain tavarussumme heiluvan mennessään. Hevostenkin oli vaikea kiertäenäkään päästä yli.

Pehmeämuhaissessa maastossa oli vaikea edetä, ja niin miehet kuin eläimetkin alkoivat väsyä, mutta koska meidän täytyi päästä Lago Lynchille ennen pimeää, painelimme eteenpäin, vaikka sadettakin alkoi ripotella pilveen vetäytyneeltä taivaalta ja aarniometsässä tuntui jo hämärä haittaavan. Taas joudumme keinoilemaan itsemme suurten murrekoiden toiselle puolelle. Joskus se onnistuu menemällä kaatuneiden jättiläispuiden alitse, kun kaikkein alimmat puut on hakattu ja siirretty pois. Mutta jonkin kerran saamme koreasti kiertää pahimpia esteitä, kunnes saavumme metsästä ulos karulle kankaalle, jossa palaneet puut ja katkenneet kanokot töröttävät keltaista suotaustaa vastaan.

Tässä kohtaamme silmästä silmään aivan lähekkään guanako-lauman, joka hetken meitä tarkasteltuaan loikkii vinhaa vauhtia pakosalle. Roivainen lähtee kivääreineen niiden perään, ja kohta kuuluu neljä laukausta aarniometsän sisistä. Sinne kellistyi metsän jalo eläin, ja kun Mancilla, joka ei pitänyt guanakon lihasta, oli Roivaiselle vakuuttanut, ettei sitä voi syödä, sai se jäädä

Viihtyisä leirimme Lago Lynchin rannalla. Puiden lomassa siintää punertava iltataivas, ja metsässä loimuaa kirkas nuotio. (Valok. V. A.)

kuolleena virumaan metsään. Kun me sitten tunnin kuluttua tulemme jälleen eräälle suurelle aukeamalle, jossa metsä on ikäänkuin koorittu pois kummun rinteastä, seisoo kaksi komeata guanakoa jälleen edessämme. Karvaani pysähtyy, ja Roivainen ampuu makuulta toista. Se kaatuu maahan, mutta kirmaisee pystyyn ja häviää metsään. Roivainen, joka lähti kadonnutta eläintä etsimään, palasi sitä löytämättä. Olemme nyt tulleet guanakojen valtakuntaan. Roivainen haavoitti kuolettavasti vielä yhtä, mutta lihaa emme sinä iltana sittenkään saaneet, kun illan hämärtyessä saavuimme vihdoin lopen väsyneinä Lago Lynchin rannoille.

Tuko-tuko on kaivanut järven rantatoyräät niin täyteen reikiä, ettemme voi telttojamme siihen pystyttää, vaan me valitsimme leiripaikaksemme metsänreunan suon laidassa, isojen puiden alla, lähellä Lago Lynchin kaunistaa rantaa. Guanakon lantaa on sellaisia määriä telttapaikallamme, että meidän täytyy sitä ensin hieman poistaa, ennenkuin saamme sopivan oleskelupaikan sekä sijan teltoille ja nuotiolle.

On aivan tyyni ilta. Järven ulappa, joka levittäytyy muutamia kilometrejä kuhunkin suuntaan, lepää peilitynenä, ja siihen kuvastuvat jylhien metsäisten vaarojen keilamaiset huiput. Sadepilvet leijailevat vaarojen huipuilla, ja etäällä siintävät suuren vuoriston lumipeitteiset huiput. Siellä täällä on

avonainen kenttä järven rannalla, mutta useimmissa tapauksissa aarniometsä menee suoraan veden kalvoon, jonka yli naavaiset puut kauniisti kaareutuvat. Sorsia uskentelee ulapalla, ja jonkin kymmenen metrin päässä meistä, jotka äänettöminä ihailimme kaunista luontoa, soutelee joutsenpari. Niiden mustat kaulat ja päät kohoavat suorina vedestä, ja niiden liikkeet ovat rauhalliset ja arvokkaat. Järven ulappa on aivan tyyni, ei kalojen viriäkään näy, vain lintujen soutuessa muodostuneet väreet särkevät kauniisti peilin pinnan.

Teltat ovat pian pystyissä, ja leirillä räiskyy iloinen tuli, jonka yllä teevesi ja lihakeitto porisevat. Väsyneet härkämme ja hevosemme laiduntavat suuniityllä leirin lähellä, ja kaukaa kajahtavat Ibiksen komeat huudot. Hanhien kisailu illan valaisemalla suolla sekä yksinäisen mustan tikan nakutus kantautuvat tyynessä illassa leirille. Tuttu nuotion haju tunkeutuu taas sieraimiin ja löihti mieleen monet muistorikkaat nuotiot milloin Lapissa ja milloin Kanadan erämaissa, mutta aina sama laki vallitsee: viimeinen miellyttävä nuotion loimu on aina rakkain. Piippu korisee tutusti, ja tulen räiske on kuin ihaninta musiikkia, erämaan kauniita soitteja, joiden tenhovoiman tuntee vain se, joka niitä on kuullut muistorikkaan vuoden toisen jälkeen. Kovan ratsastuksen jälkeen tuntuu taas maailma valoisaalta. Ei ole niin tukahduttavaa kuumuutta, ei niin jäätävää kylmyyttä eikä niin kovia ponnistuksia päivän kuluessa, ettei erämaan kirkas ja iloinen nuotio valaisisi niitä elämän miellyttävimpinä elämyksinä. Siinä piileekin nuotion salaperäinen voima, ja siksi sen ääreen mieli aina palaa, silloinkin, kun vaivalloiset matkat jo ovat kaukana muistojen mailla.

Laskevan auringon säteet valaisevat vaaran rинnettä. Leirille siintää järven kultainen vedenpinta, jonne taivaan rusostus heijastuu, ja kirkkaan, laskevan auringon ohitse purjehtii, kuten valkeat joutsenet, poutapilvenlonka toisen jälkeen. Niiden kyljet saavat itävalaistuksesta mitä ihmeellisimpiä, kirkkaan punaisia ja keltaisia värityksiä.

Papukaijoiden meteli on jo asettunut. Ibis vain vielä äännähtelee, ja hämää, joka alati asuu aarniometsän syvyydessä, hiippi aukealle suolle, jossa yöllinen usva jo leijailee ohuena huntuna. Tulee kylmä yö, mutta pehmeillä lampaantaljoilla teltassamme, makuusäkin lämpimässä, olemme valmiit sen vastaanottamaan. Hiljalleen nuotio himmenee, kekäleet vain pilkkopimeässä hehkuvat, ja leirillä vallitsee yöllinen rauha.

Unen läpi kuulen makuusäkkiini, kuinka pollöt läheisissä aarniometsän puissa uhuilevat.

Edellisenä päivänä kestetyt kovat ponnistukset aiheuttivat sen, että suomalaisen retkikunnan leirillä vallitsi vielä aamulla klo 8:n aikaan täysi rauha. Tarkoituksemme oli nousta aikaisin, mutta jäseniä kolotti, ja uni tuntui niin perin makealta, että päätimme nukkua väsymyksen kerta kaikkiaan pois. Kun sitäpaitsi pilvet riippuivat kovin alhaalla sadetta ennustellen, saimme

hyvän syyn vetäytyä makuusäkkiin uudelleen ja vaipua suloiseen aamu-uneen, joka virkisti sanomattomasti.

Nautittuamme maukkaan lihakeiton painuimme auringon helottaessa lähisille töihin. Guanakot ovat meille monesti hyödyksi ja huviksi. Niiden tallaamat polut aarniometsässä ovat erinomaisen hyvät käytettäväksemme, ja niitä pitkin etenemmekin Lago Lynchin rantoja kiertäen. Pääsemme päivän kuluessa selville järven merkillisistä vaiheista. Sen vedenpinta on nimittäin ajojen kuluessa paljon vaihdellut, ja suot sen rannoilla toivat monta utta, tieteelle mielenkiintoista näkökohtaa. Sinä päivänä sattuikin niin merkillisen hyvin, että pääsimme puolenpäivän leiritulella, ja pieni tupakkahetki syönnin päälle antoi intoa uusiin tutkimuksiin lähietuon soilla.

Siirrymme nyt jonkin kilometrin päässä oleville suurille ja vetisille rahkasoiille. Niiden yli kiemurtelee kapeita jänteitä, kuten meillä Lapin rannattomilla aavoilla, ja niitä pitkin kuljemme kairaten ja suopofiliia laatien. Hanhet ovat täällä merkillisen arkoja ja lehahtavat lentoon jo pitkän matkan päässä. Siitä huolimatta saavuttaa Hyypän haulikko meille paistin.

Olemme juuri suurella suolla, kun kuulemme guanakojen räkättävän hirnahduksen, ja kaksi komeata eläintä lähestyy meitä suon reunalta. Toinen huomattuaan odot liikkuja pakenee heti metsään, mutta toista vaivaa guanakojen tavanmukainen uteliaisuus. Se kiertää suon laidetta ja vähitellen lähestyy sitä paikkaa, jossa makuu liikkumattomina valokuvaukseen valmiina. Eläimessä taistelee kaksi voimakasta tunnetta, uteliaisuus ja pelko, kumpikin luonnon väkeväällä alkuvoimaisuudella. Kun uteliaisuus on voitolla, lähestyy eläin varovasti ja vainuten, mutta kun pelko alkaa saada aikaan tasapainoilanteen sen ajatusmaailman voimaomittelyssä, sen liikehtiminen muodostuu kiertäväksi ja hapuilevaksi, se pysähtyy aikajoihin, seisoo pää pystyssä ja korvat suippoina, ja katse on nautaltana siihen paikkaan, jossa se tietää meidän piilevän. Odotamme jännittyneinä, kuinka lähelle se lopuksi uskaltautuu. Mutta jo noin 50 m:n päässä saa pelko ylitteen, ja nyt alkaa hillitön pako yli hyllyvän suon. Kun vinttikoiira se loikkaa kaula hieman etunojossa ja häviää pimeän sekaan. Meidät yllättää valtava sade, sellainen, joka Tulimaassa tunkeutuu aarniometsänkin tiheikköjen läpi kastellen jokaisen sopen, ja väsyneinä ja läpimärkinä saavumme illaksi leiritulelle valmistautukseemme seuraavan päivän pitkää taivallusta varten.

Aurinko alkoi juuri valaista heräävää erämaata, kun me seuraavana päivänä kömmimme lämpimistä makuusäikeistämme kylmään ulkoilmaan, syyttimme nuotion ja nautimme tukevan teeaamiaisen sekä valmistauduimme lähtemään kohti vuoristoa suoraan etelään. Heitimme raskaat kantamukset selkämme ja aloimme taivaltaa pitkää matkaamme gauchon jäädessä kotimeiksi leirin sekä hevosten ja härkien vartijaksi.

Kuljemme 2—3 km seuraten Lago Lynchin rantaa, jossa on aukeata kenttää. Pari guanakoa pakenee metsään, ja muuan iso koiras tarkastelee meitä jonkin aikaa, ennenkuin se hiljalleen vetäytyy metsän suojaan. Aarniometsän laidassa, jossa ketut vaanivat hanhiparvia, on viritettu hyvin primitiivinen pyydys. Cameronin lammaspaimenia käy täällä saakka joskus syksyisin. Heillä on tapana virittää ketuille pyydyksiä, ja

Yksinhertainen mutta tehohas hetunpyydys aarniometsän laidassa. Lago Lynchillä. (Valok. V. A.)

heidän omistuikin tuoda tullessaan joukko arvokkaita turkiksia. Sen jälkeen kun villikoira on hävinnyt sukupuuttoon, ovat nyt ketut tukevat ankaran pyydystyksen uhreiksi ja vähentyneet tuntuvasti. Vielä muutama vuosi sitten saivat retkeilevät gauchot näillä main tarkoin vartioida eväspreppujaan, joiden kimppeun nämä häikäilemättömät eläimet tuppasivat.

Hanhet astuvat ruohikossa kaikessa rauhassa, ja rannan Notofaguksesta istuu muuan suurehko harmaa lintu, jolla on pitkä tukeva nokka ja isot jalat. Se on kuuluisa kuningaskalastaja, jonka puolison Roivainen edellisenä päivänä kiikkutti ammuttuna leirille. Siinä se nyt istuu liikkumattomana niska kyyryssä odottaen sopivaa hetkeä syöksyäkseen järven kalojen kimppeun.

Nyt onkin jo aika poiketa järven rannalta pois ja tunkeutua aarniometsään. Meitä ei kohtaa nyt tavanmukainen tiheikko kaatuneine puineen ja pensaineen, vaan jättiläispuut nousevat kun temppelin suuret pylväät kohti korkeutta, jossa niiden lehvät levittäytyvät katokseksi koko pylvässään yli. On outo hämärä, mutta miellyttävä tunne täyttää meidät. Täällä voi hengittää ja nähdä etensä pitkät matkat, sillä jättiläispuiden väliä on useita metrejä. Siellä täällä on tosin kaatuneitakin puita, mutta ne eivät sanottavasti häitä etenemistä. Astunta käy kepeästi, sillä koko mustan, multaisen maan peittävä taaja, vihreä matto, joka lähemmin tarkastettuna osoittautuu olevan yksinomaan pyökin taimia. Nyt onkin ollut hyvä siemenvuosi, ja taimien sirkka-lehdet suorastaan loistavat rehevyyttään.

Metsässä vallitsee hiljaisuus, tuulikin on tyyntynyt, ja puut seisovat vakaina ja juhallisina. Papukaijat, joiden pesien läheisyyteen olemme joutuneet,

pitävät kovaa meteliä. Siinä niitä kiipelee paksun nokkansa avulla, ja toiset istuvat totisina niskahöyhenet pörrössä. Äkkiä lehahtaa koko remuava seurue lentoon, ja pian kuuluu sama meteli vähän matkan päästä. Mutta pian teemme toisenkin aarniometsän asukkaan tuttavuutta. Se on suuri harmaa pöllö, joka istuu jättiläispuun alimmilla oksilla ja tarkastelee meitä uneliaan välin-joka istuu jättiläispuun alimmilla oksilla ja tarkastelee meitä uneliaan välin-pitämättömästi. Läheystessämme se levittää suuret siipensä, ja muutamalla äännettömällä lyönillä se on siirtynyt toiseen loistavat hämärässä. Samassa mulkoillen, niin että keltaiset silmäkehät loistavat hämärässä. Näemme pienen hiiren, joka ison kannon alla istuen kaikessa rauhassa nakertaa hampaillaan juurenkappaletta. Hiiriä on, kuten niiden vihollisiakin, pöllöjä, aarniometsän hämärässä runsaasti, ja kummankin eläminen menestyy hyvin. Metsässä vallitsee pöllölle juuri parahultainen hämärä, ja hiirillä on sopivia oleskelupaikkoja suurten puiden juurien suojassa.

Kompassi on nyt tuiki tarpeen, kun astelemme eteenpäin. Silloin tällöin näemme villihärkien jälkiä ja guanakon polkuja, jotka risteilevät läpi metsän. Pieni polku, jota osittain seuraamme, kiemurtelee moreenikumpujen ja harjanteiden lomitse nousten silloin tällöin suoraan laelle asti, mutta taaja metsä estää näköaloja. Näemme vain pieniä lampia suoaukeamien keskellä. Reheviä korpinotkoja kahlaamme ja nousemme jyrkkää, hikevää rinnettä ylös. Silloin kuulemme aivan läheltä kimakkaa hirnuntaa, joka muistuttaa ilkkuvaa naurua. Solakka guanakon vartalo ojentautuu kummun huipulla metsän lomasta, korvat hörössä tarkastellen meitä. Uudelleen se purkaa ihmettelynsä ilkkuvaa naurunhinnahdukseen, joka kantaautuu metsän äännettömyyteen, ja eläin katoaa sitten näkyvistä.

Noin 8—9 km taivallettuamme päätämme levätä erään harjun laella. Siitä näkyy jonkin verran puiden latvojen yläpuolelle, mutta katse ei sen kauemaksi ulotu metsän kätköstä. Vain muutamat suot ja lammet päilyvät keskellä suurta metsämerta, jollaiselta loppumaton metsä näyttää, kun sitä katselee taajan latvuskatoksen päältä. Syömme suklaata, jota meillä on mukanamme pitkällä ja rasittavilla kävely- tai ratsastusmatkoillamme.

Muutamana tunnin taivalluksen jälkeen tulemme suorikkaalle seudulle lähelle vuoristoa, jonka jylhät rintet kohoavat soisen maiseman takaa. Guanakojä näyttätty yhä useammin, jopa parvittainkin, ja täällä, kaukana suolampien avorimmikoissa, asustaa pieni ruskearintainen, maukaslihainen hanhi. Koska nyt olemme löytäneet suotutkimuksille mielenkiintoisia soita, päätämme Hyypän kanssa jäädä tänne, mutta Roivainen ja Mancilla jatkavat matkaansa vuoristoon päin.

Ensikerran koko matkan varrella tunnen jonkinlaista Lapin tuntua, tuota jyllää, äärettömien aapojen loihittama erämaatumetta, joka valtaa kulkijan kaukana Suomen rimmikkoisilla tunturimailla. Niin kuin siellä suolla-liikkuja saa harkiten astua jokaisen askelensa pysytteläkseen hyllyvien rimmikkojen päällä kiemurtelevilla jänteillä, jotka yhdensuuntaisina vöinä kulkevat

Kaukana Tulimaan sydämessä siintää Lago Lynchin ulappa. (Valok. E. H.)

Liikomme varovasti veteliän soiden poikki kiemurtelevilla kiinteillä turvehaisteleilla, jotka tuovat mieleemme Lapin rannattomat jänneaat. (Valok. V. A.)

Sortaneita aarniometsän jättiläistä. (Valok. V. A.)

rannattomilta näyttävien aapojen yli, niin täälläkin kuljemme jänkeillä, jotka kelluvat avovetisten ruopparimpien erottamina. Hanhia pyrähtää lentoon, ja toisia kelluu suon silmissä.

Meillä tutkimustyöt edistyvät hyvin. Mancilla kahlaa luoksemme ja tuo tullessaan Roivaisen kirjelapun, jossa hän ilmoittaa pyrkivänsä vuoristoon ja palaavansa vasta seuraavana aamuna leirille. Kirjeentuoja

aloittaa vaivalloisen taivalluksensa yksin leirille halki aarniometsän, mutta me jääme päättämään työtämme tällä mielenkiintoisella suolla. Ehtiäksemme ennen iltaa Lago Lynchin leirille valmistaudumme kiireesti palumatkalle työmme päätyttyä. Hyypä jää hieman jälkeen hanhia vaanimaan saadaksemme hanhipaistin illaksi, ja minä etenen hiljalleen suon rantaa kohti. On tuskin kulunut viittätoistakaan minuuttia, kun kuulen suolta useampia laukauksia, joiden kaiun pehmeä suo ikäänkuin nielaisee. Palaan takaisin lähtöpaikalle ja näen Hyypän häärivän kahden kaadetun guanakon kimpussa, ja haulikon vieressä maassa on ammuttu maukas hanhi. Olipa siinä saalista viidentoista minuutin osalle!

Annankin Hyypän itsensä kertoa tästä erikoisesta metsästyksestä. Hän kirjoittaa näin:

«Auer häviää jo metsään, mutta itse kierrän haulikon kera pitkin suon laidetta ruskearintaisen hanhiparven ulottuville, joka majailee tällä rahkasuolla. Linnut ovat kovin arkoja, niin että täytyy yrittää kaukaa viimeisen suojavaan mättään takaa. Etäisyys on noin 60 metriä, mutta hyvällä panoksella jää kuin jääkin yksi mehukas ruosterinta punertavalle rahkalle. Tyytyväisenä kantelen saalista koivista sinne, minne jätin suokairan, vedän nahkatakin päälleni ja valmistaudun lähtemään Auerin perään.

Tällä välin on kuitenkin parvi guanakoja laukannut suon reunaan. Niiden punaruskeat kyljet vilahtelevat puiden väleissä, ja katkeavat oksat ritisivät korviin. Jäykistyn kyykkyasentoon ja lataan haulikon nopeasti uudelleen. Edessäni ei ole mitään suojaa, mutta toivon elukoitten tulevan tapansa mukaan utelemaan liikkumatonta mustaa pökälettä. Ne pistäytyvätkin aukealle, mutta häviävät nopeasti takaisin puiden kätköön, ja lulen niiden jo

Pehmeälle suon sammalelle lysähtävät aarniometsän jättiläiset. Edempänä vuori naaras- ja lähempänä trouros-guanako. (Valok. V. A.)

Harvinaisen saalis: vajaassa viidessätoista minuutissa Hyyppän haulikko pudotti hanken ja kaatoi kaksi homeata guanakoa. (Valok. V. A.)

laukkaavan toisille laiturille. Kohotaudun panemaan viimeisiä varusteita päälleni, kun parvi uudelleen vilahtelee puiden lomissa. Jään toiselle polvelle musta nahkatakki ylläni ja haulikko oikeassa kädessä. Ne näyttävät taaskin uppoavan metsän syvyyteen, mutta joukosta erkane kaksi eläintä alkaen hölkätä suoraan suon poikki minua kohti. Välillä ne seisautuvat ja loikkaavat uudelleen juoksuun, ollen nyt jo parin sadan metrin päässä haulikostani, joka oikeastaan ei ole mikään guanako-ase, mutta joka siitä huolimatta perustuu yhä tiukemmin sormien väliin valmiina yrittämään 4,5 mm:n haulieilla tätä erinomaisen sitkeähenkistä eläintä.

Guanakojen tummanharmaat päät ja punertavat sivut erottuvat jo selvästi. Teen nopeasti havainnon, joka selittää eläinten päättömän juoksun. Toinen niistä on iso harmaantunut uros, joka lemмен kiimassa hypähtelee nuoren nartun kintereillä. Sen perässä äskeinen lauma kiemaili metsänreunassa, vanhan väkevän uroksen valloittaessa naikkosen itselleen. Nyt ovat eläimet jo noin sadan metrin päässä, ja toivon niiden sokeudessaan porhaltavan suoraan ohitseni. Sekunnit tulivat yhä jännittävämiksi, ja harvinaisen lemmeleikki lähestyy metri metriltä. Välillä eväät pysähtyvät kokonaan ja katsoa teltjattavat mustaa nahkatakkia, mutta eivät näy saavan siitä minkäänlaista käsitystä kiiman turruttamalla aisteillaan. Ehkä ne luulevat edessä olevan

vain tavallisen kakkäräisen suomättään. Vasta kun edellä keikaileva narttu on noin viidenkymmenen metrin päässä minusta, pysähtyy se äkkiä juoksuun ilmeisesti tajuten jotakin uhkaavaa. Hullu koiras kiepsahtaa kuitenkin taasen sen lanteille, ja narttu loikkaa tuimaa laukkaa suoraan ohitseni. Seuraa muutamia metsämiehen kireälle jännittyneitä sekunteja. Heitän haulikon poskelle ja tähtään suoraan kaarevan kaulan päässä kiitävään päähän. Erämaa jyrähtää kovan panoksen äkäisenä revetessä sen vakaisaan rauhaan, ja naaraan elämä päättyy keskellä kaunista kiimaa vaivattomasti ja ilman tuskaa. Kaidat nilkat lysähtävät kuin salaman iskemänä pehmeälle turpeelle, sillä panos sattui hyvin monen pienen lyijysirun tunkeutuessa huumeisiin aivoihin. Koiras herää halvautuneeseen ällistykseen, pyörähtää takajaloillaan ympäri, mutta jää uudelleen suolapatsaaksi täydellisen hämmennyksen lamaamana. Siekailematta tähtään toisella panoksella, jossa on pienempiä hauljeja, sen liikkumattomaan päähän, ja uljas eläin sortuu sammalle tuuhean hännäntypykkän heilauttaessa viimeiset jäähyväiset elämälle.»

Tuoretta guanakonlihaa sullotaan nyt reppuihin, ja raskaine kantamuksinemme, lihoimme ja turvenäytteinemme alamme taivaltaa takaisin Lago Lynchille. Matka edistyy hitaasti, vaikka teemme voitavamme kiirehtiäksemme. Jalat painavat lyijynraskaina, pieksomme ovat märät, ja kun vihdoin pääsemme ulos aarniometsästä muutaman tunnin kuluttua, joudumme suurelle sualueelle, jossa toinen vetinen neva toisensa jälkeen aukeaa eteemme. Taivallamme äänettöminä kilometrin toisensa jälkeen. Uusia soita ilmestyy tiellemme, mutta kahlaamme sitkeästi niiden poikki. Lopulta illan suussa huomaamme eksyneemme suunnastamme useita kilometrejä ja lopen upuneina pääsemme leirille, kun ilta-auringon viimeiset säteet juuri valaisevat Lago Lynchin rantavaaroja.

Leppoisaalta tuntuu nyt jälleen tulo leirille, jossa iloinen nuotio räitsee. Mancilla ja gaucho ovat valmistaneet tukevan erämiehen lihakeiton, keittäneet teetä ja kaakaota. Mutta nyt valmistaudumme nauttimaan oikean tullaalaisen illallisen guanakonlihan merkeissä. Mancilla valmistaa tottuneeseen tyyliinsä hyviä pihvejä, ja vaikka olemme jo ensimmäisen huikean nälän tappaneet lampaanlihalla ja keitolla, ahmimme nyt kuitenkin maukkaita guanakonlihapihvejä, niin että tylysinä vetäydymme nuotion ääreen lepäämään ja piippua imeskelemään. Ja piippu, tuo erämiehen horjumaton ystävä ja toveri, korisee taas tutusti, ja hyväälle tuoksuvu tupakansavu sekoittuu nuotion kitkerään, nokiseen savupatsaaseen, joka verkaan nousee kohti metsän suuria puunlatvoja. Aurinko luo viimeisiä säiteitään punertaen taivaan kanttia, varjot pitenevät, ja raukeina vetäydymme makuusäkkeihimme vastaanottamaan kylmän yön. Mutta lepo ei tunnu levolta niin kauan kuin tiedämme toverimme vielä ponnistelevan kaukana vuoristossa, yksinään suuressa aarniometsässä. Tiedän kyllä hänen vanhana lapinkävijänä selviytyvän, mutta aarniometsään voi yöllä helposti eksyä, varsinkin kun matkaa on useita peni-

kulmia. Siksi valvottaakin kauan. Pöllöjen uhuilu taas selvästi makuu-
säkkiin. Myöhemmin nousee kuu vaarojen takaa vasenta poskeaan pullistaen,
ja nuotion hiiloksen sammuttua uhoon lähellä oleva suo värisyttävää
kylmyyttä.

Yö oli harvinaisen kylmä, ja kun me aamulla kurkistimme teltan ovesta
ulos, oli maa huurteessa ja vuorten huiput olivat yöllisen lumen valkaiset.
Vasta kun saimme nuotion loimuamaan, tuntui olo jälleen mukavalta.

Roivainen saapui klo 7:n aikaan leirille. Hän oli taivaltanut aina metsän-
rajalle asti, jonne hän saapui ilta-auringon valaistessa Tulimaata. Sieltä oli
aenuennut suurenmoinen näköala yli koko metsäisen erämaa-alueen, ja etelässä
hän oli nähnyt Darwin-vuoriston lumiset huiput jäätikköineen. Hän oli ehtinyt
aarmiometsaan noin 10 km:n päähän leiristämme, kun pimeys yllätti, ja sattu-
malta hän oli keksinyt pienen ketunpöytäajien ja erämaakulkijain joskus sinne
kyhäämän majan. Siinä hän sitten vietti yönänsä tulen ääressä, sypipimeässä met-
sässä, ja kun auringon säteet alkoivat tunkeutua metsän sisään, hän jatkoi
sisukkaasti kävelyään, joutui eksiysiin kuten mekin ja saavutti onnellisesti
Lago Lynchin taivallettuun sinä vuorokautena ainakin 50 km eli 20 km
enemmän kuin me, mikä on katsottava erinomaiseksi saavutukseksi sellai-
nessa maastossa. Aamuyöllä suot olivat olleet heikon jääkuoren peitossa,
mikä oli huomattavasti haitannut kävelyä.

Roivaiselle maittoi luonnollisesti ruoka. Hän söi itselleen vain puolentoista
tunnin levon, jonka jälkeen koko karavaani lähti paluumatkalle samaa tietä
kuin oli tullutkin. Raivaamaamme tietä saatoimme nyt edetä huomatta-
vasti nopeammin kuin tullessa, ja saavutimmekin Rio Granden hyvissä ajoin
puolenpäivän jälkeen.

Joen ranta oli siinä kohtaa vastaisella puolella jyrkkä, noin 1 metrin kor-
kuinen tai vähän korkeampi. Hevoset kiersivät sivulle ja kahlasivat joen poikki
vaivattomasti, mutta härkäväljakko alkoikin meidän suureksi ihmeeksi pyrkiä
suoraan jyrkkää törmää päin. Joki oli siinä kohtaa syvä, härkiä ei gaucho
saanut enää perääntymään, ne painuivat vastustamattomasti kohti toista
rantaa, isojen käärynpöyrien kapat olivat jo vedessä, ja härät miltei
uivat. Piiska vinkui ja huudot kajahtivat, mutta jyrkkää törmää ylös eivät
härät voineet vetää raskasta kuormaa eivätkä pääseet itsekkään siitä nouse-
maan. Nyt olivat hyvät neuvot kalliit. Kärryt painuivat yhä syvemmälle
lietteeseen, ja vesi alkoi päästä meidän tavaroihimme käsiksi kastellen lampaan-
taljat, makuusäkkejä ja, mikä pahinta, koneitamme. Nopeasti oli toimittaval
Tavarat purettiin kiireimmän kaupalla ja kannettiin maihin. Siinä olivat
lampaantaljat kuin utetut, makuusäkkini oli läpikotaisin kastunut, ja vettä
kaatoi Roivainen ulos filmauskameransa laukusta. Minun koneeni laukku oli
ollut pystyasennossa, ja vedenpitävä suojus oli estänyt nipin napin veden
tärvelemästä kallisarvoisen valokuvakoneeni. Härät pakotettiin hieman
perääntymään, ja rattaat lysesivät sitten syvälle jokeen. Vetojuhdat irroi-

Rio Granden johtamisessa. (Valok. V. A.)

tettiin ikeestä ja tyhjtät rattaat vedettiin myötävirtaa matalammalle, josta häärät sitten kiskoivat ne jälleen joen törmälle.

Aurinko paistoi harvinaisen kuumasti, sillä ilman lämpötila oli 20° C. Kuljimme hitaasti ja raukeina, kovien ponnistusten uuvuttamina, kohti Ruspheenin estansiaa. Kukin ratsasti omia teittäin, ja hajallaan saapui karavaani illalla määränpäähän.

Teltta pystytettiin jälleen metsän reunaan. Hyyppä vetäytyi makuusäkkiinsä hyvissä ajoin, mutta Roivainen, joka ei viimeisiin vuorokausiin ollut paljoakaan nukkunut, työskenteli filmiensä kimpussa aamuun klo 3:een. Silloin minä vielä kuivattelin noution loimussa märkää makuusäkkiäni, jonka paksu huopasisus ei ottanut millään kuivuakseen. Ei siis auttanut muu kuin ottaa vastaan kylmä ja puistattava yö ilman lämpimiä peitteitä.

Mutta muuttui sekin yö vähitellen aamuksi, ja retkikunta varustautui matkalle kohti uutta kiintokohtaa, josta voisimme jälleen edetä syvälle erämaahan. Kun Roivainen oli filmannut lampaankeritsemistä estansiasa, olimme valmiit jälleen nousemaan satulaan.

Päivä paistoi kauniisti, ja kuiva pampa põlisi, kun hevosemme ravasivat rivakasti kohti kaakkoa. Maasto kävi yhä epätasaisemmaksi, kuta kauemmaksi etenimme. Silloin tällöin nousimme loivien vaarojen laelle, mistä näkyi kaunis Tulimaan pampa-maisema. Vaarojen rinteillä, suojaisemmissa notkoissa, oli metsää pieninä läiskinä, ja laajat palaneet kelokot, jotka auringon valossa hohtivat valkeina puulurankoina, antoivat vaihtelua yksitoikkoiselle pampan harmaankeltaiselle, silmäkantamattomalle lakeudelle, jonka takaa metsän sisästä nousi sinertävä ja terävähampainen, lumisten huippujen kultaama vuoristo.

Lampaita kulkee useiden kilometrien pituisena virtana. Ne ovat jo kerityt ja loistavat puhtaan valkeina. Hanhet kisailevat kuten aina, Ibiokset astuvat jokien varsia arvokkain askelin, ja siinä, missä tiemme joutuu metsäläiskän kautta kulkemaan, pitävät papukaijat kovaa meteliä. Teemme nyt sellaisen havainnon, että Tulimaassa on ainakin kaksi eri papukaijalajia, molemmat yhtä meluvia ja kiukkuisia.

Mutta aina, kun joudumme hyyppiin pesimäalueelle, nuo »pampan poliisit» nostavat sellaisen metelin, että sen rinnalla papukaijainkin melu kalpenee. Korkealla ilmassa leijailee haukkoja, suuria korranchoja, ja korppikotkakin tulee vuoristosta käsin silloin tällöin pampan lakeutta tarkastamaan.

Illa väreilee, ja kangastus nostaa pampan kaukaisia metsäsaaria korkealle siintävään ilmakehään. Hevoset alkavat kärsiä kuumuudesta, ja ratsastusta on joskus hiljennettävä. Muuan kuormahevonen lähtee Mancillalta pakoon, ja nyt käy pampalla kova takaa-ajo, kun Mancilla ja Hyyppä laukkaavat sen perässä saaden sen vihdoin kytketyksi. Tällä matkalla kuulimme kärpäsenkin surinan, josta hevosemme tulivat levottomiksi. Kärpänen on täällä harvinaisuus. Sen pörinä saa tulimaalaisen hevosen nostamaan jalko

»Valkaanijoen, Rio Blancon, suojaisella rantatörmällä joulua vietämissä. Puiden takaa hämmöttäidä telttamme. (Valok. E. H.)

jaan nokkelammin. Mitenkähän nämä hevoset selviytyisivät Lapissa, jossa eläinten rinnat ja kyljet ovat kesäisin suunnattomien sääskiparvien verille syömät?

Kuta lähemmäksi tulemme Rio Grande-nimistä haaraestansiaa, sitä vaihtelevammiksi käyvät maat. Silvuutamme korkeita moreeniharjanteita ja syviä jääkautisia laaksoja, joissa jäätiköiden sulamisvedet vuolaina virtasivat ja joissa vain viheriä sarakasvillisuus osoittaa ohuen turpeen olemassaolon. Muuten ovat nämä tienoot Tulimaan sisäosien kuivimmat. Pampallakin on erikoinen kuiva leima, soita ei juuri näe, ja pampan ohut pinta, turpeensekainen hiekka, põlise hevosten astuessa. Illaksi saavumme Rio Granden rannalle ja siinä olevaan samannimiseen Mc Clellandin haaraestansiaan. Teltat pystytetään, ja koetamme levätä perusteellisesti jaksaksemme uudelleen edetä kohti etelää.

VIII.

Joulunvietto Tulimaan aarniometsässä.

Kohti erämaita. — Pampan hanhet. — Yksinäinen gauchomaja. — Yöllinen ratsastus aarniometsässä. — Leirimme Rio Blanco-joen vantaääräällä. — Lippujupakka. — Jouluaatto aarniometsässä. — Joulupäivän lepo. — Guana-kojen elämää. — Papukajait. — Aarniometsän elämää Lago Blanco-järven luona.

Lago Lynchistä itään leviää suuri Lago Blancon ulappa jylhien vuorten pohjoispuolella ja osittain niiden lomassa. Tarkoituksemme oli ehtiä sinne joulun pyhiksi, jotta voisimme viettää erikoinen tulimaalaisen joulun erämaan keskellä ja jotta sitten olisimme valmiit jatkamaan keskeytymättä tutkimuk-siamme. Apulaisemme Mancilla olisi mielellään jäänyt estansiaan joulua viettämään, sillä silloin gauchot saavat lomaa yhtämittaa 4 päivää, ratsastelevat, pelaavat jalkapalloa ja nauttivat levosta ja rauhasta. Heille tuottaa lepoa jo se, että saavat tulla pois kaukaisista paimenmökkeistään, puetoista ja ranchoista, näkemään ihmisiä ja kuulemaan muutakin kuin tuulen suhinaa ja lampaiden määkinää.

Kaikki olemmekin hyvällä tuulella, Mancillaa lukuunottamatta, kun nousimme satulaan joulukuun 23 päivän aamuna. Hevoset ovat valhdetut tuoreisiin, ja tyytyväisinä laiduntavat väsähtäneet ja kovia kokeneet entiset hevosemme, kun karavaani vereksin voimin lähestyy Rio Granden rantaa. Olin saanut ison mustan valakan, jolla istuminen oli leikintekoa verrattuna ratsastukseen entisen herkän tammani satulassa. Laukkaakin lasketeltaessa oli kuin olisi keinutuolissa istunut. Roivaisella oli kova onni saadessaan hevosen, jolta häntäjouhet miltei tyyten puuttuivat, mutta muuten tuntui tuo muulia muistuttava ratsu kyllä käyvän mukiin.

Rio Grande on tässä kohtaa jo melkoinen virta. Sen leveys on 40—50 metriä, ja virta on voimakas. Kun hevoset kahlaavat, vesi pärskyy nousten hevosten vatsanpohjaa yleemmäksi ja kastelee jalustimet ja hyvän joukon peksunvarsiakin. Virta painaa karavaania hieman alas, ja niin saavutamme

äänellä, vaan huusi täyttä kurkkua, ja siksi aloimmekin häntä nimittää «äimyriksi».

Oli jo ilta, kello näytti seitsemää. Tuuli puhalsi voimakkaasti, synkät sadepilvet leijailivat kovaa vauhtia taivaalla, ja ilmapuntari laski. Lähteäkö vai ei? Ratsastaa tuntikausia aarniometsässä kovassa sateessa ei ole hauskaa, mutta toisaalta olisi sekin sitten tehty ja voisimme odottaa rauhallisina suurta aattoa. Päätimme kuin päättimmekin lähteä taipaleelle, ja kun gaucholle oli luvattu lisäkorvaus häirintyneestä joulusta, hänenkin naamansa sai tarpeellisen joulurauhan ilmeen, ja niin painuimme tajaan metsään hevosiemme ja kuorinemme. «Äimyrin ja Mancilla karauttavat edellä kumpikin pidellen yhtä kuormahevosta, ja nyt alkaa muistorikas ratsastus Lago Blancolle.

Rio Blanco, joka tulee juuri Lago Blancosta, virtaa kiemurillen kumpuun ja tiheämettäisen maaston läpi. Sivuilta siihen laskevat purot ovat kalvaneet syviä uomia sen kuppeeseen, ja kun me nyt seuraamme sen läntistä rantaa, joudumme kulkemaan mitä mäkisintä reittiä jyrkkää rinnettä ylös ja toista alas läpi tiheän aarniometsän. Edellä laskettaa «Äimyrin» täyttä vauhtia, ja kuormahevosten tavarat keikkuvat työntyyn puusta toiseen, niin että oksat katkeilevat ja metsä ryskää. «Äimyrin» hihkuu «hui-huhhai-hui» yhtä mittaa, osittain pitääkseen karavaania koossa tiheässä metsässä, mutta samalla pitääkseen yllä hyvää vauhtia. Sellaista huikkaamista kuulee vain markkinoilta palaavien hevosten päästelevän. Ei siis ole kumma, jos hän ei kuullut tai ei ollut kuulevinaan niitä varoitushuutoja, joita meidän puolelta sateli, kun kuorimme aukaisivat väkivoimalla tietä läpi oksaisten tiheikköjen. Samalla kuin me laskeudumme alas jyrkkää, niljakkaa, savista rinnettä, niin edellä töin tuskin pysyy painovoiman avulla satulassa hevosten kavioiden liu-kuessa useita metrejä kerrallaan, laukkaa jo «Äimyrin» täyttä neljä toista rinnettä ylös. «Äimyrin» ja hevoset ovat tällaiseen menoon ja maastoon tottuneet, mutta tieteellinen retkikuntamme kokee sen nyt ensikertaa. Hevoset puikkelehtivat kuin sukkulat puiden ja tiheikköjen lomitse, ja me saamme pitää silmämme auki, jotta meillä joo jonkin puunoksalle takistamme riippumaan, tai ettemme saa iskuja valtaisista puiden oksista, joiden alitse on kyyristyttävä niin alas kuin pääsee. Gaucho oli päättänyt näyttää meille chililäistä ratsastustekniikkaa, ja me päätime vastata samalla mitalla ja sallimme vauhdin pysyä samana. Toisinaan astun kuitenkin selästä taluttamaan hevostani, joka puuskuttaa kuin vimmuttu, mutta toisinaan ei auta muu kuin antautua kohtalonsa huomaan, panna silmät kiinni ja antaa hevoselle täydet toimintavaltuudet. Se oli menoa, joka ei meidän mielestämme hevini häviä.

On jo hämärä, kun «Äimyrin» hihkuu avoimella kentällä joen partaalla, jonne mekin vähitellen läähättäen ilmestymme metsän sisästä. «Äimyrin» tulee nyt hiljaiseksi, ei tunne enää maita ja näyttää epätietoiselta. Mutta annamme määräyksen matkan jatkamiseen Lago Blancolle saakka, ja pian astuu kara-

vaani raskain askelin pimeässä metsässä, jossa ei maassa näy minkäänlaista viheriää ruohokasvillisuutta. Siinä makaa vain suuria kaatuneiden puiden runkoja, ja kaikkialla on naavaa niin kasvavissa kuin kaatuneiden puiden runkoja, ja synkkää aarniometsää. Yö lähestyy, ja metsässä näkee jo huonosti eteen. Mutta hevoset astuvat sitkeästi eteenpäin. Joudumme eräiseen metsänpetitöiseen suonotkoon, johon Mancillan hevonen on jäämäisillään, ja pian sen jälkeen saavutamme Lago Blancon korkean rantatorman. Järvi siintää heikosti puiden lomasta alempana. Hevoset pysähtyvät hengähtämään, ja käydään rannalla tarkastamassa asemaa. Missään ei kuitenkaan ole leiriksi sopivaa maastoa, sillä Lago Blancon rannat ovat tällä kohtaa yhtenäisen suon reunustamat. Ei siis auta muu kuin pyrkiä takaisin sille niityaukeamalle, jonne ensin tulimme päästyämme ulos epätasaisesta ja tiheästä aarniometsästä. Vielä kerran yritimme tunkeutua järvelle joen rantaan edeten, mutta katsoimme parhaaksi kuitenkin jäädä äskennäitulle ruohokentälle, Rio Blancon rannalle.

Kello oli jo yli 11:n yöllä, kun retkikunta pystytti teltojaan kentän laidan joen partaalle. Kuu valaisi aukeata kenttää, jolla väsyneet ja nälkäiset hevosemme kitkivät kovaa ruohoa, ja levitti hopeisen vyön tässäisesti virtaavaan johon luodun kirkasta hohdetta aarniometsän puihin. Ja läheltä kuului pollojen innokasta uhuilua. Muuten vallitsi syvä rauha Tulimaan erämaan sydämessä, jossa suomalainen retkikunta valmistautui vastaanottamaan sekä joulua että eteläisen pallonpuoliskon juhannusta samaan aikaan.

Joulun aattopäivä valkeni kauniina ja lupaavana. Teimme pienen tutkimusmatkan läheisille soille ja kävisimme Lago Blancolla, jonne oli noin 2 km:n matka. Siellä tuuli ajoi vaahtopäitä kohti rantoja, ja taustalla nousivat korkeat vuoret, joiden lomaan järven eteläinen pää näytti pujahtavan. Rannat olivat tällä kohtaa punertavan rakkaisen suon reunustamat, ja komea guanako juokselti verkkaan meistä pois päin, silloin tällöin suunnaten hörökörvansa ja mustan kuononsa meihin päin.

Olimme jo lähtiesämme antaneet Mancillalle toimeksi nostaa liput tankoihin, ja kun palasimme leirille, tervehti meitä Suomen siniristilippu ja Chilen kaunis punavalkea tähtilippu, jotka tulessa liuoen lipuina hulmusivat. Mutta Mancillan silmät salamoivat. Hän selitti, että Suomen lippua ei lainkaan tarvita ja että nyt ollaan Chilessä sekä että Chilen lipun tulisi olla ainakin teltan päädissä. Meitä tuo chililäisen työmiehen isänmaallisuus suorastaan liukutti ja selitimme hänelle, ettei tämä ole mikään virallinen lipputilaisuus ja että me teemme kuten kaikki muutkin retkikunnat ympäri maapallon. Kullakin oli oman maansa pieni merkkilippu teltan päädissä. Tavallisesti ei ole lainkaan oman maan maan. Ruotsalaiset retkikunnat, jotka olivat Tulimaassa meitä aikaisemmin, käyttivät vain omaa lippuaan, mutta meillä on

Ammuttuja Ibis-lintuja, joista tuli mitä maukkain ateria.
(Valok. V. A.)

Meidän tarkoituksemme oli joulua viettäessämme noudattaa ikivanhoja suomalaisia tapoja ja valmistaa oikea joulukylpy. Lapissa ja Pohjois-Suomessa liikkuvat maanmittarimme ja metsänhoitajamme tekevät yksinkertaisen kivikiukaan erämaahan, lämmitävät sen, vetävät telttasuojan päälle ja sauna on valmis. Siinä kuulemma tulee oikein makeita löylyjä. Sellainen oli meilläkin suunnitelmassa, mutta nyt emme löytäneet mistään kiviä. Kaikkialla oli pehmeämuhaista maata, ja joen töyräällä oleva somerikkokin oli niin pienikivistä, ettei siitä saunan kiukaan kiviä löytynyt. Mutta Hyypä, joka ampui hanhen joen toiselle rannalle, sai kahlaa syvälle virtaan noutaakseen virran kiskoman hanhen tälle rannalle. Hän sai siten joulukylvyn, mutta erittäin kylmän.

Kello seitsemän tienoissa alkoivat joulunviettopuhat. Mancilla valmisti maukkaan aterian sillä aikaa, kun me muut lepäilimme nuotion paistessa. Ja kun ruokapöytä vihdoin oli katettu valkealle presennikkankaalle, olikin siinä koko juhla-ateria monine eri lajeineen. Ruokalista muodostui seuraavanlaiseksi:

Leipää, voita, sokeria, teetä ja kaakaota;
lihakeittoa, joka oli oikealla häränlihalla ja riisiryneillä höysetettyä;
juustoa, kuivattuja omenia ja viikunoita.

Kun vielä mainitsen, että gauchon oli noutanut hanhenmunia ja että lääkevarastona ollut viini- ja konjakkitiilkamme otettiin esille, saatoimme tyytyväisinä aloittaa suuren juhlan meille erikoisessa ympäristössä.

Mancilla ja gauchon saivat kaiken viinivarastomme ja konjakin ja saluteerasivat yhtä mittaa, niin että Mancillakin nouhti vähitellen sekä estansian joulukemut että lippujupakan, ja täydellinen joulutunnelma vallitsi. Chileläisillä oli omat puheensa. He saluteerasivat ja joivat milloin Chilen ja Suomen maljoja ja milloin Rio Blancon ja intiaanien, mutta suomalaiset lojuivat illan hiljalleen hämärtyessä muistellen kaukaista kotimaata. Gauchon kovaäänisiin saluteerauksiin yhdyimme vain päätä nyökäyttämällä, mutta ajatuksemme olivat vallan toisaalla.

Appivaarini oli meille kullekin lahjoittanut jouluksi pienen Havannasikarikotelon, ja sikaria tuprutellen makailimme lämpimän nuotion loimussa. Latasin tuon tuostakin piippuni oikealla englantilaisella juhlatauksella. Se korisikin taas niin tutusti, ja hyvä tupakan tuoksu kierteli sekaantuen nuotion savuun. Olin vaimoltani saanut pienen paketin, jonka nyt vasta sopimuksen mukaan avasin, ja siitä löytyi kallis lahja ja kirje, jotka kumpikin toivat kotooisen tuulahduksen tänne kaukaiseen maailman kolkkiaan.

Lojuillessamme tyytyväisinä nuotion loisteessa laskevan auringon kehä painuu verkkaan metsän taakse, ja sen rusotus punaa joen toisella rannalla olevan aarniometsän rinnettä. Hämärä hiipii jälleen esille ja muuttuu vähitellen pimeydeksi. Mutta metsän takaa nousee keltainen kuu valaisten kenttää, jolla hevosemme kävelevät laiturilla. Verkkään solisee tasainen virta, jonka pinnalla kuun kultainen silta väreilee. Pilvet kiitävät kovaa vauhtia, ja niiden taakse kuun pyöreät kasvat peittyvät silloin tällöin hetkeksi. Pilvet ovat enää vain riekaleita, jotka ovat vuoristorossa sateen kaataneet ja joista ei heru mitään meidän jouluamme häiritsemään. Mutta korkealla yläilmoissa ohut harsopiliverho pysyttelee paikoillaan ja muuttaa muotoaan huomaamatta, kuten usva kesäisellä, yöllisellä niityllä. Siellä vallitsee joulurauha.

Tuuli humisee aarniometsän puiden latvoissa. Ajoittain se tyyntyy, mutta nostaa jälleen kovan kohinan, josta pieni huiskaus eksyy meidänkin nuotiollemme painaen savun maata vastaan leikitellen rannan pensaiden lehdillä. Mutta metsässä se kallisteele isoja puita, joiden narina kantaatuu yölliselle jouleirille.

Jos avoimelta kentän laidalta katsetel tuota suomalaisen retkikunnan leiriä, näet edessäsi teltan, jolla Suomen lippu lepattaa, ja sen takaa nousee valtaisa loimu. Nuotion ääressä loikoilee viisi miestä. Tuli valaisee heidän kasvojaan, ja sen hohteessa suurten puiden rungot punertavat, mutta runkojen välit ovat sypysimeät. Yöperhoset lepattavat nuotion räiskeessä, ja savu nousee verkkään ylös puiden kaartuvien valaisten oksien lomasta. Ibisin ääni kantaatuu kaukaa, ja pölleröjen uhuilu kuuluu taas aarniometsän syvyystestä.

Siinä tulen ääressä sorisee vilkas ja kovaääninen keskustelu »Äimyrin» ja Mancillan kesken. Kaikki saluteerausaine on jo aikaa loppunut, mutta hyvätuulisina, posket hehkuen, keskustellaan kaikista asioista maan ja taivaan välillä.

Kaukana Tulimaan erämaissa levivät «Valkeanjärven», Lago Blanco, kirkasvetinen ulappa. (Valok. V. A.)

Mutta kolme suomalaista loikoilee äänettöminä kukin omissa aatoksissaan. Heidän edessään palavat kynttilät, jotka Buenos Airesissa asuvat ystävät heille lahjoittivat joulullan ratoksi.

Muistellemme Suomen joulua. Siellä kirkkaiden hankien kimaltaessa reenjalakset narahtelevat, kulkuset kilisevät, ja ikkunoista loistavat joulukuksen ihanat kynttilät. Sen tuoksu muistuu mieleen, ja se vuorostaan loihtii esiin monta lapsuuden ja miehüdenkin ikimuistoisa jouluita. Siellä Suomen saloilla sama kuu loistaa metsäpirtin pieneen jäätyneeseen ikkunaan ja valaisee lumisia, rakkaita maisemia.

Näine muistoinemme vetäydymme kukin lämpimään makuusäkkiimme. Tulimaan sydämessä, Valkeanjoen, Rio Blanco, rantatöyrällä, villissä erämaassa on näin vietetty erikoislaatuista joulujuhlaa etelän kesän kirkkaimpana aikana, kun kumottaessa, metsän pimenossa.

Seuraavana aamuna aurinko jo helotti korkealla taivaalla, mutta suomalaisleirillä vallitsi täysi rauha, eikä makuusäkeistä näkynyt mitään liikettä. Vain tasainen kuorsaus tunkeutui ulos nappien raoista. Ja miesten teltassa olivat asiat samalla kannalla. Mancillan sammaltava kieli oli levossa, ja «Äimyri» huuteli kaukana unen mailla. Tämän päivän tapaukset ovat lyhyesti ja ytimekkäästi kerrottuina seuraavat: söimme ja nukuimme ja taas söimme ja nukuimme yhtämittaa. Roivainen ja Hyypää pistäytyivät metsällä ja hämmästyttivät chileläisiä tuomalla kolme ammuttua Ibisä. Mutta «Äimyri»

istui neljä hanhenmunaa mäsäksi ja tuli siitä murheelliseksi. Oikeastaan siis miltei yhtämittäinen nukkuminen siirsi meidät ajassa kokonaisen vuorokauden eteenpäin Tapaninpäivään asti, jolloin teimme ratsastusmatkan noin 15 km:n päässä sijaitsevaan Vicuán estansian puestoon, intiaanien viereiksi. Tästä matkasta olen kertonut intiaaneja koskevassa luvussa ja siksi siirryn seuraavien päivien tapauksiin.

Samalla kuin vietimme koko retken laiskimmat päivät Rio Blanco rannalla, me myöskin teimme virallisina työpäivinä kovasti työtä. Roivainen retkeili «Äimyri» kanssa Lago Blanco luona olevaan vuoristoon, ja Hyypää ja minä tutkimme Lago Blanco lähetyksillä olevia soita, joiden kerrokset olivat suorastaan ratkaisevia, kun tulee kyseeseen Tulimaan jääkauden jälkeinen historia.

Näillä matkoillamme jouduimme tekemisiin usein guanakojen kanssa ja opimme niiden elämää paremmin tuntemaan. Suot näkyvät olevan niiden lempipaikkoja, ja niiden varsilla ne asustavat kaikessa rauhassa. Kukaan ei niitä täällä häiritse, ei edes ihminen sen jälkeen kuin intiaanit ovat poistuneet metsistään. Kun ihmisellä on lammas, josta hän saa lihaa ja villaa, ei guanakoja täälläpäin ahdisteta. Niitä metsästetään vain Tulimaan pohjoisosan aukeassa pampa-vuoristossa, jossa kolmekymmentätuhatta guanakonpoikasta saa vuosittain surmansa, sillä niiden hienovillaiset taljat ovat erittäin haluttua ja kallista kauppatarvaa. Mutta täällä metsien kätköissä saavat niin vanhat harmaantuneet guanakot kuin nuoret hienokarvaisetkin elää rauhallista elämää.

Suomenkin suurilla saloilla, joissa hiekkaharjut luikertelevat järven ja suurten soiden lomassa, ovat niin eläimet kuin ihmisetkin käyttäneet harjuja hyväkseen. Näitä luonnon rakentamia viertoteitä ovat suuret perulaumat ja hirvet polkeneet, ja niitä pitkin jo kivikauden ihminen siirsi leiriänsä paikasta toiseen. Niiden kupeelta tuo nyt lapio esille laajoja kivikauden asutuskeskuksia. Harjuihin kaivoi ihminen kuoppia, joihin moni metsän sarvipää sortui. Näin on ollut asian laita Tulimaankin erämaassa ja nimenomaan juuri Lago Blanco tienoilla, jossa intiaaneja asusti joukoittain guanakoja pyydystellen. Lago Blanco pohjoispuolella kulkee järvestä noin 20 metrin korkuinen moreeniselänne, joka sitten vähitellen laskeutuu Rio Granden laaksoksi kauempana pohjoisessa. Nimenomaan järven kohdalla on tämä entisen suuren jääkielekkeen lykkäämä moreenimassa selänteen muotoinen ja sen korkeilla metsäisillä kummuilla suo toisensa jälkeen aukeaa metsän sisässä valuttan vesään vetisten notkojen läpi Lago Blanco altaaseen. Suot ovat enimmäkseen pieniä, kilometrin parin pituisia ja jonkin sadan metrin levyisiä ja muistuttavat, samaten kuin retkikunnan ensimmäisenkin leirin läheisyydessä olevat, appelsiinikuoren palasia tummanvihreässä lehtimetsäympäristössä.

Tuon toistakin metsä ryskää, kun guanakot kiirehtivät pakosalle läheisyydessämme, ja soita tutkien kierrellessämme suolta toiselle jouduimme niitä

Syvistä aarniometsästä, rakkaisten soiden liepeiltä, löysimme valkeaan hiesumaahan kyhnytettyjä guanahojen makuusijoja. (Valok. V. A.)

alinoa karkoittamaan niiden makuusijoilta. Soiden pohjoisille rannoille, jonne kelmeän auringon säteet hyvin sopivat, ne olivat kaapineet pehmeään, savimaiseen hiesumaahan leveitä makuusijoja toinen toisensa viereen. Monesti sattui niin, että makuusija vielä oli eläimen ruumiin jäljeltä lämmin meidän tullessamme paikalle. Siinä ne hyvin sopeutuen ympäristön väriin lojuilevat päiväkaudet kylkiänsä kyhnyttäen.

Toisen mielenkiintoisen eläinyhteisön muodostavat täällä papukaijat. Niitä on suuret parvet, ja ne pitävät sellaista meteliä, että luulisi koko metsän olevan niitä täpöisen täynnä. Ne näyttävät olevan erittäin toraisaa joukkoa, jonka keskuudessa on aina pientä känää, mutta niin pian kuin vaara lähestyy joko ihmisen tai haukan muodossa, niiden solidaarisuuden tunne on korkealla, ja kovasti kirkuen koko joukko räyhää yhden ja yksi koko joukon puolesta. Niillä on myöskin jonkinlainen ärsyttämisen halu, luultavasti suureen lukumäärään ja vahvaan nokkaan luottaen. Kun olimme yhden ampu- neet, alkoivat muut pitää kauheaa meteliä, mutta kun sitten siitä mielen- osoittajajoukosta tipahti kaksikin yht'aikaa, laskeutui niillä sisu, ja koko parvi lensi vähän matkan päähän melko hiljaisena. Mutta kun maassa viruvat haavoittuneet ja erittäin sitkeähensiset linnut nostivat metelin metsästäjän kouran tarttuessa niihin, tuli parvi taas takaisin, ja sama meteli alkoi

uudelleen, kunnes olimme napsineet miltei koko yhteiskunnan loppuun. Ne ovat kooltaan vähän meidän rastasta suuremmat, ja vihreä höyhenpuku päättyy punaisenruskeaan pyrstöön.

Käydessämme välillä töissä jätimme koko nipun ammuttuja papukaijoja erään puun juurelle, ja kun palasimme, lensi suuri valkea haukka puun oksalle 'shuuliaan nuollen', s. o. nokkaansa pyyhkien. Arvasimme sen herkutelleen meidän saaliimme kimpussa ja annoimme sille haullea pöli- sevään höyhenturkkiin. Olettamuksemme olikin oikea, sillä haukka oli kuin olikin herkutellut papukaijoillemme. Vain aivot ja silmät olivat sille kelvanneet.

Suuressa aarniometsässä, jossa aluskasvillisuutta on tuskin lainkaan, näyttää kolkolta. Oikein puistattaa, kun mustaa maata vastaan, jolla makaa kaatuneita jättiläispuita, vain valkea jäkälä loistaa hämärässä. Mutta elämää siellä on. Haukka istuu äännettömänä valmiina käymään saaliinsa kimppuun millä hetkellä tahansa, samaten kyyröttää pöllö unisena puun oksalla, ja sen herkkupala, hiiri, luikkii kaatuneen puun alta toiseen piilopaikkaansa. Joku- nen pikkulintukin äännähtelee silloin tällöin, ja villikissa pitää kyntensä terä- vinä käydäkseen niiden kimppuun. Roivaisen onnistui nähdä ison villi- kissan loikkaavan, mutta hän ei ehtinyt ojentaa pyssyään kyllin ajoissa. Hanhia ei täällä ole. Ne pysyttelevät aukealla, mutta Ibis rakentaa pesänsä tänne vuoriston sekaan metsän puuhun. Sellaisen pesän löysimme, ja Roivainen sai siinä olevat poikaset sekä emon filmatuiksi. Ibis pesii täällä aarniometsän syvyydessä, mutta liittyi sitten pampaan lakeuksien asujaimistoon.

Lintumaailma on hieman rikkaampi Lago Blanco varrella. Hanhia on ainakin kaksi lajia, nimittäin tavallinen iso harmaa pampa-hanhi ja ruskea- rintainen, pienempi. Lisäksi lentää siellä lokki ja tiira, mutta komein näky on kuitenkin mustakaulainen joutsen. Se kun soutelee vaahtopäisillä laineilla, jäävät kaikki muut varjoon. Kun vanha guanako jättää tämän maailman murheet jääden joko metsän siimekseen tai suon pehmeälle sammalpeitteelle viimeistä untaan nukkumaan, silloin leijailee vuoristosta suuria korppipokkia, jotka pian nauttavat sen luurangoksi.

Lago Blanco ja Lago Lynchin rantamilla eleli vielä joitakin vuosia sitten intiaaniperheitä, ja hyvin luultavaa on, että useat palaneet paikat aarniometsässä ovat niiden entisiä nuotiosijoja, jotka eivät vielä ole ehtineet hävitä. Kertoman mukaan pitäisi hiekkarannoilta löytyä sinne haudattujen intiaa- nien luuta.

Leirielämä oli miellyttävintä mitä ajatella saattaa tällä Rio Blanco- n äyräällä ja erikoista siinäkin suhteessa, että saimme taas maistaa uusia metsän antimia. Mancilla valmisti erittäin maukkaat paistit niin Ibisistä kuin papukaijoistakin, joista varsinkin viimeksimainituilla on erinomaisen maukas liha, ja Ibis oli suorastaan herkkua sitkeälihaisen hanhen rinnalla.

Töiden päätyttyä palasimme joululeiriltä takaisin joen itäistä rantaa ja vältyimme kaikilta niiltä rasittavilta esteratsastuksilta, joihin saimme tututua sinne mennessämme. Vain kahlaus Rio Blancon yli oli jonkin verran hankala, kun vesi oli syvää ja joen toinen ranta jyrkkä ja savinen. Mutta tulimaalainen hevonen ei ollut ensikertaa sellaisessaakaan seikkailussa.

Tullessamme alas Rio Blancon rantaa kohtasi meitä iloinen näky. Virtaa ylös souteli ruskearintaisen hanhen poikue, emo edellä, sitten kokonaista viisi-toista poikasta sen vanavedessä ja perässä meloi isä-hanhi. Haukkoja lenteli lähettyvillä useitakin, mutta ihmeeksi oli pariskunta saanut poikansa hengissä säilymään. Olsimme voineet hauleilla lakaisista koko tuon joukon ruoaksemme, mutta meistä oli perhe hoitanut asiansa niin loistavan hyvin, että emme voineet muuta kuin kunnioittaen katsella sen juhlallista menoa.

IX.

Uusivuosi Vicuñaassa.

Vicuñan estansia. — Uudenvuoden aatto. — Gauchojen tanssit. — Lampanpaistajaiset.

Olimme jo saapuneet uudenvuoden aattona Vicuñaan estansiaan, joka sijaitsee Tulimaan sisäosissa siinä, missä Rio Granden valtava laakso loppuu metsäisen vuoriston kylkeen. Talon vieressä kohoaa huippuja noin 300 metrin korkeuteen laakson yläpuolelle. Muuten leviää soinen laakso silmänkantamattomiin, ja Pedro Granden huipulta, jonne kiipesimme, näkyy Rio Grande lisäjokineen kapeina, hopeisina juovina kiemurtelevan.

Mr. Smith, joka on Vicuñaan estansian hoitaja ja joka tuntee Tulimaan sisäosat perusteellisemmin kuin kukaan muu, oli meille suuremmoisen vieraanvarainen, niin että olomme siellä muodostui matkamme virkistävämmäksi elämykseksi. Hänen kauniissa asunossaan oli m. m. kylpyhuone ja, mikä merkillisintä, »WC» — ajatelkaamme sellaista nykyaikaista laitetta keskellä erämaata, jossa aidan takana guanako nauraa ja aarniometsä alkaa kivenheiton päässä! Täällä vietimme unohtumattoman uudenvuoden. Mr. Smithin opastuksella perehdyimme moniin tärkeihin Tulimaan kysymyksiin.

Mr. Smith oli mies, joka osasi saada asiat luistamaan ja joka nautti suurta arvonantoa estansian lukuisten gauchojen keskuudessa. Hän oli oikea Falklandin gentlemanni — kuten tunnettua Falkland-saaren englantilaiset ovat maailman vieraanvaraisinta väkeä — ja noudatti brittiläisiä tapojaan täsmällisesti ja aistikkaasti. Niinpä hän joka kerta ilmestyi päivälliselle kukkanen napinreijässä ja leuka sileäksi ajettuna, ja hänen taitava kokkinsa sai suomalaiset suorastaan haltioihinsa.

Vicuñan estansia, jossa on noin 40,000 lammasta, on kauniisti rakennettu. Leveän raitin kummallakin puolella sijaitsevat kauniit rakennukset konttorineen, varastorakennuksineen ja keittiöineen sekä ennen kaikkea kauniina asuinrakennuksineen. Kaikkialla vallitsee, kuten Tulimaassa ainakin, suuri järjestys ja puhtaus. Vicuñaan taloudenhoitaja, herra Soeneksen, on omasta

Sinä, missä Rio Granden valtava soinen laakso loppuu metsärinteisen vuoriston liepeellä, sijaitsee Vicuñan vieraanvarainestansia. (Valok. V. A.)

semistouhua, ja siksi he viettävätkin aikaansa mitä riemukkaammin. Väki-juomia ei nautita ainakaan niin, että kukaan sitä huomaisi, ja kaikki gauchos esiintyvät siisteinä ja aistikkaasti puettuina, useimmilla puhdas valkea liina kaulassa. Jokaisella gaucholla on leveään, mustaan kangasvyöhönsä pistetty iso leveäteräinen, ruotsalainen Eskilstuna-veitsi, jonka terä on pistetty kömpelöön nahkatuppeen. Suomalainen Kauhavan-puukko, jollaisia olemme monelle avustajallemme lahjoittaneet, on taideteos tuollaisen rinnalla. Gauchoja tulee meitä vastaan tiellä kohteliaasti tervehien. Hevonen juoksee kaunistä hölkää, ja mies lammashakasatulussaan ratsastaa, kuten heidän tapansa on, keventämättä. Lakin tupsu heiluu hölkän tahdissa, käsi nousee sirosti hatun reunaan, ja valkeat hampaat loistavat, kun hän hymyillen huutaa: «Buenos dias, señores!» Vastaamme samalla tavalla. Täällä lisätään aina sana «señor», sillä Chile ja Argentina ovat kansanvaltaisia maita, joissa kukin nauttii ansaittua kunnioitusta, oli hänen yhteiskunnallinen asemansa mikä tahansa. Nyt, kun heillä on vapaa päivä, he ratsastelevat kilpaa raitilla, niin että pölypilvet tupruavat.

«Tämä on gauchojen mieliurheilua», sanoo Mr. Smith ja katsoo nauraen heidän hurjaa menoaan.

«Voin tässä teille uskoa pienen salaisuudenkin», lisää hän veitikka silmäkulmassa. «Kun Mc Clellandin patruuna Mr. Thompson ilmoitti minulle teidän tulostanne, sanoi hän minulle, että tulossa on muuan suomalainen tietellinen retkikunta. He ovat erinomaisen miellyttäviä miehiä, mutta heille täytyy antaa puuhevoset, sillä mitään gauchoja he totisesti eivät ole.» Mutta samalla

aloitteestaan tehnyt tarkkoja meteorologisia havaintoja, ja hänen arvokas aineistonsa, ainoa, joka Tuliimaan sisäosasta on olemassa, annettiin meidän käytettäväksemme. Tässä miellyttävässä ympäristössä saimme tutustua chileläiseen, kauniiseen uuden vuoden vastaanottojuhlaan.

Gauchoilla on vapaapäivät, viimeiset ennen kerit-

Gauchojen uuden vuodenäntänsäristä. Roinainen sehtyy Ayvín esittäessään ses tempores Chilen kansallistanssia. (Valok. E. H.)

Gauchosien uudenvuodenjuhilla paistetaan lampaanlihaa tulenloimossa. (Valok. V. A.)

Tulella paistettu lampaanliha on maukasta. Vasemmalta oik.: Rotevainen, suurenmoinen isäntämme Mr. Smith ja Hyyppä. Vicuñan estansian uudenvuodenjuhilla. (Valok. V. A.)

hän lisäsi meille lohdullista: »Mr. Thompson ei itse ole mikään erikoinen ratsastaja, ja minä luulen, että te selviydte hyvin, kunhan vähän saatte harjoitella meidän hyvillä hevosillamme.»

Olimme puke-
neet yllemme kaikki
sellaiset pukineet,
jotka repuissamme
olivat vähänkin
puhtaampina säily-
neet erämaiden nu-
otioilla, ja ajelimme

karkeat leukamme sileiksi, mutta pohjalaiset pieksut saivat taas, kuten tavalli-
sesti suomalaisella tutkimusmatkailijalla, toimittaa myöskin paraatiunivormun
jalkineiden virkaa. Ja illalla olimme valmiit gramofonin soidessa ottamaan
vastaan uudenvuoden. Oli jo pikkaisen pimeätä, kun kello lähenei kahtatoista.
Ja tasan viittä minuuttia vaille, kuten Mr. Smith oli ennustanut, marssi suuri
gaucho-joukko kohti estansian hoitajan asuntoa. Parittain astuu 45 miestä
hanurinsoittajan vetäessä marssia joukon etupäässä. Kun portti avautuu,
kajahtaa kaksi jymää haulikon paukkaa, ja tuliluikku sylkee tulta kidastaan
pimeään yöhön. Isäntä vieraieneen on parvekkeella, ja kun koko joukko on
kokoontunut pihalle, huutavat kaikki yhteen ääneen: »Hyvää uutta vuotta,
señor!» Mr. Smith vastaa toivottaen samaa heillekin ja kiittäen hänelle osoite-
tusta kunnianosoituksesta. Sitten hän kohottaa hurraahuodon Chilelle ja
Vicuñan estansialle. Huutoihin kaikki yhtyvät täysin rinnoin.

Sen jälkeen esittää kaksi taitavaa gaucho-tanssijaa chileläistä kansallis-
tanssia, pyssyt paukahtavat uudelleen, ja hyvää yötä toivottaen poistuu joukko
taas marssin tahdissa. Toimitus on päättynyt, ja gauchot vetäytyvät ravintola-
huoneistoon tanssimaan. Mr. Smith kutsuu kaksi työnjohtajaansa sisälle.
Pian istumme kahden siististi puettun gauchon seurassa, joilla kummallakin on
punainen kukka napinlävässä, ja keskustelemme kahvia juoden. On
kerrassaan suurenmoista nähdä heidän hillittyjä ja kultivoituja liikkeitään ja
miehenä kohteliaisuuttaan. Kun he sitten omasta aloitteestaan kohta poistuvat
muiden pariin, sanoo Mr. Smith: »Noille miehille uskoisin vaikka koko omai-
suuteni. Olen heistä sanomattoman ylpeä.»

Vicuñan luona alkaa vuoristo ja suunnaton aarniometsä.
(Valok. E. H.)

Gaucha täysissä varusteissaan, hädessään heittoase, boleadori (boleas), satulaan kiinnitetty lasso ja saapattaisa isopihkiset kannukset, joita herkkä hevonen vastustamatta tottelee. (Valok. V. A.)

ujoina oven pielessä. Toinen on erään työnjohtajan lihava, nuori rouva ja toinen tummaihoisen intiaanivaimo, jonka tapasimme Tapaninpäivänä käydessämme lähellä Lago Blancoa. Toisella puolella huonetta savun läpi näen hänen miehensä, joka istuskelee tupakoiden yksikseen omissa atoksissaan. Hänen tummat kasvonsa näkyvät vain hämärästi paksun tupakan savun läpi. Mutta gauchoilla on hauskaa. Pari toisensa jälkeen kiittää lattialla, ja joskus toinen naisista tekee kierroksen edustaen ainoata tanssivaa naispuolista sukupuolta. Mutta intiaanimäinen ei liikahta. Hän vain hypistelee ujona käsiään ja mutruttelee suullaan, vastaa hyvin arasti, kun häntä puhuttelee, ja taas tuijottaa tanssiviin pariin, kuten hänen miehensä huoneen toisella puolella. Intiaanitar on siististi puettu nuori nainen, tukka on leikattu lyhyeksi, ja silkkisukat, joita hän tuon tuostakin tarkastelee, kiiltävät valaistussa huoneessa. Kaikesta päättään hän mielellään tanssikin, mutta ei osaa eikä kehtaa. Mutta mitä mahtanee tuolla perällä tuumiskella tuo intiaanimies, joka on jo siinä iässä, että nuorena miehenä asuskei nuotiutulilla guanakon nahkoihin puettuna ja varustettuna jousella, kun valkoiset valloittivat hänen metsästyksensä. Hänen kanssaan joudumme vielä pian tekemisiin matkatessamme yhdessä erämaihin eteläisen vuoriston liepeille.

Suurta huvia tuottaa se, että meidän botanistimme esiintyi yhdessä Mr. Smithin kanssa tanssien uudenaikaisia tansseja. Mr. Smithkin ihastui Roivaisen tanssiin siinä määrin, että ehdotti alan muutosta botanistista

Illemmalla mekin kunniotamme läsnäolollamme gauchojen tanssiaisia ja menemme kaikki ravintolahuoneistoon. Keittiössä hääää joukko gauchoja, ja ruokailuhuoneesta on penkit raivattu pois, miehiä istuu seinän vierustöillä ja he nousevat kuin sotilaat seisalleen meidän astuessamme sisään. Meille tarjotaan tervetuliaisryppyt vanhaan chileläiseen tapaan, ja nyt alkaa tanssi gramofonin- ja hanurinsoiton vaihdellessa.

Olen ensikertaa mukana miesten tanssiaisissa. Vain kaksi naista istuu

tanssitaiteilijaksi, jollaisena hän varmaankin menestyisi paremmin kuin nykyisessä ammatissaan. Olkoon tämä lausunto miten masentava tahansa Roivaiselle, varmaa kuitenkin on, että Mr. Smith tarkoitti pelkkää hyvää, kun hän samalla lisäsi: »Minulla ei ole koskaan ollut niin mukavaa seuraa kuin te suomalaiset. Toivon, että saan pitää teidät niin kauan kuin suinkin ja teen puolestanne mitä ikinä haluatte ja voin.»

Kun vihdoin gauchojen onnistui saada minut yhdessä Mr. Smithin kanssa valssia yrittämään, oli riemu rajaton ja kuului raukava »hip, hip, hurraa», kun me teimme muutaman kierroksen salissa. Kun me klo 3:n aikaan aamulla poistuimme, nousivat taas kaikki sahuralleen, ja Mr. Smith piti puheen meidänkin puolestamme, jolloin teis hurrattiin meille, ja kaikki yhdestä suusta kajauttivat: Hyvää yötä, seiores!»

Mr. Smith palasi vielä senkin jälkeen tansseihin ja kertoi seuraavana aamuna meille, että hänen oli onnistunut saada intiaanirouvakin tanssimaan, mikä tapahtui ensikerran sen naisen elämässä. Vaimo oli ollut iloinen ja ylpeä siitä, että oli saanut kunnian tanssia estansian hoitajan kanssa.

Seuraavana päivänä juhlat jatkuivat. Gauchojen lähetystö ilmaantui nautsian hoitajan asuntoon kutsuen hänet vierarinea lampaanpaistajaisiin. Noudatimme mielihyvin kutsua, ja kun saavuiimme metsän rinteeseen, olivat kaikki gauchot koolla suuren nuotion ympärillä. Vartaisiin pistetyt lampaanruhon puolikkaat, luvultaan 6 kpl., paistuivat tulen loimossa, niin että rasva niistä tiikui. Meille tarjottiin chileläistä kansallisjuomaa, alkoholitonta, kaljantapaista »chichaa», ja saimme mielin määrin valita paloja vartaisia paistuvia lihoista. Ja minun täytyy sanoa, että parempaa lihaa en ole elämänsäni vistä lihoista. Ja minun täytyy sanoa, että me aloimme ymmärtää Mancillan hanhenlihanhammoa ja antaa arvoa oikealle lihalle eli lampaanlihalle, jota tämän jälkeen paistelimme nuotiollamme useimmin ja juuri varltaassa. Hyvillään tästä tunnustuksesta, jonka nyt Mancillalle tein, hän lisäsi

Gaucha heittää puolivillin hevosen selästä heittoasetaan, boleadoria, joka tahrui suuhun hevosen tai guanakon jalkoihin kaataen sen silmänräpäyksessä. (Valok. V. A.)

naamataulu loistaen: »Niin, herra, 'bään liha on parempaa'». Ja niin tuli meistä lopultakin oikein hyvät ystävät.

Syönnin jälkeen saatiin taas nähdä taidolla esitettyä chileläistä tanssia, jonka Roivainen filmasi. Kävivät siinä tanssivan parin jalat joskus niin nopeasti, ettei voinut oikein niiden ääriviivojakaan nähdä, ja kummankin nenäliinat soreasti liehuivat toisessa kädessä. Tanssissa on kolme osaa. Niiden lomassa on pieni levähdys, ja ensimmäisen osan jälkeen tarjotaan chichaa tanssiville ja pelimannille, jonka tukka oli kauniisti otsalla kiemurassa ja joka käytteli taidolla hanuriaan. Roivaisen tanssitaiteo oli jo yleisesti levinnyt kaikkien tietoon, eikä hän saanut rauhaa, ennenkuin esitti *sex tempore* kansallistanssia herättäen ihmettelyä ja huvia. Meistä oli tullut gauchojen erikoisia suosikkeja ja ystäviä, ja mekin kiinnyimme näihin sympaattisiin, ahkeriin miehiin.

X.

Intiaaniin opastaessa vuoristoon.

Varustautuminen. — Karavaani etenee joen laaksoa pitkin. — Laakson kauneus. — Hevoset ja lampaat. — Kondori. — Lammasjahti. — Halki metsien ja yli hyllyvien soiden. — Jääkautinen laakso. — Viimeinen maja. — Leirimme. Intiaanioppaamme. — Laakson luontoa ja lintuelämää. — Roivaisen matka Lago Deseado-järvelle.

Tammikuun 2 päivän varhaisena, kirkkaana aamuna häirittiin innokkaasti Vicuñan estansian pihamaalla valmistautuen matkalle eteläiseen vuoristoon. Kaksi kuormahevosta oli ennen pitkää valmiina, ja meille talutettiin hyvät ratsut. Explotadora-yhtiön polttamalla lyötyä »pataässän» kuvaa ei enää näkynyt hevosten peräpakaroissa. Roivainen sai ratsastukseen erikoisesti opetetun kauniin hevosen, joka pisteli samanpuolen jalkoja yht'äikää. Hyppäälle osui tällä kertaa iso ja pullea valakka, mutta minulle lasketeli Mr. Smith täyttä laukkaa tulimaalaista ponia. Tutustuin ensikertaa Itä-Tulimaassa kasvatettuun poniin, jossa virtasi chileläisen ponirodun verta, mutta joka oli erikoisesti jalostettu Tulimaan oloja silmälläpitäen Mr. Bridgen tilalla. Se oli alkuaan ollut villinä, mutta oli nyt säyseäksi opetettu. »Tarson» oli viisas ja vilkas kuin elohopea eikä mielellään laskenut vierasta selkäänsä, mutta Mr. Smith kertoi, että kun hänen pikku tyttärensä nousee satulaan, se on säyseä kuin lammis. Ennenkuin se laski minut satulaan, sai Mr. Smith pidellä lujasti kiinni, ja sitten se olikin valmis heittämään vieraan ratsastajan selästään. Hetkeäkään se ei pysynyt paikoillaan ja rehki jo muutamassa minuutissa itsensä vaahtoon. Siinä tanssittiin ja meiskattiin yhtä mittaa, ja kun hiukankin hellittiin ohjaksia, se lasketti neliä taajassa tahdissa kuin ompelukone. Minulle oli Mr. Smith lahjoittanut pehmeän lampaannahän satulalle, ja nyt istuskelin kuin kotonani. Eikä »Tarson» sallinut selässään torkahtelemista.

Pian oli taas hevoskaravaani liikkeellä kohti etelää, edessään 30 kn:n matka vuoriston liepeille. Mancilla hoiteli toista kuormahevosta ja intiaani Freily, sama, joka itseksen istuskeli gauchojen tanssiaisissa, toista. Savuke ham-

Intiaanioppaamme Freilyotti kuljettamaan toista kuormahevosta matkalla vuoristoon. (Valok. E. H.)

Vihəriäisellä saraniittypohjalla appelsiinivärinen Sphagnum levittäytyy milloin suurina läiskinä, milloin pieninä mättäinä. Olemme Tulimaan vuoriston ja pampan vaihtumisvyöhykkeessä, jossa soisen pampan lomassa kulkee noin 200—300 metrin korkuisia terävähajaisia vuorijonoja. Niiden kerroksent näkyvät niin selvästi, että jonot muistuttavat isojen muinaisten jätiläiskokojen maasta paljastuneita selkärankoja. Niiden takaa loistavat korkean kordilleran lumipeitteiset, jäätikköiset huiput tumman metsän yllä. Meitä ympäröivät nyt vuoret kummallakin puolella, ja jonkin ajan kuluttua tulemme joen rannalle. Hevost menivät siekailematta veteen, kahlaavat reippaasti yli, ja kun pääsemme toiselle rannalle, hellitän suitsia ja puristan jalat tiukasti hevosen kuppeeseen. Silloin nousee »Tarson» vastakkaista törmää ylös sellaista kyytiä, etten olisi koskaan voinut uskoa hevosen kykenevän moiseen voimannäytteeseen. Mr. Smith on oikeassa, kun hän kertoi, että nämä ponihevost ovat väsymättömiä ja laukkaavat päiväkaudet vaaroja ylös toisia alas lampaiden perässä, selässään painava mies.

Joen toisella rannalla oli Vicuñan estansian talo, jossa gauchot ottivat meidät ystävällisesti vastaan kuten aina. Kahvi maistui miehille, ja hevostille teki pieni hengähdys hyvä.

Jatkoimme jälleen matkaa erään gauchon seurasta mukana opastaakseen meidät metsään laajan, soisen laakson läpi, josta on vaikeata löytää sopivia ylimenokohtia. Oikealla puolella nousee vaara 200 metrin korkeuteen, ja ylhäällä rinteellä näkyy kaksi gauchoa hevosiineen. Silloin saamme taas nähdä tälläisten hevosten kestävyvyydestä näytteen. Toinen ratsastajista laskeutuu nopeasti ratsain jyrkkää rinnettä suoraan alas meitä kohti, ja pian

paissa ja hattusilmillä hän taitavasti ohjaili kumpaa-kin hevostaan tasaaisessa hölkkätahdissa pitäen yllä sopivaa vauhtia.

Sivuutamme Pedro Granden kauniin paljaslakisen vuoren ja seuraamme pehmeätä tietä kaunista laakson reunaa. Aurinko paahtaa oikein lämpimästi, ja todellinen kesäpäivä näyttää lopultakin tulleen. Tuuli ei tunnu tänne lainkaan, ja kirrkaana väreilee ilma. Laakso on miltei yhtenäisen turpeen peitossa.

»Tarson» oli vireä tulimaalainen ponihevonen, jonka selässä ei päässyt torhaktamaan. (Valok. E. H.)

hän tulee luoksemme hevosen kauniisti lautakassa, vaihtaa muutaman sanan meitä opastavan gauchon kanssa, kannustaa hevostaan ja nousee jälleen ylös suoraan ja nopeassa tahdissa ollen ennen pitkää vartiopaikkanaan vuoren rinteellä, lähellä huippua.

Mutta eteenpäin vain! Kohta olemme joen partaalla etsien sopivaa ylimenokohtaa pehmeältä suoäyräältä. Siitä aukeaa kaunis näköala. Takanamme kiemurtelee joen alava laakso, jonka suoiteitten keskellä joki verikkaan kiemurtelee. Edessämme jatkuu joen vihreän- ja punaisenkirjavaa laaksoa monta kilometriä vaarojen välissä, ja etäämpänä sulkee sen vuoristo. Etumaiset vuoret ovat metsäisiä, ruskeine, paljaine lakineen, ja niiden takana nousevat korkean vuoriston lumipeitteiset, jätiläishampaiset huiput, jotka hohtavat auringon valossa. Niiden yllä leijailevat pilvenhattarat, mutta pampalla helottaa aurinko pilvettömältä taivaalta. Joen kirkas vesi päilyy, kun se suon keskellä käärmeilee, ja keltaisenpunertavan, appelsiinivärisen suon erottaa kalpeankeltainen pampa-vyö vehmaasta, tummanvihəriästä metsästä.

Siellä täällä nousee pieniä kumpuja, joilla haukat jo isoine poikineen istua kyyröttävät hanhenpoikueita vanien. Tyhmännäköisiä haukanpoikia on kymmenittäin, ja vanhemmat haukat leijailevat kirkuen ympärillämme. Ne pel-

käävät meidän ahdistavan poikiaan, joissa varovaisuuden tunne ei vielä ollut täysin kehittynyt, vaan jotka tyhminä päästävät meidät aivan lähelle. Mutta hanhenpoikueet pysyttelevät aivan veden partaalla, sillä haukan hyökätessä syöksyy koko perhe veteen ja pelastuu.

Meidän täytyy ratsastaa pitkät matkat löytääksemme sopivan kahluupaikan, ja silloin tällöin saamme komeasti loikaten hypätä soisen notkon yli. Tässä hommassa on pieni «Tarson»-hevoseni vallan verraton. Se laskettelee kuin pukkii leveidenkin paikkojen yli; saa vain pitää varansa, että pysyy satulassa, sillä jos tipahdat, on turha enää yrittää saada hevosta kiinni. Joen toisella rannalla on noin 90 puolivillää hevosta käsittävä lauma laitumella, ja meidät nähtyään se lähtee kovaa laukkaa pakoon, niin että pöly nousee kaukana pampalla. Pienet varsat jäävät jälkeen ja hirnuen koettavat seurata emojaan.

Meidänpuolisella rannalla laiduntaa lammaslauuma, joka sekin lähtee hilitörmään pakoon. Se ei hädissään löydä sopivaa tietä, vaan syöksyy suoraa päätä suohon. Sitä menoa katselemme sekä jännittyneinä että huvitetuina. Suoravassa rypee lammias lampaan vieressä kukin koettaen epätoivoin vimmalla päästä suosta ylös. Suonotko ei ole onneksi sillä kohtaa kuin muutamana kymmenen metrin levyinen, ja toinen toisensa jälkeen nousevat lampaat kovalle maalle alkaen taivaltaa niin että villoihin tarttunut rapa lentää. Emme voi hillitä nauruamme, kun lampaat nousevat suosta ylös. Niiden pumpulirivaikea turkki on nyt kaksivärinen. Yläosassa on valkeaa selkää puhtaana, mutta alaosa ruumista on mustan ravan peitossa. Sellaisissa pukimissa se sitten paineleut kuin villakerät hyppien ja määkien.

Nousemme erälle kauniille kummulle kaikkine hevosenimme ja sieltä näemme sopivan ylimenopaikan. Lammaspaimenet joen varrella ovat sytyttelet pieniä tulia sinne tänne. Savu nousee niistä verkalleen suoraa ylös kohti kirkasta taivasta, ja koko maisema saa siten aito tulimaalaisen leiman. Meitä seurannut gaucho antaa viimeiset ohjeensa intiaanille, sanoo jäähyväiset, kannustaa kauniin ratsunsa laukkaan ja häviää takaisin samaa tietä.

Kahlaamme reippaasti joen poikki hiekkaiselta rannalta toiselle ja suuntaamme kulkumme metsikköön, jonka läpi päästyämme tulemme jälleen laaksoon sen vasenta kylkeä edeten. Laakso on nyt jo ahdas. Suoalue on kapea, ja lampaat pysyttelevät vieläkin kapeammalla pampa-vyöllä metsän rintessä. Täällä saamme ratsastaa suurten Bolax-mättäiden ylitse. Nuo kummalliset luonnonmuodostumat voivat nousta aina $\frac{1}{2}$ metrin korkuiseksi ja saavuttavat jopa 1—2 m:n leveyden, mutta tavallisesti ne ovat pieniä kekoja, joiden tummanvihreä pinta on niin kova, että se kestää särkymättä ihmisen astunnan, ja paikoitellen saa hevosenkin kavio siitä tukea. Mutta kun ne ovat aivan vieressä, häitäävät ne suuresti ratsastusta. Niitä ei ole kuitenkaan laajoilla alueilla, joten pian olemme taas tasaisella, pehmeällä tanterella ja ihaillemme kaunista kiemurtelevaa laaksoa.

Koko hevosharavaani nousi pienen kummun laelle levähtämään ja suunnaa tarkistamaan. (Valok. E. H.)

Tuolla yläilmoissa näkyy kondorikotka leijailevan. Se kohoo ilmaan spiraalimuotoista rataa seuraten; kertaakaan siipiään lyömättä se kohoo yhä korkeammalle vuorten huippujen yläpuolelle. Lopulta se häviää häikäisevään, pyörreväivään korkeuteen pienenä pisteenä, jonka särkyneitä siivenkärkiäkään ei enää näy. Kondoreja on täällä runsaasti, ja Mr. Smith kertoi, että hän kerran täällä käydessään asettui maahan makaamaan, jolloin ne lensivät niin lähelle häntä, että saattoi kivellä niitä paiskella. Useat lampaanraadot etäisillä laitumilla puhkottuine silmineen ja aukirevittyine kylkineen osoittavat niiden viihtyvän täällä hyvin.

Tullessamme lammaslaidunten äärimmäiseen päähän, josta alkaa taivallus metsän sisään, teemmekin sellaisen havainnon, että meillä ei ole lampaanlihaa lainkaan tullut mukaan. Mitäs muuta kuin Mancilla lähetetään lammaskaasiin lampaan vereen. Muut seuraamme huvitetuina Mancillan metsästyspuuhia. Kun hän varoen etenee rauhassa laiduntavia lampaita, alkavat lihavat villatukot pyöriä kovaa vauhtia pakoon, niin että hännäntupsu vilkkaa. Hänen ei näy auttavan muu kuin olla pyrkimättä liian lähelle ja asettua ampumaseentoon. Me näemmekin hänen heittäytyvän makuulle suohon, ja kohta kaatuu lihava vuona hengettömänä maahan luodin lävistämänä. Tottuneena teurastushommiin Mancilla nylkee sen heti, tuo ruhon hevosharavaanin luo, kiinnittää sen kuormahevoseensa selkään, ja niin voimme jälleen edetä 20 minuutin metsästysnäytöksen jälkeen.

Tulimaassa voi tuskin enää kuolla nälkään, sillä miltei koko pampa-alue ja osittain jo vuoristokin kuhisee lampaita, joita saa hätätilassa teurastaa. Mutta rangaistus seuraa, jos vie mennessään muuta kuin tarvitsemansa lihamäärän. Oikeastaan meitä olisi kohdannut rangaistus, mutta Mr. Smith vain hymyili ja iloiitsi siitä, että liha tuli hyvään tarpeeseen, kun hänelle siitä kerroimme korvataksemme yhtion vahingon.

Täällä metsä näyttää synkältä. Suurten puiden rungot ovat säännöllisesti metsän reunassa kaksiväriset siten, että läntinen, avoimeen laaksoon päin oleva osa on valkean jäkälän peitossa, mutta metsänpuolinen osa on tumma, jäkälätön, ja puiden kuori on paksu. Olemme kuin suurten näyttämökullisten keskellä, kun tunkeudumme pimeän metsän sisään. Maassa on viheriäistä hyvin vähän, mutta kaatuneita puita ei ole siinä määrin kuin tavallisesti, niin että ratsastus käy helpoksi. Vain kuormahevosiimme saamme varjella tarkasti, sillä niiden leveä kuormitus takertuu tuon tuostakin puiden runkoihin ja oksiin. Mutta intiaani vie hevostaan kuin silmäteräänsä ja ilmeisesti suuremmalla huolella kuin Mancilla, joka tuon tuostakin päästelee espanjankielisiä manaussanoja.

Mutta sitä enemmän oli vetisiä, pehmeänuhaisia korpinotkoja, joiden poikki täytyi päästä. Erään sellaisen ylitse yritin »Tarsonin» kera. Mutta pieni hevoseni vajosi kuin liimaan ja pääsi ylös hypättyäni sen selästä pois. Sen vikkelyys oli sille kerrassaan tarpeen, sillä tilanne olisi voinut koitua meille vakavaksi, ellei »Tarson» olisi käyttänyt viimeisiä sisunsa purkauksia ja ponnistaen hypyn toisensa jälkeen vapautunut syvästä suosta. Se oli hypätä minun päälleni kahlatessani edellä, ja kun se vihdoin pääsi toiselle puolelle, ei se turhaan puuskutellut. Toiset hevoset ohjattiin muuta tietä, kun ensin olimme raivanneet puita pois ja muutenkin ryhtyneet kaikkiin varokeinoihin uppoamisen varalta. Tätä menoa kesti pitkän matkan, ja tuon tuostakin saimme taluttaen viedä hevosemme hyllyvien soiden poikki. Kaikki sujui hyvin. Metsässä vallitsi syvä rauha, vain silloin tällöin kuului papukajojen kirkuvaa keskustelua.

Päivä kallistui jo iltaan, kun matkamme pää hämötti. Tulimme soisen laakson kuppeeseen aarniometsästä ulos. Siinä n. 2 km:n levyisen ja 6—7 km:n pituisen soisen laakson pohjalla virtaa pieni joki lukemattomissa kiumuroissa, kuten suojoet tavallisesti, ja sen vastaisella puolella kohoaa tunturi, jonka rinteitä kattaa taaja, rehevä metsä. Mutta metsän yllä nousee ruskea, paljas laki. Laakson on vuoristosta työntynyt jääkieleke aikoinaan kovertanut. Se on jättänyt irtainta moreeniainesta pohjukkaan, jossa pienestä järvestä joki saa alkunsa. Jylhän vuoren alla näemme jo kaukaa pienen hökkelin, joka on kuin tulitikkulaatikko suuren vuoren juurella. Se on viimeinen gauchojen maja, jossa he voivat viettää öitään lampaiden laitumia tarkastellessaan. Tässä laaksoissa kulkeekin äärimmäinen aitaus, jonka toisella puolella olevia maita ei lainkaan tunneta.

Kirkas lähdevesi pulppuaa esiin tunturimaiden rehevistä lettoista. (Valok. V. A.)

Kun sitten pääsemme tuon soisen laakson yli, jossa olemme taas »Tarsonin» kera vajota rapaan, nousemme vihdoin puestolle. Siinä on tilaa sopivasti viidelle hengelle nukkua, ja sen vieressä metsän laidassa on keittokota. Tunturilta tuleva kirkas lähdepuro tuo alati puhdasta, maukasta vettä leirille. Paikka on kaunis tuuheine puineen, joiden isot oksat kaareutuvat pienen majan yli.

Hevoset lasketaan laitumelle, mutta »Tarson» sidotaan köydestä paaluun. Se näyttää kovin levottomalta seuraten tarkkaan korvat höröissä joen ramalla liikkuvia hevosiä ja päästää ilmoille tuon tuostakin sellaisen kiman hirmunna, että erämaa kaikuu. Sen äänessä on paljon selvää guanakon röhöaurua. Lieneekö se oppinut guanakoilta hirmumaan tuolla tavoin juoksemellessaan villinä Itä-Tulimaan pampalla?

Juuri kun olimme keittokodassa lihalientä keittämässä, »Tarson» teki äkillisen tempauksen, nuora katkesi kuin riham, ja silloin se lasketti sellaista laukkaa, että sitä kelpasi ihailien katsella. Intiaani lähti tyynenä tallustelemaan kohti hevosiä hymy väreillen suuپیessä, vaikka taivaalta alkoi tulla vettä ja matkaa oli parisen kilometriä. »Tarson» on ennen pitkää jälleen kytetty ja astelee köyden päässä levottomana, kovasti hirmuen.

Ilta tulee tunturien maille, ja laaksoon laskeutuu usvaa. Tuli rätisee taas tutunomaisesti kodassa, jonka harvan katoksen läpi ja avoimien kylkien kautta savu pakenee pois.

Vasta-ammuttu lihava hoivashanki. (Valok. V. A.)

Täällä tuntuu autiolta. Guanakoa emme ole nähneet koko matkalla, hanhia ei täällä myöskään näkynyt. Vain kaksi sorsaa lensi joen suvannon ruohikosta, joitakin pikkulintuja piipitteli tänne tullessamme, ja ainoat puuston seuralaiset olivat taas nuo ruskeat haukat, joiden rääkyvä ääni kaikui illan hiljaisuudessa. Nyt niiden taas kelpaa, kun jätämme tänne yhtä ja toista ruoaksi sopivaa. Ylhäältä tuleva puro vain lirisee ja tuli rätisee. Sen ääressä nauttii kolme suomalaista, yksi chileläinen ja yksi intiaani maukasta lampaanlihaillistaan. Mancillalla oikein naama loistaa tyytyväisyydestä, kun hän vihdoin on saanut meidät tajuamaan, kuinka lammas sentään maistuu hyvältä ja kuinka kamalaa on nyyppiä isoja hanhia ja kiskoa niiden sitkeitä lihaa.

Hän vilkaisee joelle ja sanoo silmät loistaen: »Pian alkavat hanhenpoikat olla niin isoja, että niitä kannattaa syödä, ja silloin, herrat, on meillä juhlat, sillä hanhenpojassa on miltei yhtä hyvä liha kuin lampaassakin.»

Siinä hän epäilemättä olikin oikeassa, sillä täällä me jo ensikerran teimme tuttavuutta hanhenpoikien kanssa tositarkoituksessa ja tämän jälkeen emme juuri haaskanneet lyijyä isoihin hanhiin, vaan siirryimme hanhenpoikakannalle. Ruokalistamme parani paranemistaan. Elelimme suorastaan yltäkylläisyydessä.

Siinä sitten istuskelemme nuotiolla tupakoiden. Intiaani, joka äkkiä on siirtynyt elämänsä varrella kivikaudesta teräskautteen, pitelee savukettaan

kuin olisi sitä tehnyt koko ikänsä ja syyttelee ruotsalaisen trustin tulitikuilla uutta. Tummat silmät kiiluvat tyytyväisyydestä. Hän näki nuoruudessaan, kun valkoiset teurastivat intiaaneja, taisteli jousi kireällä, mutta heitti toiveet, omaksui valloittajan tavat ja tepastelee nyt isot gauchokannukset saappaissa. Sympaattinen mies, tuo Freily, kuten hänen nimensä nyt »valkoisessa maailmassa» kuuluu. Hilitty hän on sekä puheissaan että liikkeissään, ei

ota ruokaa, ellei häntä siihen kehoittamalla kehoita, ja vastaa lyhyesti mutta asiallisesti ja viisaasti hänelle tehtyihin kysymyksiin.

Sade hiljeni tiikusateeksi, ja painavat usvapilvet täyttivät laakson, jonka toiselle puolelle näimme, mutta jonka pohjaa emme voineet usvan seasta erottaa. Se oli kuin savun vallassa.

Yöksi siirryimme nukkumaan pieneen puestoon, jossa katto suojasi sateelta ja hatarat seinät tuulelta. Pilvet häipyivät pois, ja kelmeä kuu valaisi nukkuvien miesten kasvoja. Heräsin outoon ääneen, joka tuli syvään hengittävästä intiaanista. Ääni syntyi jotenkin nenän ja suun yhteistoiminnasta. Katselin silloin häntä, kun hän siinä nukkui kuun valaistessa hänen kasvojaan. Ne olivat kalpeat, mutta niiden luontainen, mustahko väri aikaansai tuhkanharmaan, kaamean värityksen hänen poskilleen. Pään primitiivinen muoto oli huomiota herättävä: matala otsa ja ulkonevat poskipäät sekä leveä nenä, jossa isot sierainaukot puuskuttivat. Muistelin yöpymisiäni lappalaiskodassa, muistelin Pohjois-Amerikan intiaaneja; nyt olin Tulimaan onn-intiaanin kanssa pieneissä puestossa, kaukana Tulimaan vuoriston liepeillä.

Tuuli soitteli harppua lattian raoissa ja vankui nurkissa tavanmukaista iltalauluaan.

Päivät kuluivat nopeasti kovassa työssä, ja tutkimusaineisto mielenkiintoinen Laakso, jonka ääressä leirimme sijaitti, oli monessa suhteessa mielenkiintoinen muostuma. Sen itäpuolella kohosi toisen näköisiä tuntureita rehevä-kyllisine lehtoineen, mutta vastakkaisella puolella maa nousi matalakumpui-

Sisukas punertava haukka, joka hyljettiin pikkulinnun toisensa jälkeen hynysissään, joutui sisukkaistain käsien. (Valok. V. A.)

kun hän nuorena miehenä niitä ammuskeli jousellansa, oli pakko vetäytyä pian aarniometsän kätköön piiloon, sillä muuten seurasi armoton kuolema.

Veistellen meille jousen kaartaa, jota hän oli täällä ollessaan pyynnöstäni ruvennut tekemään, hän kertoili entisistä ajoistaan. Hän myös opetti meitä nylvemään lintuja nopeasti tuppen vetämällä, jolloin säästyimme ikävältä tuntuvaan höyhenten nyppimisestä, ja nauroi makeasti, kun suomalainen räiskäle teki tavanmukaisen ilmaikeikahduksen pudoten valmiiksi käännettynä paistinpannuun toiselle poskelleen. Räiskälään teko olikin meidän erikoisalamme, jolla hämmästyimme chileläisiä, eikä kukaan heistä koko matkalla uskaltanut edes yrittääkään samaa tempua.

Roivainen teki matkan vuoristoon, sillä aikaa kuin me Hyypän kanssa selvitimme välejäme alueen mielenkiintoisten soiden kanssa. Roivainen oli Mancillan kera saapunut aivan Lago Deseadon lähelle, näki tuon jylhän, vuorten keskellä sijaitsevan järven korkealta, pilvien yläpuolelta, sai filmatuksi guanako-laumojä ja löysi ennen tuntemattomia, hyviä lammaslaitumia, joista sitten tehtiin selkoa kiitolliselle Mr. Smithille. Siellä korkeudessa, lähellä metsänrajaa, olivat viettäneet yönsä Notofagus-oksista kyhätystä majassa, nuotion loimussa, ja kastuneet läpikotaisin vuoriston ranskassa sateessa.

Kun me sitten kotimatalla samoilimme taas samoja maita, olivat suot jo käyneet sillä välin kovista sateista vetisiksi. Heti laakson toisella rannalla vajosi toinen kuormahevosista niin syvälle suohon, ettei se päässyt omin voimin ylös, vaan kuorma purettiin ja miehissä nostettiin onneton jaloilleen. »Tarson», joka taas oli vireä ja tulinen, laukkailli muista erillään, ja koetinakin sitä tyynnnyttää siten, että teimme yhdessä hyökkäyksiä kukkuloille, jolloin ratsu sai näyttää todella hämmästyttävää kestävyyttään. Tullessamme ulos aarniometsästä aukealle pampalle urheilimme ratsastamalla kiinni hanhenpoikia, jotka nyt jo mennä vaapersivat siipiensä avulla kovaa kyytiä.

Sinne jäivät jylhät vuoret, kellertävät suot ja papukaijien asumat aarniometsät, ja olimme taas Vicuän ystävällisen isännän vieraina suunnitellen uusia matkoja kohti lounaista ilmansuuntaa vuoriston sokkeloihin.

XI.

Pikainen vuoristoretki.

Pillastunut hevonen. — Vuoristoratsastusta. — Haukan ja hanhien taistelu. — Soinen laakso vuoriston lomassa. — Lammaskoira työssä.

Seuraavana päivänä vuoristomatkalta palattuamme aurinko valaisi lämpimänä ja kirkaana Rio Granden suurta laaksoa ja kultasi vuorten huipputta. Mr. Smith taas hääri ensimmäisenä varustautuessamme päivän matkalle noin 25 km:n päähän lounaisen vuoriston soille. Mr. Smith ratsasti kauniin ruskean hevonsensa pihalle. Siinä oli jalorotuihen ja sorja hevonen, kaula kaareva, astunta kepeä ja karva kiiltävä. Mr. Smith kertoi ylpeästi, että hän oli sen saanut lahjaksi Explotadora-yhtiöltä siirtyessään sen palveluksesta Vicuüan ja että se oli Tulimaan nopein hevonen, joka oli voittanut monet kilpartasastukset.

Varustautuessamme sattui kuitenkin pieni välikohtaus, joka hieman viivytti lähtöhetkeämme ja josta olisi voinut koitua ikäviä seurauksia. Jalorotuihen ratsu pelästyi äkkiä sen kupeelle kiinnitettyä suokairaa ja kirjavaa vaakituslattaa asteikkoineen, riuhtaisi itsensä irti ja lasketti täyttä laukkaa tielle, ja siellä alkoi meno, jollaista en ole elämässäni nähnyt. Muutamassa silmänräpäyksessä oli pillastunut hevonen kadonnut näkyvistämme. Tiesimme, että jonkin kilometrin päässä oli aitaus, ja jännittyneinä odotimme, kuinka siinä käy, hyppääkö se esteen yli vai pakeneeko se metsään repien itsensä niiden irtainten esineiden takia, jotka roikkuivat sen kyljessä. Mr. Smith ratsasti täyttä laukkaa sen perässä toisella hyvällä hevosella, ja niin jämme odottelemaan epätietoiselta näyttävää loppuselvitystä.

Jonkin minuutin, ehkä kymmenisen, kuluttua tulee pillastunut hevonen laukaten takaisin, mutta pysähtyy kuin naulattuna hevosten kiinnitysaitauksen eteen vanhan tottumuksen mukaan. Siinä me sen kytkimme ja vapautimme värisevän eläinraukan epämiellyttävästä kantamuksestaan. Se oli aivan märkinä hiestä, ja sen suu oli veressä ja vaahdossa. Pian saapui Mr. Smithkin ottaen levollisena hevosen käsiinsä ja kohdellen sitä gentlemmin tavoin.

Vicuñan isännän opastamina ratsastimme ahtaita aarniometsänpöitöisiä vuorensolia. (Valok. V. A.)

mättä koko lauman meidän eteemme. Vielä näkyi kaukaa muutamia erillisiä lampaita, ja Mr. Smith taas vain piiskanvarrellaan osoitti sinnepäin. Kotvasen kuluttua olivat nekin lampaat samassa laumassa meidän edessämme. Koira oli suorastaan ihmeellinen, sillä Mr. Smith vain puheli sille ja se totteli ja toimi kuin olisi hyvin käsittänyt englanninkieltä. Ei Roivainen syyttä arvellut, että kumpu olisi tuollainen koira Pohjanmaalla jänismetsässä, niin saisi panna padan tulelle ja odotella jänsilauman tuloa.

Illalla saavuimme estansiaan valmistautuaksemme etenemään yhä kauemmaksi Tulimaan sisäosiin. Vielä olivat edessämme kaikkein pahimmat ratsastusmaat, joiden kautta meidän tuli edetä kaakkoon. Tavallisesti ei niitä lainkaan ratsasteta, eikä pater De Agostini minulle jo Magallanesissa turhaan sanonut, että niitä maita on mahdoton liikkua. Mutta Mr. Smith oli yhtä varma kuin me itsekin, että selviytyisimme.

XII.

Vaikea erämaaratsastus.

Lähtö Vicuñasta. — Argentinan rajan yli. — Vuoriston tiheäpensaiset rinteed. — Hevoset vajoavat suohon. — Vaikeata soista maastoa. — Suohon kuolleet härät. — Rio Turba-joen laakso. — Hanhet ja korrancho-haukat. — Meno Rio Turban yli. — Estansia La Marinassa.

Ankara sadeilma oli tauonnut, ja vihdoin valkeni jälleen poutainen sää. Pilvet tosin vielä purjehtivat alhaalla, mutta kaikki merkit viittasivat siihen, että vaikea ratsastusretkemme voitaisiin aloittaa.

Oli siinä nyt hyörintää Vicuñan pihalla, kun suurta karavaanimme valmistettiin. Kaksi-kuormahevosta oli jo valmiina lähtöön, ja kolmatta kuormitettaessa huomasimme, että neljäs oli vielä tarpeen. Vaikka olikin kiireen keritsemisen aika, antoi Mr. Smith määräyksen neljännekin hevosen satuloimisesta ja kaksi gauchoa apuun. Vicuñasta La Marinan estansiaan, jonne meidän nyt piti taivaltaa, ei voinut härkävankureilla liikkua, vaan kaikki tavaramme pantiin hevosten selkään.

Suurempana kuin ennen, eli kymmenen hevosta käsittävänä, retkikunta lähti vaivalloiselle matkalleen kohti Argentinan rajaa. Vielä kerran puristimme ikimuistettavan isäntämme kättä, sitten satulaan, ja tropilla oli liikkeessä. »Tarson» oli jo oppinut tuntemaan minut ja minä sen. Se tuli jo perässäni, kun kävelin sen vieressä, tarvitsematta ohjaksista sitä taluttaa, eikä se enää rehkinyt, kun hyppäsin satulaan. Ilma oli kaunis ja kirkas, pienet hyönneäiset, jotka täälläpäin hotelevat meikäläisen mäkärän virkaa, ahdistelivat teiset, jotka täälläpäin hotelevat meikäläisen mäkärän virkaa, ahdistelivat hevosia ja tekivät väi hermostuneiksi. Aurinko paatoi melko lämpimästi, sillä korkeat vuoret suojasivat tuulilta, ja ilma väreili kosteassa soisessa laaksossa. Siellä tepastelevat hanhetkin näyttivät raukeilta ja uneliailta. Kuormia täytyi tuostakin korjailla, sillä hevoset loikkasivat voimakkaasti mennessämme soiden tai purojen poikki, ja tavaramme joskus läiskähtelivät maahan. Mutta ylläpidimme sentään niin hyvää vauhtia kuin sellaisilla taipaleilla oli mahdollista ja saavuimme vuoristoon jo keskipäivän aikaan.

Leveällä rintamalla karavaanimme kulhee hyllyvän lettosuon poikki, jossa hevoset saattoivat millä hetkellä hyönsä vajoja suohon. (Valok. E. H.)

raskaasti kuormitetut hevoset loikkasivat ja nipin napin välttyivät ojaan putoamasta. Mutta gauchole kävi huonommin. Hänen oma hyvä hevonsa otti pitkän ja komean loikan selviytyen hyvin, mutta kun molemmat kuormahevoset yrittivät, veti taempana tullut edelläolevan mukanaan jokeen, ja siinä virui nyt kaksi kuormitettua hevosta ojassa, niin että vain selkää kuormineen näkyi. Ne olivat kuin pihdeissä, sillä turve puristi kummankin puolen ja jalat eivät saaneet kunnolla pohjaa vetelässä liejuvellissä. Vesikin salpaantui ja uhkasi työntää eläimet yhä edemmäksi ja syvemmälle liejuun. Katsellessamme tilannetta, joka näytti jotenkin toivotomalta, oli Hyyppä hypätessään hevosineen joutunut samaten ojaan. Nyt oli kaksi kuormahevosta kuormineen sekä ratsu miehineen ojassa. Hyyppä ei vielääkään oikein tajua, kuinka hän siitä itse selviytyi, mutta vähän ajan kuluessa hän sai hevonsakin pois, joka pani viimeiset voimansa liikkeelle ja nousi kuin nousikin kuivalle.

Mutta miten saada nuo kaksi onnetonta hevosta suosta nostetuiksi? Tilanne vain synkeni, kun samalla kertaa meidän muiden hevoset, jotka jätettiin joen toiselle rannalle ilman vartiointia, lähtivät karkuun ja painelivat pitkin pampaa, niin että tanner tömisi. Gaucho lasketti laukaten perässä ja sai ne lopulta kiinni. Mutta tällä välin näytti minusta jo siltä, että mitään ei enää voida tehdä. Joka tapauksessa oli mielestäni toinen hevosta lopetettava ja koetettava kolmen kuormahevosen avulla päästä perille. Siksi ryhdyimmekin Hyyppän kanssa aivan levollisesti valokuvaukseen, sillä aikaa kuin toiset purkivat kuormia onnettomien selästä. Gaucho katseli ihmetellen meidän kylmää suhtautumistamme kriittilliseen tilanteeseen.

vähän kiinteämmältä. He eivät kuitenkaan ottaneet huomioon sitä, että vaikka joen leveys ei ollutkaan kuin enintään metri tai puolitoista, se itse asiassa olikin paljon leveämpi, sillä kasvava suo oli levinnyt sen reunojen yli, ja niiden kiinteiltä näyttävien reunojen alla virtasi vesi.

Mancilla, joka vie kahta kuormahevosta, pääsee sopivassa kohdassa komeasti laukaten yli. Sitä kelpasi katsella, kun

Taaajasta metsästä täytyy meidän nousta aukeamalle vaaran ylärinteelle. (Valok. E. H.)

Hevoset yrittelivät viimeisiä voimiansa ponnistaen, mutta painuivat yhä lujemmin vain liejuun. Toiseen, jonka tila oli hieman parempi, kävimme kaikki kiinni köysin ja käsivarsin, ja sillä olikin vielä sen verran voimia jäljellä, että se pääsi kuin pääsikin kovan ponnistuksen jälkeen pois, mutta toinen näytti vallan surkealta. Riuhoessaan se oli joutunut sellaiseen asentoon, että sen oli mahdotonta enää liikkuaakaan. Meistä sitäpäitsi näytti, että kylmä vesi oli sen jäsenet jo niin kangistanut, ettei se enää voinut niitä liikuttaa, tai mikä myös oli mahdollista, että sen jalat olivat puutuneet ollessaan kauan aikaa epämukavassa asennossa. Sen pää retkahti jo alas ja kieli riippui surkeasti ulkona suusta. Koetimme vielä kerran sitä vetää, ja silloin se yritti kaikkensa, mutta liukui takaisin ja retkahti miltei puutuneet ollessaan kauan aikaa viimeinenkin toivon kipinä poissa. Mutta vielä turvaututtiin viimeiseen keinoon. Lasson silmukka pantiin hevosen kaulaan leikaluiden taakse ja hihnan toinen pää sidottiin gauchon voimakkaan hevosen satulaan. Gaucho hypäsi satulaan kannustaen hevostaan. Etäämmällä olikin sen verran kovaa maata, että vetävä hevonen sai kylliksi voimakasta alustaa ponnaistaessaan. Ohut lasso kestää kuin kestääkin, ja voimakkaalla vedellä nousee suoravan peitossa ollut hevonen äyrälle; sitä vedetään vielä kappaleen matkaa, jottei se uudelleen luisuisi takaisin, ja siihen se jää makaamaan kuin kuollut.

Hevoskaraavaani kulkee verkkaan kaunistä mäenrinnettä kohti La Marinaa.
(Valok. V. A.)

Mutta nyt käyvät Mancilla ja gaucho sen kimppuun. Sitä lyödään ja tuupitaan, sille huudetaan ja sadatellaan, ja voimatot hevonen jaksaa vielä nousta jaloilleen, ennenkuin ne ovat kokonaan puutuneet. Siinä se nyt on surkean näköisenä, ylt'yleensä ravassa, joka lihas vavisten, ja jaksaa tuskin seisoa.

Annamme sen levätä sillä aikaa kuin kokoamme tavaramme uudelleen. Sitten se armotta uudelleen kuormitetaan ja kykenee kuin kykeneekin hiljalleen toimittamaan entistä raskasta virkaansa.

«Herroilla oli taas hyviä valokuvausaiheita», sanoo gaucho nauraen, ja matkaa jatketaan toivorikkaina ja hyvillä mielin.

Kahlaamme yhä edelleen soita ja taas soita. Hevoset ovat ilmeisesti nyt varovaisempia, ja on vaikeata saada niitä loikkaamaan suopurojen yli. Sivuumme monta samanlaista jokea ja suota, mutta joka kerta tämän jälkeen onnellisesti; viemme nimittäin nyt vain yhden hevosen kerrallaan, ja gauchokin on tullut varovaisemmaksi, sillä hän uskoi jo, että osamme chileläistekin ratsastusta.

Tulemme suurelle, 2—3 km:n levyiselle suoaukeamalle, jonka kiertäminenkin näyttää vaikealta, ja silloin näyttää matkamme olevan lopussa. Mutta suo osoittautuikin olevan lettoa, jossa sarakasvillisuus on tasaista ja

Siinä on kaksi huormahevosta suopuroon vajonneina. (Valok. V. A.)

rehevää, ja ruskea sammalpeite näkyy olevan ehjää ja joustavaa. Yritämme kaikesta huolimatta. Toiset taluttavat hevosiaan, mutta toiset istuvat uskollisina tämän maan tavoille satulassa, ja niin rämpii koko karaavaani suuren suon poikki. Kuormahevokset ovat koko ajan kuin ylämäessä, niiden takajalat uppoavat yhtä mittaa, mutta kun ei hetkeksikään pysähdytä, pääsevät ne eteenpäin. Kookkaan gauchon alla hevonen vajoaa pari kertaa suohon, hän nousee selästä, läimäyttää piiskallaan, ja kun hevonen on jalkeilla, hän hyppää taas satulaan ja matka jatkuu. Perätysten emme myöskään voi kulkea, vaan karaavaani etenee leveällä rintamalla saapuen onnellisesti toiselle rannalle.

Siellä sivuumme paikan, jossa viiden suohon vajonneen vetohärän valkeat luurangot hohtavat. Taloon ei siis voi kovin pitkää matkaa enää olla. Perille tullessamme saimmekin kuulla, että nuo viisi härkää olivat yht'aikaa vajonneet suohon. Samanlainen tapaus oli sattunut jokunen vuosi sitten Vicuñaassa. On siinä varmaankin temmellys, kun viisi isoa härkää vajoaa samalla kertaa suohon, ja on siinä varmaankin korppikotkilla ollut hurjuttelamista moniksi viikoiksi, jos ovat kuolleiden härkien kylkiä päässeet repimään.

Tulemme vihdoin Rio Turban tasaisesti häämöttävät. Mutta mistä päästä tuon La Marinan talorakennukset kaukaa häämöttävät. Mutta mistä päästä tuon leveän ja syvän joen poikki? Ratsastamme hiljaista kävelyä, sekä miehet että hevoset väsyneinä koko päivän kovista ponnistuksista. Aurinko laskee pamppan äärtä kohti, ilma on tyyni, ja takanamme loistavat lumisten tunturien jylhät

Suopuuroon vajonneen hevosen tila on jo arveluttava. Yritämme viimeistä keinoa: ratsu koittaa lassolla, jonka silmukka on onnettoman hevosen leukojen taakse kiedottu, vetää hevosen ylös ja — onnistuu. (Valok. E. H.)

yhdyksunnan yhteistä omaisuutta. Mutta hanhenraadot siellä täällä ja jokunen lampaanraadotkin osoittavat korrancho-haukkojen tuhotoita.

Kaikesta päättäen on korranchoilta nyt oikein huolettomat päivät, sillä ne istuskelevat liikkumattomina sadoittain pitkin joen äyräitä ja kumpuja, emmekä mekään viitsi niitä enää hätyytellä, vaan ratsastamme aivan niiden vierestä, niin että näemme, kuinka niiden valkeat silmäluomet unisina räpyttelevät. Vasta kun hevosten kaviot ovat niihin astumassa, ne lepattavat jonkin metrin päähän samaan uneliaaseen asentoon.

Mutta Rio Turban yli on päästävä hinnalla millä hyvänsä. Siksi lähtee gaucho hevosineen edellä ja me muut seuraamme perässä, niin että vesi pärskyy. Joki on täällä jo noin 30—40 metrin levyinen ja vuolas. Päästyämme toiselle rannalle ja jonkin matkaa ratsastettuaamme huomaammekin erehtyneemme. Olemme joutuneet joen polvekkeeseen, ja edessämme on syvä virran kohta. Suuntaamme karavaanin takaisin ja kahlaamme jälleen entiselle rannalle. Uudessa yrityksessä, jossa oli vettä jo niin paljon, että kuormaamme kastui ja pieni »Tarson» oli vähällä joutua uimaan, emme sen paremmin onnistuneet. Vasta neljännellä kerralla pääsimme joen toiselle rannalle. Mutta viimeinen ylimeno oli edelleen chiläläisen ratsastustekniikan näytettä.

Gauchos, joka ratsastaa tapansa mukaan edellä, pääsee toiselle rannalle ja saa oman hevosensa vaivoin irti joen liejusta, mutta kuormahevokset täytyy jättää sinne rypemään. Ne ovat jo kuvetta myöten liejussa ja makavat epämukavassa asennossa, eikä kukaan voi liejukkoon kahlata niiden

huiput. Hanhparvet taas tapansa mukaan tepastelevat joen viheriäisillä niittymailla, ja suuret korrancho-haukat ovat niin rohkeita, että »Tarson» ja minä peloittelemme niitä lentoon tekemällä ratsuhyökkäyksiä niitä kohti. Täällä näemme taas, kuinka hanhet puolustavat poikiaan, joita aivan kuhisee joen rannoilla. Mutta tällä kertaa käy taistelu laajemmalla pohjalla. Kaikki isot hanhet ottavat osaa poikasten puolustukseen, jotka ovat kuin hanhi-

avuksi. Kovalla metelillä, kuten niin monesti ennen, saamme ne liikkeelle, ja voimakkaain ponnistuksin ne ovat jälleen kuivilla.

Sitten Mancilla antaa näytteen. Jostain käsitämättömästä syystä hän panee oman ratsunsa menemään edeltä jäaden itse sen kahluuta katsomaan. Luultavasti hän sitten itse aikoi lentää tai kiikkua kuormahevosten suurten kuormien neissä. Hevonen kahlaa riipeästi ja pääsee lähelle toista rantaa, johon se

uppoa kuin tervaan. Panemme taas kaikki äänitorvemme toimimaan, pelästynyt hevonen loikkaa savipuurosta esiin ja nousee kiinteälle maalle ryvettyään kupeitaan myöten noin 10 metrin matkan. Me muut teimme kiertomatkan läheisyyteen, löysimme sopivan kohdan, josta pääsimme aivan vaivattomasti yli, ja näytimme, että suomalainen vanha ja tunnettu ratsastustekniikka on joskus edullinen Tulimaassakin.

Mutta matkan suotaival ei loppunutkaan tähän, vaan noustessamme joen itäistä puolta saimme kahlata pehmeätä suomaata vielä noin kaksi kilometriä, ennenkuin pysähdyimme La Marinan estansian pihamaalle. Niin miehet kuin hevoksetkin olivat nyt perin tupuneita koko päivän kestäneen ankaran ratsastuksen jälkeen.

Eron hetki oli haikea, kun Vicuñan hyvät hevoset tulomme jälkeisenä päivänä aloittivat pitkän ja vaikean taivaluksensa takaisin kotiin. Matka

Ilta-aurinko vielä paistoi, kun lopen väsyneinä saavuimme La Marinan vieraavaraisen estansiaan. (Valok. E. H.)

La Marinan estansian pihalla järjestämme suurta tavara-paljouttamme seuraavan päivän lähtöä varten. (Valok. E. H.)

Soistunutta joen laaksoa, jota pitkin ratsastimme laus-
talla olevasta vuoristosta Los Cerrosin estansiaan.
(Valoh. V. A.)

Tätä menoa piisaa pitkän aikaa, kunnes hevonen, voimansa loppuun käytettyään, jää suohon liikkumatta makaamaan ja on yhä vajoamis-tilassa, kun kiiruhdamme sen kuormaa purkamaan. Tavarat kannamme yksitellen rannalle, ja hevonen saadaan vihdoin suurella vaihalla kuivalle.

Näyttää jo siltä, että meidän on pakko pystyttää tähän jylhään ympäristöön leirimme, sillä hevosemme ovat lopen uupuneita ja iltakin alkaa jo olla käsillä. Mutta gaucho arvelee, että jos jaksaisimme vielä jonkin tunnin, pitäisi meidän tulla Rio Claro-joelle, ja sen rannalla pitäisi olla pieni rancho eli maja. Ellemme sitä löytäisi, olisi sen varrella joka tapauksessa parempi leiripaikka kuin tässä kirottujen soiden keskellä. Päätämme jatkaa, vaikka meistä näyttääkin ilmeiseltä, että räökkäämme hevostarukkoja. Tavallisesti ollaan Tulimaassa pienemmälläkin kuormituksella varustettuina liikkeellä vain 4—5 tuntia kerrallaan, ja nyt olemme jo olleet 8 tuntia yhteen kyytiin. Ja millaisia maita!

Kuljemme läpi taajan metsän ja loikkaamme kaatuneiden jättiläispuiden yli. Hevossissa näkyy olevan loppumaton voimavarasto. Mutta saamme kuitenkin olla varuillamme, sillä monesti tapahtuu Tulimaassa, että hevonen tekee viimeisen hyppynsä eikä siitä enää ikinä nouse, vaan jää siihen korppikotkien raadeltavaksi.

Mutta kärsivällisyytemme palkitaan, Rio Claron laakso näkyy, ja pian ratsastamme sen 2—3 km:n levyistä poljiaa. Olemme keskellä vuoristoa, ympärillämme nousevat jylhät huiput. Varsinkin eteläpuolella kohoavat tummat vuorenjättiläiset yli tuhannen metrin korkeuteen, ja niiden rinteitä peittää

Anharan ratsastuksen jälkeen saapui hevosharavaani pampun äärellä sijaitsevaan
haukaisen Los Cerrosin estansiaan. (Valoh. V. A.)

taaja aarniometsä, joka kuitenkin ei jaksanut nousta huipulle asti. Edessämme nuo jättiläiset sulkevat laakson perukan, mutta meistä tuntuu mukavalta, kun kerrankin olemme soiden syleilystä taas vähäksi aikaa päässeet. Tanner on tosin pehmeätä, mutta soita ei ole. Tuko-tuko asustaa täällä suurin parvin; se on myllertänyt miltei koko laakson ja kaivanut sinne salakäytäviä, joihin hevoset tuon tuostakin kompastelevat. Kun täällä lammauslaumatkaan eivät sitä häiritse, on se voinut rauhassa jatkaa yhdyskuntaansa. Koko matkalla emme ole nähneet niin runsaasti ja niin laajalle alalle ulottuvia tuko-tukon »kaupunkeja» kuin täällä.

Taivas on vetäytynyt synkkään pilveen. Se on kuin lukemattomien padankansien kattama. Vuoristossa jo sataa, niin että vain vuorten alimmat rinteet näkyvät, ja pimeys levittäytyy laaksoaukeamalle.

Meidän täytyy nyt kiirehtiä, jos mieli ehtiä ennen sadetta ja pimeää Rio Clarolle, joka virtaa vielä 3—4 km:n päässä. Tämä laakso on vasta sen lisäjoen uoma.

Karavaanimme etenee täyttä laukkaa. Etäällä näemme, kuinka muutamat villihevoset pakenevat vuoristoon, hävitän sateen sekaan. Meitä alkaa samassa oikea tulimaalainen sade vaellella, niin että on vaikea nähdä eteensä.

Los Cerrosin luona ovat intiaanit polttaneet metsää muutamia vuosikymmeniä sitten. Uudisasukhaiden jättämät harjalammat ajettiin sitten metsistä aukoille soille, missä ne nuolilla surmattiin. (Valok. E. H.)

jota hevosemme hieman kartoivat, ja niin nousemme satulasta ranchon edessä läpimärkinä ja lopen uupuneina oltuamme vaikealla taipaleella yhtämättä yli 10 tuntia.

Ranchossa asustaa muuan yksinäinen gauchon, joka hymyilee ystävällisesti nähdessään meidät. Asumus, jossa hän nyt tilapäisesti elelee, on noin 3 metriä kuhunkin suuntaan, laudoista kyhätty, ja sen keskellä palaa loimuava tuli. Koiria on runsaasti ja penikat leikkivät vallattomina. Niitä varten on hän saanut tapetuksi hevosen, jonka ruho riippu puun oksaan kiinnitettyinä hökkelin vieressä. Siinä ruvatellessa kuluu pimeä ilta hupaisasti. Keitto, vaikka siinä onkin niin kovasti ryytejä, että sauta kirvele, maistuu hyvältä, ja hänen leipomansa ja rasvassa keittämänsä tortut menivät teen kera kaupaksi kuin kuumille kiville.

Olimme liian väsyneitä pystyttäväksemme teltan ja niin kömmimme tekeillä olevan puosto-rakennuksen lattiapalkkien väliin nukkumaan. Hyvä siinä olikin vedellä unia, varsinkin kun sade yöllä lakkasi ja kirkas tähtitaivas oli peittona.

Yöllinen pakkanen oli kattanut maan valkeaksi ja verhonnut tunturien huiput hopeiseen huntuun. Mikään ei häirinyt meidän untamme, ja siksi olimmekin jälleen hyvässä kunnossa, kun valmistauduimme jatkamaan matkaa. Hevosemmekin olivat levänneet, mutta koska maasto vielä tuli vaatimaan kovia ponnistuksia, sain ranchon ystävälliseltä gaucholta toisen hevosen väsähtäneen tilalle.

Vahvan aterian jälkeen olimme valmiit, ja retki alkoi sillä, että kuormahevosemme lähtivät karkuun ja painelivat jo joen toisella puolella, ennenkuin

Kun kovaa laukkaa tulemme Rio Claron törmälle, olen ratsuineni vähällä suistua alas 30 m äkkijyrkkää rinnettä saaten sokaisemana. Saan hevoseni aivan jyrkänteen äärellä pysähtymään kuin naulattu ja laskeudun varovasti sen vierestä alas jokeen. Kahlaamme sitten vuolaan, kirkasvetisen joen yli ja rankkasateessa karautamme kohti etäällä näkyvää ranchoa, josta nousee savu. Siis ihmisil!

Sivuttamme kovassa menossa hevosenraidon

ne saatiin kiinni. Rio Claro virtaa ahtaassa laaksossa, jonka rannat nousevat jyrkinä vaaran rinteinä kummallakin puolella, ja laakson pohjalla on laajoja, 20—30 metrin korkuisia hiekkaplatoomuodostumia, merkkeinä niiltä ajoilta, jolloin Rio Claron laaksossa valtavat vesimäärät purkautuivat Lago Fagnanon suureen järviältaaseen. Sellaisia alas laskeutuissamme hevosemme liukuivat yht'aikaa kaikilla jaloillaan pitäen niitä tanassa kuin tukit. Mutta samalla näimme ensikerran koko matkalla, että tulimaalainenkin hevonen voi kaatua, kun niikseen tulee.

Metsäinen törmä ei ollut korkea, mutta ylempää tullut lähdevesi oli siihen aiheuttanut liukkaan ja pehmeämuhaisen rinessuon. Kun tukeva kuormahevosemme siitä yritti alas, se lankesi, ja samassa silmänräpäyksessä olivat sen neljä jalkaa taivasta kohden hevosen jatkaessa matkaa alas selällään. Tavarat litistyivät ja ryvetyivät, mutta kun ne sattuivat olemaan malettoihin hyvin pakattuja ruokavarojamme, ei siinä sen suurempaa vahinkoa tullut. Hevosen, joka hätäannuksissään koetti karata tiensä, täytyi taas ottaa kuorma selkäänsä, ja niin päästiin jatkamaan matkaa.

Pian alkaa tavanmukainen ryppeminen soissa. Hevostat kahlaavat ja vajoavat vatsaa myöten. Useimmiten nousemme satulasta ja selviydyimme siten helpommin pahoista paikoista. Mutta minun uudelle ratsulleni ei olekaan opetettu ratsastustaidon salaisuuksia, ja siksi on sen selässä istuminen tunkalaa. Se tekee hyppyjään sivuille ja seuraa vastahakoisesti ravaten muita hevostia, joiden tuttavuutta se ei hyväksy. Ratsastaminen on suorastaan pinallista. Mutta ei ole Roivaisellakaan helpot oltavat. Hän on ottanut filmaskoneen selkäänsä, ja riippuva reppu takoo häntä ravin tahdissa, niin että selkäranka kumajaa.

Kuin muurahaiset ison keon rinteellä karavaani nousee verkkiaan ylös n. 100 metrin korkeuteen. Viralta pantu hevosemme, jonka olimme sitoneet köyteen rancholle, riuhtaisee itsensä irti ja tulee peräsämme, niin että tanner tömisee. Se saa nyt seurata mukana irrallaan varahevosena. Sitten Mancilla ratsastaa karavaanin alkupäästä takaisin sadatellen ja happamen

Los Cerrosin estansian huolehtiva isäntäväki on ahdalla reumustanut haahan vanhan intiaaninaisen viimeisen leposijan. (Valok. V. A.)

Los Cerrosin sisätejä ja miellyttäviä intiaanitartaria. (Valok. E. H.)

näköisenä. Oli unohtanut kiväärin ranchoon ja lähtee sitä noutamaan, kuten niin monesti ennenkin.

Mancillan saavuttua jatketaan matkaa epätasaisessa maastossa. Nousemme korkeita kumpuja ylös, toisia laskeudumme alas. Soita ja taas soitaa kahlaataan mitä moninaisimmalla tekniikalla, väliin kierrellen väliin nostellen ja kiskoan hevosiä ylös ravasta. Muutaman tunnin kuluttua saavumme autiollle puestolle, jossa lepäämme hetkisen.

Hyökkä, joka ennenkin oli opettanut minun pahankurisille hevosilleni oikeita hevostapoja ja jolle minä annoin uudet piippuniin sisäänpolttaviksi, otti nytkin käsiinsä vikurin hevoseni, ja minä sain istuskella loppumatkan kuin keinutuolisissa ison ja tukevan valakan selässä.

Tullessamme aukealle taajasta metsästä, jossa kuormahevosemme tuupis-keivät kuormiaan puiden kylkiin ja hankasivat maletat rikki, nousimme pienelle kummulle asemaamme tarkkailemaan. Seutu oli kaunis. Edessämme lepäsi pieni järvi, jota reunusti keltaisenpunainen suo. Metsä, lähellä järveä, oli palanut, ja taaja, valkeana hohtava kelokko kuvastui järven tyneen vedenkalvoon. Taempansa siinsi keltainen pampa, ja taustana häämöttivät yöllisen lumen peittämät tunturien huiput, joille parhailaan satoi vettä synkistä pilvistä. Mutta täällä hyväilli aurinko maisemia, jotka suorastaan kylpivät lämpimän auringon helteessä.

Meidän kulkumme käy yhä vaikeammaksi. Hevoset väsyvät ja maasto on yhä pahempaa. Laskeudumme suureen laaksoon, jossa taas kahlaamme soiden poikki. Lähellä toista rantaa on kaksi haukkaa vereksen lampaanraadon kimpussa. Veri vain pärsky, kun linnut kiskovat siuksia esiin kylkiluiden lomasta, ja etäämpänä puiden oksilla istuu korranchoja koltoisti äännähdellen. Varmaankin heidän työtään, kuten tavallisesti. Ovat syöneet itsensä kylläisiksi, ja nyt on pikkuhaukkojen vuoro päästä saaliinjaloille.

Tähän asti olemme olleet tekemisissä turveravan kanssa ja kylpeneet hevosiinemme siinä. Nyt alkaa toinen selementti, jossa saamme ottaa savikylypyjä. Noustessamme erästä mäkiä maata kohtaamme vetisen rinnen, jossa ylimeno näyttää mahdottomalta. Mutta matkaan jo tuskaantunut gauchon kannusta hevostaan ja miltei uimalla hän selviytyy ensimmäisestä silmäkkeestä, josta nousee savivelli esille. Kuormahevokset pakenevat kauhuissaan metsään, ja oksat ryskivät, kun ne painelevat puiden lomitse suurine, leveine kantamuksi- neen. Ne saadaan yihdoin kiinni ja pakotetaan uudelleen etenemään. Kovan metelin säestyksellä ylimeno onnistuu, ja me teemme samalla sellaisen havainnon, että turvetta on vain 1 metrin syvyydelle. Sen alla on savi, johon hevosten jalat eivät pääse pahemmin uppoamaan, ja siksi uskal- lamme painua vellimäisten soiden poikki.

Piiskan avulla pelokkaat hevosemme kahlaavat tai paremmin sanoen uivat lätkköjen yli, ja kun kolme kuormahevosta yht' aikkaa loikkaa suin päin viimei- seen saviläpään, on siinä eri roiskina. Ylt'ylenäsä savivellissä ne nousevat toiselle rannalle, ja kun me ratsuinemme olemme siitä selvinneet, olemme kaikki samalla tavoin maalatut. Meidän alkuperäisesti valkeat eli smaalaa- mattoamat hevosemme ovat nyt kerta kaikkiaan savimaalissa, ja hullunkurisen näköisenä koko karavaani jatkaa matkaansa taajassa tahdissa hurjistuneen gauchon perässä. Mutta maasto on nyt jo hieman parempaa, savivelli vain roiskii jo ennestään savetun retkikunnan ylle. Hevoset loikkivat jo vaaran laella olevaa polkua, ja pian saamme odottaa näkevämmä Los Cerrosin estan- sian rakennukset pampun reunalla. Olemme näet tulleet koko matkan Rio Clarolta koilliseen ilmansuuntaan.

Roivainen ja minä ratsastamme verkkaan muista paljon jäljessä, hevo- semme kävelevät väsyneinä, ja me kyyrötämme torkkuen selässä. Silloin äkkiä metsä rysähtää, korkean murrokon yli hyppää kaksi ratsua aivan meidän eteemme ja ovat vähällä peloittaa hevosemme suunnitään. Toinen on tumma ja viinosilmäinen intiaani-gaucht ja toinen nuori, sympaattinen argentiinalai- nen. He selittävät, että vielä on 20 minuutin matka taloon. Laskeutuessamme alas vaaraa näemme kauniin pampa-laakson, ja metsän reunassa erottuvat kirjavat estansian rakennukset. Vielä kahlaataan suuren suon poikki ja joen yli, ennenkuin ollaan estansiasissa.

Mutta loppunäytös puuttuu. Kymmenen minuuttia ennen tuloamme estansiaan purjehti synkkä sadepilvi yli tienoen ja kaatoi kuin saavista vettä

niskaamme. Taivas ikäänkuin täydensi kokemuksiemme sarjaa, ja läpimärkinä ja savivellin peitossa piti meidän nousta satulasta Los Cerros-nimisen estansian pihalla.

Estansian vieressä olevasta intiaanitelasta kohosi savu, ja ihmisiä kirkusti teltan ovenraosta. Mutta pihamaalla ottivat ystävälliset isännät, Mr. Pisano ja Mr. Stirling, meidät lämpimästi vastaan. Kaksi päivää kestänyt mitä rasit-tavint ratsastus oli päättynyt. Isäntäväki kertoi meille, että olisimme päässeet paljon helpommin, jos olisimme tunteneet tien. Täckäläisten gauchojen yleinen tapa on sellainen, että he kuljettavat niin pahoja teitä kuin suinkin saadakseen siten enemmän maksua, mikä tavallisesti myöskin onnistuu.

Tässä pampun reunassa, Tulimaan kaukaisessa sydänmaassa, on nyt estansia. Kun Otto Nordenskjöld vähän yli 30 vuotta sitten eteni Rio Grandesta, saapui hän tämän suuren aukeaman pohjoispuolella oleville kukkuloille ja jätti vaikean maaston vuoksi etenemisen Lago Fagnanolle sikseen. Sikäli kuin nyt kokemuksestamme tunemme, maasto on todella vaikea, mutta ei kokonaan mahdoton ratsastaa, ja siksi olimmekin seuraavina päivinä taas valmiit jatkamaan matkaa Lago Fagnanon luonnonihanille rantamille.

XIV.

Viimeisiä erämaamatkoja ratsain Tulimaassa.

Estansia Carmen. — Vuoristoa kohti. — Erämaan puento. — Sierra Beauvoirin jylhään vuoristoon. — Leirimme ja vuoriston luontoa. — Anhara paluu illatpimeässä. — Hevost karkaavat. — Kohti Lago Fagnano-järveä. — Estersastusta. — Lago Fagnano saavutetaan. — Vieläkin soiden rasiittamina. — Rokulipäivä. — Paluu.

Oli jo tammikuun 14 päivä, kun matkamme etelään Los Cerrosin estansiastä alkoi. Jälleen on kaksi hevosta kuormitettuina ja nousemme taas päättäväisinä satulaan. Saamme mukaamme nuoren kirkassilmäisen gauchon, joka hoitelee toista kuormahevosta Mancillan huolehtiessa toisesta.

Täältä on metsien läpi noin 10 km seuraavaan ratsutie, jota myöten myöskin härkävaljakot voivat vetää raskaita villakuormiaan ihmisten ilmoille. Joka vuoden helmikuussa vankkurit vyöryvät kuuden vankan härän vetäminä kohti Rio Grandea hitaasti mutta vankasti, vaikka turvemuta nousee joskus vetojuhtien vatsaan saakka.

Kun saavuimme Carmenin etäiseen mutta kodikkaaseen estansiaan, olivat keritsemispuuhat täydessä käynnissä. Vastaamme tuli pieni ja erittäin sympaattinen omistaja, Señor Pizarro, joka rouvineen pyysi meitä jäämään lounaalle. Señor Pizarro kertoi tehneensä jo kaksikymmentä vuotta sitten retken Lago Fagnanon pohjoista rantaa pitkin aina Azopardo-joelle saakka etsiäkseen estansialle sopivaa paikkaa. Sen hän olikin pystyttänyt keskelle jylhää erämaata järven keskikohdalle, pohjoiselle rannalle, mutta liian suuri etäisyys ihmisten ilmoilta oli pakottanut hänet jättämään sen autioksi ja muuttamaan tähän pieneen laaksoon. Hän ei ollut mikään hätäajan lapsi. Nytkin parhaillaan työskenteli hänen laskuunsa joukko työmiehiä kaivutöissä Lago Fagnanon kaukaisilla rannoilla kaivaen isoa viemäriä, jota myöten muuan suurehko järvi aiottiin laskea lisälaitumen saamiseksi. Itse hän oli ensimmäisenä työssä mukana ja hoiteli vanhaa Ford-konettaan, joka pani

Hevoskaravaanimme nousi vuoriston korkeille ahokehtillä, joilta aukeni laajat näköalut. (Valok. V. A.)

hauskasti. Hänen yhtä ystävällinen vaimonsa, jonka suonissa virtasi araukaaniintiaanién verta, oli näet tullut lasten koulun päätyttyä talouden pidosta Magallanesista tänne lepäämään. Olimme vallan haltioissamme meihin kohdistetusta ystävällisyydestä, ja kun nousimme ratsuillemme, seurasi Señor Pizarro mukana itse opastaakseen meille tien hänen pieneen puestoonsa, joka sijaitsee puolimatkassa Lago Fagnanon ja Carmenin välillä, noin 10 km:n päässä kummastakin. Pieni nokkela ukko nousi kannon nenästä korkean hevosesensa selkään, heitti ponchon¹ hartioilleen ja kiikkui kuten beduiini kameelin selässä.

Seuraamme aluksi ruohoisin kentän reunaan ja nousemme ylös vaaran rinnettä, jonka savista maaperää hevosemme väivoin tallaavat. Kaatuneiden puiden yli laskettellemme tottuneen tapaan, ja kun tulee vastaan jyrkkä alamäki, savinen ja liukas, luisuvat hevoset taas kaikilla neljällä jalal-

Kuormahevosemme kantamukset ovat nyt mallikelpoisella tavalla asetetut. (Valok. V. A.)

keritsimet käymään nahkahihnan avulla. Señor Pizarro oli oikea chileläinen, sitkeä ja yritteliäs uudisasukastyypin, joka omin päinsä selviytyi täällä »Jumalan selän takana», kooten omaisuuttakin seitsemäntuhannen lampaansa villoista.

Hyvän chileläisen viinin ja maukkaan aterian ääressä, jonka Señor Pizarro oli itse valmistanut, koska ei tahtonut vaimoan vaivata, kului aika

laan. Olemme kaikin raavista ja varsinkin hevosesta ovat taas savivellillä maalatut, mutta Señor Pizarro on taitava löytämään sopivia kulkupaikkoja. Kun sitten illalla, laskevan auringon valossa, tulemme Rio Claron laaksoon, jonka yli jo kerran tulimme La Marinasta lähtiessämme, nousee tuhansia hanhia ilmoille. Ibikset astelevat verkkaan niityillä, ja sorsat narisevat joen pensai-koissa.

Nousemme joen toiselle rannalle, korkealle rantaniityn ja metsän rajaan, jossa pieni auto puosto tarjoaa meille viihtyisän kiintokohdan tulevia tutkimuksiamme varten. Señor Pizarro ratsastaa vielä ennen pimeän tuloa takaisin ja lupaa lähettää meille miehen, joka tuntee lähivuoriston. Siellä kohoavat jo aivan lähellämme suuret lumihuippuiset vuorekietat. Viressä kohoee syvä aarniometsä, ja allamme virtaa vuolas Rio Claro niittyjen ja pensaikkojen lomitse. Oven edessä, sen kummallakin puolella, lepattavat Suomen ja Argentinan värit, ja aurinko laskee vaaran taakse. Hevosemme laiduntavat niityllä, ja nyt teemme tuttavuutta sääskien kanssa. Oikeita suomalaisia sääskiä täälläkin! Kaikki olemme tyytyväiset, ja Mancillakin viheltelee, korautteele chileläisiä laulujaan ja häärää innokkaana keittopuuhiissa gauchon hoidellessa hevosiä.

Hyppyä meni metsälle ja toi tullessaan koko kantamuksellisen maukkaita hanhenpoikia, eikä Roivainen antanut perään, vaan toi häinkin saman verran, ja niin oli meillä lampaanlihan lisäksi riittävästi linnunkin maukasta lihaa. Ja Mancilla iloitsi, kun ei isoja hanhia enää tarvinnut nyppiä ja kiskoa hampain niiden sitkeätä lihaa. Kun me sitten illalla taas paiskelimme suomalaisen tapaan räskäleitä, saivat gauchon ja Mancilla ihmetellä meidänkin keittotaitoamme.

Seurasi sitten sadeaika, joka alkoi jo samana yönä kuin perille tulimme. Pieni puosto ei pitänyt kukaan vettä, ja siksi pingoitimme makuusäkkien ylle telttakatoksen, jolle alati katon läpi ropsiva vesi sai valua. Täällä puoston lämpimän kamiinan ääressä oleilimme parisen vuorokautta keitellen keitoksiamme ja paistellen paistoksiamme, ja vaikeata on sanoa kumpi on parempaa, uunissa paistettu lampaanliha vai keittoon höyrytetty hanhenpoika.

Suoprofiilia kairataan vuoriston kaltevilla soilla. (Valok. V. A.)

Tulimaan suurimman järven, Lago Fagnanon, ranta, jonne retkikunta vaivalloisen matkan jälkeen saapui. (Valok. H. R.)

Tammikuun 17 päivän aamuna odotettu pouta vihdoin tuli. Pilvenhattarat purjehtivat verkkaan kirkkaalla taivaalla, korkealla vuorten huippujen yläpuolella, ja vaarojen metsäisiä rinteitä raskaiden sadepilvien usvaiset riekaleet ikäänkuin häpeissään siirtyivät heikon tuulen ajamina aukealle siellä hajotakseen autereiseen ilmaan.

Silloin tulla karautti puestolle vaahtoava ratsu, jonka selästä hymyilevä gaucho hyppäsi puettuna kiiltäviin kannuksiin, nahkaisiin säärystimiin ja leveään hattuun. Hänet oli Señor Pizarro lähettänyt meille, ja nyt valmistaudimme kiireimmiten matkalle vuoristoon. Mukaan otimme vain yhden kevyen kuormahevosen, ja Mancilla jäi kotimieheksi.

Kahden vuorokauden ankarat sateet ovat paisuttaneet suot kovin märiksi, ja vuolaina syöksyvät purot alas vaaroilta kohti Rio Claron laaksoa. Kaikesta päättäen saamme kovan päivän, sillä maasto on vaikea. Mutta gauchoit painelevat vireine hevosineen, niin että meidän on vaikea seurata. Pilviä alkaa taas ilmaantua ja sade uhkaa, mutta emme enää palaa takaisin, vaan nousemme jyrkkiä rinteitä ylös. Pistäydymme kerran synkässä aarniometsässäkin, jossa puiden aluskasvillisuutta ei lainkaan ole, vaan musta maa tummentaa muutenkin kolkkoa metsän sisustaa. Ja kun me sitten tulemme jälleen päivänvaloon,

Vain hetkeksi hevoset saattoivat pysähtyä valokuvattaviksi vetelän suon yli samoillesamme. Pääumatkalla Lago Fagnano-järvellä. (Valok. V. A.)

olemme pienen laakson reunalla, kahlaamme soita ja loikkaamme sen pohjalla virtaavan puron yli. Meno on nopsaa, oikeata pikaratsastusta, ja hevoset läähättävät, kun nousemme satoja metrejä vuorten korkeuksiin.

Vihdoin tulemme korkealle vaaran laelle, josta näkyy niin kauas kuin silmä kantaa kohti pohjoista, länttä ja itää. Rio Claron laakso näkyy metsien keskellä vaarojen lomassa, ja sen takana kohoavien vaarojen pohjoispuolella leviää laaja, keltainen pampa. Lännessä ja luoteessa sadepilvet pudottavat kurojaan. Mutta etelään Sierra Beauvoirin jylhät vuoret rajoittavat näköpiiriä. Vuorten juurella aukeaa laakso, missä metsien lomassa levittäytyy aukeita pampa-kenttiä, joilla lampaita laiduntaa. Ne ovat Señor Pizarron, tuon pionieerin, äärimmäisiä lammaslaitumia. Joki virtaa laakson keskellä, suurten terrassien väliin ahtaasti syöpyneenä. Metsä alkaa laakson yläreunasta ja nousee tasaisesti kautta koko tienon vuorten kyljille niiden puoliväliin asti. Metsänrajan yläpuolella on kapea, vihერიäinen reunuus sammaleisia alppiiniittyjä, ja niiden yläpuolella nousevat kivikkoiset, tummanruskeat vuorten huiput, joille juuri on satanut uutta lunta entisten paksujen lumiläiskien lisäksi. Näiden vuorten takaa kaakosta siintävät vielä korkeammat kordilleran terävät, lumipeitteiset hammasjonot.

Kokemustemme sarja rikastuu, kun laskeudumme jyrkkää rinnettä alas. Kun rinne vielä on liukas, saavat hevoset panna kaikkensa, etteivät suistu pää edellä syvyyteen. Mutta tulemme kuin tulemmekin alas, vaikka suurin osa tuosta 40—50 metrin korkuisesta seinästä käy liukuvauhtia. Se oli kaikkein ihmeteltävimpää näytteitä, mitä tulimaalainen hevonen on meille antanut. Nousemme sitten rotkomaisen joenlaakson toiselle puolelle ja etsimme sopivan leiripaikan suuren jättiläispuun alta. Jättiläisen läpimitä on noin 1 1/2 metriä, ja kaikkiaan on tässä sikermässä kahdeksan miltei samankokoista vanhusta, joiden suuret, käyrät oksat antavat lehvilään hyvän suojan lähestyvää sadetta vastaan.

Toinen gauchoista saa tehtäväkseen lähteä lammassahtiin ja tehdä leirin valmiiksi yötä varten, koska näyttää siltä, että tänne on yövyttävä, ja toinen seuraa hevosineen Roivaista, joka pyrkii lähivuorelle Hyyppän ja minun jäädessä laaksoon soita kairaamaan.

Luonto on kaikessa autiudessaan suuremoinen jylhien vuorten keskellä. Muutamia tänne jätettyjä lampaita lukuunottamatta eleele täällä jokunen hanhi poikasineen, ja haukka istuskelee metsän rinteessä. Säikäytimme unisen guanakon makuulta laukkaan, ja kaukaa näemme, kuinka nuori gaucho-poikamme lassoaan heiluttaen ajaa vireällä hevosellaan pakenevia lampaita takaa. Kun saavumme illalla leirille, oli siellä valmiiksi teurastettu lammas riip-pamassa puun oksalla. Sadepilvi purjehtii verkkiaan laakson ylle, pudottaa aikamoisen vesikuuron, ja ukkonen jyräytti kerran, niin että aalto vuoristo jymisi.

Rankkasateessa saapuivat Roivainen ja gaucho vuorelta, josta oli ollut ihana näköala 900 metrin korkeudelta. Sieltä he keksivät eräitä kartalle merkitysmättömiä järviä ja totesivat, että kartat ovat vallan virheelliset. Siellä ylävuoristossa asusti viljejä lampaita, jotka olivat vikkeliä liikkeissään ja pakenivat kuten guanako-parvetkin.

Kun nyt koko tienoo alkoi peittyä vesihöyryyn, päätimme, vaikka pimeys uhkasi, pyrkiä alas laaksoon puestollemme. Paluumatka oli vieläkin pikaisempi kuin tulo. Hevosilla on kamala urakka kiskoa meitä rinteitä ylös ja toisia alas, mutta kun alamme laskeutua varsinaista Rio Claron laaksoihin, on meno suorastaan hurjaa. Täydessä laukassa mennään pimeässä tuko-tukon kaupunkien yli, ja sade valaa vettä päällemme, niin että sadetakit taaskin näyttävät olevan turhaa vaatekappa.

Vielä kerran on kolme hevosta rähmällään suossa, ja onnellisesti sivu-tamme tiheän metsän pilkkopimeässä, kenenään jäämättä oksille riippu-maan. Ylhäällä vuoristossa sataa lunta, niin että huiput ovat valkeat, ja kohta sen jälkeen emme enää niitäkään näe, vaan usvakeros ajaa meitä takaa kohti laaksoa.

Tullessamme Rio Claron varrelle karuttellemme tuimasti soisia niittyjä, ja kohta näkyy puoston savu nousevan ilmaan. Vielä muuan suo on kahlattava ja pieni suopuro ylliloikattavana. Muut menevät kaarella yli, mutta

minun musta muulitammani, jonka lihaket mutten toimivat vuoristossa loistavasti, suorittaa komean hypyn ja suistuu etujalkoineen syvälle suohon suulleen, jolloin minä lennän korkeassa kaarella halki ilman kauas hevosesta päälle edellä suohon. Roivainen, joka tuli perässä, oli katketa nauruun. Puoston oli vain 100 metriä, ja minä talutin kelpo tammaani perille, jossa jo muita hevosiä riisuttiin. Kelpasi sitäkin katsella, kun hevostia nousi sellainen höyry, ettei Mancillan kamiinasta ikinä olisi sellaista aikaansaatu savutorven kautta.

Syöminen lopuksi raukasi siinä määrin, että emme enää jaksaneet telttaammekaan pingoittaa peitteeksi, vaan nukahdimme sikeään uneen kaminan höyryvään lämpimään. Lämpimästä miehiä kasteli viela katosta alati tippuva sadevesi, joka lainehti lattialla.

Seuraava päivä kului Rio Claron laaksoa tutkittaessa. Aurinko paistoi jälleen lämpimästi ja sääsket surisivat.

Kun hevostaravaania ei tänään vaivattu, päättivätkin hevoset itse lähteä liikkeelle. Koko joukko, minun mustan muulitammani johtamana, paineli aamulla kohti kotiansa vakaassa mielessä karata. Kun huutelimme niille, ne vain paransivat vauhtiaan. Kohta näemmekin Mancillan laskettavan täyttä laukkaa karkurien perään varahevosella.

Iltapäivällä hän palasi hevoskarjoineen, mutta millaisessa siivossa ne olivat! Ylt' ympäriinsä ravassa ja savivelissä! Mancilla kertoi, ettei hän elämässään ollut mokomassa pelissä ollut mukana. Hevoset olivat painelleet täyttä laukkaa, niin että hänen oli ollut vaikea seurata mukana, ja pysähtyneet vasta 10 km:n päässä Carmenin veräjällä. Siitä hän oli ne suurella vaivalla koonnut ja lähtenyt ajamaan niitä takaisin, mutta kaksi kertaa oli niistä joku päässyt pujahtamaan takaisin, ja niiden mukana oli lauma hajonnut. Hänen oli täyty-nyt ajaa oma hevoseensa väyksiin, ennenkuin lopulta sai ne palaamaan takaisin puestoon. Nolon näköisinä ja kuraisina ne sitten kytkettiin seuraavaa päivää varten.

Herätyskello soi makuuskässini korvan juuressa jo ennen neljää, ja kohta olimme kaikki lähtövalmiit ratsastamaan kuuluisalle Lago Fagnanolle, mukana vain yksi kevytkantamuksinen kuormahevon.

Pitkällisistä rankkasateista olivat saviset matkajajajot syväin, kun ne tarpoivat vaaran rinnettä ylös päästäkseen Rio Claron laaksoa myöten Lago Fagnanolle päin.

Noustaamme noin 100 metriä aukeni alamme kaunis näköala jyrkästä vaaraan rinteeltä. Rio Claron laakso oli kuin vaaroihin leikattu vako, jonka pohjalla joki monine kiemuroineen luikerteli. Rantoja koristivat keltaisen-punertavat suot, taajat, tummanvihärit, vehmaat metsät ja avonaiset letto-niityt.

Järven intiaaninimi on Kami, mutta Chilen ja Argentinan rajakomissioni antoi sille nimen Lago Fagnano, kuuluisan katolisen lähetyssaarnaajan mukaan.

Etenemme milloin pienten avokenttien milloin vajottavien soiden kautta, ja viimeksimainitut pusertavat hevosista hikeä virtanaan. Laskeuduttuamme alas laaksoon kierrämme pienen kivikkoisen niemekkeen ja tulemme kohtaan, jossa tuntureilta valuva pieni putous kohisee Rio Claron uomaan. Ylempänä vesi putoo noin 20 metrin korkeudesta. Osa hajooa usvaksi ilmaan, jossa auringon säteet sateenkaarina heijastuvat. Putouksen juurella vaahdot kohisee, ja me kahlauimme sen yli toiselle rannalle noustaksemme jälleen harjun selälle ja seurataksemme sen suuntaan. Täällä on metsä palanut, ja suuret kelokot vain auringon hohteessa häikäisevät silmiä. Suurin osa mustakylkisistä puista makaa maassa ja häittää ratsastusta. Tällä matkalla joudumme kahlamaan mitä vaikeimpia korpinoroja, joiden yli on koetettu palkeista tehdä suolla kelluvia siltoja. Silloin täytyy noudattaa suurta varovaisuutta, ja siksi kuljetetaan hevonen kerrallaan yli, mutta joskus on edullisempää koettaa tiheässä ja vetelässä korvessa hevosta taluttaen kiertää moiset paikat. Eräässä jyrkässä kohdassa hajooa karavaanimme. Toiset yrittävät etsiä tietä nousemalla jyrkännettä ylös, mutta hevoset kaatuvat kyljelleen, ja toiset, jotka etsivät alempaa laaksosta kiertotietä, saavat kahlata hevosineen suoravassa pitkät ja hankalat matkat. Kuormitus meni auki, ja kuormahevoselle oli käydä huonosti eräässä suuren murren peittämässä suossa. Mancilla ja gaucho saivat ponnistaa tuntikaupalla, ennenkuin selvisivät pälkähästä.

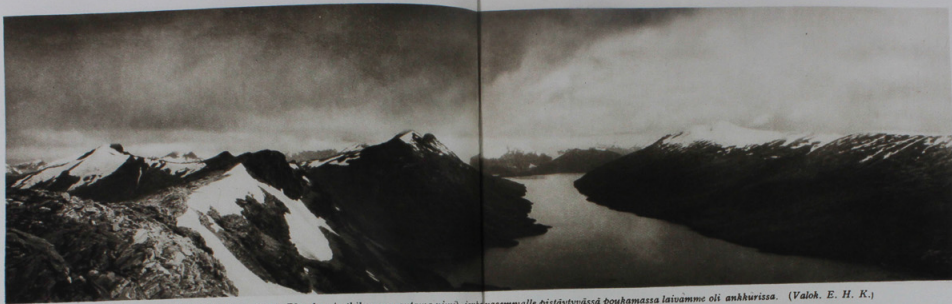
Sitten polku loppuu ja jättää meidät oman onnemme nojaan suurten jättiläispuiden murrekoiselle, jyrkälle rinteelle. Silloin etenemme hitaasti. Nousemme muutaman metrin ylös, laskeudumme jälleen muutamia ehkä kymmenkunnan metriä alas, taas ylös ja alas, ja näin kuljemme lakkaamatta kierrellen suuria murrekoita. Joskus voimme komeasti loikata yli metrinkin korkuisten puunrunkojen, mutta tuntuuhan joskus oudolta sydänalassa, kun hevoset laukkaavat alamäkeä. Useimmiten täytyy kuitenkin taluttaa hevosia ja kiskoa niitä perässään korkeiden esteiden yli kiiveten. Tällaista menoa piisaa useita kilometrejä, ja karavaani alkaa väsyä. Niin hevoset kuin miehet hikoilevat ankarasti, mutta etenemme kuitenkin metri metriltä ja vihdoinkin saavutamme päämäärämme. Tulemme Lago Fagnanon rannalla oleville harjuille, ja niiden kyljessä näkyvät entisen estansian autiot ja särkyneet rakennukset, jotka Señor Pizarron täytyi heittää erämaahan rappeutumaan.

Tuossa lepäsi edessämme Tulimaan suurimman, n. 90 km:n pituisen järven peilikirkas ulappa. Toisella rannalla kohosivat valkeahuippuiset vuoriston hampaat, Darwin-vuoriston itäinen pää, ja metsäiset rannat hiekkaisine melloineen eli jyrkkine, valkeine hiekkatormineen reunustivat pitkän ja kapean järven autoita piirteitä.

Siinä kohtaa, missä tulimme Lago Fagnanolle, oli kaunis harjuranta. Veden partaalla karkeat ja pyöreät kivet kauniisti kilisivät, kun mainingit niitä liikuttelivat, ja rantojen Notofagus-puut seisovivat rehevinä ja upeina oksat kaartuen veden kalvon yllä.

Suuren jättiläispuun stimeksen sytyttimie nuotiomme Sierra Brancov-vuoristossa. (Valok. V. A.)

Tuimaan vuoriston sydämessä. Bahía Plüschow (retkikunnan antama nimi), jonka vasemmalle pistäytyvässä pouhassa laivoamme oli ankkurissa. (Valok. E. H. K.)

Näkuala Monte Bucklandilta. Taustassa näkyy Fjordo De Agostini lukuisine jäätikköineen, jotka valuvat Cordillera Ibañez-vuoristosta (retkikunnan antama nimi). Etualalla olevassa lahdessa näkyy kaksi tummaa pistettä. Alempi, isompi, on pieni saari, ylempi on ankkurissa oleva Porvenir-alukseemme. (Valok. E. H. K.)

Rannalla kohoavan, noin 40 metriä korkean harjuplatoon toisella puolella on laaja suo, joka levittäytyy pohjoiseen useita kilometrejä. Siinä päilyy tumma järvi, ja kolme työmiestä kaivaa täällä kannaksen matalimmasta kohdasta suurta viemäriä, jotta suon ympäröimä järvi laskisi ja siten tulisi uusia lammaslaitumia. Tämä työ, joka kestää vuosikautia, on rohkein kaivuyritys, minkä minä elämässäni olen nähnyt. Järvenlasku Tulimaan kaukaisessa sydänmaassa! Ja pikkui Pizarro-ukon silmät loistavat tulevaisuudentoivosta, vaikka tuhannet kultakolikot vyöryvätkin hänen kukkarostaan.

Sytytämme nuotion kuivalle järven hiekkatormälle kauniiden puiden siimekseen, pian nousee savu kohti tyyntä taivasta ja keitto porisee tutusti. Siinä maatessamme nuotiolla miehet kertovat, että toisella rannalla oli pieni puesto, jossa asusti muuan yksinäinen mies, itävaltalainen kuului olevan syntynään. Siellä hän eläi vuodet läpeensä, kunnes erämaan yksinäisyys kävi liian raskaaksi, ja eräänä päivänä sinne samoilleet ihmiset löysivät hänet kuolleena, oman veitsensä viiltämänä. Tuli räiskyy loisena mahtavan järven rantamalla, joilla vielä muutamia vuosia sitten oli suuri intiaanikyliä villeine, guanakon nahkoihin pukeutuneine intiaaneineen. Nyt on autiutta kaikkialla. Intiaanit ovat kuolleet, valkoisten asutusyritykset ovat tuossa rappeutumassa, mutta järvellä soutuivat kormoraanit runsaiden kalavarastojen kimpussa, kuten vuosisatoja ja -tuhansia sitten. Näin olivat kulttuurin ensimmäiset kauas työntyneet syyäykset saaneet aikaan autiutta siellä, missä luonnonihminen vietti elatushuolista melko vapaata elämää.

Iltapäiväaurinko oli jo kallistumassa mailleen, kun tutkimuksemme suoritettuumme jätimme Lago Fagnanon ikimuistettavat rannat. Roivainen jäi vielä joksikin aikaa työtään jatkamaan, mutta me muut nousimme harjun kuvetta ylös koilliseen ilmansuuntaan välttyäksemme joutumasta tuon suunnattoman metsämurroksen keskelle. Korkealta metsättömältä harjulta nähtytty koko Lago Fagnanon tienoo juhllaisena ilta-auringon valossa. Auringon säteet kultaavat järven toisella rannalla kohoavia lumihuippuisia tuntureita, metsiä ja laaksoja, ja edessämme leviää laaja, kauniinkeltainen suo, jonka keskellä lampi päilyy. Vesilinnut, jotka sen pinnalla soutelevat, särkevät sen peilikirkkaan vedenkalvon, johon aurinko heijastuu, niin että silmiä häikäisee, ja edessämme pohjoisessa on harjualue kumpuineen ja painantelineen. Siellä ei ainuttakaan puuta nouse. Vasta kauempana, jossa suuri, suunnaton suoalue leviää, alkaa olla puita, jotka peittävät kostean suon kasvillisuuden harvojen lehtiensä alle. Siellä täällä yhtenäinen suon pinta näyttää särkyneeltä ja reiälliseltä. Ne ovat rimpilampia, jotka sen pinnan uurtavat, ja meidän, jotka olemme valinneet tuksemme tuon suuren suon mahdollittoman murroksen asemesta, täytyy nyt jo alussa katsoa sopiva reitti tullaksemme onnellisesti sen toiselle puolelle. Matkaa suon poikki tulee noin 3 km yhtämittaista, hyllyvää turvialustaa, jonka syvyys on noin 3 metriä.

12 — Tulimaasta tutkimassa.

Herokaraanit kahlas vuolaan Rio Claron poikki. (Valok. E. H.)

Jo heti alussa painuu kaksi hevosta suohon vatsaa myöten, mutta selviydymme hyvin suuren tottumuksemme avulla, ja niin alkaa tasaisesti joutuva vauhti suon poikki. Pysähtyminen on vaarallista, sillä näin keskellä suota ei voida enää hevosia vetää suosta ylös. Vetohevonon, jos sitä keinoa taas täytyisi käyttää, ei saa kiinteätä pohjaa kavioittensa alle, ja molemmat voivat sinne vaipua, kuten niin monen hevosen on täällä käynytkin.

Siksi kulkee kukin erillään hoidellen omaa hevostaan ja vastaten sen edesottamisista. Kunkin suotuntemus tulee nyt hyvään tarpeeseen, sillä silmällä on kovana karttaakseen jokaista pienintäkin vetymäkohtaa. Olemme juuri pääsemäisillämme toiselle puolelle ja aiomme jo ruveta ilosta rallattelemaan, kun gauchon huono suotuntemus paljastuu.

Hän ohjaa kuormahevosensa kohti lettosuolla olevaa rahkaläiskää. Siinä suon pinta ei enää olekaan kestävä ja kimmoisa, kuten lettosuon pinta, ja hevonen makaa kohta siinä pahasti vajonneena ja avuttomana. Sen yritykset nousta eivät onnistu, ja se on jo heittänyt kaikki toiveet ja halut tullakaan pois. Paneutuu vain maata, ja hiljalleen vajoo sen peräpuoli yhä syvemmälle suohon. Piiskan sivallus pancee sen vielä kerran yrittämään, ja kohta se on sellaisessa asennossa, että molemmat oikeat jalat ovat suoraan alaspäin suunnatut kohti syvällä olevaa suon pohjaa, mutta toiset kaksi vielä etunojossa suon pinnalla. Mancillan lasso kiinnitetään sen kaulaan, ja ratsuhevonen vetää, niin että itsekin on vaarassa vaipua. Mutta sen verran kuitenkin se saattoi kiskoa, että vaipunut hevonen kellistyi toiselle kyljelleen samalaiseen asentoon. Nyt ei auttanut enää muu kuin käsin kaivaa esiin sen jalat suosta. Vielä kerran panemme lasson kaulaan, ratsuhevonen vetää, ja lopulta meidän onnistuu saada onneton hevonen ylös siten, että se makaa kyljellään molemmat jalat suosta ylhäällä. Mutta hevonen makaa kuin kuollut eikä liikahtaa. Sen silmät vain uneliaina mulkoilevat ja pää painuu. Kovalla metelillä ja piiskan vonkuessa saadaan se jälleen jaloilleen, ja silloin on gauchoa taas ohjaamassa sitä samalle sammaleiselle kohdalle, jossa sen loppu olisi ollut varma. Mutta ehdin väliin, ja nyt loikkii eläin epätoivo vimmalla lettoa pitkin rannalle, jossa se uudelleen kuormitetaan. Tunnin kova työ päättyi onnellisesti, ja niin jatketaan matkaa.

Tulemme samalle polulle, jota aamulla tänne tullessamme seurasimme, ja joudumme puestolle jo kuun kumottaessa taivaalla. Ruoka maittoi niin miehille kuin uupunulle hevosillekin, ja illemmalla saapui Roivainen. Silloin taivas vetäytyi taas pilveen. Rio Claron laakso oli nyt kuun paistaessa sumu-harson läpi kuin kummituslaakso toisella puolella olevine valkeine kelo-puineen ja synkkine vaaransinämineen. Mutta makuusäkin lämpimässä vaipui mies toisensa jälkeen sikeään uneen.

Seuraava päivä sattui onneksi olemaan sunnuntai, jolloin vakiintuneeksi tulleen tapamme mukaan saimme vedellä unia pitempään aamuisella. Seurasin -yytyväisenä makuusäkinä pimeässä, kun kelloni fosforisoittajat näyttivät

Hippuris-hasuiston ympäröimänä hanhenpoikue kelluu joen suojaissa polvekkeessa.
(Valoh. H. R.)

seitsemää. Ummistin silmäni jälleen makeaan uneen. Esiin kömmin makuusäkitä vasta, kun aurinko jo oli noussut lähelle puolen päivän kohtaa. Retkeilimme kevyesti asetettuina puoston läheisyydessä, saimme eräältä mäeltä filmatusti hanhenpoikueen, joka kauniisti emonsa turvissa kellui joen peilikirkkaalla pinnalla, ja kun ilta tuli, olimme taas kaikki lämpimän kamiinan ympärillä nauttien maukkaasta hanhenlihasta ja rasvaisista lampaankyljistä.

Emme voineet lainkaan aavistaa, että seuraava päivä tulisi olemaan »rokulipäivä». Kun aamulla heräsimme, oli taivas vetäytynyt paksuun pilveen, ja vetä tuli niin sakeasti kuin Tulimaalla ikinä voi. Koetimme vuotavassa puestossa käyttää aikaamme niin edullisesti kuin suinkin.

Pieni tuokiokuva tilanteesta »rokulipäivän» kuluessa olisi esim. tällainen: tuossa Roivainen prässäilee kasvejaan kuten tavallisesti, tutkii kalleuksiaan ja laskettelee aikansa kuluksi savolaisen sutkauksen toisensa jälkeen. Hyppää, jolta puhe ei luista, pitelee toisessa kädessään espanjankielen kielioppia ja toisella paiselee räiskäleitä, jotka tekevät valtavia voltteja ilmassa chileläisten suureksi huviksi. Minä istuskelen kamiinan edessä, parsin sukiani ja imeskellen piippuani, josta »rokulipäivän» juhlan kunniaksi tupruavat tavanmukaiset sunnuntaihaut, sekä syljeskelen edessäni olevaan suureen lattian reikään, josta ma paistaa. Harvoim saakaan tupakkamies niin mainion paikan istuskellakseen! Gaucho käärii sätkäänsä, mutta mojahuttaa sylkensä ehjälle permannolle, ja Mancilla pyyhkiä astioita sitä mukaa kuin me niitä yhtämittä-

sella syömisellä tahraamme. Kaikki olemme tyytyväiset niin sateesta, joka sallii meidän hyvällä omallatunnolla pysytellä paikoillamme, kuin yleensä olemassaolostammekin, kuten aina silloin, kun vatsa on pingolla ruoasta. Sade putoilee seipäin, ja sen ropina tuntuu leppoisalta musiikilta. Se seikka, että katto vuotaa kuin seula, ei lainkaan häiritse »rokulipäivän» tunnelmaa.

Mutta saman päivän iltpäivällä alkoi taivas seestyä, ja ilmapuntari, joka koko ajan oli korkealla, alkoi laskea. Ilmapuntari on täällä meitä riittävästi petkuttanut, emmekä siksi anna sille enää sääennustuksissa mitään arvoa. Nytkin, niin pian kuin aurinko näyttää vähänkin paistamisen halua, alamme kuormitella hevosiamme Roivaisen innokkaasta kehoituksesta. Hänen on mahdotonta pysytellä paikoillaan ilman ankaraa työtä toisten töllistellessä.

Pian onkin taas koko karavaani liikkeessä, mutta ratsastus on kurassa rypemistä. Rankkasateet ovat pehmentäneet maat saviveliksi, ja hevoset kahlaavat vellissä polvia myöten. Koskaan ei haihdu mielestäni näky, jolloin koko karavaani nousi jyrkkää, pehmeisävistä mäkeä ylös useita kymmeniä metrejä. Vain puiden juuret estivät hevosten alasluisumisen. Monin paikoin oli savivelli niin sakeaa, että hevoset vain loikkaamalla pääsivät eteenpäin.

Päivä paistaa kauniisti, kun saavumme kiittämään Carmenin ystävällistä isäntäväkeä ja vielä kerta puristamaan kättä, eikä siitä enää kulunut pitkää aikaa, kun täydessä laukassa karautimme Los Cerrosin estansian pihalle.

Tulimaan sisäosat olivat tutkitut, ja nyt oli lähimpänä päämääränä päästä Rio Granden pieneen asutuskeskukseen Atlantin valtameren rannalle.

XV.

Autolla Tulimaan pampan halki.

Pampan tie. — Yöllinen autoretki. — Yöllinen pampa. — Kurjia teitä. — Rio Granden hylä valtameren äärellä. — Cabo Peñasin merileijonat. — Autolla jälleen pampaa pitkin. — Pampan lintumaailmaa. — Vaikea yöllinen automatka. — Aurinko vihdoin pilkistää. — Boqueronin vuoriston rinteitä. — Guanako tiellä. — Kullakuumeen valtaisia jälkiä Rio Oro-joen rannoilla. — Porvenir. — Tulimaan pääsaari tulkittu.

Tuntui virkistävältä vaihtelulta, kun saimme nyt pitkästä aikaa, matkasessamme Rio Grandea kohti, istuutua pehmeään autoon ja porhaltaa yli pampan äärettömiltä näyttävien lakeuksien ja vuoristojen.

Tietä ei ole täälläpäin koskaan lapiolla tehty. Se on syntynyt vain siten, että härkävaljakot ovat vuosikymmenien kuluessa vyöryneet samoja reiteita, jolloin vankkurien pyörät ja härkien taajat askelet ovat syöneet pehmeän pampan pinnan rikki. Kun tuuli sittemmin on yhdessä veden kanssa kuljettanut irtaantunutta ainesta pois, on jäänyt jäljelle syvä vako, jolla paikoitellen on metrinkin korkuiset äyräät. Tämä on pampan tie, jota nyt autoillakin pääsee, jos vain on kärsivällisyyttä ja jos ei pelkää nousta pois työntämään, kun pyörät eivät enää saa kitkasta mitään apua vaunun eteenpäinviemiseen. Sateen jälkeen nämä pitkät ourumaiset tiet ovat kuin jokia, joita saa kahlailla pitkiä matkoja, useinkin kilometrikaupalla.

»Tuollaisilla teillä on juopon hyvä tallustella», sanoi Hyyppä, »siitä ei pääse ojaan painumaan».

Olemme tosin olleet, kuten lukijakin huomaa, yhdessä jos toisessakin meiskeessä mukana, mutta uutena kokemuksena on mainittava automatkamme Tulimaan halki Los Cerrosista ensin Rio Granden ja sieltä Porveniriin. Varsinkin yöllinen matka Herminitan estansista Rio Grandeen on jäänyt unohtumattomana mielimme.

Käyntimme intiaaniteltassa Herminitasta lounaaseen oli juuri päättynyt ja istuimme Herminitan vieraanvaraisen isännän, Mr. Mc Leayn, ruokapöydän

Rubin komea estansia Tulimaassa. (Valok. E. H.)

Illan hämärä levittää silmänkantamattomalle pampalle, jossa tien musta juova luikertelee, siellä täällä nousten kukkuloiden rinteitä ylös ja katkenneena laskien niiden taakse näkymättömiin. Taivas peittyi tummaan pilviverhoon, ja pisara toisen jälkeen putoilee avonaisen autoon, joka kiittää hurjaa vauhtia. Liikennepoliisit eivät ole täällä käyttämässä vauhdin suuruutta, vaan saamme laskettaa niin kovaa kuin tie, kone ja omat päämme kestävät.

Hämärä, aukea pampa on vieläkin silotetun näköinen kuin päivänpaiste valaisema. Kaikki pienet yksityiskohdat häviävät, ja missä vaaleanharmaat Festuca-mättäät luovat vaaleita kohtia tummaan pohjaan, siellä tiedämme olevan kuivaa tannerta. Kaikki muu on soistunutta ja ohutturpeista maata. Rajoja on vaikeata määrittellä missään, sillä tasavärinen pampun matto peittää laaksot ja selänteet, jotka ikäänkuin hiekkapaperilla silotettuina antavat maisemalle erinomaisen rauhallisen, mutta jylhän leiman. Tuulen jälki näkyy kaikkialla. Hiekkaa on paljastunut kumpujen kyljissä, ja metsä on kokonaan hävinnyt. Vain kumpujen tuulensuojaisissa paikoissa kyyristyy jokin yksinäinen puunkakkara maata vastaan taistellen olemassaolonsa puolesta ja näyttäen pimeässä hiipivältä, nahkoihin verhotulta intiaanilta.

Auto kiittää hurjaa vauhtiaan, lyhyet syytetyään, ja pampun ääriviivat himmenevät himmenemistään. Hanhiparvet pakenevat, ja siellä täällä istuskelevat taas korrancho-haukat saalistaa väijyen, mutta auton kiittäessä ne häviävät illan hämärään. Sade pysyttelee vain usvainen tiikusateena, jonka läpi auton valot tunkeutuvat kahtena pitkänä juovana.

Tien pahimmat paikat kierretään pampalle ajaen, ja vesilätäköiden läpi kiittää auto hurjaa kyytiä, niin että kaikki autossa-istujat saavat osansa.

ääressä, kun hän sai pääestansian hoitajalta määräyksen saapua heti Rio Grandeen, koska auto oli särkynyt ja virui nyt savessa tien varrella vähän matkan päässä kylästä. Päätimme käyttää tilaisuutta hyväksemme ja seurata hänen mukanaan, koska muutenkin olisimme seuraavana päivänä valmistautuneet lähtemään sinne.

Oli jo myöhäinen ilta, kun istuudumme lähtevään Ford-vanuun.

Tuulilasi kokoa suurimmat suihkut. Pensaat tien varrella vilkkuvat ohitse kirrkaasti valaistuin. Ne sukeltavat äkkiä eteen pimeästä ja häviävät muutaman sekunnin kuluttua näkyvistä. Emme näheet tietä edessämme lainkaan. Väliin tuntui siltä, kuin olisimme pudonneet syvään kuoppaan, mutta toisinaan suuret vesilämmitköt osoittivat, että tiellä sentään ollaan. Kovaa vauhtia ajamme leveän joen poikki. Isäntämme on täällä ennenkin liikkunut ja tietää, ettei se ole syvä. Mutta nyt oli sateiden vaikutuksesta vesi siinä noussut, ja kun auto mennä pöröstää suoraan sen poikki, muodostui korkea vesisuihku, niin että kuumasta koneesta kuului vain pihinä, kun vesi siitä höyrysti kolean pampun ilmaan.

Noussamme erästä jyrkkää mäkeä ylös auto ei jaksakaan kohota, ja kun pysähdyimme syytä tarkastamaan, huomaammekin, että auton oikeasta takapyörästä on kumi kehysineen kokonaan pudonnut pois. Pyörän rautavanne vain pyöri kurassa tuimasti. Mr. Mc Leay lähtee kadonnutta kumia hakemaan ja palaakin löydettyään sen noin kilometrin pituisen taipaleen takaa. Ja nyt alkaa auton korjaus yöllisellä pampalla. Hyypällä sattuu olemaan taskusähkölampussa vielä sen verran valoa, että saamme ruuveja sen valossa väännettyksi. Koetessamme varakumia se ei sovellukaan, ja niin kestävä kovaa korjausta kuraisella, pimeällä tiellä toista tuntia.

Kun me sitten vaihdoimme pääsemme lähtemään, on jäljellä vielä toista penikulmaa mitä kamalinta tietä, jossa kone saa käydä kilometrimäärin pienimmällä vaihteella ja kuumenee kovasti. Sumu on mereltä käsin levinnyt pampalle. Auton valo ei jaksakaan tunkeutua paksun usvakerroksen läpi, vaan vauhtia on alituiseen hiljennettävä. Mentiin sentään joskus kovaakin kyytiä. Kun tuli vastaan suuria vesilämmiköitä, Mr. Mc Leay antoi torvelle merkin, ja silloin kaikki kyykistyimme kokoon veden solistessa ylitsemme. Joskus jäi auto kuin tervaan, ja silloin ei autannut muu kuin miehissä koneen apuna työntää auto kurasta kovalle pohjalle. Kello oli jo hyvän joukon yli puolen yön, kun Rio Granden valot näkyivät, ja vähän sen jälkeen saavuimme teurastamon johtajan upeaan asuntoon. Sinä

Olimme matkanneet kahden kuukauden kuluttua Tulimaan halki pieneen valtameren rannalla sijaitsevaan Rio Granden kylään. (Valok. E. H.)

Kun me varovasti pidimme silmällä jyrkän barrancan alla tojuvia merileijonia, lensi aivan vieremme lumi-valkeita merikyyhkysiä. (Valok. V. A.)

metsäalueen reunojen reheviä suoniittyjä alettiin käyttää karjan- ja etupäässä lammashoidon hyväksi, ja kun intiaanien viimeiset villit jälkeläiset oli raivattu pois tieltä, oli selvää, että Tulimaan maatalouden tuotteet oli saatava tavalla tai toisella markkinoille. Näin ollen kaivattiin sopivia satama- paikkoja, joihin laivat voisivat helposti laskea ankkuriin ottaakseen vastaan niitä suuria villapaalikuormia, joita härkävaljakot Tulimaan sisäosista vetivät.

Vuonna 1893 kuuluisa katolinen lähetyssaarnaaja Fagnano, joka toimi suu- rilla tarmolla intiaanien hyväksi pelastaakseen mitä pelastettavissa oli, laski laivallaan ankkuriin Rio Grande-joen suulle ja perusti siihen kylän. Siinä oli jo sitäkin ennen ollut laivoja ankkurissa aina siitä asti, jolloin Tulimaahan saapuivat ensimmäiset löytöretkeilijät. Oli vallan ilmeistä, että tästä Tulimaan läpi virtaavan joen suusta, jossa on laaja ja tyrskyltä suojattu suistoaukeama, tulisi Tulimaan tärkeimpiä satama- paikkoja. Tulimaan rannat ovat miltei kaikkialla erittäin huonot laivojen ankkuroimista varten, sillä ne ovat joko liian matalat, tyrskylle ja tuulille alttiit, tai liian jyrkät ja kivikkoiset. Näin ollen saattaa helposti käsittää, että Rio Granden suu sekä se suojaisa lahti, jossa nyt sijaitsee Porvenirin pieni kaupunki saaren luoteisosassa, tulivat vastaisen taloudellisen kehityksen kiinnekohdiksi.

Rio Granden suulle muodostuikin, niin pian kuin estansioita alkoi sisä- maahan levitä, kylä, jossa nyt on hyvä satama ja joka keskeisen asemansa vuoksi on villan kuljetukselle mitä tärkein kohta. Sinne vyöryy nyt lakka- matta keritsemisen aikana suuria härkävankureita täynnä villapaaleja, jotka lastataan laivoihin maailmanmarkkinoille vietäviksi. Mutta keritsemis- ajan loputtua vaeltaa sinne tuhansia ja taas tuhansia lamma-laumoja gauchojen ja koirien ajamina. Siellä sijaitsee Menendez-yhtiön suuri teurastamo ja

päivänä olimme olleet liikkeellä 20 tuntia. Olimme tulleet estansia Rubista Herminitaan, siitä tehneet ratsain tai- valta intiaanileirille jokm ja sitten tulleet yöllisen pampan yli valtameren ääreen.

Rio Granden pieni kyläyhteiskunta on asu- tusmaantieteen kannalta mitä luonnollisimman ke- hityksen tulos. Niin pian kuin Tulimaan laajoja pampa-ruohikoita ja

Meriteiponnet vetäytyvät kovasti mölätien itoien kallionlohakureiden suojaan. (Valok. V. A.)

Siinä mylläkässä pöläsi merileijonafittiläinen joks muiden alta ja karpus harrésti. (Valok. V. A.)

Muutamet merileijonat uskalsivat meitä uteliaina kurkistella. (Valok. V. A.)

Pitkänä jonona merileijonat syöksyivät pakoon meren pelastavaan syliin. (Valok. V. A.)

Syvälle Darvins-uuristoon tunkeutuna Fjordo Finlandia. Oikealta, joita retkihimaan alus purjetti, siinäää Brooks Harbourin lahti. Runeberg-jäätiikkö vohuu Finlandia-uonon eteläisen haaran porukkaan, keskellä on Linnrovi-jäätiikkö ja siellä oikealla Kivi-jäätiikkö. Jääteikköiden edessä näkyy saaria ja nuufamatien niemi. (Valok. E. H. K.)

Fjordo Finlandia kaksin haaroitena. Vasemmalla näkyy juhlallinen Finlandia-jäätiikkö ja oikean vuononhaaran Perukassa Runeberg-jäätiikkö. (Valok. E. H. K.)

jäädytyslaitos, jossa päivittäin parikin tuhatta lammasta joutuu koneellisen teurastuskäsittelyn alaiseksi. Tehtaassa on sesongin aikana useita satoja työmiehiä, laivat tulevat ja menevät, ja liikenne on mitä vilkkainta. Sinne kerääntyy silloin ihmisiä, onnenonkijoista rehelliisiin työntekijöihin, ja pieni, kuolleelta näyttävä kylä alkaa saada uutta elämää koneiden jyskyssä, lammasten mäkiessä ja laivojen puhaltaassa. Rahaa kieri kapakanomistajien laatikkoihin, mutta gauchot palaavat tyhjin taskuin takaisin pampalle. Silti ei pidä luulla, että elämä mitenkään olisi rauhatonta, vaikka pieniä kahakoitakin sattuu, sillä Argentinan valpas poliisi, jolla on siellä voimakas tukikohta, pitää erinomaisesti huolen järjestyksestä. Sieltä voi olla radiolennättimen avulla yhteydessä muun maailman kanssa, ja hyvin varustetut liikkeet pitävät huolen siitä, että sydänmaille matkkaavat maatilanhoitajat ja työntekijät saavat kaikkea, mitä ikinä tarvitsevat, yleisyystavaroita myöten, mutta erittäin korkeasta hinnasta. Niinpä maksoimme tietämättämme pullosta pilnseriä yli zoo Smk. ja turvauduimme lopulta halpaan ja hyvään viiniin, kun muuta juomaa ei ollut.

Hiijälleen siirtyvät suuret, irtaantuneet vuorenohkaareet kohti puoleensaveltävää ääretöntä vallamerä. (Valok. V. A.)

Argentinan hallitus oli antanut poliisiasemille määräyksen olla meille kaikkena mahdollisena apuna, ja mielihyvällä muistelleme, kuinka Rio Granden poliisimestari apulaisineen olisi antanut käytettäväksemme hevusia, miehiä ja kaikkea, mitä ikinä olisimme tarvinneet.

Täältä Roivainen teki matkan San Pabloon sillä aikaa kuin odottelimme Kranckilta sähkösanomatietoja. Samalla teimme matkan Cabo Peñasiemenen merileijonia filmataksemme. Siitä matkasta voisin kertoa hieman, koska se samalla valaisee näiden merenrantojen luonteenomaisia eläinyhteiskuntia ja niiden elämää.

Eräänä kauniina, aurinkoisena aamuna menimme veneellä Roivaisen kanssa joen eteläpuolelle, maksettuamme huikean maksun ylimenosta, tosin taksan mukaan. Saimme teurastamon koneinsinööriä, joka oli kotoisin Pohjois-Ruotsista, läheltä Suomen rajaa, lainaksi vanhan, mutta tukevan Fordin. Toinen meistä kävi ohjauspyörään, ja niin mennä viiletettiin pitkin

merenrantaa kohti Peñas-nientä, jonka jyrkkä törmä näkyi jo penikulman päähän matalan rannikon keskeltä nousevana. Tie loppui pian, ja sitten ohjattiin autoa pitkin meren rantahietikkoo, jossa ruoho oli sen verran saanut jalansijaa, että pyörät pysyivät pinnalla, kun konetta ei pysäyttänyt, vaan antoi mennä täyttä kyytiä yhteen menoon. Siellä, laajoilla hietikoilla, avautui pieniä lampia, joissa vallan kihisi sorsia ja kahlaajia, mutta muuten näytti hiekkaväikkö kuoleman autiolla.

Nopeasti ajaen tulemme Peñas-niemen törmän pohjoispuolelle, jonne auto jätetään, ja hiivimme noin 1 km:n päähän törmän vastakkaiselle puolelle, jossa tiedämme merileijonien yhteiskunnan asustavan.

Ja aivan oikein. Olimme tulleet sopivaan aikaan. Noin 40 metrin korkuisen, äkkijyrkän törmän alla, missä korkean veden vaahtoiset tyrskyt olivat jättäneet vain kapean kaistaleen tyvimaata näkösalille, lojui satoihin nouseva merileijonien yhteiskunta. Törmästä oli alati kalvava vesi syönyt tertiääristä hiekkakiveä, niin että suuret jättiläislohkareet olivat suistuneet alas verkkaan siirtyen kohti valtamerä. Niiden lomassa lepäili merileijonia toinen toisensa vieressä.

Nyt olivat hyvät neuvot kalliit, sillä pieninkin tieto meidän läsnäolostamme olisi karkoittanut arat eläimet meren tyrskyyhin. Onneksi tuli tuuli mereltä päin. Se toi tullessaan kamalaa myskin hajua meitä kohden, niin että meidän vaanimispaikkamme törmän äkkijyrkänteellä, jossa makasimme tuntikausia mahallamme, ei tullut eläinten tietoon. Siinä saimme sitten rauhassa filmailla, valokuvauilla ja tarkastella niiden merkittivistä elämää.

Toiset merileijonista makailivat liikkumattomina hieksaa auringon lämmittäessä niiden rasvaisia kylkiä, toiset koettavat nauttia hiekkakylvyistä kaivaen päänsä ja yläruumiinsa hiekkään eturäpylöillään kaapien ja toiset kiipeilevät jollakin käsittämättömällä tavalla korkealla suurten lohkaisten harjoilla, siellä makailen. Mutta jotkut ryömivät paikasta toiseen ja kiisuottelevat muita, joilla sattuu olemaan hyvä makuupaikka, ja siitä aiheutuu yhtämittainen riitaisa mölinä. Merileijonat ovat kovin riitaisia, vaikka elävätkin yhdyskunnissa. Tuossa tulee muuan solakka naaras ylös vedestä ja kaakertaa märkänä ja kiiltävänä ylempiä kovasti mölisten. Se käy jokaisen kimppeun, joka tielle sattuu, saaden aina aikaan tappelua ja epäsupua. Tuossa lähtelee muuan nuori uros jonossa makaavia naaraita, mutta silloin kömpii nopeassa tahdissa iso jättiläinen, vanha harmaaharjaksinen koiras, sitä kohti ja karkoittaa armotta nuoren kilpailijan.

Eläimet eivät näytä meitä lainkaan huomaavan, vaikka muutamat silloin tällöin kohottavatkin katseensa jyrkänteelle, jossa meidän filmauskoneemme ratisee tasaisesti. Toiset kaapivat karkessa rauhassa takaräpylöillään korvastaan, kuten koirat, kun korvantaustaa syyhyttää, ja lähempänä törmää, lohkaisten takaa, kuuluu ikäänkuin lampaan määkimistä karkeiden, sonnimaisten, käheiden mylvinöiden seasta. Ne ovat pieniä, mustankiiltäviä poikasia, joista emot pitävät hellää huolta.

Pehmedän kalliioon ovat meren aallot syöneet ihmeellisiä onteloita. (Valok. V. A.)

Niiden ainaisia seuralaisia näyttävät olevan samaiset ryöstäjälokot, jotka kormoraanien munien ryöstäjinä olivat esiintyneet niin rumasti jo Isla Martan saarella. Siinä nuo kauniit, punajalkaiset, suklaanväriset linnut kävelevät kaikessa rauhassa merileijonien keskellä, milloin tepastellen niiden paksulla selällä, milloin nokkien niiden liuskaisia takaulottimia. Muutamat niistä istuvat liikkumatta korkealla kallionlohkareiden yläharjoilla lojuvien merileijonien vieressä. Toisinaan, kun linnut ovat liian rohkeita ja häikäilemättömiä, merileijonat tekevät muutaman kömpelön ja uhkaavan liikkeen niitä kohti, jolloin ne siirtyvät vähän etämmälle jatkaakseen taas kohta samaa häikäilemätöntä seurusteluaan. Mutta meidän vieressämme, aivan käden ulottuvilla, istuu parvi lumivalkeita lintuja, kyyhkysten kokoisia ja näköisiä, merikyhykyjä. Liikkumatta ne istuvat ja tarkastelevat meidän hommiaamme. Olemme varmat siitä, että niin kauan kuin linnut pysyvät äänettöminä, ei mitään pelkoa ole siitä, että merileijonat ennen aikojaan pelästyisivät, ja siksi odottelemme tunnin toisensa jälkeen, kunnes laskuuden aika on käsissä, jolloin kivikkopohjainen rantatasanne paljastuu satojen metrien leveydeltä. Silloin meidän on toimittava nopeasti, ennenkuin vesi jälleen alkaa nousta ja lähestyvän illan hämärä ehtii lopettaa valokuvauksemme.

Laskeudumme kauempaa alas jyrkänteeltä merenrannan hietikolle, jossa suuret, irtaantuneet lohkaaret vuosien vieressä hiljalleen kulkeutuvat kohti merta ja jossa meren alituiset tyrskyt ovat syöneet kalliopaadet oudon näköiseksi. Kaukaa jo näemme, kuinka alhaalla hietikolla muuan iso, vanha koiras

makaa kuolemaa odotellen. Se koettaa kaivautua hiekkaan, ja sen liikkeet ovat hervottomat ja heikot. Prismakiikari toteaa, että sen päästä valuu veri virtoinaan. Olemme varmat siitä, että se on etsinyt yksinäisyyttä ja noussut yläpuolelle nousuveden rajaa siinä päättääkseen vaiherikkaat päivänsä rauhassa muiden ahdistamatta. Kiiruhdan sen lähelle valokuvatakseni sitä, mutta silloin se nousee pystyyn, luo minuun jäyhän katseen ja lähtee hurjaa laukkaa kohti merta. Lähestyn sitä valokuvauskoneineni, jolloin se hyökkää minua kohti ja saa minut peräytymään niin nopeasti kuin pehmeä, vajottava hiekka sallii. Sitten se uudelleen pakenee, mutta perä edellä, koko ajan puolustautuen lähestyvää valokuvaajaa vastaan, kunnes sen lopulta onnistuu päästä veden turviin, jonne se kauheasti karjuen sukeltaa, niin että verinen vesi pärskyy.

Me jatkamme matkaa edelleen kohti merileijonia, joiden majailupaikka on terävän niemekkeen takana. Teemme heti sen havainnon, että niemeke jyrkkine seinineen, joille ei apinakaan voisi kiivetä, on niin kaukana varsinaisesta törmärannasta, että laskuveden aikana on vain kapea kohta, josta pääsee sen toiselle puolelle. Meidän tulee siis hivessä ajojn ehtiä takaisin, muuten jääme merileijonien kanssa odottamaan tyrskyävällä jyrkänteen juurella toista laskuveden vaihetta useammaksi tunniksi.

Kun vihdoin tulemme merileijonien kohdalle, suljemme niiltä tien mereen ja nyt voimme tarkastella niitä kaikessa rauhassa.

Useat yrittävät paeta mereen ja toiset koettavat seurata niitä jonossa, kuten merileijonien tapa on, mutta karkulaiset palautetaan takaisin, ja useihin satoihin nouseva joukko on nyt meidän lähellämme levottomana liikehtien suurten möhkäleiden takana. Sinne ne sulloutuvat hädissään toisiaan tuoppien ja tapellen. Kova meteli käy. Useat sadat eläimet huutavat mölisten, isommat karjuvat, niin että jyrkänne kumajaa, ja joukosta kuuluu silloin tällöin käheitä, epätoivoisia karjuntia, jotka johtuvat siitä, että vikeämmät ja nuoremmat ovat pudonneet ja tunkeutuneet vanhojen jättiläiskokoisten koiraiden päälle. Kun jättiläiset vihdoin kovalla voimaponnistuksella, jolloin näyttää siltä, kuin kaikki lähellä olevat murskaantuisivat kuoliaaksi, saavat päänsä esille, luovat ne meihin kaameita katseita, joiden edessä vaistomaisesti hieman väistyy. Mutta joukosta kuuluu myöskin valittavia lampaan määkimisiä. Pienet poikaset, joita isommat tallaavat alleen, huutavat hädissään. Tulin sellaista mustaturkkista pienokaista niin lähelle, että saatoin sitä silitellä. Mutta siitä se ei pitänyt, vaan oli vähällä käydä hampain kiinni käteeni. Oli siinä konserttia, jollaista ei kuule edes suurten talojen lehminavetoissa, ennen rehukakkujenkaan jakamista.

Mutta koneet tekivät tehtävänsä, ja niin ikuistutettiin tuo valtava joukko. Senjälkeen ne saivat vapaan pääsyn mereen. Siinä vesi pärskyi, kun sadat kookkaat eläimet syöksyivät sinne epätoivon vimmalla, mutta niillä oli vielä pitkä kivinen taival, ennenkuin pääsivät turvalliseen avomereen.

Pompu ja meitä taistelevat vuoriston heperillä. Tulimaan sydänmaata Vicuñan luona. (Valok. V. A.)

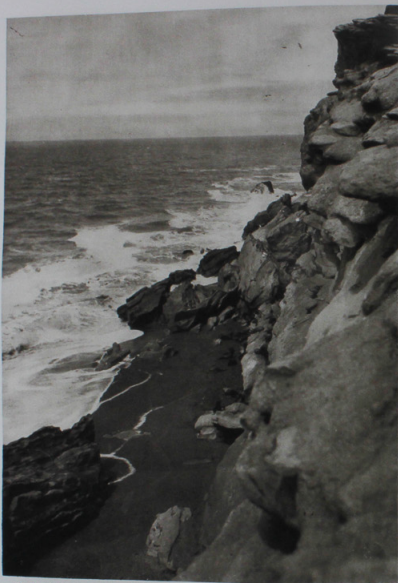
Puerto Valdeatein lahden pöykämä, jonne laivoamme laski ankkurin. Iida Dawson. (Valok. E. H. K.)

Lago Laisien kynnylleä järveimäisempiä, jonka laustulla kokouvat Sierra Wilhelm Ramsayin lumipettäiset hurpui. (Valok. E. H. K.)

Tullimaan pöydän pohjoisosasta nousuvat Carmen Silva-uoriston metsällömäi karjantiet, joiden ylitse tie kiemurtelee. (Valok. V. A.)

Vaaktoaan meren dääressä, jyrkänteen alle sortuneilla hällionlohkareilla ja niiden lomissa merileijonat lojuivat lohkien seurassa. (Valok. V. A.)

Nyt olikin jo aika kiirehtiä takaisin, koska meri näytti nousemisen oireita, ja onnellisesti tulimmekin kapean, ulkonevan niemekkeen ohii turvallisemmille maille.

Merileijonia koetetaan täällä nyttemmin rauhoitusasetuksilla suojata. Mutta siitä huolimatta on sattunut, että jotkut verenhimoiset metsästäjät ovat täällisissä yhdyskunnissa, jopa tällä samalla paikalla, surmanneet niitä kymmenittäin, jopa satojakin kerrallaan. Vielä makaakin suurten lohkaroiden takana hirveästi haisevia raatoja, ja muutenkin on koko ilma ulostusten hajun saastuttama.

Iltämäärässä ajoimme autollamme merenrantaniittyjen poikki Rio Grandeen tyytyväisinä matkaamme.

Sen jälkeen kuin ankarat sateet, jotka olivat Tulimaan kuivalle pampalle kaataneet valtaisia vesimääriä, olivat hieman asettuneet, päätimme yrittää autolla kohti Porveniriä, jonne tuli noin 350 km:n pituinen taival.

Aurinkokin oli alkanut kuivatella kosteata maata, mutta pampan ouruisilla teillä oli paikoitellen sellaisia lammikoita, että auto ei päässyt niiden läpi, vaan täytyi kiertää sileän pampan kautta. Luonto oli taas hymyilevä synkkien sadepilvien vetäytyttyä pois, ja kirkkaina loistivat auringon valaistuksessa lukuisat pampan järvet, joilla kuhiisi mitä viikkain lintumaailma. Siinä sadat sorsat uiskentelivat matalan veden ruohikosta ruokaa etsien ja poikasilleen sukellustaitoa opettaen. Hanhet poikasineen soutelivat verkkaan toisten tepastellessa pampan ruohikolla tuhatpäisinä laumoina, ja laakeilla, hiekkaisilla rannoilla juoksenteli rantaharakoita, sirriäisiä ja muita pieniä kahlajia nilviäisten kimpussa. Kauempaa loistivat joutsenien lumi-valkeat höyhenpeitteet, ja niiden mustat kaulat kohottautuivat, kun auton pörinä häiritsi pampan hiljaisuutta. Edessämme levittäytyi tuo uneksiva ja tenhoava harmaankeltainen pampa-lakeus, viheriänhohtoisine suonotkoineen ulottuen niin kaus kuin silmä kantaa.

Auto tekee parhaansa. Turve roisuu, eikä pampan pölyä tarvitse pelätä tällä kertaa. Siivutamme estansioita, poikkeamme eräseenkin syömään, kuten tulimaalainen tapa on, kellon osoittaessa ruoka-aikaa. Vain ystäväallinen kädenpuristus estansian hoitajalle riittää maksuksi, ja sitten taas jatketaan matkaa. Meitä on viisi miestä sullottuna pieneen autoon. Mukana on meillä vain välttämättömimmät tavarat, sillä koko muu varusten paljous tulee villa-laivassa Rio Grandesta Magallanesiin.

Chilen rajalla on kuivempaa, ja natsionalistinen Mancilla huutaa eläköötä omalle maalleen, kun olemme rautalanka-aidan toisella puolella. Hänestä Chile on maailman paras maa, meistä taasen sekä Chile että Argentina ovat kumpikin mitä suurimmassa määrin kiitosta ansaitsevia. Tunnemme yhtä suurta tyydytystä, olemme sitten Chilessä tai Argentinassa, joissa kummassakin kaikki poikkeuksetta kohtelevat meitä erittäin ystävällisesti.

Pieni erillinen metsäalue taas häviää näkymättömiin guanako-parvineen, kun laskeudumme Rio Chicon suureen laaksoon, jossa korkealla rinteillä olevat

penkereet osoittavat suurten vesimassojen toimintaa entisiin aikoihin. Nyt virtaa vain pieni joki laakson pohjalla. Ja kun nousemme sateen liottamia teitä Carmen Silva-vuoristoon, tulee autolle lujat paikat. Siellä täällä täytyy joka miehen nousta pois työntämään, minkä voimat sallivat, jotta pääsimme 300–400 metrin korkeuteen. Tuollainen metsätön pampa-vuoristo muistuttaa jylhyhdessään meidän Lapin tunturimaisemia tasaisine, rauhallisine piirteineen. Sade alkaa taas valaa tummista pilvistä utua vettä ennestäänkin märälle maalle, ja nyt on meillä mitä ankarin työ päästä eteenpäin. Auto kuuenee, kun täytyy ajaa pitkät matkat pienimmällä vaihteella, ja liukas tie heittelee vaunua tien puolesta toiseen. Tuossa on muuan Ford-vuonu jäänyt kiinni rapakoukussa. Se ei ole päässyt minnekään, vaan ajaja on lähtenyt jalkaisin taipaleelle jättäen vaunnsa, jossa muutama tyhmännäköinen päässinpää määkii, tielle yölliseen rannkasateeseen.

Alkaa olla pimeä, ja seuraamme vain näköpiiristä häpyvien puhelinpylväiden katkeamatonta jonoa ja niillä istuvia haukkoja, joita on miltei joka toisen pylvään nenässä. Kun sitten ilta saapuu, olemme vasta tulleet siihen suureen alavaan laaksoon, joka kulkee Bahía Inutilista San Sebastianin lähteen. Emme enää näe sen maisemia, sillä sade kaataa vettä valamalla päällemme. Tie on savisempaa ja suoraan paikoitellen ajotieksi täysin kelpaamatonta, eikä auton omistaja syyttä tuon toustakin toistele lausettaan: «Kamalaa tietä, kamalaa tietä!» Kun me taas yhtämittaa jäämme kuin tervaan pyörin pyöriessä, niin että kura lentää, olemme kaikki tuuppaamassa.

Auto on niin sisältä kuin päältäkin paksum ravan peitossa. Silloin tällöin kempivät lampaat tien puolesta sivuun sadeveden puhdistamina, lumivalkeina kerinä kuin pumputukot. Pimeässä illussa tummaa taustaa vastaan ne ovat suoraan nähtävyyksiä. Kerran tai kahdesti pakenee villikissakin pensaikkoon auton perinää pakoon.

Yli voimme erottaa pimeästä haukkojen repivän lampaan raatoa, niin että veri pörkkyä, ja kuolleita hevosa makkia, kuten täälläpäin on tavallista, tiensivussa. On täydellinen erämaan tuntu, vaikka olemmekin tiellä, jolla kuivana aikana auto mennä kiittää kuin lintu pölypilven takaa-ajamana.

On jo keskiyö, kun tulemme Bahía Inutilin rannalle Puerto Nuevon estansiaan. Emme enää voi jatkaa matkaa tällaisilla teillä kohti suuria Boqueronin tuntureita, jonne automme ei varmastiakaan nousisi, ja siksi päätämme jäädä tänne aamun valkenemista odottamaan. Meri lainehti sävyisämpänä tällä kertaa. Kelluupa lahdella ankurissa laiva, joka odottelee estansioiden villalasteja, ja rannalla lojuva, myrskyn ajama laivahylky osoittaa sitä ankaraa kampaalua, jota täällä saadaan kestää luonnonvoimia vastaan taisteltaessa.

Meitä ei otettu ystävällisesti vastaan, kuten aina muulloin Chillessä. Yöllinen ilmaantumisemme ei herätä tyydytystä, mutta lyhyt puhelinkeskustelu pääestansian hoitajan kanssa takaa meille pehmeät lampaantaljat, joita siellä muka ei ollut, ja parin tunnin lepo keittiön lattialla virkistää.

Kun me sitten klo 4 aamulla uudelleen panemme koneen käyntiin, onkin sade taunnut, ja nousu Boqueronille voi käydä mahdolliseksi. Aurinko paistaa täydeltä terältään, kun nousemme Boqueronin huipuille 400 metrin korkeuteen. Tie kiemurtelee kauniisti halki pensaisen pampa-vuoriston, ja sateen synnyttämät purot lirisevät. Lampaista näkyy tuon tuostakin tiepuolella, ja Roivainen filmikamera on ahkerassa työssä.

Äkkiä laukkaa etemme iso guanako jääden seisomaan keskelle tietä noin parinkymmenen metrin päähän. Se kääntelee kaunista mustaa päätänsä solakan, pitkän kaulan päässä eikä näytä hätäilevän. Kaikki olemme tästä ilmeistyksestä siksi ihmeissämme, ettei edes filmikamerakaan surise. Mutta eläin loikkaa tiepuoleen vähän matkan päähän jääden taas siihen seisomaan. Tuolainen kesy eläin lienee harvinainen alueella, missä äskettäin on taas laumoitain guanakoja metsästetty lassolla ratsujen selästä. Rautalanka-aidoissa roikkuvat guanakon poikasten nyljetyt raadot osoittavat turkismetsästäjien työtä.

Laskeutuessamme Rio Oron ahtaavaan laaksoon kohtaa meitä jälleen näky, joka saa meidät hämmästyttämään. Rio Oro, Koltajoki, tuo suurten toiveiden ja pettymysten joki, kiemurtelee syvällä uomassaan, tullen ylhäältä tunturilta. Sen rannat ovat pahoin myllerretyt, ja suurten hiekkakasojen edessä töröttää ainakin viisi jättiläiskonetta, joilla jonne törmistä nostettiin höyryn voimalla maata kultajyvän huuhdonta varten. Mahtoi siinä olla meteliä ja meiskettä, kun nuo suuret koneet, jotka kooltaan ovat kuin miehatavat rakennukset, toimivat ja kun pitkin jonne varsia sen latvoilla asti meihat hiekeä pusertaen työskentelivät kultaa huutoen. Sadat olivat täällä onnean etsimässä, ja sadat läksivät yhtä köyhinä kuin olivat tulleetkin. Jotkut palaivat sentään vähän rikkaampia, ehkä melko varakkainakin, kantaen kilokupalla kultaa kotiinsa.

Sitten yhtiöt tulivat koneineen, mutta Rio Oron kulta ei enää kannattanut, ja jousilla varustetut intiaanit näkivät Boqueronin huipulta hyvillä mielin, kuinka kone toisensa jälkeen lakkasi jyskyttämästä jääden ruostumaan joen äyräälle keskelle erämaata. Nyt on kaikki hiljaisia. Kullankaivajien työ on päättynyt, ja miljooniin nouseva omaisuus on luonnonvoimien hävitettävänä. Sellaista energiaa, jolla ne tänne kaukaisen vuoriston tuotiin, ei sitten enää löydy niiden poiskuljettamiseen. Koneet jäävät siihen, kuten niitä on jäänyt niin moniin muihinkin paikkoihin ympäri maapalloa, todistamaan ihmisen kultakuumeen ihmeellisiä tarmonpurkauksia.

Ei ole kummaa, jos kultakuumen aikoinan niin voimakkaana riehuihin. Saivathan monet rikkauksia kaukaisten nuonujen perukoilta ja jokien hiekkapankoilta. Niinpä huutoi kapteeni Rothenburg 50 vuotta sitten 650 gr kultaa yhdestä ainoasta astiasta hiekkaa, kuten hän meille kertoi. Ja monet alkuaan keppikerjäläiset nousivat suurten omaisuuksien haltijoiksi.

Mutta monta murhenäytelmääkin on luonto nähnyt erämaan syvyydessä. Siellä todistavat kullankaivajien vaalenneet luut epätoivoista kampaalua

kovaa luontoa ja intiaaneja vastaan. Sattuipa kerran niinkin, että muuan saksalainen tiedemies, joka oli lähetetty keräämään kasveja Berliiniin kasvitieteelliselle museolle, joutui kultakuumeen käsiin. Hän jätti tieteensä ja alkoi elää yksinäistä erakkoelämää kaukana Patagonian erämaissa kultaa etsien. Jonkin vuoden kuluttua löytyivät hänen luunsa petojen kaluamina vuoristosta, ja aivan äskettäin lähti vaatimaton puinen laatikko kohti Saksa vieden sisässään pettyneen ja sortuneen tiedemiehen viimeiset maalliset jäännökset isänmaan multiin kätkeväviksi. Kranck kertoi kaivaneensa erään vuonon rannalla hautaa, jota hän luuli intiaanihaudaksi, mutta jonka lähempi tarkastelu osoittikin, että siinä olivat erään yksinäisyyteen kuoilleen kullankaivajan maalliset jäännökset. Esimerkkejä voisi luetella useitakin. Moni on hävinnyt teille tietyntörmille kultakuumeen ajamana ja luonnonvoimien nujertamana. Mutta alati kulta houkuttelee. Tarvitaan vain uusi pienikin todiste, että taas on jostakin kultaa löytynyt, niin kohta alkaa oikea kansainvaellus kohti asumattomia erämaita, kunnes uudet pettymykset sen jälleen vaimentavat, ja erämaan rauha palautuu. Tämä on toistunut kautta vuosituhansien ja tulee toistumaan niin kauan kuin ihmiskunta elää.

Näitä mietiskellen pohallamme eteenpäin kohti Sierra Balmacedaa, jonka korkeilta huipuilta näkyy koko Tulimaan pohjoinen rannikko järvineen ja jokineen. Porveniriin pikku kaupunki, joka on tärkeä liikennekohta Tulimaan ja mantereen välillä, hämmöttää kirjavine rakennuksineen, ja kun me vihdoin rantaterassin koristamaa rinnettä laskeudumme alas rannikolle ja tulemme sen äärellä sijaitsevaan pieneen, kamiiseen kaupunkiin, olemme Tulimaan pääsaaren tutkimuksen osaltame suorittaneet.

Pari päivää sen jälkeen, kun laiva laskee Magallanesin laiturin, kohtaamme sillähän Kranckin hyvissä voimissa, aina aurinkoisine kasvoineen, tyytyväisenä hyvistä tuloksista ja jälleennäkemisen ilosta. Kranck oli sillä välin tehnyt pitkän, onnistuneen matkan Tulimaan saaristoon ja käväissyt Patagoniassakin, joista matkoista hän itse tulee tarkemmin kirjoittamaan. Siinä sitten maailman parhaassa hotellissamme, Cosmoksessa, kuluivat lähipäivät ankarissa varusteissa tulevaa merimatkaa varten, jossa koko retkikunta oli täysilukuisena mukana.

XVI.

Saariston sokkeloihin.

»Porvenirs-aluksemme. — Juoppo matruusi. — Aluksen helppo miehistö. — Alkutaival. — Puerto Hambren surullinen tarina. — Ensimmäinen ankkuripaikkamme sadealueella. — Delfiini-parvet. — Puerto Valdezin rauhaisa satama. Autio asumus. — Valkea hanhi.

Varustautuminen merille sujui rivakasti, sillä Kranck, joka jo oli kaksi kuukautta kiikkunut vuonojen laineilla, oli saavuttanut erinomaisen kokemuksen merivarusteiden suorituksessa.

Pagelsin pieni »Elfride» oli suurta retkikuntaamme varten liian ahdas, eikä sen merikelpoisuuskään vastannut niitä edellytyksiä, jotka vaarallisilla vesillä ovat tarpeen, ja siksi päätimme vuokrata saman laivan, jolla Kranckin retkikunta oli erinomaisen hyvin tullut toimeen, sitä suuremmalla syyllä, kun se oli paljon halvempikin kuin Pagelsin alus ja koska se oli tilava ja hyvä merialus.

»Porvenir», suomeksi = tulevaisuus, näytti tukevalta suorine piirteineen. Se oli noin 20 tonnin kantoinen alus, jolla oli sekä moottori että purjeet, ja sen kaksi mastoa nuoratikkaineen viehättivät meidän meritunteitamme kovasti. Laivan miehistöön kuului laivuri Hansonia ja kokki Kellowayta lukuunottamatta matruusi, joka hoiteli ruoria ja purjeiden köysiä sekä toimi maihin laskettaessa venemiehenä. Mutta yhtä tärkeänä tekijänä ja miehistöön kuuluvana on mainittava laivan intiaanisyntyperäinen koira, Mumu.

Laivan sisustus oli kuin luotu retkikuntaamme varten. Kokassa oli hytti, jonne kuului ankkuriketjun kolina ja jossa oli tilaa kokin ja matruusin makuusijoille. Keskustassa oli tilava, viiden metrin pituinen ja neljän levyinen ruuma, jonne retkikunta sijoittui telttasänkyineen ja kaikkine tavaroineen, ja perällä konehuoneessa asusti skapteeni. Viimeksimainitussa osastossa syötiin ja seurusteltiin, ja siinä oli hella, jonka ääressä kokki häärä.

Viimeiset tavarat, varusteet, ruokavaraja 6–7 viikoksi ja koneen polttoainetta samaksi ajaksi, olivat lastatut iltapäivällä helmikuun 11 päivänä, ja

Rethikkunna alus »Porvenir» Magallanesin satamassa valvoina lähtöön. (Valok. V. A.)

keen, mutta miestä ei vain kuulu. Kapteeni läksi kadonnutta etsimään, ja me muut olimme varmat siitä, että mies kulutteli aikaansa jossakin iloisessa kapakassa lasien ääressä. Hänen käsityksensä oli sama, mikä yleensä Etelä-Amerikassa asuville ennen pitkää tulee ja mikä kuvastuu lauseparressa: päivä se on huominenkin. Syyttä eivät ulkomaalaiset nimitäkään näitä maita Mañana-maiksi eli »huominen päivän maiksi», sillä kaikkialta, niin ylhäisistä virastoista kuin yksityisiltä kansalaisilta, saa vastauksen »huomenna», kun jotakin asiaa tahtoo kiireesti toimittaa.

Mutta saapuihan se kekkuli lopulta. Ja aivan oikein. Askelet näkyivät jo kaukaa noudattavan suuria kiertoelikkaita, silmät loivat uneksivia katseita puolelle ja toiselle, ja naama punoitti kirikkaan rusottavana. Huolettomasti hän heitti sadetakkinsa ja isot puukenkensä laivan kannelle jo pitkän matkan päästä ja alkoi vilkkaasti käsillään huitoen selitellä, että minkäs sille voi, kun ei pääse ajoissa, ja että kyllä tässä nyt ollaan valmiit vaikka pohjoisnavalle seilaamaan. Teki toverillisen liikkeen, joka sanoi että shei nyt sitte vaan, mitä te siinä murjottelette». Mutta kannelle hän ei tullut.

»Pankaa tuo kone ensin prutkuttamaan, kyllä minä tästä sitten loikkaan mukana», hän sanoi ja jäi kädet housuntaskuissa vaappumaan sillalle tylästi katsellen meitä alhaalla olevia.

Mutta kapteenin saavuttua oli meillä pieni neuvottelu, jonka tulos pian näyttäytyi siinä, että laivan keulahytti alkoi pian tyhjentyä tuon »täyden kapteenin» kampeista. Siinä tuli iso patja, ilmestyivät tynnyt, viltit ja muu merimiehen maallinen omaisuus ja nousivat tuota pikaa korkealle laiturille. Kun sitten vihdoin »potfoorit» seurasivat kolisten mukana, oli laiturilla iso läjä kaikenlaista tavaraa, ja sen viereissä seisoi matruusi samassa asen-

koko laivanmiehistö, matruusia lukuunottamatta, oli koolla valmiina suuntaamaan keulan ulos ja halkomaan Magallanesin salmen myrskyisiä laineita. Mutta kapteenin pestaamaa uutta matruusia ei kuulu. [Hän oli kyllä mukana lastaamassa, tuo lihava ja pullosilmäinen chileläinen, mutta oli saanut kapteenilta luvan mennä puoleksi tunniksi tavaroitaan noutamaan ja oli sille tielle hävinnyt. Tunti kului toisensa jäl-

Kolme delfiniä tervehtimässä meitä. (Valok. V. A.)

nosa pienintäkään kasvojen värettä muuttamatta ja tarkasteli toimitusta kuin maailman luonnollisinta asiaa.

Kapteeni ja varsinkin kokki, joiden kummankin naamasta saattoi päätellä, etteivät heiltäkään olleet lähtöryppyt jääneet ottamatta, haukkuivat tuon liikaa nauttineen miehen pataluhaksi, tosin sopivan välimatkan päästä. Erotettu matruusi jäi huojumaan suuren omaisuuslajänsä viereen sammunut savuke hampaissa. Hymyili meille joskus rakastettavaa hymyään, mutta toisinaan, kun sumuiset aivot selvitivät alastoman totuuden, juopon syvällä halveksimisella, ja alkoi kävellä tavaraläjän ympärillä sanaakaan puhumatta. Sinne hän jäi ihmettelemään maailman kiperyyttä, kun me irroitimme laivan laiturista ja etäännyimme kappaleen matkan päähän ankkuriin.

Yö tuli. Kaupungin valot syytyivät, ja me vietimme illan »peräsalongissa», konehuoneessa, kapteenin hytissä, nauttien hyvän illallisen.

Kapteeni, tuo isohko, pulleaposkinen tanskalainen, oli täällä viettänyt elämänsä muistorikkaat merimiesvuodet. Oli omistanut suuremman aluksen, mutta sota upotti sen meren syvyyksiin, ja tyhjällä kukkarolla hän oli aloittanut uudelleen. Puhui vilkkaasti ja haukkui pappeja, jotka ovat syyppäät kaikkeen pahaan, mitä maan päällä on. Nyt hän oli päässyt tämän merileijonanpyynnin soveltuvan aluksen omistajaksi, kuljetteli sillä rah tia ja otti markan sieltä,

Kun koleassa vuorossa lämmin aurinko joskus paistaa, soittaa gramofoni kannella kaihoisia säveliä. (Valok. V. A.)

mistä se saatavissa oli. Mutta aina rehellisin keinoin, sen olimme jo aikaisemminkin kuulleet, ja hänen avomieliset siniset silmänsä todistivat rehtiä ja toverillista luonnetta. Hän oli monessa myrskyssä ja rajussaässä liikkunut ja saanut rohkeudestaan yleisesti käytännössä olevan nimen »Flying skipper», lentävä laivuri. Suurempaa idealistia kuin kapteeni Hanson voi tuskin tavata. Hän uskoo vuorenvarmasti tulevaan, ikuiseen rauhaan, ja syynä siihen, ettei sitä jo ole olemassa, ovat pappien, suurten herrojen ja naisten vehkeilyt. Siksi hän onkin parantumaton vanha-poika, vaikka ei panekaan pahakseen, kun kaupungissa kauniin chilettären kädet kietoutuvat hänen kaulansa ympäri. Sellainen hän on, merimies kiireestä kantapäähän, kaikkialla purjehdittu, Alaskaa ja Kauko-Itää myöten. Tähän sympaattiseen mieheen kiinnymme heti alussa täydellä luottamuksella, josta ei myöhemminkään tarvinnut mitään tinkiä.

Persoonaallisuus oli kokkikin. Mies oli jo sivuuttanut kuudennenkymmenen ikävuotensa ja lähenteli seitsemääkymmentä, mutta oli siitä huolimatta ketterä kuin nuori poika. Hän oli niitä harvinaisia englantilaisia, jotka maailmassa ovat joutuneet hunnigolle siitä nousematta. Oli nuoruutensa kukkeana aikana toiminut estansian patruunana, mutta oli viinalasin ääressä pannut talon asiat rempalleen, saanut potkut maatessaan henkijieverissä vuoteessaan ja sitten löytänyt itsensä lopulta tavallisena työtä etsivänä jätkänä satama-

Delfiiniparven juraati tullessamme Iida Dawsonin Puerto Valdezin lahteen. (Valok. V. A.)

Lumityöryöt ovat surtantaneet uomien vuorien metsäisiin rinnetisiin, ja meri on kabaunut onkaloita rannan kullioihin.
(Valok. V. A.)

kaupungin kadulta. Hän oli sitten päättänyt nuorimiehen päivänsä menemällä avioliittoon intiaanittaren kanssa, joka asusti lapsineen suuressa kurjuudessa Chiloen saarella, pienessä töllissä. Kieli liikkui nopeassa tempossa, kun ukko kertoili elämänsä tullen aina lopuksi siihen, että ilman viinaa hän ei voi elää eikä yleensä pysyä henkisesti eikä ruumillisessaakaan vireessä. Siksi hän sekoitti vahvan anoksen pirtua pöytäviiniin, nosti kipun vapisevin käsin huulilleen ja ähki tyytyväisyydestä. Ihmetteli meidän huonoa viininjuontikykymme ja varoitti vakavasti, että «lette juo viiniä tarpeeksi, voi verenne tulla epäpuhtaaksi ja kuolema seurata nopeasti».

No niin. Emme olleet silti joutuneet mihinkään rentusakkiin, vaan kaikesta huolimatta kunnon miesten pariin, vaikka heistä kokkimme olikin viinan orja. Mutta hän oli silti, kuten kapteenimmeekin, oikean merimiehen reilua täynnään ja toverillinen kaikissa edesottamisissaan. Kranck tunsu kaverinsa ja nauroi tyytyväisenä päästessään taas uusiin seikkailuihin myrskyjen temmelyspaikoille.

Laivalla ei muuten oltu kovin ahdasmielisiä kielipoliittisessaan suhteessa, sillä tuossa pienessä yhteiskunnassa vallitsi mitä moninaisin kielten sekoitus. Kapteeni puhui mieluummin englantia, mutta silloin tällöin ruotsin ja tanskan sekasotkua, kokki englannin ja espanjan yhteensovitettua kielimurretta, me keskenämme suomea, eikä matruusi ymmärtänyt muuta kuin espanjaa. Solkkasipa kapteeni joskus saksakin. Seurauksena oli erikoinen »Porvenira-laiivan murre. Sitä olisi ymmärtänyt jokainen, joka osaa joko englantia, espanjaa, tanskaa, saksaa, ruotsia tai suomea.

Valaan luita voisi häyttää vaikkapa sota-aseiksi.
(Valok. V. A.)

Sadealueen ihania kasveja. Villi verenpisara (Fuchsia), joka lukemattomine punaisine kukkineen koristaa hallioisia rantoja. Riippuvat kukat himmeiltävät kirkkkaan auringon kohteessa. (Valok. V. A.)

Brunswickin viheriäisiä niittyjä ja tuuheita metsiä. Delfiinit tekevät kaikenlaisia temppejuja ja kisailevat laivan ympärillä häviten taas Suomen haukkusenta meren syvyyksiin. Ja kannella suomalainen retkikunta nauttii täysin siemauksin olemassaolostaan gramofonin soidessa. Olin yksityisesti hankkinut tätä matkaa varten gramofonin, josta meille koitui monta raittoisaa hetkeä jylhien vuonojen keskellä. Tangojen kaihoiset sävelet siirsivät yhden ja toisen ajatukset kaukaisen kotimaan tanhuville.

Edessämme siintävät vuonojen tuntureiden valkeat lumihuiput, ja autereisella taivaanrannalla vyöryvät kaukaiset vaahtopäät.

Sivuatamme lahdelman, jonka perukassa näkyy muutamia asumuksia. Se on kuuluisa Puerto Hambre eli nälkäsatama. Kapteeni kertoo meille suvullisen tositarinan espanjalaisten uudisasukasten ensimmäisiltä ajoilta täällä tylyssä Magallanesin salmassa.

Vuonna 1584 saapui peloton espanjalainen Pedro Sarmiento de Gamboa tämän lahden perukkaan ja perusti siihen toisen siirtokuntansa, joka kuitenkin ankarissa luonnon olosuhteissa ja intiaanien vainon alaisena vietti tukialia päiviä, kunnes nälkä ja taudit alkoivat tehdä tuhoa asukkaissa. Yritteliäiden espanjalaisten täytyi kestää mitä kovimpia vastuksia, kunnes koko yhteiskunta oli tuhon oma. Toista sataa henkeä oli jo kuolleena, kun kolme eloonjäänyttä miestä lähti nälkää ja kuolemaa pakoon taivaltaan jalan pitkin rantoja, kunnes pitkän ajan kuluttua muuan englantilainen alus heidät pelasti. Kun raaka

Aamalla varhain kapteeni souti maihin, ja tuota pikaa oli hän pestannut uuden matruusin, nuoren ja sympaattisen chileläisen miehen, johon me heti kaikki ihastuimme ja joka tarttui rivakasti ankkuriveiviin, kun aloimme purjehtia kohti tuntemattomia kohtaloita.

Alku oli suorastaan suurenmoinen. Aurinko paistoi lempeästi, ja vieno tuuli puhalsi pohjoisesta pullistaen purjeita laivan kiittäessä täyttä vauhtia koneen tasaisesti jyskyttäessä. Seurasimme rantaa ja näimme Península

englantilainen merirosvo, kuten kerrotaan, Thomas Cavendish vuonna 1587 saapui paikalle, olivat rauniot enää jäljellä. Sieltä hän ryösti kaikkea, mitä kelpaavaa enää oli, ja nimitti paikan, jolle Sarmiento oli antanut nimen Kuningas Filip II, Puerto Hambreksi. Pieni aitaus viheriän rantatörmän kyljessä risteineen todistaa paikan surullista asutushistoriaa. Siinä lepäävät ensimmäiset pelottomat espanjalaiset uudisasukkaat.

Pian näkyy San Isidron kaunis majakka, jonka kohdalla vedetään etumaiseen mastoon retkikunnan siniristilippu ja takimmaiseen Chilen lippu. Tervehdyksen majakka vastaa nostamalla Chilen kauniin lipun liehumaan. Sieltä menee puhelin Magallanesiin, joka sai tiedon suomalaisen retkikunnan tulosta.

Majakana äärellä purjehti kaksi pientä venettä, jotka kaikesta päättäen olivat kanaali-intiaanien kalastusvenettä.

Me jatkamme matkaa ja ankkuroimme illan tullen majakan lounaispuolelta olevaan suojaisaan lahteen. Delfiinit seuraavat meitä lahden pohjaan saakka ja tekevät kaikenlaisia hullunkurisiaakin temppejuja, loiskahdellen tuon tuostakin aivan selälleen. Mumu on innoissaan, ja sen haukunta venyy yhtämittaiseksi ulinaksi.

Olemme nyt tulleet sadealueelle, jossa rantoja koristavat rehevät ja kookkaat sademetsät, ja vettä putoilee lakkaamatta.

Lahdessa on entisen valaanpyyntiaseman jäännöksiä niiltä ajoilta, jolloin suuria hetulavalaitakin pyydettiin näistä ahtaista vesistä hyvällä menestyksellä. Siinä töröttää vielä autio peltihökkelikalastusaseman paikkaa osoittavassa. Rautaromua on rannat täynnään, ja ennen kaikkea kiintyy huomio suuriin valaanluihin. On siinä metrikaupalla kylkiluita, lapaluut ovat kuin isot kilvet ja nikamat kuin valtaisia pölkkyjä.

Rannoilla kukkii villi verenpisara, Fuchsia, ja kasvisto on meille, jotka tulemme Tulimaan sisäosista, vallan vieras, joten botanistilla on paljon työtä. Notofagus betuloides nousee 20—30 m:n korkuiseksi puuksi, ja Drimys Winterin nahkeat lehdet erottautuvat lehtojen muusta viheriästä. Mutta rannan tiheikössä tapaamme sitäpaitsi monta jo Tulimaan pääsaaren vuoristosta tuttua

Taajassa Marsippospermum-ruohossa nousee valkeahohtavia helopuita. Isla Dawson. (Valok. V. A.)

Puerto Valdezin lahden perukkaan lashee joki taajan, tuulen nuoleman metsän keskellä. Marsipposperrum-ruohikko on siellä korkeata ja taajaan. (Valoh. V. A.)

muille. Marjoja hohtaa vielä enemmänkin. Tuossa Pernettya mucronatan punaiset tertut, ja Ribes magellanituksen mehevät mustat marjat loistavat jo kaukaa. Ja guanakojen¹ mieluukoita, mehevälehtinen Maytenus magellanicus, tuoksuu voimakkaasti.

Meri on lähessä rasvatyyni. Vain suurten maininkien viimeiset kajastukset tulevat hiljaa vyöryen ulapalta. Musta laivamme keinu ankkuriketjuun kytkettyä. Sen takaa, ulapan toisella puolella, nousevat Isla Dawsonin mustat vuoret, mutta länteen ja pohjoiseen sulkee meiltä näköalan valtaisa, tumma, vinokattoa muistuttava vuori, Monte Tarn. Sen taakse aurinko laskee punertaan taivaan kanta, ja luonnossa vallitsee rauha. Vain meren tasainen liikehtiminen kuuluu, kun me vietämme ensimmäistä yöttämme Tulimaan vuonoilla. Keskiyöllä kuulen molskahduksen laivan vierestä. Koira kiiruhtaa tarkastamaan syytä siihen, ja sitten on taas kaikki hiljaista. Lienee ollut yksinäinen merileijona, joka uteliaana oli tullut outoa alusta läheltä tarkastamaan. Sade ropisi laivanruuman päälle pingoitellulla telttakatsella, jonka alla suomalainen retkikunta nukkuu sikeässä unessa.

Kun aurinko näillä main pääsee raskaiden pilvien lomasta esiin, on toimittava ripeästi, sillä pian se on jälleen näkymättömissä, ja sen lyhytaikaista pilkabdusta on käytettävä hyväksi tutkimustyötä ja valokuvausta varten. Siksi kiiruhdammekin maihin, kun aamulla varhain aurinko helottaa. Tummat sadepilvet kiitävät hurjaa vauhtia vuorten huippuja hipoen, ja kaukana vuonoilla, Isla Dawsonin puolella, näkyy satavan rankasti. Meistä tämä sade

¹ Guanakoja ei ole varsinaisella sadealueella. Vain Isla Navarinolle se on levinnyt.

alkaa tuntua oudolta, mutta Kranck, joka on siihen jo totunut, hymyilee. »Ei tämä vielä mitään ole», sanoo hän, »pian meistä tulee oikeita amphibeja».

Kun me sitten työmme suoritettuumme nostimme ankkurin ja suuntasimme laivan keulan kohti Isla Dawsonia salmen poikki, saimme keskellä salmea kovanlaisen tuulen, jonka lähestyminen näkyi vaahtopäiden myllertämänä merenmä jo pitkän matkan päästä. Aluksemme keikkui risti-aallokossa ja kynti purjeiden ja koneen avulla laineita, niin että vaahto kohisi. Saavuttuamme Isla Dawsonin puolelle oli Puerto Valdezin laiva saaria, joiden suojaan pääsimme, ja jolloimme matkaa kohti lahden perukkaa.

Vastaamme ryntää suuri parvi delfinejä, ja nyt kävi laivan kummallakin puolella kova kohina, kun ne ponnahtelivat ja tuuppivat laivan köliä ja kokkaa. Ne kyhnyttivät selkäänsäkin laivaa vastaan, ja joskus saattoi nähdä 7—8 kpl. yht'aikaa veden pinnan yläpuolella. Valokuvaukoneet naksivat, mutta enimmäkseen ne olivat jo ennättäneet taas painua veden alle, kun filmi valottui. Kormoraaneja on ollut parvittain laadessa kalastamassa, ja nyt ne lentävät kaulat ojossa ulos merelle meitä pakoon.

Puerto Valdezin lahti on 600—700 metrin korkuisten vuorten ympäröimä ja laiden laaksoakeama jatkuu kauas Isla Dawsonin sisään. Pohjoispuolella on rinteillä kitukasvuisia Notofagus-puita ja pensaita, mutta luoteesta puhaltava vallitseva tuuli on nuollut pois kaiken puukasvillisuuden eteläpuolen rinteestä, siitä kohtaa, jossa ilmavirta nousee rinnettä ylös korkealle vuoristoon. Siinä on paikoitellen pensaita ja jokunen puukin, mutta ne ovat valkeina keloina töröttämässä. Lahden perukkaan laskee pieni joki metsän sisään kätkeytyneenä, ja metsä meren rannalla on pahasti tuulenpieksemää. Etumaiset, matalimmat, ovat enimmäkseen keloina ja siitä, loitompana rannasta on puiden korkeus jo useita metrejä. Latvuskatto voi olla niin taaja, että puiden runkoja ei näy. Marsipposperrum-ruohon rinesoita on pitkin rinteitä, ja niiden keskellä nousee valkeanhoitoisia kelokoita. Vuorten rinteille koettaa metsä ryömien edetä käyttäen hyväkseen pienimpiäkin epä-

Matruusimme perhaa vuonojen mauhaita kaloja. (Valoh. E. H.)

tasaisuuksia ja niistä saatuja suojakohtia, ja puut muistuttavat meidän ulko-saarten kipparamäntyjä tai Lapin tutureiden metsänrajan kitukasvuisia kääpiömäntyjä. Muuten on koko kallioseinä syvien uurteiden viiltämää, ja niitä pitkin valuu ylempää sulavesivirtoja kuljettaen rapautunutta ainesta alas vuorten juurelle, jossa kasvillisuus koettaa elää, mikäli se tuulelta voi.

Näkyy myöskin, että täällä on ihminen käynyt, sillä metsää on poltettu muutenkin kitukasvuiselta alueelta, jotta lampaat olisivat saaneet laidunmaata, ja pieni autio puento pienen lahdekkeen rannalla osoittaa epätoivoista asutusyritystä. Ankkurin laskettuamme soudamme maihin ja käymme katso-massa autiota puestoa. Siinä ovat koirien kopit, kanakopit ja ulkohuoneet tyhjinä ja rempallaan. Tuuli on murskannut katot ja repinyt seinistä irti lautoja. Tullessamme sisälle pueston kolkkoihin suojiin kohtaa meitä outro sekamelska särkyneitä tuoleja ja pöytiä, kenkärisoja, pulloja y. m. roskaa pitkin lattioita. Keittiössä seisoo iso liha- ja hakkuutukki, joka lähemmin tarkastettaessa osoittautuu olevan iso valaan selkänikama. Siihen iskeytyy kirves varmaankin hyvin, eikä se hevillä halkeile eikä lohkeile.

Seuraamme lahden etelärantaa joelle päin, joka tulee Isla Dawsonin suur-tilta suoalueilta ja vuoristoista tuoden ruskeata vettä. Sen suistossa näemme ensikerran ulkosaaristojen luonteomaisen asukkaan, valkean hanhen. Koiras on lumivalkoinen, mutta naaras on musta, ja kun ne oleskelevat aina parittain, näyttää siltä, kuin valkeata hanhea seuraisi musta varjo. Liha ei niissä ole hyvää, sillä niiden ravintona ovat jodipitoiset merilevät, joita ne ulkokarjen kyljistä etsivät. Roin uoma kiemurtelee tiheässä metsän peitossa puiden kaartuessa sen yli. Roivainen siellä hiipii, kiväriä paukahtaa, ja valkea hanhi kellistyy veteen. Mutta mukana seurannut Mumu ui sen kiinni ja kul-jettaakin sen toiselle rannalle, josta emme sitä saaneet.

Kun sitten illalla, työmme päätyttyä, palaamme laivalle, puhaltaa ankara SW-myrsky. Laivan köydet soivat, tuuli uisee ja suhisee vaarojen rinteiä, ja koko pieni lahti vaahtoa. Teemme taas tuttavuutta tämän seudun val-tiaan, myrskyn, kanssa ja vetäydymme hyvän aterian jälkeen laivan viih-täisyään ruumaan. Siellä gramofonin soidessa kulutamme iltaa sveitsiläisten alppilyhtyjen valossa, kuka prässäillen kallisarvoisia kasvejaan, kuka kirjoitellen ja kuka hoidellen rakasta soittonenotamme. Myrsky pitää ulkona hurjaa meteliään, mutta niemekkeen suojassa laivamme vain hiljal-leen keinuu. Kun kova ilmavirta joskus sattuu aluksen korkeihin mastoihin, se kallistuu ottaakseen jälleen oikean asennon tuulta vastaan, ja ankkurin vahvat ketjut kolisevat jyrkästi keulassa.

XVII.

Sadealueen aarniometsissä.

Magallanesin salmen poikki lounaaseen. — Vuonon perimpään soppeen. — Sademetsä. — Lago Laina löytyy. — Vuonon lintumaailmaa. — Hope-vuonon suojissa. — Ilta laivalla. — Hylätty intiaanien maja. — Sademetsän hanka-luuksia. — Aarniometsä.

Seuraavana aamuna raskaat pilvet riippuivat vuorten kupeella, ja niiden repaleiset riekaleet roikkuivat aivan lähellä laakon pohjaa. Kun heräsin, olivat jo koneen kuumennuslamput toimessa, ja kohta olivat kaikki miehet ankkurinveivastangoissa. Ketju nousee hitaasti mutta varmasti, lopuksi seuraa iso ankkuri mukana ja kiinnitetään keulan kylkeen. Ankkurin veivaus olikin meidän miltei joka-aamuinen voimistelumme, joka varmasti puseri hien miesten kasvoille kylmästä säästä huolimatta.

Myrsky oli tosin asettunut, mutta tuuli näytti taas yltymisen merkkejä, ja siksi kapteeni piti viisaimpana pyrkiä ulos satamasta hyvän sään aikana. Kone pantiin käyntiin, ja purjeiden vetohommissa häiri meidän vanha kokkimme kuin nuori poika antaen kapteenimaiseen tyyliin lyhyitä, mutta täsmällisiä komennuksia, kuten oli merillä oppinut. Tullessamme ulos sataman suulle kävi jo kova tuuli pitkin Magallanesin salmea luoteesta, ja yrittäessämme nousta ylitse tuulta vastaan luovien oli aallokko vähällä heittävä meidät kohti saaren teräviä ja irvistäviä kivikoita. Kahdesti lasket-tiin purjeet ja vasta kolmannella kerralla olimme jo niin kaukana ulapalla, ettei ollut pelkoa rannalle ajautumisesta, ja silloin laiva viäsi aaltojen harjalla kovaa vauhtia koneen jyskyttäessä nopeassa tahdissa ja purjeiden pullis-tuessa.

Merikipu, jonka kanssa minä tavallisesti kamppailin, ahdisti nytkin, niin että minun täytyi pysytellä kiltisti ruumassa toisten hoidellessa vuoron perään purjeita. Se olikin viimeinen merikipu koko matkalla, sillä tämän jälkeen minäkin olin svakiinnutettu, kuten Pagelsin tapa oli sanoa. Olin juuri epä-toivoisen taisteluni heittämisilläni uhratskeni meren jumalille vaatimatto-

Ylellä herran paistaa aurinko pilven raosta mustan myrskypilven lähestyessä. (Valok. V. A.)

meilta näyttävät nyt vuoriston lumipeitteiset vuoret siellä, missä niitä harmaiden pilarien lomasta paljaina näkee. Suurin osa koko vuoristoa on raskaiden, lyijynharmaiden sadepilvien peitossa. Silloin tällöin pilkistää aurinko, mutta muuten kaataa sade vettä vuoristoon.

Tulemme Staples-vuonon suulle, jonka edessä on ensin muuan pieni saari ja sitten toinen iso ja korkearantainen kalliosaari, jonka itäistä rantaa seuraamme. Tuossa menee aukko Inbergin jylhään ja ahtaaseen vuonoon, mutta me suuntaamme kulkumme suoraan Staples-vuonon perukkaa kohti ja päätämme pyrkiä niin syvälle kuin ikinä pääsemme. Kapteeni kertoo, että sen perukoita ei tunneta tarkoin, ja mikäli saatamme päätellä, ei kartta ole oikeassa. Tuolla kauempana pohjoisessa, jossa päivä paistaa, suuret tyrskyt murtuvat Amerikan manteren eteläisintä kärkeä, Cape Frowardin mustia ja jyrkkiä kalliota päin. Kohta häviävät meiltä näköalat, sillä olemme keskellä Tulimaan ahtaita vuonoja ja skanaaleja, joissa intiaanit kaarnaveneissään soutelivat. Täällä on tyynyt ja haudanhiljaista. Vain lumisilla vuorten aavikkokentillä tuuli suihkee, ja sieltä kirkasvetiset alppipurot lirisevät alas vuonoon. Jokin pikkulintu äännähtää, kun aurinko valaisee aarniometsää, mutta hyönteisten surinaa kaipaa turhaan.

Jokunen rantakalliolla lojuva laiska merileijona lipuu veteen, kormoraanit, jotka täällä kaikessa rauhassa kalastelevat, lähtevät lentoon, mutta harmaat, keltanokkaiset höyrylaivasorsat pakenevat siivillään vettä pieksien, niin että pärinä käy. Mitä edemmäksi tullaan, sitä kapeammaksi käy vuono, palkoitellen se on vain 20—30 metrin levyinen, ja vettä tihkuvasta sademetsästä kuuluu lintujen heläjävä laulu, kun aurinko pilkistää ja vesipisarat kimmeltävät. Sademetsä näyttätyy kaikessa loistossaan. Kauniina ja mehevänä kaartuvat puut, *Notofagus betuloides*, tyynen, tumman vedenkalvon yllä,

man aamiaiseni, kun kannelle noustuani näinkin, että maa on jo siksi lähellä, ettei kannatakaan luopua aamiaisestaan, ja siksi päätin vielä taistella, kunnes kohtaamme tuulensuojan.

Vauhti oli alussa niin hidas, että etenimme vain 3—4 km tunnissa, mutta muutaman tunnin kuluttua tulimme Isla Clarendon rannoille. Jylhinä nousevat Clarendon korkeat rantakalliot, ja ko-

Etenimme niin hitaasti kuin oli mahdollista Staples-vuonon perukkaan asti. Hiljaisen, vuorten suojaamaan lähtemään putosi ankkuri. (Valok. V. A.)

Saaple-vuono, jossa aluksemme hyllyt sjoftaisesta ankkuripaikkaan, sitini aurungon paitsiasta kirkaana sadeputaroiden lomasta (Valok. V. A.)

ja taempana niiden jättiläismäiset rungot kohottavat latvuksiaan kohti jylhän jyrkkiä kallionseinämiä.

Kun me vihdoinkin tätä juhllallista uutta maailmaa ihaillen katselemme, lipuu laiva hiljaa vuonon perimmäiseen soppen, joka hieman taipuu itään ikäänkuin pussin peräksi. Ja kun ankkuriketjun kolina lakkaa, tulee outo hiljaisuus, jota vain purojen kaukainen, rannoilta kuuluva lirinä ja meidän omat puheemme häiritsevät. Kuulee miltei oman äänensä kaiun.

Sadetta riitti joko hiljaisena tiikusateena tai joskus kuurona, mutta aurinkokin hoiteli tehtävänsä ja valoi lämpöä loihitin uutta elinvoimaa sademetsän rehevälle kasvillisuudelle.

Soudimme maihin tehdäksemme tutkimukiamme jo samana päivänä. Mikä rehevyys meitä rannoilla kohtasi! Siinä kukkivat monet kauniit päiväanakkakaraa muistuttavat lajit, ja ruoho vuonon perukalla oli niin korkeata, että oli vaikeata päästä sen läpi. Heti rantaviivasta alkoi aarniometsä, jollaista emme ennen olleet nähneet. Kaikkialla sammalkasvillisuutta: maassa, puiden rungoilla, oksilla ja kallioiden verhona. Kaikki oli kuin sadussa, jossa metsän puut ja kalliot olivat vaipuneet tuhatvuotiseen ueneen ja peittyneet paksuun, pehmeään sammalverhoon. Pehmeätä oli astua. Siinä ei jalakaansa kiveen loukannut, mutta eteenpäin pääsy oli vaikeaa, kun oli kiivetävä ja ryömittävä, hypittävä ja raivattava tietä eteensä. Ja kaikkialla oli märkää, märkää. Vettä tihkui joka paikasta, ja kasveja tippui pisaroita kuin sateella. Huuomimme on ihaillen kiintynyt jokaiseen suunnattoman ryteikön merkillisyyteen.

Tultuamme ulos tihumetsästä aukeaa eteemme suo, jonka jyrkkä reuna estää kokonaan näköalan sen aukealle tasanteelle. Se näkyy vasta, kun olemme päässeet tuon paksun sammaltöyrän päälle. Mutta millainen suo! Koskaan ei ole tieteellisessä kirjallisuudessa sellaisen rakennetta ja luonnetta selitetty, ja siksi käykin suotutkijan silmä ahnaasti kiinni tähän tieteelle uuteen ilmestykseen. Rahkasammalta on paikoitellen vain nimeksi, pääasiassa ovat maksasammalet suon turpeen muodostajia, ja pinnalla on kovaksi kuoreksi puristunut peite, jolla päilyy siellä täällä vetyymiä leväkasveineen. Jos tuota suon silmäkettä ja sen limaista levää kohentelet, muodostuu vesi väriltään punaiseksi, kuin olisi sinne äkkiä valunut verta. Mutta mitä ovat nuo isot saippuakuplat, joita tapaa tuon tuostakin suon pinnalla? Kun sellaisen puhkaisemme, selviääkin, että ne ovat suuren, mustan suohämähäkin onteloita, joista kiemurtelee käytävä, sekin saman seittaikeksen vuoraama, alas suon sisään. Seuraamme sitä puolen metrin verran, mutta yhä syvemälle pakenee hämähäkki suon sisään holvikäytävänsä myöten. Mutta muuten on sellaista suota hyvä tallustella. Sanoisin, että siinä on suotutkijan kannalta maailman parhaat suot tutkia ja helpoimmat kävellä. Jokunen Notofagus kasvaa suon pinnallakin muistuttaen meidän suomäntyjämme kitukasvuisine runkoineen ja harvoine latvuksineen. Suonotko tunkeutuu

kahden kallion väliin ja jatkuu siitä alas vastaiselle puolelle laskien jyrkkänä mäkenä. Siellä avautuu mitä ihanin maisema.

Keskellä jylhiä, metsäisiä vaaroja loistaa kirkas vedenpinta, josta aurinko heijastuu ja johon vuoret kuvastuvat tummina varjoina. Rannat ovat korkeat ja jylhät. Pitkät niemekkeet pistävät kausu veteen, ja toisella puolella nousee korkea vuori niemen kärkenä. Pieniä idyllisiä saaria ikäänkuin kelluu veden pinnalla, ja koko vesistö on monisokkeloinen labyrintti, jonka toisesta päästä ei voida varmuudella sanoa mitään. Olemmeko jo tulleet kartalle tuntemattomaksi merkityn Seno Mercurion viimeiseen poukamaan, jolloin vain muutaman sadan metrin kapea kannas erottaisi tässä vuonot toisistaan. Kiirehdän rantaan ja totean ilokseni, että vesi on tummanruskeata ja makeata. Olemme siis löytäneet uuden, kauniin järven, ja samassa hetkessä olen sen tulevasta nimestäänkin selvillä. Päätän antaa sille vaimoni mukaan nimen Lago Laina. Seuraavana päivänä nousimme korkealle vuorelle, josta koko järvi näkyi edessämme, ja totesimme silloin sen ääret.

Seuraavana aamuna auringon taas kauniisti helottaessa Suomen lippu nousi laivan tankoon kauniisti lepattamaan. Oli juhlapäivä, sillä vietimme Lago Lainan ja sen takana nousevan, korkean, lumipeitteisen vuoriston, Sierra Wilhelm Ramsayn, ristiäisiä. Auringon yhä paistaessa teimme valokuvaus- ja tutkimusmatkan vaaroille ja soille. Kiiptesimme lähivuorille, jotka kohosivat vain noin 100 metrin korkeuteen. Mutta niiltä oli mitä ihanin näköala sekä alapuolella lepäävälle Lago Lainalle että sen toisella puolella päilyvälle Staples-vuonon perukalle kuin myöskin valtaville, lumipeitteisille vuorille.

Hieno tiikusade sumensii vuonon perukan, mutta auringon säteet kirkastivat sen tummaa vedenpintaa, kun suuntasin valokuvauskoneeni tuon suuremmissen luomonkauneuden ikuistamiseksi. Ja kun käänsin kamerani toisalle Lago Lainan monisokkeloiselle järvelle, pilvet kauniisti purjehdivat taivaalla, ja niiden varjot liikkuivat tasaisesti järven tummaa vedenkalvoa myöten lipuen ylös auringon valaisemia metsänpeittoisia vaaranrinteitä.

Kiipeäminen ei ole aivan helppoa täällä niljakkaan liukkaassa maksasammalten valtakunnassa. Ympäristö soveltuisi paremmin apinoille kuin ihmisille. Askel luisuu, ja meidän täytyy käyttää kaikkia ulottimiamme ja niiden osia, siis myös kynärpäitä ja polvia eli yhteensä kahdeksaa kohtaa, ennenkuin pääsee kunnolla eteenpäin. Mutta kyllä kannattaa. Mikä hurmaava värien yhteisointu, jollaisesta on ole elämänsäni voinut uneksiakaan! Tuossa Tulmaan sademetsien kuningatar Philesia buxifolia, joka suurine punaisine kelloneineen riippuu kallion kyljessä. Harmaanvalkeat ja kekäleemustat jääkälat muodostavat taustan tuolle kauniinpunaiselle kellokukalle, jonka keltaiset heteet loistavat pitkän matkan päähän kuin kellonkielet. Ja tuossa levittävät suuret saniaiset pitkiä viuhkojaan joka suunnalle.

Vuonojen rantojen rehevää kasvillisuutta. (Valok. H. R.)

Siinä laivamme kelluessa tyvenessä vuonossa ja savun noustessa keittiön savutovesta saapuvat kaikki vähitellen takaisin retkiltään. Venellä noudetaan kukin laivalle, jossa päivällinen odottaa.

Kapteeni oli iloinen uudesta löydöstämme, kuten mekin, ja kertoi joskus kuulleensa intiaaneita, että aikoinaan tätä reittiä, kapeata Isla Clarenco kohtaa, jossa suuri järvi vain kahden kapean kannaksen välityksellä yhdistää Mercurio-lahden Staples-vuonoon, käytettiin kulkureittinä. Intiaanit vetivät veneensä kannaksen yli, soutivat järven poikki ja olivat taas kapean kannaksen yli päästyään veneineen merellä, saaren toisella puolella. Mutta kukaan valkoinen ei ole järveä nähnyt.

Verkkaan kohoavan ankkurin ketju kolisee kuolemanhiljaisessa vuonossa, ja kohta sen jälkeen puhkuvan moottorin käynti häiritsee erämaan hiljaisuutta. »Porvenis on matkalla Staples-vuonon perukalta ulos.

Lintuja näkyy nyt enemmän kuin tänne tullessamme. Kormoraaneja istuskelee kivillä ja jyrkänteiden ulkonevilla särmillä, valkea rinta ja vatsa loistaen. Tuossa ryövärilokki käy uivan kormoraanin kimpussa, joka heti sukeltaa veden alle. Kormoraani on saanut pyydytyksiä kalan, ja ryövärilokki, joka itse ei pysty vedestä pyytämään, vaan joka elää muilta rystäen, on nyt sitä ahdistamassa, jotta se jättäisi saaliinsa. Mutta joka kerta, kun lokki

lähestyy siivet suhisten, painuu kormoraani veden peittoon. Lokki nousee yleemmäksi lepattamaan siivillään seuraten veden alla sukeltavan kormoraanin liikkeitä ja syöksyy silmänräpäyksessä sen kimppuun, kun se nousee pinnalle. Useimmiten käykin lopulta niin, että kormoraanin, joka rehellisin keinoin on ruokansa hankkinut, täytyy veden alla olemiseen kyllästytneenä heittää saaliinsa roistolle. Nyt ei kuitenkaan käynyt niin, sillä meidän tulheittää saaliinsa roistolle. Nyt ei kuitenkaan käynyt niin, sillä meidän tulheittää saaliinsa roistolle.

Edessämme kiittää lukuisasti höyrylaivasorsia, joita Roivainen ja Hyyppä turhaan ammuskelevat. Kun lopulta »pummien» luku alkaa käydä metsämiesten kunnialle, pelastaa Roivainen muiden virnistykseltä tilanteen tokaisten: »Me vain tässä pyssyjämme lämmittelemme, että ne sitten olisivat kunnossa.»

Vuonosta ulos tultuamme tuuli heikosti keikutteli laivaa, ja hyvässä myötäisessä porhalsimme Hope-vuonon (Beaubasin) edustalle, joka sekini on Isla Clarendon sokkeloisia rantahalkeamia.

Kaukaa jo näemme, kuinka lahden suulla delfiinit kisailevat heittäytyen joskus selälleen, niin että vesi pärskyy, ja kun ne huomaavat lähestyvän laivan, ryntäävät ne meitä päin. Silloin alkaa tavanmukainen meiske laivan ympärillä, ja Mumun ulina ilmoittaa, että jotakin erikoista on taas tekeillä. Lahden suulla on Roivainen pysyvä lämmitteessään vahingossa saanut osumaan vedenpintaa pitkin viilettävään höyrylaivasorsaan, joka nyt kelluu hengettömänä laineilla.

Lähellä lahden suuta näkyy Hope-jäätikkö, joka työntyy korkeuksista alas metsävyöhykkeen ylärajan läpi. Tummiin vuorten kupeella on valkea jääkieli syvänsinisine, pitkin rakoineen komea ilmestys, joka tekee jylhän ympäristön vieläkin jylhemmäksi. Olemme Puerto Hopon pohjoisemmassa lahessa. Toinen, joka on tämän eteläpuolella ja jonne samannimiseltä vuorelta valuu myöskin jäätikkö, on merenkulkijoille mitä tärkein. Tässä Magallanesin salmen taiteessa käyvät alati hirvittävät ristilaineet, ja myrskyt puhaltavat lakkaamatta tehden merenkulkijoille kallioiset rannat pelätyiksi. Canal Magdalena jatkuu tästä etelään, ja pohjoispuolella pitkää Anxious pointia eli huolestuttavaa nientä, joka pistää tähän taiteeseen idästä, alkaa heti Gabrielkanavan pitkä ja kapea rako. Päästä onnellisesti Anxious pointin ohi on vaikeata, ja kovalla tuulella täytyy kulkijoiden olla joskus useita päiviä, jopa viikkojakin Hope-vuoren juurella ahtaassa lahessa suojassa.

Pohjoisemman lahden suulla poikittainen niemi suojaa perukkaa ulapan tuuilta, ja sen takana pienessä lahessa on tyyntä ja rauhaisaa. Sinne putoaa ankkuri, ja uusi tutkimuspaikka on tarkastettava.

Olemme jylhässä ympäristössä. Joka puolella kohoavat jyrkät vuoret. Taustalla, jonne laakso jatkuu kappaleen matkaa koko ajan nousten porrasmaisesti harjannaisten vuorten kohotessa toinen toistaan korkeammalle, kylmä, valkea jäätikkö valuu kielekkeenä alas. Sen juurelta, ikäänkuin suuren vuoren rinteen taskusta, löytyi järvi, jota nimitimme Taskujärveksi. Siitä

Isla Clarendon sudamelaitien ja vuorojen kahdeksat löytyi: vuorojen kahdeksan kymmenen metrin korkeudelta. (Valok. V. A.)

sitten sulamisvedet valuvat koskina ja putouksina alas lahteen. Jäättikkö liikehtii lähettään silloin tällöin kuuluville kumajavia ääniä.

On jo ilta, ja retkikunta valmistautuu levolle. Ulkona, suojaavan niemen toisella puolella, myrsky myllertää tapansa mukaan, ja tuuli kohisee valtavaa bassoaan nousten metsäistä rinnettä korkealle jäätikköalueelle asti. Mutta lahdessa on tyyntä, vain mastojen ja köysien soittimissa ilmapirta silloin tällöin heikoin palkein ottaa jonkin matalan ja humisevan äänen, kuten urkujen bassotorvien kauniisti väräjävät ääniaallot vyöryisivät kirkon holveissa. Laivalla on kukin omissa askareissaan. Tuossa Hyyppä valmistelee onkivehkeitään. Hän sai juuri taskuäyriäisen siimaansa ja nostelee niitä senjälkeen useampia, ja joskus tulee sokea ankerias kiemurrellen kannelle lihapalasan houkuttelemana. Ruumassa Roivainen prässää kasvejaan kausa yöhön istuskellen työnsä ääressä. Kranck laatii muistiinpanojaan, ja minä lueskelen koko matkalla mukana seurannutta Kiven »Seitsemää Veljestä», josta pieni, punakantinen Ruususarjan kirjanen mahtuu sopivasti taskuun. Gramofoni soi, ja haikeasäveliset tangot, Sibeliuksen Valse triste ja Finlandia sopivat hyvin jylhään ympäristöön. Pian sammuvat alppilyhtyen valot, ja ruumassa vallitsee hiljaisuus. Vain seinän takana kapteeni ennen maatamenoaan kaiuttelee haikeita merimissäveliä huuliharpullaan. Yöllä myrsky vonkui yhä kovemmin laivan köysissä, niin että sen kammottava ääni tunkeutui makusäkkiin, ja silloin tällöin ylhäällä aution vuoriston liikehtivä jäätikkö jymisi.

Seuraavana aamuna valmistaudumme lähtemään maihin. Pilvet riippuvat taas alhaalla, vuorten huippuja ei näy, kaikki on usvan peitossa, mutta työtä täytyy uskaltaa suorittaa tässäkin sateen valtakunnassa, sillä kauniita hetkiä on kovin vähän. Totumme vähitellen ilmastoon, ja meistä on yhdentekevää, sataako vai ei. Märkä aarniometsä kastelee joka tapauksessa.

Rannalla kohtaamme intiaanien jättämän majan, jonka ohuista *Notofagus*-oksista punottu kehä eli häkki vielä on hyvin säilyneenä jäljellä. Pohjapiirros on pitkänpyöreä, ja keskellä on hiltynyt nuotion paikka, jonka kummallakin puolella ovat ruohon kattamat makuusijat. Niissä on nukuttu jalat nuotion päin, kuten meidän rakovalkeallamme. Kehä on siten laitettu, että pituussuuntaan on kaareissa sormenpaksuisia oksia, laidoilla lyhyet ja keskellä pitkät, joten muodostuu kupumainen, ylösalaisin käännettyä juurikoria muistuttava harva häkki. Sen poikittaiset kaaret on *Marsippospermum*-korsilla sidottu toisiinsa kustakin kosketuskohdasta. Näin on saatu aikaan hento kehä, joka katetaan tavallisesti vaatteilla tai merileijonan taljoilla. Aukko johtaa kotaan keskellä, tulisijan kohdalla.

Suuret valkeat *Senecio*-kukat keskellä kotaa osoittavat, ettei siinä ole ainakaan tänä vuonna ollut asukkaita. Mutta kodasta johtaa polkuja eri suunnille, ja pitkin rantaa kohoa loivia simpunkuorikasoja, ateriatunkioita, joita täälläpäin tapaa silloin tällöin paikoilla, missä intiaanit ovat asustaneet. Paikka on erinomaisen hyvin valittu. Rannat ovat täynnä meheviä simpu-

Heleämpimäiset Phileta busifolian kukat koristavat aarniometsän sammaleista hallion-rinteitä ja puita. (Valok. H. R.)

koita, joen suussa saattaa kalaparvia olla kihisemällä, ja ulkorannalla voi nuolella kaataa valkean hanhen tai sorsan ja merileijonanakin kimppuun pääsee helposti, kun se nousee rantakalliolle paistattelemaan.

Myrsky riehuu ulkona ulapalla, mutta pienessä veneessään saattaa intiaani meloa tyynellä lahdella. Kun sitten sattuu harvinaisen tapaus, tyyni ilma, jolloin veneellä uskaltaa ulapallekin, voi hän taas nopeasti siirtyä perheineen jollain veneellä uskaltaa ulapallekin, voi hän taas nopeasti siirtyä perheineen toiseen vuonoon. Mutta jos myrsky äkkiä yllättää, on intiaaniperhe tuhon oma pauskautuen kaameita kallioilta vastaan. Niin on varmaan monesti käynyt näillä ihmiskunnan kaikkein kurjimmilla asuma-ajoilla. Täytyy suorastaan ihmetellä meri-intiaanien kestävyyttä, kun he vain osittain turksiin verhotuina, useinkin vallan alastomina, liikkuvat täällä sateen ja myrskyn keskellä altuisissa vaaroissa, vilussa ja kurjuudessa, pienissä puunkaarnasta tai korveretusta puunrungosta valmistetuissa veneissään. Kun he pian kaikki ovat ihmiskunnan keskuudesta hävinneet, ei heidän voittojansa, valkoinen ihmisrotu, täytyy heidän jälkiään seuraamaan. Täällä ei auta kulttuurin voima mitään, päällä valkoinen mies sortuu, jos hän tänne asettuu. Maailman vaikeimmissa olosuhteissa elänyt kansa kuolee nyt pois, ja heidän ateriatunkionsa painautuvat vähitellen maan tasalle. Aarniometsä kasvaa heidän leiripaikkojensa yli, ja kotain kehät särkyvät tuulen ja sateen pieksiminä.

Näissä ajatuksissani seuraan muita vaikealle matkalle ylös laakson rinteitä.

Eteneminen ei ole helppoa. Voidaan sanoa, että retkikunta pikemminkin konttaa ja käyttää kaikkia jäseniään ja niiden osia päästäkseen eteenpäin upottavassa, sammalen peittämässä kivi- ja puumurroksessa. Monesti putoan kivien väliin, näen vain sammalta ympärilläni ja päälläni pilvisen taivaan, ja kun sieltä pääsen ylös, alkaa sama tarppominen, jolloin vain metri metriltä voi nopeuttaa mitata. Kiipeämme läpi taajan, sammaleisen aarniometsän kahden ensimmäisen vuorenympyrän yli, 60—70 m:n korkeuteen, josta koko aava ulappa näkyy järjyvine vaahdotuspäineen ja edessämme vuoren juurella pieni suojaista lahti. Siinä kelluu pätkinänkuorelta nähtävä laivamme. Mitään muuta ei näy, sillä koko tienoo pimenee. Tummat pilvet laskeutuvat vieläkin alemmaksi, ja pian valu tilvaasta niskaamme sellainen sateen ryöppy, etemme ole mokomassa kylvyssä vielä oleet. Tuskin näkee etensä. Samalla puhaltua kova viima, joka kaataa punnituskoneen telineineen. Suo, jolla seisomme, on märkä kuin pesusieni. Otamme asian vallan tyyneesti, jatkamme työtä, sillä pakoon ei pääse minnekään ja sitäpaitsi olemme jo märkiä joka kohdasta. Tuskin voitaisiin Suomessa käsittääkään, että sellaisessa ilmassa voisi kukaan tehdä työtä kaikessa rauhassa. Mutta tottumus on toinen luonto. Tätä kaatosadetta kestävä arviolta kolme neljännestuntia, jonka jälkeen pilvet hajaantuvat kuin komennuksesta. Aurinko paistaa suorastaan lämpimästi, ja kaikki vuoret ovat taas näkyviissä täydessä loistossaan. Tuossa jäätikkö sinisine, kolkkoina railoineen hohtaa niin kirkkaana, ettei sitä voida avosilmän katsellaakaan, ja tuossa jyrkät kallioseinät kiiltävät märkinä.

Työt edistyvät hyvin, ja palaamme takaisin laivalle. Pari kuningaskalastajaa lentää lepattaen ohitsemme, muuten emme täällä jylhyiden pyhätoissa mitään elämää näe.

Alastulo sujuu hyvin, sillä tarvitsee vain laskea istuaan liukasta ja märkää rinteitä. Sammalpeite on kyllin paksu, jotteivät kallion terävät särmat pääse housuntakapuuja liittämään, mutta sittenkin saa olla varovainen, ettei nilkka suistu jonnekin rakoon ja nyrjähdä, tai ettei putoa syvään onkaloon, jonka olemassaolon sammalverho kätkee.

Minne hävisikään Hyppyy, joka juuri laskeutui edelläni alas? Hänen äänensä kuuluu kuin maan alta. Oli pudonnut yli kahden metrin syiseen vuoren rakoon ja mennä viiletää nyt aika kyytiä alemmaksi. Samaan nieluun lasken minäkin ruhoi ja pian olen luonnon suuressa pyhätoissa. Minut ympäröivät mustat, kosteutta tikkuvat vuorensinät, ja tänne rotokoon auringon säteet tunkeutuvat vettä tikkuvien kasvien lävitse. Vesipisarot ovat kuin lasikiteet, joissa valonsäteet tahtuvat monin värein. Sisässä vuoren onkalossa on kauniin himmeä valaistus. Vieressäni kukkii tulipunainen Phlesia, ja Drimys Winteri levittää suuria, nahkeita, ainaviheröiviä lehtiään valkeiden kukkiensa kera. Luonnon värisointu on merkillinen, mutta vaikka värien moninaisuus näyttää olevan loppumaton, on kuitenkin väri, jota pohjoismaalainen kaipaa. Se on sininen. Sen näemme vain lyijynhämäläiden pilvien raoista taivaalla, jäätikköiden onkalossa ja joskus meren sinisenä lohtaessa. Mutta muuten emme. Vallitseva väri kasveilleitsemme on tummanvihäriä ja ruskea, jotka muodostavat ihmeen kauniin sopusointuisen yhdistelmän.

Vuoren onkalossa luontoa ihmettellessäni alkaa minusta itsestäni tuntua, että olen tämän luonnon anarkian oleellinen osanen ja että kuulun tähän sammalten peittämään märkään yhteiskuntaan. Siinä valossa asioita ajatellen näyttääkin koko tuo suuren aarniometsän kaaos ja sekamela säännölliseltä ja järjestetyltä yhdyskunnalta. Siinä on kaikki tarkoituksenmukaisessa järjestyksessä toinen toistaan riippuvassa suhteessa ja kaikki, jokainen yksilökin, määrättyssä tasapainosuhteessa toisiinsa ja ympäristöön. Siinä on kasviyhdyskunta, jonka lajit ja yksilöt elelevät melko rauhallisista elämäyhteyksistä toisen toistaan riippuvassa suhteessa. Vallitsee luonnon olovoimatta sanottavammin häiritä toisen olemassaoloa. Vallitsee luonnon olovoimattain suhteiden aiheuttama tasapainotila. Nämä kaikki kasvilajit kuuluvat toisilleen, ja niiden aiheuttama kaaoksen tapainen onkin niiden omaa säännöllistä yhteiskuntaelämää, jota ne ovat vuosituhansien kuluessa kehittäneet kenenkään koskematta tai häiritsemättä koko yhteiskunnan luonnosta varaisista kehityksistä. Vain tuolla ylempänä kasvava suo nostaa sammalpeitetään ja ahdistelee metsän laidan asukkaita, jotka naavoittuvat ja kaatuvat pois antaakseen tilaa turpeen levenemiselle. Siinä elelevät taas suokasvit sopusointuisista elämäyhteyksistä ja käyvät yhdessä taistelua metsän yhdyskuntia vastaan. Mutta tämänkin taistelun taustana on luonnon suuri voima, joka

ilmenee yksityisten yksilöidenkin keskinäisenä taisteluna olemassaolonsa puolesta. Näiden aarniometsien ja suokasviyhdyksuntien luonteen määrää täällä etupäässä alati valuva sade. Kun se alkaa muuttaa antimiaan, muodostuu uusi vaihe sademetsien tyyppeihin.

XVIII.

Racha-myrskyn käsissä.

Tulo Fjordo Tristeza-vuonoon. — Jylhät jäätiköt. — Kehno ankkuripaikka. — Jäätikkökoski. — Rankkasateessa aarniometsässä. — Racha-myrsky puhkeaa. — Jännittävä sunnuntai myrskyn käsissä. — Onnekas yritys.

Aamiaisen jälkeen alkoi tavanmukainen hiostuttava ankkurin ylösvipuminen, ja pian sen jälkeen keikkui »Porvenin» laineilla kohti kaakkoista ilmansuuntaa. Välttääkseni merikipua olin ruorissa ja sain siitä sekä lämpimän että tarpeeksi muuta ajattelemista merikivun karkoittamiseksi.

Dawson-saari on noin 70 km:n pituisen ja suoraviivaisen Gabriel-kanavan erottamana lohjennut irti Tulimaan pääsaaresta, ja siinä kohtaa, missä pääsaaren jatko työntyy salmen eteläisenä rantana Magallanesin salmen taiteeseen, on merenkulkijoiden kavahtama kallioinen niemi, Anxious point. Sen kohdalle tullessamme saimme tuta, mitä tämä paikka todella voi merkitä kovalla tuulella, kun nytkin, vaikka tuuli oli vain navakanlainen, purjeiden käyttäminen oli perin vaikeata. Tuli siinä monta »lehmänkäänöstä», kun tuuli kierteli mistä sattui ja ristiaalokko heitteli laivaa kuin kovemmassakin myrskyssä. Tuo vaarallinen paikka sivuutetaan kuitenkin hyvin ja kokka suunnataan Tulimaan pääsaaren niemen pitkään vuonohalkeamaan, »synkkään vuonoon» eli Fjordo Tristezaan, kuten sen virallinen nimi kuuluu.

Fjordo Tristezan suuaukko aukeaa jylhien vuorten lomaan. Kun laiva lipun sen kapeasta suusta sisään, tuntuu siltä, kuin vuoristo tahtoisi niellä koko retkikunnan laivoineen päivineen, ja vuonon perällä, yli kymmenen kilometrin päässä, siintää mustassa kallioympäristössä pitkä, alas laaksoon valuva valkea jääkieleke. Delfiinit jättävät meidät jo vuonon suulla, jossa ne meidät yllättivätkin, ja kolkossa ympäristössä, jossa ei näy mitään elävää olentoa, kulmaa moottorin tasaisesti jyskyttäessä.

Vuonon suunta on suoraan luoteesta kaakkoon, ja sen rannat ovat para kohtaa lukuunottamatta suoraviivaisia. Kallio nousee jyrkkänä kuin seinä

kummallakin puolella. Rantojen profiilissa saattaa kuitenkin nähdä selvän pengermän, jonka vuoristosta ulos työntyvä iso entisajan jäätikkö on aikojen kuluessa kalvanut. Noin 800—1000 metrin korkuisia kallionseinäiä ovat lumivyöryt ja vuotomaavirrat urtaneet syviin vakoihin, joista metsä on tyyten sivallettu pois. Vain vuolaat vuoristopurol, joita on sadoittain, pudotavat vetensä vallattomina alas huimaavista korkeuksista. Kummallakin puolella vuoriston laella on suuret jäätiköt, joiden koko suurenee, kuta pitemmälle vuonon perukkaa kohti etenemme. Suuri Gabriel-jäätikkö hohtaa tummanharmaita pilviä vastaan, ja siinä kohtaa, missä perukan jääkieli painuu alas laaksoon, näkyy ikäänkuin aukko, josta suuren jäälakeuden valkeus hohtaa hämärään vuonoon. Ja ennenkuin pääsemme perukkaan, nousee tuulenpuuskaa lähellä vuonopussin perää nostaten veden savuna ilmaan. Metsässä näkyy täällä samaa säännöllisyyttä kuin Puerto Valdezinkin ankkuri-paikassa. Vuonon pohjoispuolella on metsä verraten hyvin säilynyttä, mutta eteläpuolella on alaston, ikäänkuin nuoltu kallio, jonka raoissa ja halkeamissa kitukasvuiset puut näyttävät taistelevan epätoivoista taistelua tuulta vastaan. Siinä on alpiinisia kasveja aivan meren rantaviivan lähetyillä.

Tullessamme perukkaan näkyy tumman metsän yllä kaukana laakson perukassa valtava jäätikkö koko loistossaan. Kahtena kielekkeenä se valuu alas ikuisilta jääkentiltä lähes 1,000 metrin korkeudesta. Toinen kieleke on kuin viekkaasti mateleva jättiläiskäärme, jonka ruumis on lukemattomien sinisenhohtavien raitojen urtama, ja sen kummallakin puolella lähellä jään reunaa kulkee kaksi tummahkoa juovaa. Se näyttää olevan liikkeessä uusien jäämassojen valuessa alas. Mutta toinen on jäänyt jyrkän kallion ylle laakson eteläpuolelle riippumaan aivan edellisen viereen. Kallion jyrkenteellä se on katkenut, ja sitä mukaa kuin jäätiköitymisalue vuorten korkeuksissa lykkää uutta jäätä alas, se jälleen eteenpäin työntyessään katkeilee. Puoleksi sulaneet jättiläislohkareet, jotka ovat rinteen alla, osoittavat tuota valtuisaa luonnonvoimien temmellystä. On siinä mahtanut kuulua jyrkeitä ääniä, kun nuo suuret lohkarit ovat irtaantuneet ja pudonneet alas. Kallio siinä kohtaa on paljas ja sileäksi hioutunut, ja sitä pitkin alati valuva sulamisvesi aikaansaa sileään kallionkylkeen hopeisen hohteen, joka kuuluttaa kauas vuonolle.

Nyt näemme taas näyn, joka ei koskaan haihdu mielestämme. Aurinko valaisee äkkiä pilvien raosta tuota tummaa ja jylhää vuonomaismaa. Suuri sateenkaari kaikkinä väreineen ilmestyy eteemme peittäen etualalla olevan vuonoperukan tumman metsän, ja kaukaa, rotkolaakson äärimmäisestä perästä metsän takaa, loistaa sinisenhohtoinen suuri jäätikkö. Näkyä kestää vain muutaman silmänräpäyksen pilvien kiittäessä hurjaa vauhtia. Sateenkaari häviää, sama hämärä valaistus verhoo taas laaksohalkeaman synkän maiseman, ja vuonon perukalla nousee valtaisa pyörretuuli veden ilmaan kuin lumipyryn aavalla lumikentällä. »Se on vaarallinen racha-tuuli. Näiden alueiden kauhu», sanoo kapteeni ja näyttää tyytymättömältä.

Tulomme Fjordo Tristeza-vuonon perukkaan ei näytännyt lufaanaka. Laakson perälle luhertelee valkea sinivalkoinen jääkieleke ylhäältä holkon vuoriston jääkentiltä, ja äheät tuulenpuuskat nostivat meriveden usvuna ilmaan. Vuono näytti savuaan. (Valok. V. A.)

Jättiläislevälautoja vältellen lipuu alus hiljalleen kohti rantaa, jonne jäätiköltä tuleva joki laskee, päättäen siitä, että vesi täällä on maidonvalkeata. Kokki hoitelee luotinauhaa ja ilmoittaa lukeita syvyyksiä, vaikka olemme aivan lähellä rantaa, enintään 50 metrin päässä siitä, ja edessämme nousee laakea hiekkaranta. Ensimmäinen ankkurointi epäonnistuu, sillä laivan köli kolkuttaa pohjaan. Ankkuri vivutetaan ylös ja laskeimme sen uudelleen muutamaa metriä ulompana 17 sylen syvyyteen, vaikka laivan peräpuolella on vettä vain noin 2 sylvä.

Tuulen voima on jo kova. Silloin tällöin puuska nostaa veden savuamaan. Mutta kapteeni luottaa ankkuriin, vaikka sanookin, ettei hän koskaan ole ollut niin huonossa ankkuripaikassa kuin tämä on. Kaikesta päättien ei parempaakaan löydy, sen osoittavat rannat, joten päätämme tässä pysyä.

Kranck, Roivainen ja minä menemme maihin veneellä kovassa aallokossa. Kuoetamme päästä jalan niin lähelle jäätikköä kuin suinkin. Autiolla rannalla majalle vain pari valkeata hanhipariskuntaa ja joitakin rantaharakoita, mutta muuta elollista asujaimistoa ei näy. Rantavyöhykkeellä on vetinen ja korkea ruohokasvu, jonka takana vasta matalat puut ryömivät. Niiden muodostama latvuskien katos nousee metsänreunasta vähitellen yhä koru-

220

Tulimaata tutkimassa

Jännittyneinä odottelimme, alkaako laiva lähestyvän nousuveden aikana jälleen peräytyä rantaa kohti. Sitä seuraava laskuvesi olisi silloin meille samaa kuin rannalle joutuminen.

Ilmapuntarit suorastaan hulluttelevat. Paineen osoittajat nousevat ja laskevat, eikä niihin voi lainkaan luottaa. Tilanne on niin tukala, että vain äänetöminä odotamme. Tunnit vierivät hitaasti, ja laivan asento muistuttaa jo haaksirikkoista hylkyä, mutta emme sentään heitä toivoa silläkään uhalla, että joutuissimme rannalle. Ja toivo merkki, ankuri, ei sittenkään enää luista sen pitemmälle.

Klo 4:n aikaan nousee hirvittävän ankara rankkasade, jonka tauottua myrsky hieman asettuu. Sitä mukaa kuin rachojen välilajit suurenevät, meissä kasvaa toivo jättäläisäisesti, niin että ennen pitkää päättämme riskeerata ulos. Nyt seuraa muutamia jännittäviä minutteja. Koneita lämmitetään, se pannaan paikoillaan käyntiin, ja kun viimeinen racha on mennyt menojaan ja väliäika on odotettavissa, kiirehtivät kaikki miehet ankkurinvipuun, ja nyt nousee ankuri nopeammin kuin koskaan ennen. Niin pian kuin ankuri on noussut muutaman metrin pohjasta, alkaa laivan potkuri toimia, ja keula nousee ja laskee aalokossa raivaten itselleen ulospääsyn tietä. Mutta silloin tuleekin uusi racha, ja laiva on nyt toden totta pauskautua vasten rantaa. Saamme sen verran ruorin toimimaan, että alus kääntyy taas vastatuuleen, ja yritämme uudelleen, mutta silloin on kasvava racha pauskata meidät kyli edellä vasten rantaa. Ankuri putoaa kiireesti pohjaan, ja olemme entisessä paikassamme kiikkumassa.

Olemme panneet merkille, että pyörrepuuskien välilajit ovat säännöllisesti yhäkin pidentyneet, joten annamme koneen käydä paikoillaan valmiina uuteen yritykseen. Kestettyämme kolme ankaraa puuskaa nostamme viimeisen mentyä kiireesti ankkurin, ja laiva alkaa taas pyrkiä pois vaaranalaisesta paikasta. Nousemme hitaasti, perin hitaasti, ulommaksi ja tulemme vihdoin pienen niemekkeen suojaan. Kun sen toisella puolella näyttää lupaavalta, päättämme yrittää etemmäksi, ja niin alkaa laiva kovasti keinuen edetä tuuma tuumalta kohti vuonon suuta.

Olemme päässeet tuskin satakunta metriä, kun uusi pyörre syöksyy meitä vastaan. Usvana vesi taas nousee, ja vuoren kaskadit savuavat. Laivamme heittäytyy hurjaa kyytiä takaisin, ja nyt on vain varottava, ettemme painu rantakalliota vastaan, mikä varmasti olisi tapahtunut, jos heikko ja huonossa kunnossa oleva kone olisi lakannut hetkeksikään käymästä. Silloin olisi retkikunnan täydellinen tuho ollut varma. Mutta kovassa tuulessa tulemme takaisin kuin lentäen pyörteen siirtäminä ja pääsemme puikahtamaan suojaisten niemen taakse. Mutta ankuri ei ota pohjaan, jonne on useiden kymmenien, ehkä satojen metrien syvyys, aivan rannan lähellä. Ei auta muu kuin laskea laivan keula miltei rantakiviin kiinni ja luottaa siihen, ettei tuuli käännä etelästä käsin heittämään meitä maihin. Kolme miestä soutaa veneessä kii-

reesti maihin vieden mennessään käsivarrenvahvuista varppia. Se kiedotaan suuren jättäläispuun rungon ympäri ja lisäksi lasketaan ankuri matalaan veteen lähelle rantaa. Kaikki huokaamme helpotuksesta, sillä olemme nyt varmat pelastumisestamme.

Oli jo ilta. Ja saatuamme näin asemamme turvatuksi saatoimme ajatella syömistä, jota emme olleet muistaneet koko päivänä. Mutta heti tämän jälkeen alkoi vuonosssa uusi temmellys. Pyörre seurasi toistaan, ja illan hämärtämä vuono oli vesivihman vallassa. Kaskaditkin suitsuttivat taas vettä ylöspäin savuna, ja kun katselimme entistä ankkuripaikkaamme, tunsimme sanomattoman tyytyväisyyden ailahtavan koko ruumiissamme.

Yöllä myrsky vain kiihtyi. Kaikkialla ryskyi ja vonkui, ja laivamme liikahteli ja kallisteli levottomasti maston nuorien vinkuessa. Kaikkialla oli vesivihmaa, koko ilma täynnään, ja vuonolla ylvyyivät suuret vaahtopäät. Kaikille oli selvää, että riskeeraaminen silloin oli välttämätöntä. Nukkumisesta ei vieläkään tullut mitään, sillä ulkona käyvä melske oli kauhea ja hermoja vihlova. Hornan kattilla kiehui ehkä kiivaammin kuin ennen, ja synkän vuonon yölliset myrskyhenget pitivät hurjaa menoaa, kuten niin monesti ennen. Synkkä vuono on nimensä arvoinen. Ehkä sinne on moni pauskautunutkin kallion seinää vastaan. Ehkä monet maailmasta täälläpäin hävinneet ovat juuri tässä jylhässä paholaisen luolassa saaneet surmansa.

Vasta klo 7 seuraavana aamuna oli tuuli sen verran asettunut, että uskalsimme suunnata laivan keulan ulos. Kuta pitemmälle vuonon suuta tulimme, sitä iloisemmaksi kävi mielemme, ja kun vihdoin saatoimme tuon jylhän vuonon aukeamasta kääntää kokan kohti Canal Magdalenaa, olimme kuin uudesti syntyneitä. Meri oli vielä levoton, eikä lintujaakaan näkynyt kuin aniharvoja. Kaikki oli kuin kuollutta racha-myrskyn jäljeltä.

seinät, ja vuonon eteläisellä rinteellä laskee kokonaista kymmenkunta jää-tikköä jäisiltä kentiltä veteen.

Tuota ihmeen jylhää kauneutta ihaillessamme näemme erään lahden poukamassa, Martinez-vuonon puolella, pienen valkean purje- ja moottori-veneen, josta meille annetaan hätämerkkejä valkeata vaatetta taajaan heittamalla. Mitä! Ihmisiä täällä! Ja tuollaisessa veneessä!

Käännämme laivan kokan hädänalaisia kohti ja tullessamme heitä kylin lähelle näemme kolmen miehen odottavan ankkurissa olevan pienen aluksensa kannella. Sieltä lähtee kaksi miestä soutamaan pikkuisella jollalla meitä kohti, ja kun he saapuvat luoksemme, kohtaamme heidän punoittuneista kasvoistaan tyytyväisinä tuikkivat silmät. Kertovat meille, että olivat lähteneet Magallanesista viiden päivän ruokavaroilla varustettuina kalastamaan, joutu-neet sitten myrskyn käsiin, joka oli repinyt purjeet riekaleiksi, ja kun ei kone enää suvainnut toimia, olivat he nyt olleet kaikkiaan 13 vuorokautta matkalla kärsien huikeasti nälkää. Jollan pohja oli täynnä simpukoita, joilla he olivat yksinomaan eläneet. Annoimme onnettomille, jotka olivat näin kauaksi eksyneet, kahvia, sokeria, leipää, purjeenpaikkausveikeitä ja kaikkea, mitä meilläkin oli, usean päivän varalle, ja tyytyväisinä soitivat miehet laivalleensa. »Flying skipper» oli taas saanut usia ihailijoita, ja »Porvenirins» miehistö tunsii olonsa entistä tyytyväisemmäksi voituaan ojentaa auttavan kätensä hädänalaisille.

Laivamme lipuu eräeseen valtaisaan lahteen Martinez-vuonon länsi-kyljessä. Jäljestäpäin kuulimme, että siinä oli ollut ankkurissa sodan ensi-voitena, joulun tienoissa, 7,000 tonnin saksalainen alus »Sierra Cordoba», joka kuljetti salaa hiiliä Tulimaan saaristossa piileskelevälle risteilijä »Dresdenille». Annoimme tälle lahdelle nimen Bahia Cordoba.

Bahia Cordoba on laajahko lahti, joka kahtena lyhyenä haarana pistää kuuluisan Monte Sarmienton alle. Kumpaiseinkin lahdenperään työntyy suuria jäätiköitä, ja niiden siniset railot ammittavat hämärässä illassa. Vies-sämme kohisee ylhäällä riippuvasta jäätiköstä tuleva vesiputous, ja ankarat sateet valuvat lukemattomina juovina pitkin vuorten rinteitä alas.

Nyt maittoi illallinen. Gramofoni soitteli taas tavanmukaisesti allaalla lyhteyn valaisemassa ruumassa, jossa miehet tyytyväisinä majailivat. Mutta kun yö kietoi vaippaansa nämä jylhät vuonojen maat, vonkui tuuli taas kovalla ryskeellä. Laivan köydet soivat kimeästi, pilvet kiitivät hurjaa vauhtia taivaalla, ja vettä tuli silloin tällöin niin, että telttakatos romisi. Mutta kaikki olimme hyvillä mielin.

»Antaa nyt niiden pahoilaisten riehua», sanoi kapteeni, »kyllä ankkuri tässä kestäää.

Mitään hätää ei täällä ollut. Olimme suojassa, ja vuono savusi ulompana, kun ylhäältä vuorilta alas paskautuneet pyörteet kiitivät pitkin vaahtoavaa vedenpintaa.

XIX.

Vuonojen mailla.

Vuonojen sokkeloista maailmaa. — Jäätiköitä. — Eksynyt kalastaja-alus. — Bahia Cordoban ankkuripaikka. — Martinez-vuonon perukkaan. — Kauniita vesiputouksia. — Bahia Plüschovin jylhässä vuonossa. — Vuonojen kauneus. — Monte Sarmiento näkyy. — Aurinkoinen vuonomaailma. — De Agostini-vuono. — Ankkurissa Monte Bucklandin ja Monte Sellan juurella. — Korppikotkat. — Myrskyn puhkeaminen. — Retkikunnan jäsenten tapoja. — Toisessa suojaisessa ankkuri paikassa. — Ketun pesä. — Myrskyä paossa. — Laivakoiria Mumun surullinen elämä. — Gabriel-kanavassa.

Koko vuonomaailma oli harmaiden pilvien peitossa, jotka verkkaan, riekaleina roikkuen, siirtyivät vuoriston kuppeleita toiselle kaakkoiseen suuntaan. Missään ei vuorten yläosia näkynyt, vain niiden tyvirinteet ja vuonojen kolkot rannat olivat sateen keskeltä nähtävinä. Mutta laiva liikkuu sentään melkoista vauhtia koneen jyskyttäessä ja purjeiden pingoitteessa hiljaisessa, myötäisessä tuulessa. Levottomassa meressä se kuitenkin keikkui enemmän kuin olisi ollut luvalista heikkoon tuuleen katsoen, eikä kokin heittohommista tullut mitään.

Tulemme Canal Keatsin suulle ja jatkamme matkaa eteenpäin Fjordo Almirante Martinez-vuonon perukalle. Nyt olemme tuulilta suojassa, ja kauniit vuonomaismat ympäröivät meitä. Jäätiköitä riippuu kummalla-kin puolella valuen alas vuonon vedenkalvoon asti, ja niistä irtaantuneet lohkarret niskentelevat pois, kuten valkeat joutsenet. Darwin-vuoriston ylängöllä, tuolla tuhanten metrien korkeuksissa, alituinen lumisade kasaa niin suuria jäämassoja, että koko jäätiköitymisalue on liian ahdas, ja jääpikarista alkaa vuotaa yli äyräitten puhtaanhoidoista jästä suurine, sinisine railoineen. Hiljalleen nuo jäätiköt liikkuvat, kuten plastillinen massa ainakin, kiemur-rellen monissa käärmeenmuotoisissa kiemuroissa tai syöksyen alas, kuten äkkiä kesken toimintaansa jäänyt vesiputous.

Tulemme sille kohtaa, josta itään päin aukeaa suurenmoinen De Agostini-vuono. Tyynenä päilyy veden kalvo, juhllallisina nousevat vuorten jylhät

Makuusäkkiin kuului myrskyn mylvinän keskeltä jymeitä ääniä, jotka tuntuivat kolkolta yöllisessä, jylhässä ympäristössä. Ne tulivat ylhäältä vuoristosta jäämassojen liikkeessä hiljalleen alaspäin ja uusien raiilojen syn-tyessä.

Aamulla sataa kuin saavista kaataen, ja pilvet ovat kokonaan peittäneet vuoriston. Kulutamme päivän laivan suojissa milloin väitellen kapteenin kanssa yhteiskunnallisia asioista ja uskonnosta, milloin kuunnellen kokin juttuja hänen suuresta, loistavasta entisyydestään, milloin suorittaen tavan-juttuja hänen suuresta, loistavasta entisyydestään, milloin suorittaen tavan-olevaan suoheinikkoon ja aarniometsään. Suorämpiminen tuntuu ikävältä sateessa. Vajoamme silloin tällöin pehmeään rapaan, mutta »sehr gefährlich» nämä suot eivät ole, kuten pater De Agostini kirjoittaa.

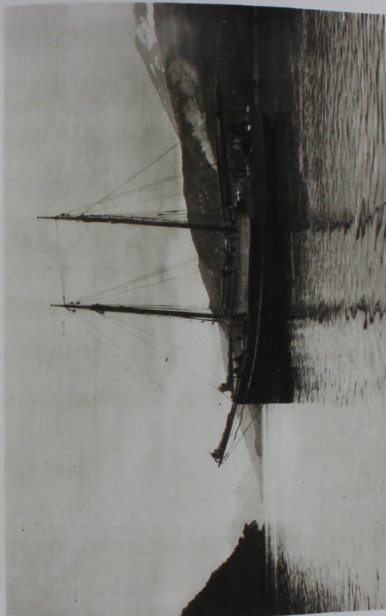
Paluumatkalla saa sorsa maksaa hengellään liiallisen rohkeutensa. Sorsia onkin näissä suojaisissa, ruohorikkaissa lahdenpoukamissa runsaasti, mutta sitä vähemmän hanhia. Vuorille-kiipijät palasivat tyytyväisinä. Olivat jäätikön alta löytäneet laakson, jossa oli suurehko järvi. Siellä asusti muuta-mia ruskearintaisia hanhia kolkossa ympäristössä.

Kaikki olimme märkiä kuin uitetut koirat. Osa vaatteita kuivutetaan tavannukaisesti konehuoneessa, mutta suuri osa kuivuu mukavasti makuu-säkin lämpimässä. Siellä on höyryävä kuumuus, vaikka ruumassa lämpö-tila ei nouse paljoakaan yläpuolelle nollan, ja ilman kosteus on miltei yli-kyllästetty, kuten tavallisesti täällä.

Kokki on sairastunut vakavaan influenssaan ja makaa nyt kovassa kuu-meessa keuhalytissään. Käyn häntä katsomassa ja lääkitsemässä. Siellä ummehtuneessa, kosteassa ilmassa, ahtaassa seinävuoteessaan, kylmien, koli-sevien ankkuriketjujen viressä makaa entinen eustiansian patruuna posket hehkuen kuumesta. Matrusikin tuntee vilunpuistatuksia. Hänhän onkin ollut niin perin ohuesti puettuna. Hänkin kömpii vuoteeseen, ja aina hyvä-tuulinen kapteeni pyyhkeilee nyt lautasia ja hämmentelee lihakeittoa.

Illalla toivo nousee jälleen. Pilvet hajaantuvat, ilma tuntuu talvisen kolealta ja kuivemmalta, muutamat tähdet tuikkivat, niiden joukosta voi erottaa Kalevan miekankin, ja Monte Sarmienton vuoren takaa nousee kelmeä kuu valaisten autiota maisemaa. Siinä hohtavat nyt kuutamossa jäätiköt vuorten kupeella ja laaksojen onkaloissa, ja niiden valkea pinta kimaltelee. En voi sanoa, kumpi on kauniimpi: auringon häikäisemä, sinirailoinen jäätikkö vai mustien vuorten lomassa kiemurteleva, kuun valaisema, kiiltopintainen jääkieleke. Jälkimmäinen ainakin on jylhempi ja juhmallisempi. Ylhäällä kii-tävät kauniit pilvet kuin pontapilvet kesäisellä taivaalla kuun editse.

Aamulla oli taivas taas tavannukaisessa sadetouhussa. Tummat pilvet leijailivat vuorten kupeella huippuja peittäen, mutta ankkuri nostettiin ja hyvin toivein sittenkin suuntasimme kulkumme kohti Martinez-vuonon

Sanna nousee aluksemme saratorvesta makean ihakelton porotissa. Martinez-vuonon forukka. (Valok. V. A.)

Lukuisat vesiputoukset horistavat vuorien rinteitä. (Valok. H. R.)

perukkaa. Siinä riippuu kummallakin puolella valtaisia jääkielekkäitä, joista toiset ulottuvat alas asti. Mutta kaikista näemmä kuitenkin, että ne ovat viime aikoina suuresti pienentyneet. Niiden äskeinen laajempi vaihe näkyy puhtaaksi silotetussa kalliassa, jonne ei edes kasvillisuus ole päässyt juurtumaan. Komealta näyttää iso, länsipuolella oleva jäätikkö, joka kiertää vuoren nyppylän yhtyen taas sen alapuolella. Jäätikön alla metsän peitossa on Pagelsin aikoinaan löytämä jäätikköjärvi, joka kantaa hänen nimeään.

Matka sujuu moitteettomasti, ja ennen pitkää ankkuroimme Martinez-vuonon kaakkoisen perukan suojaisaan, kauniiseen lahteen.

Toteamme taas, kuten niin monesti tämän matkan aikana, kuinka ihmeellisen hyvin luonto on tutkimusmatkailijalle olosuhteet sentään järjestänyt. Tukevalla laivalla voimme päästä kaikkine varusteinemme mukavasti ja kivuttomasti kaikkialle vuoriston sokkeloihin. Olemme juuri Darwin-vuoriston keskellä, ehkä pikemminkin jo hieman sen eteläpuolella lähellä Beagle-kanavaa. Koko retkikunta tulee näin mukavasti tutkimuspaikoilleen. Kranck saa geologiset tutkimuksensa loistavasti suoritetuiksi, Roivaisenkin pitäisi olla tyytyväinen, ja soita löytyy minun tarkoituksiini niin paljon kuin tarvitsen.

Jokunen viikko sitten lensi saksalainen lentäjä Plüschow koneineen näiden vuoristojen yli valokuvailen ja tehden tärkeitä havaintoja. Hän ja hänen mekaanikkonsa olivat ensimmäiset ihmiset, jotka näkivät tuon luoksepääsemättömän vuoriston sisäosat. Heidän kertomansa mukaan on kaikki miltei yhtenäistä jääkenttää, lunta ja jäätä vain, siellä täällä on jokunen järvi lumen keskellä. Plüschow oli ystävällisesti antanut meille arvokkaita tietoja näiden vuonojen luonteesta, sopivista ankkuripaikoista y. m. kertoen samalla, että Martinez-vuonon kummankin haaran erottaa kapea kannas Beagle-kanavasta. Toisessa kannaksessa on kaksi, toisessa yksi järvi. Ja kapteeni Hanson arveli, että nämäkin kannakset olivat intiaanien entisiä kulkureittejä, jolloin he venettä vetäen kannasten poikki saattoivat oikaista pitkän matkan, vaarallisen Peninsula Brecknockin-niemimaan kierroksen.

Ranta nousee jyrkkänä ylös vuonon perukassa. Tiheää metsää on vain kapeana vyönä rannan ja vuoren rinteessä kohoten vähän ylempiä siinä, missä sulavesivirta syöksyy kahtena koskiksenä haarana lahteen. Missään emme vielä ole nähneet niin kauniita putouksia kuin täällä. Aivan ankkuripaikkamme vieressä kohisee valtaisa vesipatsas tullen ylävuoristosta. Vesi puoltaa siinä kymmenien metrien korkeudesta ahtaaseen rotkoon, jonka suulla vehmaat Notofagukset kauniisti kaartuvat suojaten rotkon aukkoa ja levittään lehviään yli tyynen, tumman vedenkalvon. Rotkon ahtaat seinämät estävät veden kohinan kantautumisen kauemmaksi ulos. Alas syöksyvä valkeavaahtoinen vesi hajoaa onkalossa usvaksi, jossa auringon säteet taittuvat kauniiksi sateenkaareksi kirkkaine väreineen. Näky on hurmaava.

Mutta valtavammin kohisee se koski, joka tulee idästä käsin yhtyen vuonon perukalla toiseen etelästä syöksyvään koskeen. Edellinen on jyrkkä kuin

hyppyrimäki, ja vesi syöksyy valtavalla voimalla alas. Sen niskasta näkyy laivamme ankkuripaikkaan. Keskellä työntä, vuorten ympäröimää, auringon häikäisemää lahtea musta aluksemme keltuu kauniisti kaksine mastoineen. Kasvillisuus muistuttaa jo hieman ukosartaan karuja ja autoita tyyppettä, ja kallio on lajoilla aloilla paljaana, niin että vaaleanharmaa liuske loistaa. Sen pinta rapautuu helposti, ja sulamisvedet kuljettavat siitä hienoa hopeanhoitoista liettä alas rehevään laaksonpohjaan, jossa Marsippospermumin ruskeat, pitkät korret nousevat metsän suojassa.

Työmme suoritettuaamme nostimme ankkurin ja saavuimme vielä samana iltana Martinez-vuonon kupeseen, itään työntyvään pieneen ja jylhään vuonoon, jolle annoimme nimen Plüschowin vuono. Olimme taas korkeassa alppi-vuoristossa, jossa ympärillämme kohosi huippuja 1,000—2,000 metriin saakka ja senkin yläpuolelle. Vuonon eteläiseen, taskumaiseen lahdelmaan laskimme ankkurin. Vuorten tummat kupeet ovat lukemattomien sula- ja sadevesivirtojen juovittamat, edessämme lahden perällä on kaunis hiekkaranta, sen takana soinen metsä ja taustalla metsätön, muinosen jääkielekkeen kover-tama laakso. Vieressämme kohoavat kummallakin puolella mustat, jylhät vuoret äkkijyrkkine rinteineen.

Varsinainen vuonon perä, joka menee itään, on alastomien kallioiden luonnetilma. Sen poikki, pelkällä kalliolla, luikertelee ylös vuoren loivaa rinnettä kaunis metsäinen harju, joka on muodostunut muinosen, tänne asti ulottu-neen jäätikön reunan eteen ja osoittaa sen entistä asemaa. Vuonon taustalla nousee kaunis lumipeitteinen vuori, jonka rinteet ovat viheriän jäkälän koristamat ja loistavat auringon kirkaasti paistaessa. Sille annoimme nimeksi Monte Sederholm, retkikunnan suojari, professori J. J. Sederholmin mukaan. Vieressämme kohoava, jäätikköpeitteinen vuori sai nimekseen Monte Eskola, tunnetun suomalaisen geologin mukaan.

Jylhät vuorenrinteet, jotka vieressämme nousevat äkkijyrkkinä vedestä 1,000 metrin korkeuteen, ovat kuin luonnon suuren tempelin autiot seinät. Joka on käynyt illalla autioissa kirkossa, jossa laskevan auringon säteet holvien lomasta valaisevat juhlasta hämäryttä, on tuntenut jotain samana-laista, sanomattoman tyhjää, mutta samalla jonkinlaista kohottavaa tunnetta, joka sallii puhua vain kuiskaten ja astua hillytysti. Meitä tämä luonnon pyhättö siinä määrin viehättää, että päätämme olla kiirehtimättä täältä liian pian pois. Ankkuriketjujen kolina kumajaa kallion seinää vastaan, ja sitten on kaikki jälleen juhlassien hiljaista.

Suoritamme tutkimuksiamme rannoilla, ja vetelien soden merkittiset kerrokset saatetaan kairan avulla päivänvaloon. Moni kiintoisa kasvitieteellinen tulos koitui Roivaisen osalle, ja Kranckin piippu savusi entistä innokkaammin osoittaen, että hänkin oli tyytyväinen tuloksiansa.

Kukaan ei voi kuvata sitä luonnonkaunetta, jonka laskeva aurinko ja illan muuttuminen yöksi sai täällä aikaan. Auringon punainen kerä laskee

verkkään korkeiden, lumipeitteisten vuorten taakse. Koko vuoristo saa sellaisen ihmeellisen värihohteen, jollaista en ole edes Lapin kuulakkaassa kesäyössä nähnyt. Varjot lankeavat tummina, ja tausta, jonne laskeva aurinko valaa värikkäitä säteitään, kimmeltää kirrkaana milloin karminpunertava-na milloin sinisenhohtoisenä ja keltaisena, jolloin jäätiköt, jotka kaukaa siintävät, ovat kuin puhdasta kultaa. Koko kovia kokenut luonto lepää ja nauttii silminnähävästi lempeästä, hyväilevästä säästä. Kun sitten pienen väliajan jälkeen tähdet ilmestyvät taivaalle ja iso keltainen kuu nousee lumisten vuorten takaa, on vuonomaisema kuin satujen maailma. Äänettämiä katselemme ja painamme nuo hetket muistojemme syvimpiin keroeroihin.

Iloisin mielin otimme vastaan seuraavan aurinkoisen päivän. Aurinko nyt kerrankin lämmitti, laivan kannella tuntui suunnutaiselta, jopa lepposalta, ja maailma oli taas kuin paratiisi. Ruuman päällä ollut telttakatos vedettiin pois, jolloin ruuman kostea, ummehtunut ilma vaihtui raikkaaseen. Märät vaatteemme kuivuiivat, niin että höyry nousi tyveneen ilmaan, ja raittoisesti porisi kokin aamiaisen hellällä. Mumu makaili »peräsalongin» kannella unisena auringonpaisteesta venytellen. Hyppää veteli rapuja ongellaan, ja kaikki olimme tyytyväisiä olemassaloomme.

Kun me sitten illalla palasimme töistä, Hyppää makealihaisine sorsineen ja muut hyvine tieteellisine tuloksineen, vietimme raittoisan illan laivan ruumassa. Kranck sai nyt kerran debyteerata gramofonin soittajana sillä aikaa, kun me muut venyimme lampaantaljoilla telttaungyissäme. Kranckin esiintyminen oli jonkin verran huvittavaa, sillä ensiesiintyjää vaivasi silminnähävästi esiintymispelko. Gramofoni sorisi ja ulsi väliin laskettaen nopeassa temossa sellaisia kappaleita, joille olisi kuulunut hidas ja hillitty tahti. Mutta kaikki levyt soitettiin, niin tangoi kun rumak foxtroiti, joita Roivainen ihaili. Tänään sattui olemaan Kranckin ja minun, tupakkamiesten, sikaripäivä, ja isot sikarit savusivat meidän tyytyväisiä kasvojamme punaten. Alppilyhdytkin näyttivät kirrkaamulta kuin ennen.

Päivällä olivat Chilen ja Suomen liput liuehneet laivan mastoissa. Olimme näet Chilen presidentin kunniaksi nimittäneen sen korkean, Martinez- ja Agostini-vuonojen välissä kohoavan vuoriston, josta kymmenet jäätiköt valuvat vuorten rinteille ja vuonojen syvään veteen, Cordillera Presidente Ibaneziksi.

Yöllä sataa rapisteli ajoittain lujasti, mutta kun nousimme ruumasta aikaisin aamulla, auringon kera samaan aikaan, oli ilma jo taas seestynyt. Miehet kävivät kalassa, ja aamukahvin keitosta savu tuprusi hiljalleen raikkaaseen aamuilmaan. Kokkimme oli jo pirtettä sairaudestaan toipuneena. Tyyneä lepäsi vuonon tumma vedenpinta; vain sen poikki kiemurteleva nousu- ja laskuveden välinen vaahtokuuva katkaisi sen.

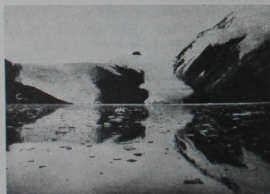
Silloin kapteeni huutaa ruuman aukosta:

Laivan kannella, kun aurinko ketheksi valaisee vuonojen vantoamia. Kapteeni, kokki, Kranch ja tehjiä.
(Valok. E. H.)

keaa, ja sen takaa paljastuu Monte Sarmiento kaikessa komeudessaan. Sen terävä huippu vapautuu pilviverhosta, ja alas valuvat valkeat jäämassat ovat kuin valkeat kutrit jättiläisen hartiolla. Maisema ja sen väritys ovat äärimmäisen yksinkertaiset, mutta kauneimmat, mitä ihmissilmä voi koskaan nähdä.

Edessämme leviää vuonojen peilikirkas, tummansininen vedenpinta, jonka kummallakin puolella kohoavat heräivän auringon varjostamat mustat vuoret ja takana nousee kuulakkaa sinitaivasta vastaan Monte Sarmionton kullankeltainen ja auringon kirkastama huippu poutapilvien huntujen leijailla sen kupeella ja koko kultaisen ilmestyksen heijastuessa peilikirkaaseen vedenkalvoon. Juhlallisen hiljaisuuden vallitessa katselemme äänettöminä tuota harvinaista näkyä. Valokuvaukoneet naksahtelevat. Tahdomme ainakin tämän näyn ikuistuttaa, vaikka kaikki muut kuvamme epäonnistuisivatkin, ja valtaiset filmisuojuuspaperit, jotka peittivät laivan kannen, osoittivat, että ainakin

De Agostini-vuonojen perukan hohtavankirkkaita jäätikköitä.
(Valok. V. A.)

»Monte Sarmiento näkyy!» Ja samassa oli koko retkikunta kannella kuin komennuksesta valokuvaukoneet kullakin kädessään. Ja mikä suurenmoinen näky meille nyt näyttäytyi!

Taivaan pilverho hälveni, ja niiden takaa poutapilvien yllä, alkoi Monte Sarmiento, Tuulimaan satumaan ihana helmi, kerrankin näyttää huippuaan. Pilverho hälvenee hälvenemistään, verkaan kuin aarrekkamion ovi se au-

Eräitä varkaitena, kirkkaana aamuna näytettyä Tuulimaan helmiä, Monte Sarmientia, jonka lumitila huippua aamuaurinkon säteet kullaanat. (Valok. V. A.)

*Presidente Ibanez-vuoriston jylhät seinämät ja valkeat jäätköt sinihöhtöisne raitoiheen
huuastivat De Agostini-vuonon tummaan, tyviseen vedenhalvoon. (Valok. V. A.)*

De Agostini-vuonon ikäviä rantoja lukuisine hoktavine jäätkhöineen. (Valok. V. A.)

De Agostini-vuonon rantamaisua Monte Buechlandin juurelta Antarktiossa. (Valok. V. A.)

Pihnen raota aurinko suuntaasi säderus Monte Sellan rinnoille. (Valok. V. A.)

jonkun filmille on nyt Monte Sarmienton hurmaava kuva kiinnitetty.

Kun ankkurin nostettuamme suuntaamme laivan keulan Martinez-vuonon suulle päin, katselemme vielä kauan tuota ihanaa näkyä. Pilvet taas kerääntyvät ja sulkevat aste astealta suojattinsa pehmeään vaippaansa. Monte Sarmienton tervehdys meille oli päättynyt. Mutta kaunista säätä jatkui ja aurinko helotti. Taas näemme Mumun

De Agostini-vuonon silohallioisia hareja, joita koko vuonon täyttämä muinoinen jäätikkö on surtanut. Merileijonien mieluisen lojulemissaikka. (Valok. V. A.)

venyttelevän kannella, ja telttakatos on poissa ruuman yltä, jonne aurinko pääsee paistamaan. Gramofoni soi kannella. Selailen pater De Agostinin kirjaa, jossa hän haltioitunein sanoin ylistää Monte Sarmientoa ja kertoo mukaansatempaavasti yrityksistään italialaisten alpinistien avulla nousta sen huipulle, joka kohoaa noin 3,000 metrin korkeuteen yli meren pinnan. Kenenkään ei kuitenkaan ole onnistunut suorittaa tuota vaikeata kiipeämistä, vaikka useat ovat epätoivoisia yrityksiä tehneet.

Vallitsee todellinen luonnon pyhäpäivä. Pingviinit ja kormoraanit kalastelevat kaikessa rauhassa Agostini-vuonon suulla, jonne me nyt suuntaamme kulkumme. Verkkaan lipuu laiva yli 2 km leveästä vuono-suusta sisään. Mikä ihanaus taas leviää silmäimme eteen! Kummallakin puolella ja taustalla, etäällä hämmöttävässä perukassa kohoavat hohtavien jäätiköiden koristamat vuoristot. Cordillera Presidente Ibanezin jääkentiltä valuu kymmenkunta valkeata, siniraiolista jääkielekettä alas tummanviheriään metsään, joka reunustaa vuonon rantoja. Eräät jäätiköt työntyvät suoraan veteen, jossa ne särkyvät, ja lukemattomat valkeat jääkappaleet uskentelevat kuin joutsenet tynnessä, peilikirkkaassa vuonossa auringonsäteiden niitä kultaessa. Mutta Darwin-vuoriston ylvyät huiput eivät nytäkään näyttäydy. Ohut pilververho lepää liikkumatta koko suuren vuoriston yllä.

Vasemmalla nousevat Monte Bucklandin ja Monte Sellan huiput kohti korkeutta, ja tyhjäts onsilomuodostumat lukuisten vuorten kupeella osoittavat entisten jäätiköiden runsautta. Kaukaa siintävät Monte Aostan terävät huiput kuin petoeläimen hampaat.

Seuraamme vuonon eteläistä ranta, jossa valkeat jäätiköt huikaisevat silmää. Niistä ensimmäinen luikertaa alas särkyen metsän takana pieneen

jäättököjokeen, josta laskee harmaanvalkea koski vuonon viheriään veteen. Toinen jäätikkö työntyy suoraan mereen. Siitä on huultoutunut isoja sora-kasvoja sen eteen ja sivuille, mutta suuri osa jäätikköä pääsee kellumaan vuonon pinnalle, jossa kappaleet purjehtivat virran kuljettamina edelleen. Muutkin jäätiköt työntävät kielekkeensä veteen, ja pian on aluksemme tuhansien jää-kappaleiden seassa. Noudatamme varovaisuutta, jottei potkuri särkyisi, ja suuntaamme kulkumme ulommaksi rannasta. Rannat ovat kauttaaltaan niille ajatuneiden jääkappaleiden koristamat. Olemme siinä määrin kauniin luonnon lumoissa, ettei kokki tahdo saada kimakkaa ääntään kuuluville, kun hän hihkaisee kansaa ruoalle. Valokuvauksoikeat toimivat kuin pikatykit, ja laivan kansi peittyi taas filmien suojuslehtiin. Tällainen sää on, kuten kapteeni vakuuttaa, harvinainen, ja Agostini-vuono on kauniin kesäauringon paisteesta nähtävyys, joka ei mielestä ikinä häihdu.

Täällä ei ole samaa jylhää tuntua kuin esim. edellisissä vuonoissa. Täällä asustaa suuria kormoraani- ja pingviiniparvia kalastellen, ja pitkin rantoja näkyy sadoittain sorsia. Lokit leijailevat ilmassa, ja merileijona, joka täällä kalastelee, tulee aivan viereemme, sukeltaa ja taas seuraa mukana uteliaana meitä tarkastellen. Mutta kiikarimme ovat alati suunnatut kohti kordilleran ikilumenpeittoisia huippuja ja vehmaita rantametsiä, jotka levittävät oksiaan rauhaisasti ja olemassaloonsa ilmeisesti tyytyväisinä.

Kun me vihdoin tulemme vuonon poljoisempaan perukkaan, jonne kaksi jääkielekettä valuu jyrkkäseinäisinä alas veteen, jäälauttojen verkkaan purjehtien ulos, kohtaa meitä jäätävä kylmyys Presidente Ibanezin jylhästä vuoristosta, ja meidän on pakko kääriytyä taas talvisiin tamineisiin ja purjehtia varovasti, sillä minä hetkenä tahansa voi valtaisa jäämuuri murtua ja iso loh-kare irtaantua. Siitä johtuva hyökkäyly voi saada aikaan vakavia seurauksia. Mutta mikä kaunis väriseintä täälläkin! Punertava kallio hohtaa, sen juurella leviiä tummanviheriä metsiä, ja valkeat jäätiköt sinisine raiioineen loistavat ja kuvastuvat tummaan veteen.

Ihminen on sittenkin luonnon värien kauniiden soitujen suuri ihailija, ja niiden katseleminen tuottaa sellaista henkistä nautintoa, joka jalostaa tavallista arkipäivässä asustajaa ja nostaa hänen ajatuksensa yläpuolelle kaiken harmaan arkisen elämän. Sanoja emme useasti vaihda. Kukin lukee toistensa ajatukset, emmekä häiritse toisiamme. Kaikki kokevat elämyksen, joka painuu ikiajoiksi muistin syvyyteen.

Mutta samalla kuin peräännyimme, seuraa vuoristosta meitä harmaa sadepilvi. Taivas peittyi tummaan harsoon, ja suurenmoinen näytelmä on päätynyt. Tuulen ja sateen ajamina siirryimme suojaisaan lahteen ankkuriin. Jos olisimme tulleet neljännessuntiaakaan myöhemmin, olisi tämäkin vuononperukan kauneus jäänyt näkemättä. Nyt on taas arkipäivä vuonojen mailla, ja myrsky vonkua laivamme köysissä. Käväisimme vielä samana iltana maissa ja löysimme kauniin järven, jonka ulappa työntyy jylhän vuoriston rinteelle.

Ahkiä peittyi vuonon suu lähenevään usvapilveen, haumis näytelmä oli päättynyt, ja laivamme kiirehti suojaiseen lahteen ennen myrskyn ja pimeän tuloa. (Valok. V. A.)

Tulimaan saariston vaihteleva sää oli jo monesti yön kuluessa muuttunut. Oli ollut komea kuutamoinen ja taas satanut ja myrskynnyt, ja kun me aamulla varhain nostimme ankkurin, oli koko Agostini-vuono sumussa, niin saakassa, että oli vaikea nähdä teensä, ja kolea ilma pidätti meidät, mikäli mahdollista, hytissä.

Aste asteelta alkaa usvakeros hälvetä, rannat jo näkyvät, ja kaukaa siintävät eteläisen vuonorannan jäätiköt sumun seasta tumman vuonoseinämän kyljessä riippuen. Kunkin jäätikön kohdalla on pilvissä vaaleankirkas kohta, ja näyttää siltä, kuin nuo valkeat kielekkeet valuisivat alas aukoista taivaan kirkkaudesta. Pieni tuulenhenki kirehtää pilvien hälvenemistä, ja pian ovat vuorten huiputkin näkyvissä. Valtavat pilviharsot liukuvat nyt vuorten kylkiä pitkin, ja niiden viimeiset rippeet häpyvät autereiseen avaruuteen.

Taas näyttättyy Agostini-vuono komeana ja suurenmoisena, mutta eilinen juhllisuus sentään puuttuu. Kormoraanit kalastelevat suurin parvin, ja jotkut niistä ovat niin kylläisiä, että tuskin pääsevät laivan edestä pois. Ryöväri-lokit hyökkäilevät kormoraanien sukeltaessa veden alle, näytelmä, joka toistuu yhtä mittaa. Lähestymme pientä silokallioista karia, jolla kaksi isoa merileijonaa makailee. Nekin ovat niin kylläisiä, että vasta viime tingassa vaappuvat veden turviin laivan lähestyessä. Kari on sileä ja urteinen aivan

kuin meidänkin silokalliomme. Sen uurteet ja siloitettu pinta on niiltä ajoilta, jolloin suuri jääkieleke työntyi ulos Agostini-vuonoa seuraten, uur-taen nuo vuononsuuntaiset naarmut. Peilikirkkaalla vedenpinnalla on nyt enemmän jäälohkareita kuin eilen, sillä todennäköisesti on edellisen päivän lämmin sää aikaansaanut runsaan jäätikön poikimisen eli lohkeilemisen. Yöllä kyllä kuulummekin makuusäkkiin jyymeitä ääniä, jotka siihen viit-taavat.

Tullessamme lähelle vuonon suuta sen pohjoisella rannalla poikkeamme pienen suojaiseen lahteen, jossa Plüschowin retkikunta oli ollut ankkurissa jokunen viikko sitten, mutta me jatkamme matkaa vieläkin peremmälle eräiseen poukamaan, suurten vuorten, Monte Bucklandin ja Monte Sellan, juurelle. Lahden suu on ahdas, ja sitä suojaa pitkä niemi tuuilta, jotka mahdollisesti sattuvat etelästä tai lounaasta puhaltamaan. Sinne, lähelle pienen joen suuta, laskemme ankkurin auringon paistaessa täydeltä terältä. Olemme jälleen mitä kauneimmassa ympäristössä.

Monte Bucklandin ryhmän korkeat huiput nousevat kahden syvän ja ourumaisen entisen jäätikölaakson välissä, ja sen eteläpuolella, Agostini-vuonon rannalla, kohoaa sen sisarvuori Monte Sella, jonka ulkomuoto muis-tuttaa suuresti edellistä. Monte Bucklandin jäätikkö siintää sen huipulla terävien huippusärmien lomassa, ja siellä täällä näkyy lunta vuorten kupella-kin. Metsä nousee määrätylle rajalleen ja kasvaa alhaalla rehevänä ja tuu-heana. Mutta suurimman alan ottavat vuorten tyviä kattavat merkilliset suot. Niiden turve nousee pengermäisesti ylös vuoren alarinteelle. Monte Sellan ja Monte Bucklandin välisessä laaksossa, pienen joen partaalla, on jät-teitä asumuksesta, jossa on kapteenin kertoman mukaan ollut asukkaita noin 20 vuotta sitten. Ihmisten täytyi kuitenkin jättää nämä jylhät tienot liian ankaran luonnon pakottamina. Lampaat hautaantuivat talvella lumikinok-siin, ja ruoan saanti tänne tuotti ylivoimaisia vaikeuksia. Siinä ovat nyt raumiot kylmäverisimmästä uudisasutusyrityksestä, minkä olen nähnyt, ja ellen muista väärin, olivat yrittäjät saksalaisia pionieereja. Tämä vuono on siis ollut tunnettu jo ennen De Agostinin tämätuloa 1913, mutta vaikka hän tältä samalta rannalta nousi Monte Bucklandin rinteelle, ei hän mainitse asumuksen jätteistä mitään.

Laskemme veneellä lahden eteläiselle, kunnaiselle niemenrannalle, josta näkyy Agostini-vuono koko kauneudessaan lukuisine jäätikköineen. Veden pinta on tyyni, kormoraanit soutelevat, ja aurinko heijastuu lumipeitteisiltä vuo-riilta ja jäätiköiltä. Rannoilla asustelevat ruskearintaiset ja maukaslihaiset han-het, joista muutama sai siirtyä meidän porisevaan pataamme. Siinä kohtaa, missä pieni joki kihohise mereen, on kaloja niin että kihisee. Hyyppä väittää niitä olleen tuhansia. Sen johdosta viritetäänkin särkynyt ja pieni verkko, jolla normaalioloissa ei voi odottaa mitään saavan. Mutta iso ämpärillinen maukkaita kaloja oli kuitenkin tuloksena aivan lyhyen ajan työstä.

Verkkaan purjehtivat usvapiviet Monte Sellan rinteillä. (Valok. V. A.)

Tyyne ja kaunis ankkuripaikkamme jylhän Monte Bucklandin alla. (Valok. V. A.)

Ankkuripaikkamme tyyniä ja haunista lahdenpoukamia. Taustalla nousee Monte Scilan juhallinen huippu. (Valok. V. A.)

Korppikotka liiteli kuolemanlentonsa lahden yllä ja putosi rannan kivikkoon kaavatuviiden puiden alle. (Valok. V. A.)

Aamiaisen jälkeen soudamme miehissä lahden pohjoisrannalle, jossa työmme alkavat suuren Monte Bucklandin juurella. Kranck lähtee nousemaan yläilmoihin, ja me muut tutkimme vuoren rinteelle kiipeäviä merkittäviä suomaista.

Laineet loiskuvat verikkaan rannan karkeaan hietikkoon, jonka äärellä puut kaartuvat vihreine, tuuheine oksinein, ja niiden yläpuolelle nousee Monte Bucklandin jylhä huippu.

Kolme suurta korppikotkaa lentää meitä kohti. Nuo jylhän vuoriston valtiat ovat istuessaan vuorten korkeuksissa, joillakin ulkonevilla paasilla, huomanneet odotit kuljijat ja nyt ne leijailevat aivan yläpuolellemme. Niiden punainen, paljas pää ja kaula näkyvät selvästi, ja mustien siipien kärjet ovat kuin sormet hajallaan. Jo nauttiessamme aamiaista ne kävivät ensimmäisen kerran lävaamme katselemassa, mutta hävisivät taas vuoriston korkeuksiin. Nyt ne tulevat niin lähelle, että Hyyppä katsoo ajan tulleen suunnata ja laukaista tulliikkunsa niitä päin. Haulikko paukahtaa, ja iso, musta lintu alkaa epävarmasti häilyen liidellä kohti merta. Mutta kun se tuntee kuoleman lähestyvän, se suuntaa kulkunsa kauniissa liitolennessä kohti rantaa, ja niin syöksyy ilmojen valtiias päin rannan metsänreunaa jäään liikkumattomana makaamaan kivikkoon puiden alle. Siipien väliä mittaamme lähes kaksi metriä, sen jalat ovat isot ja likaiset, ja koko otus löyhkää inhoittavalle, kuten raatolinnut yleensä.

Kun me sitten etenemme kohti vuoren rinnettä, lentävät toiset jo pilven tasalla Monte Bucklandin huippua kohti.

Sillä aikaa Kranck nousee alppisauvansa, rakkaan pikkelinsä avulla korkeuksiin. Me näemme hänet enää pienenä pisteenä jättiläisvuoren kyljessä, ja silloin, kun hän häviää näkyvistä, tiedämme hänen kiipeämispaikkansa korppikotkien liikkeistä. Ne kaartuvat aivan hänen yläpuolellaan seuraten häntä vuoren huipulle asti. Kranck kertoi, että myöhemmin näiden korppikotkien joukkoon yhtyi pari kondoria, jotka ahnaasti odottivat saavansa jotakin nälkäisiin vatsoihinsa. Kun hän lepäili rinteellä maaten liikkumatta,

Kivikkaan auringon paisteesta lepäsi De Agostini-vuono peilityynenä, ja sen takaa kokosivat Cordillera Presidente Ibanez-vuoriston (suomalaisen retkikunnan anlama nimi) jylhät, lumipeitteiset huiput, joilta jäätiköt valuvat alas vuonoon. (Valok. V. A.)

tulivat linnut niin lähelle, että olisi voinut pienellä taskuseella niitä ampua. Siivet vain suhahtelivat, kun ne kiitivät hänen yltensä alituksessa kaareksa. Roivainen, joka oli varustautunut oikeata kilpakiivintää varten, nousi Kranckin perässä kuin kissa, ja illalla olivat molemmat saavuttaneet Monte Bucklandin alimman jylhän huipun.

Ilta alkoi hämärtää. Hyppää ja minä olimme jo valmiit lähtemään ja kuljimme laivalle laskuveden paljastamaa rantaa kiertäen. Siinä, missä kallion kieleke oli edennyt veteen, saattoi kahlaamalla päästä sen ohi, ja niin saavuimme laivalle, joka laskuveden aikana oli miltei perä kiinni rantaliitteessä. Tuuli kohisee jo voimakkaasti, kun syömme illallistamme, mutta vuorelle-kiipijöitä ei kuulu. Laivan vieressä, muutaman kymmenen metrin päässä, sukeltaa merileijona. Se sai kalan kiinni ja pitelee sitä poikkittain suussaan, sukeltaa saaliineen syvyyteen ja huiskuttaa meille hyvästiksi peräevillään.

Kapteeni ja varsinkin kokki käyvät levottomiksi, kun Roivaista ja Kranckia ei kuulu, eikä meistä muistakaan enää ole tunnu mukavalta. Kapteeni kertoilee hytissä kaameita juttuja tämän maan murhenäytelmistä, kuinka monet, vain lyhyellekin käynnille vuoristoon päästyessään, ovat jääneet lumipyryn sokaisemina sinne ikipäiviksi.

Kokki koettaa viimeiseen asti ylläpitää hyvää tuulta. Kysäisee sivumennen kapteenilta, todennäköisesti ainaisen astianpesuun kyllästyneenä: »Milloin otatte tähän laivaan sähköllä käyvän keittöön?» — »Sitte kun samalla kertaa otan sähköllä käyvän kokin», oli kapteenin lyhyt ja ynsää vastaus, jonka jälkeen hän taas siristi silmiään kauas toiselle rannalle, jota ei enää sateen ja pimeyden takia näkynyt.

Oli jo pilkkosen pimeä, kun äkkiä ilmestyi Monte Bucklandin alle kirkas pieni merkkitulo. Hyppää ja matruusi sotivat kovassa aallokossa sinne ja toivat tullessaan aina iloisein Kranckin ja kiipeämistä väsyneen humoristime.

Kun sitten makuusäkin lämpimässä odottelin unen tuloa, oli taas vuonojen mailla kova myrskyn temmellys ja laivan köydet ulvoivat. Siinä maatessani muistuttelin mieleeni, kuinka myrsky täällä ilmestyy keskellä tyntää päivänpaistetta, kerrassaan yllättäen sen, joka ei mitään tiedä edeltäkään odotta. Kerrankin tapahtui sen tulo näin:

On tyyni hämärä ilta. Laiva kelluu liikkumattomana lahdella, jonka vedenpinta kiiltää tummana. Ympäriällä kohoavat jylhät vuoret mustina illan hämryydessä, ja tummat pilvet kiitävät korkealla kovaa vauhtia. Nouseva kun alkaa kumotella pilvien takaa valaisten jylhää tienoota. Ilmavirrat ovat kovassa liikkeessä tuolla yläilmoissa, päättäen kiihtyvistä pilvien kiidännästä. Kaukaa saattaa jo kuulla tuulen suhinan, kun se hioo pilviä hipovia vuorten huippuja, ja vähän sen jälkeen kuuluu selvästi sen ensimmäinen kosketus metsänrajan. Kohina siirtyä alemmaksi, ja kohta huokaa jo koko tuuha

mettä vuorten kupeella. Nyt alkaa tyyni, tumma vedenkalvo väreillä, ja siellä täällä kohisee jo pieni ennustava pyöre. Vuono alkaa hiljalleen aaltoilla, ja laineet roiskuvat jo rantasamerikossa.

Laiva alkaa hiljalleen siirtyä ankkuriketjun ympärillä, ja muutaman minuutin kuluttua on kohina metsässä vuoren juurella jo yhtämittainen. Laineiden harjat ovat äkäisen näköisiä ja teräviä, ja tuuli koettelee jo laivan köysiä, kosketellen kutsu soittimen kieltä, ennenkuin jousi siihen iskeytyy. Taas on hiljaisempaa, kunnes uusi suhina ilmoittaa tuulen jähkeen lähestyvän. Laiva keinu pienillä vaahtopäillä, ja tuuli leikittelee jo vallattomammin laivan köysillä. Pian kuuluu köysissä pitkiä alääniä ja kohta sen jälkeen muutamia kiukkuisia ylärekesterin ääniä. Ennen pitkiä on myrsky valloillaan. Laineet vyöryvät kiivaina, laiva huojuu, kallistelee ja jyskii vastatulessa, köydet vinkuvat ja vonkuvat, ja koko luonto on taas täydelleen myrskyn temmellyskenttänä. Ja kaukaa näkyy, kuinka pyörretuuli nostaa vihmaa ylös ilmaan kuin savua. Pilvet kiitävät ja ovat peittäneet koko taivaan paksum verhoon, jonka takaa on vaikea enää kuun asemaakaan määritellä. Mutta koko tienoo on kuitenkin pilvien läpi hohtavan kuunvalon vaikutuksesta hämärä ja kolkkoo. Laivan köysissä soi nyt täysi crescendo, tahti on taaja ja soraäänten meteli sulautuu kuitenkin suuriksi sävelsäännöllisyyksiksi myrskyn puuskutuksen mukaan. Koko luonto vapisee.

Tätä jatkuu tunti pari. Kuu alkaa kumottaa kylmänä ja kirkaana, pilvet hiljentävät vauhtiaan, ja vuorten ääriivivat tulevat näkyviin, niiden huiput kohoavat taas juhlallisina kohti kuulakkaa yöllistä taivasta. Laiva vain keinu rauhattomalla vuono pinnalla, ja köydet ovat ääneti. Myrsky on siirtynyt vuorten rinteille häipyäkseen siellä tuuleksi, joka kohisee tuuheissa Notofagus-puissa. Siellä se huokuu koko yön, silloinkin, kun lahdella jo on tyyntä ja hiljaista. Hanhien ja sorsien narina kuuluu joen suistosta, ja levottoman meren suuret maininkiaallot vyöryvät rannan hiekkaa sotellen ilaista, alakuloista hymniään. Se on yksitoikkoista, mutta leppoisaa musiikkia, aina ja kaikilla miltei samoja säveliä, mutta ikuisesti viehättävää.

Seuraavana aamuna tuuli oli taas navakka, ja vuonoilla tuntui kylmältä. Minun on vaikea sanoa, kumpi on kolkompa, nousta aamulla varhain kuumassa tukahduttavassa auringonpahteessa teltassaan vai kōmpih esiin lämpimästä makuusäkitään kylmänpöteeseen vuonoilmaan. Joka tapauksessa vaati aina ylösnousu erityistä ponnistusta. Nopeasti ylös! Ripeä pukeutuminen ja sitten joka-aamuinen voimistelu, ensin loikkaus tynnyrinkyljeltä ulos ruumasta ja sitten ankkurin vipuvarteen vääntämään. Aamukylmyys saa aikaan myöskin sen, ettei pesu oikein tahdo maistua. Niinpä olikin Roivainen pitkät ajat peseytymättä, mutta sitten taas, jonkin ajan kuluttua, hänellä oli suursivous, oikea svuosisataisuus, kuten hänen tapansa oli sanoa. Silloin sai tavallisesti mennä menojaan hänen tulipunainen partansakin, jonka Hyppää pelkäsi sytyttävän nurkkamme tuleen.

Kullakin ihmisellä on omat tapansa, ja kukin pitää tavallisesti omaa tapansa ainoana oikeana, johon muilla ei ole mitään sanomista. Niin oli asian laita retkikunnankin keskuudessa. Niinpä muistamme aina kunkin erilaiset tavat hoidella jalkineitaan.

Hyppä hoiteli hyviä pohjalaisia pieksujaan oikean puhdasverisen pohjalaisen tapaan. Hän rasvali niitä aina, kun tilaisuutta siihen vain oli, ja hänen Flit-kanisterissa kuljettamansa risiniöljy kului nopeammin, kuin jos hän olisi sitä lääkkeenä käyttänyt. Hänen pieksunsa olivatkin aina hyvässä kunnossa eivätkä vuotaneet koskaan, eivät edes kuivina ollen, ja hän toikin ne takaisin Suomeen miltei yhtä hyvässä kunnossa kuin ne olivat matkaa aloitettaessakin.

Roivaisella, tuolla hioutuneella savolaistyypillä, oli toiset tavat. Hänen pieksunsa, jotka taisivat nekin olla syntyjään pohjalaiset, eivät saaneet rasvaa lainkaan. Ne olivatkin aina märät, kuten niiden ahkera ja märkiä paikkoja lainkaan. Ne olivatkin aina märät, kuten niiden ahkera ja märkiä paikkoja lainkaan. Ne olivatkin aina märät, kuten niiden ahkera ja märkiä paikkoja lainkaan. Ne olivatkin aina märät, kuten niiden ahkera ja märkiä paikkoja lainkaan.

Allekirjoittaneella lienee kuitenkin ollut merkillisin tapa hoidella tärkeitä jalkineitaan, tapa, joka jo monena vuotena on herättänyt ansaittua huomiota Euroopan ja Pohjois-Amerikan eri osissa, missä olen pieksuineni liikkunut. Joka tulee iltayöllä leirillemme, näkee kaksi paria pieksuja kuivumaan ripustettuina — ne ovat Hyypän ja Roivaisen — mutta kolmannet seisovat jossakin varjoisassa paikassa jykevän näköisinä, kuin olisivat kävelemään menossa. Jos niitä koettelet, tuntuvat ne merkillisen raskailta, ja jos kaadat sisällyksen ulos, vuotaa niistä pieksullinen vettä. »Hullu mies», sanot, kuten niin monet ennen sinua. Mutta minäpä selitän.

Minulle sattuu nimittäin suutari, joka, kuten tunnettua, on »suden sukua», tekemään usein sellaiset jalkineet, että kun ne liikaa kuivuvat, tulee kaikki vesi niistä sisään kuin kaatamalla, mutta ei tahdo valua samaa kyytiä ulos. Kun useinkin saa ensin kävellä tai ratsastaa kuivia maita koko päivän, niin pieksut kuivuvat ja ravistuvat, ja kun sitten äkkiä joutuu suorittamaan virkavelvollisuutensa vetisellä suolla, ovat jalat märät ja tallusteleminen tuntuu ikävältä. Kun minä pidän kenkiäni koko ajan kosteina, eivät ne ehdi ravistua lainkaan, ja voin astua mille suolle tahansa milloin hyvänsä, ja jalat pysyvät kuivina. Tämä on vanha monivuotinen tapani. Siitä oli kuitenkin seurauksena se, että sain lahjoittaa ne kokille matkamme päätyttyä, vaikka harrastankin rasvaamista innolla, joka asteikossa sattuisi suunnilleen Hyypän ja Roivaisen väli-maille. Vuonoilla oli minulla hyvät oltavat. Siellä alituiset sateet pitivät huolen siitä, että pieksuni pysyivät aina tarpeeksi kosteina ja vedenpitävinä.

Mutta palatkaamme matkakuvaukseen. Kovan tuulen takia emme päässeetkään Canal Keatsin ulapalta Canal Magdalenaan, vaan meidän oli pakko etsiä satama, joka löytyi Keatsin etelärannalta, Monte Sarmiento-

Rantametsän takaa näkyy Monte Buchlandin komca huippu. (Valok. V. A.)

Jäädessämme ankkuri paikalleamme Monte Buckland peittyi muistaan pilveen ja aurinko valaisi terävästi lahden suuta. (Valok. E. H.)

Rehkhunnan alta of ankkuroituna Fjordo Admirante Martinen datimoidesed peruskasa. (Valok. V. A.)

Usvana nousee vaaliloavan putouksen vesi ilmaan ahtaassa vuorenohossa. (Valok. H. R.)

vuoren, alta. Tuuli puhalsi myrskyn voimalla, mutta meillä oli suojanamme korkeat vuoret. Vielä iltapäivällä käväisimme maissa, jossa tiheä aarniometsä kohisi tuulessa ja nousi korkealle vuorten rinteille. Pieni joki tuli täälläkin lahden perukkaan, ja koko laakson pohja oli soiden vallassa, joiden lomassa taajan aarniometsän ryteiköt haittasivat etenemistä.

Mumu, joka oli tapansa mukaan tullut maihin meidän kanssamme, alkoi kiivaasti haukkua kappaleen matkan päässä meistä. Kiiruhtaessamme sinne tulimme oikein luonteenomaiseen aarniometsään, jossa kaatuneet jättiläispuut olivat sikin sokin toistensa päällä suurissa murrekoissa. Mutta kaikki oli rehevän sammalkasvillisuuden peitossa, eikä missään viheriä ruoho nousut puiden alta esiin. Tätä sammaleista murrekkoa kömmimme koiran haukuntaa kohti ja tulimme pahanhajuiselle ketunpesälle. Siinä oli käytäviä ja aukko aukon viersä, mutta sellaisesta monisokkeloisesta labyrintista oli mahdollista saada mitään selvää, ja vielä vähemmän saattoi eläimiä tavoittaa. Kettuyhteiskunta on saanut kestää ankaria ponnistuksia vaeltaessaan tähän lahdenpoukamaan. Eläinten on täytynyt kulkea Monte Sarmienton ja osittain Darwin-vuoriston lumiaavikoiden yli, railojen halki, ehkä uskaltava uida jääkylmien vuonojenkin poikki. Niitä oli täällä kuitenkin paljon, päätellen lukuisista ulostuksista, joita tapasimme ylempänä olevilla soilla. Siitä ei ole montakaan vuotta, kun ne olivat vielä niin yleisiä, että ahdistelivat m. m. De Agostinin Monte Sarmientolle pyrkivän retkikunnan ruokavaroja aivan leirin viersä. Pian kettu todennäköisesti saa tehdä seuraa serkulleen, Tulimaan villille koiralle, joka nyt jo on hävinnyt sukupuuttoon. Kettua samaten kuin pientä turkiseläintä, coiputa (*Myopotamus coypus*) ja saukkoa intiaanit metsästävät koirien avulla ja voivat lyhyessä ajassa tappaa jonkin pienehkön saaren tai umpinaisen lahdenperukan kaikki eläimet. Mumu, joka oli eläessään monta coiputa hampaissaan retuuttanut, samaten kuin kettuakin, ei saanut kuitenkaan toivoaan täyttymään tällä kertaa.

Palatessamme laivalle soudimme äkkijyrkän kallion kylkeen, josta irroitimme isoja makeita simpukoita ruoaksemme. Siinä, kymmenien metrien syvyydellä, äkkijyrkän seinän kyljessä, veneen joskus »ryypätessä» vettä, saimme kovalla vaivalla kootuksi niin suuren määrän tummansinisii simpukoita, että niistä oli meille moneksi päiväksi hyvää jälkiruokaa. Keitetynä ne maistuvat kuin paraskin kravun liha, ja useinkin niissä on kauniita helmiä.

Yö oli sekä kolkko että kylmä. Myrsky oli kiihtynyt oikein hurjaksi, laivan liitokset natisivat ja köydet ulvoivat kimakasti. Lahden perältä syöksyi vuoristosta racha toisensa jälkeen alas laaksoon laivaamme päin, ja tuntui monesti siltä, että se vie meidät mennessään. Mutta Tristeza-vuonon kokemukset olivat siksi tuntuvat, että tämä ei meitä häirinyt sen enempää. Ankkuri kesti loistavasti, ja kapteeni vain kuorsasi. Seuraava päivä oli raskas ja sateinen, ja myrsky vain jatkoi kovaa meteliään. Siinä sitten kulutimme

aikaamme, Roivainen kasviensa ja firnirulliansa kimpussa, Kranck muistiinpanojaan tarkastellen ja piirustellen, Hyyppä kirjoitellen metsästyskokemuksiaan ja minä tietenkin lukien »Seitsemää Veljestä». Gramofoni soi pitkin päivää, ja kokin ruoka maittoi. Mutta Mumu oli syystä tai toisesta sairas. Teimme sille paremman tilan telttakatoksemme alle ruuma-aukon äärelle, josta se kiiluvin silmin katseli alas meidän hommiamme ja nautti ruuman lyhyistä tulevasta hiljaisesta lämmöstä. Mumun elämäntarina kuuluu varmaankin murheellisimpiin, mitä ajatella saattaa, ja siksi kerron siitä muutamia piirteitä, sitäkin suuremmalla syyllä, kun Mumu yhä kiinteämmin alkoi kuulua meidän veljeskuntaamme.

Mumun aikaisemmasta nuoruudesta ei ole paljoakaan tietoa. Sen verran tiedetään, että se syntyi intiaaniensa luona ja kasvoi niiden metsästystapoihin tottuen. Se oli vielä nuori koira, kun se joutui kapteeni Hansonin ainoaksi toveriksi ja yleni laivakoiran arvoon. Oikeastaan laivan vartiointia ei voi pitää muuna kuin kunniaakkaana tehtävänä, mutta se on varmaankin raskas ja koiran luonnolla vieras virka, jonka se kuitenkin koiran tavanmukaisella uskollisuudella täyttää ja hoitaa moitteettomasti.

Laivakoiran virka on varmaankin peräisin vanhoilta ajoilta, jolloin ryöväreiden hyökkäykset ja varkauden hiipimiset kuuluivat jokapäiväisiin merielämän kokemuksiin. Varsinkin täällä oli yöllinen intiaaniensa hyökkäys odotettavissa milloin tahansa, ja siksi pidettiin koiria vartijoina, jotta lähestyvien kanootien solina tulisi ajoissa huomatuksi. Niinpä saa Mumukin viettää suurimman osan elämänsä laivalla pääsemättä maihin lainkaan. Ei ole siis kumma, jos Mumu, kun alamme laskea venettä vesille maihin soutuaksemme, jo ulvoo täyttä kurkkua käyden jokaisen luona kerjäämässä maihinpääsylupaa. Toisinaan se hiipii lupaa saamatta veneen perälle ja odottaa siinä jännittyneenä ja vähän huonolla omallatunnolla, pääseekö mukaan vai eikö. Mutta kun kapteenin myöntävä ääni kuuluu, silloin Mumu hyppää ketterästi ja hyvällä omallatunnolla veneeseen ja on ensimmäinen loikkaamaan veteen jo ennenkuin veneen keula on rantahiiekkaan karahanutkaan. Ne ovat suuria hetkiä Mumun elämässä, ja niitä se myöskin käyttää hyväkseen juosten kuin penikka ympäri tiheiköjä. Metsästämisestä ei silloin tule mitään, sillä limut lentävät tiensä koiran melutessa. Mutta kun Mumu ei pääsekään mukaan, se pötkii masentuneena pieneen, kyljellään olevaan pakkilaatikkoonsa laivan keulalle ja makaa siinä liikkumatta kuono jalkojen päällä.

Mumu-raukan asunto oli, kuten sanotti, vain kumollaan oleva, vuotava pakkilaatikko, josta vesi valui virtanaan läpi, ja koira kulki ympäri viluissaan värjöttäen sateensuojaa etsien. Mahtoi siitä tuntua ruhtinaalliselta, kun se sai oleskella meidän tiiviin telttakatoksemme alla ja kun se muutenkin sai meitä yhtä ja toista sellaistaakin haukattavaa, jota tyyli kokki ei sille olisi antanut edes suurimpina juhlinkaan.

Mumun elämänvaiheet ovat siis kovat. Kun »Porvenir» keinu ankkurissa Magallanesin redillä miltei uloimpana aluksena, kun myrsky nostaa hurjia aaltoja ja talvi tuo kylmää lumisohjua, asuu Mumu yksin viikko- ja kuukausimäärin autiossa laivassa sitä vartioiden. Siinä kiertää moni kelmeä yöllinen kuu, ja moni auringon kehä nousee ja laskee taivaanrannan taakse, ja kolkoimassa säässä, mitä ikinä maailman kolkat voivat aikaansaada, Mumun täytyy hoitaa virkaansa. Sille jätetään vain kannelle vesikuppi ja lampaankyli, ja joskus käy niinkin, että se kokonaan unohtuu sinne, tai ilmat ovat niin ankarat, ettei veneellä sen luokse kukaan viikkokausiin pääse. Silloin Mumu on nälkään ja janoon kuolemaisillaan. Luut on jyrssitty loppuun, onpa koiran epätavoissaan tähtynyt tarttua hampain laivan puosiinkin, kuten kokki minulle kertoi. Siinä avonaisen taivaan alla Mumu viettää pienessä vuotavassa pakkilaatikossaan kolkkoa elämää muita heimolaisiaan näkemättä. Kun sitten laivuri saapu nostaakseen ankkurin, on Mumulla suri juhlapäivä. Se tietää saavansa ruokaakin joskus ja voi päästä maissakin kävämiseen, kun hyvä onni sattuu. Sen uskolliset ja hyväntahtoiset silmät loistavat silloin, häntä heiluu ja kuin mietön se ulsee hyppien ihmisten ympärillä. Vaikka se onkin suden näköinen ja miltei sen kokoinenkin, se on kuitenkin mitä hyväsydämisin koira, johon me kaikki kovasti kiinnymme. Ja Mumukin oli silminnähtävästi kiinnytynyt meihin.

Helmikuun 25 päivä laski jo mailleen, mutta sadetta ja myrskyä jatkui. Kuu ei päässyt lainkaan kumottamaan, sillä raskaat, mustat pilvet peittivät tyyten vuonojen maat. Ankkuriketju taas natisi, ja laiva keikkui ja kallisteli rachojen syöksyessä sitä kohti. Ja laivan köysistä saatoimme taas kuulla, että ilmavirta soitteli hurjaa myrskysinfoniaansa, ja joskus tuntui siltä, kuin

Laivakoira Mumu loikkasi jo hyvissä ajoin veneen perästäimelle päästäkseen maihin, jossa se niin harvoin sai juoaksennella. (Valoh. E. H.)

kaikki laivan kannella olleet esineet olisivat siirtyneet mereen. Kranck, joka oli retkikunnan avuliain mies, aina valmiina, missä apua tarvittiin, nousi yöllä ketterästi kannelle ja pelasti myrskyn käsistä telittakatoksemme, joka jo oli vähällä sanoa meille hyvästit.

Vasta seuraavana aamuna klo 8:n tienoisia myrsky heikkeni, ja »Porvenri» saattoi jälleen nostaa ankkurinsa. Pääsimme kunnolla Magdalenan ulapan yli, ja kun saavuimme vaaralliselle Anxious pointille, oli tuuli jo asettunut. Mutta terävän kallion ympärillä, Gabriel-kanavan suulla, kävi kova aallokko, joka antoi avistaa, millainen myllerrys täällä oli yöllä ollut. Kokki kiroilee, kun astiat eivät pysy hellalla, ja tavaramme paiskautuvat ruumassa sikin sokin. Suuntaamme Gabriel-kanavan kapeasta suusta sisään ja kovassa vastavirrassa, laskuveiden aikana, pääsemme vain salmen puoliväliin illan suussa.

Pienessä rannan taiteessa laskemme ankkurin ja käväisemme maissa. Rannan ruohikosta ja pensaikosta löytyy 3—4 intiaanikotarunkoa. Nämä, kuten jo Isla Clarencella tapaammekin, ovat kapteenin kertoman mukaan alakaluf-intiaanien tyyliä. Jaghanit rakentavat kodan vain asettaen puiden latvukset toisiaan vastaan. Hyyppä saa ammutuksi valkean hanhen »varjon», mustan naaraan, ja sitten suoritamme tutkimuksiamme koko laajalla suoalueella Isla Dawsonin puolella aina pilkkopimeään saakka.

Ympäristö on jylhää. Toisella rannalla kohoaa vuoristo, jonka laella suuri Gabriel-jäätikkö lepää työntäen siellä täällä kielekkeitään alas, ja pitkän, kapean salmen toisella puolella kohoaa epätasainen sarja tummia ja korkeita Isla Dawsonin vuoria.

Illalla kuulimme jymeitä ääniä. Ne tulivat suuresta, liikkeessä olevasta Gabriel-jäätiköstä. Kuu valaisi lorsevia puroja, joiden ääni heikkeni heikkenemistään, sitä mukaa kuin yöllinen pakkanen niitä kuivatteli.

Aamulla olivat vuorten rinteet ja huiput nuoren lumen verhoamat, ja vesiputoukset olivat kuin kuolleet. Ne olivat jäätyneet. Talvi tekee jo tuloaan vuonojen maille, ja sen mukana seuraavat yhä huonommat sääsuhteet. Nyt puhalsi navakka etelä tuoden koleata viimaa eteläisiltä napamailta. Aurinko ei pystynyt enää lämmittämään, mutta se kultaisi kauniisti vuorten lumi-vaippaan pukeutuneita huippuja ja rinteitä. Vain laivan kannella, tuulensuojaisissa paikoissa, on vielä lämmintä, ja niitä etsii Mumu, kun me porhalamme eteenpäin kohti Gabriel-kanavan itäistä suuta. Kapteeni on vilustunut ja kuume nousee. Hänen on pakko vetäytyä vuoteeseen, josta hän antaa silloin tällöin kokille ja matruusille äreitä komennuksia. Me hoitelemme ruoria ja muita merenkulkuun kuuluvia tehtäviä. Jäätiköiden yli puhaltava etelä paiskaa vastaamme yhä jäätävämpää kylmyyttä. Olemme täysissä talvitamineissa joka mies, värjöttävää matruusia lukuunottamatta, joka tuon tuostakin pistäytyy hytissään lämmittelemässä.

Sivuutamme komean jäätiköpeitteisen vuoren toisensa jälkeen ja ohjaamme Fitton Bayn lahdesta sisään. Teemme siellä kierroksen ja

toteamme, että englantilainen merikortti pitää yleensä paikkansa. Kun me sitten suuntaamme laivan keulan kohti Seno Almirantazgoa, kohtaamme taas komean näköalan. Pohjoisessa, missä Tulimaan pääsaaren vuoret nostavat tummia huippujaan, aurinko paistaa kirrkaasti, mutta vuoristossa meidän eteläpuolellamme tulee taas harmaista pilvistä vettä kaatamalla. Sateenkaaren värit näyttäytyvät silloin tällöin kaikessa loistossaan. Olemme sadealueen rajoilla. Fitton Bayn delfiinit seuraavat meitä laivan edessä kisaillen. Koira haukkuu, mutta Hyyppän browningin laukaus, joka osui yhteen niistä, sai koko parven äkkiä sukelamaan syvyyteen. Vesi on täällä kauniin viheriäistä, mikä on merikartallekin merkitty, ja vaahtovat laineet ovat ihmeen kauniit viheriäisessä meressä yöryössään.

XX.

Tuntemattomilla vesillä.

Estansian jätteet erämaassa. — Uusia vesiä. — Fjordo Finlandia löytyy. — Vuonon itäinen haara ja Finlandia-jäätikkö. — Kranck nousee Sierra Nylandian huipulle. — Kesäpäivä Finlandia-vuonon rantamalla. — Runeberg. Lönnrot ja Kivi-jäätiköt. — Kapteenin tila arveluttana. — Fjordo Presidente Relander löytyy. — Bahia Kairamon vuonossa ankkurissa. — Almirantazgo-vuonon pohjoisrannalla. — Vesi vapalaa. — Kiireellinen paluu Magallanesiin.

Gabriel-kanavan suusta ohjaamme itään ja sivuutamme erään niemen, jossa näkyy entisen estansian rakennuksen jätteitä ja laajoja, raivattuja kenttiä. Kapteeni kertoo, että siellä oli aikoinaan uudistalo, jossa karjanhoitoa yritettiin huonolla menestyksellä. Nyt oleskelee tällä rajoitetulla alueella jäätiköiden välissä viljeä lehmä- ja härkäläluoja. Niitä on siellä ammuttakin aikoinaan, mutta ovat sittemmin saaneet noin 20 vuoden kuluessa lisääntyä ja kuljeskelevat nyt täysin villeinä vuorten välisissä laaksoissa. Siellä kasvaa rehevää ruohoa, ja punaiset suot hohtavat, kuten Tulimaan pääsaarenkin eteläosissa.

Suuntaamme illalla kulkemme delfiiniparvien jälleen meitä seurattessa siihen lahteen, joka merikartalle on merkitty nimellä Brookes Harbour ja jonka rantoja ei tunneta. Kartoille se on vain pisteiviivoin merkitty. Tämän lahden suojaisen niemen takana lienee Skottsbergin retkikunta aikoinaan ollut myrskytä paossa.

Kuta pitemmälle tulemme vuonoon, sitä enemmän aukeaa meille uusia näköaloja. Lounaaseen pistävä vuonoja ja lahtia toinen toisensa viersässä, joista kaksi on erikoisesti muita huomattavampia, ja kun jo olemme tulleet noin 10 km, olemme jo ennen tuntemattomilla vesillä, kartan pisteiviivojen toisella puolella, kartoittaen uusia vuonoja. Näyttää siltä, kuin vuono jo loppuisikin tähän, mutta silloin kintyy huomiomme perukalta ulos purjehtiin suuriin jäälauttoihin. Niiden täytyy olla peräisin jostakin jäätiköstä, jota ei kuitenkaan tänne näy. Päätämme siis ottaa asiasta selon, vaikka vetä tuleekin taas taivaasta rankasti.

Kun me vihdoin saavutamme vuonon perän, taivas kirkastuu, ja laskevan auringon hohteessa laivamme lipuu lounaaseen, kallioisen niemen ohi. Ettemme aukeaa ihana näky. Jylhien vuorten välissä päilyy ihmeen ihana, tuntematon vuono, joka kahtena haarana tunkeutuu Darwin-vuoriston sisään ja jonka seinämiä komeat jäätiköt koristavat. Tähän uuteen vuonoon laskeimme ankkurin, lähelle sen suuta, itäisen rannan kylkeen, jylhän, pyramidimaisen vuoren juurelle. Kaikki olemme yksimielisiä siitä, että vuono ristittää Fjordo Finlandiaksi, ensimmäisen suomalaisen Tulimaa-retkikunnan muistoksi.

Aurinko valaisee laskevin sätein kauniita jäätiköitä ja rannan silokallioita, joilla puut seisovat kuin mäntymme kotoisilla rantakallioillamme. Valkeina hohtavat myöskin kormoraanien rinnat, kun ne äänettöminä seisovat rantakallioilla meitä katsellen, ja verkaan kääntelee kylkeään yksinäinen merileijona laivamme lähettyvillä.

Synkkä pilviharso laskeutuu jälleen ja peittää kauniin näyn vaippaansa. Olemme keskellä korkeata vuoristoa, jossa alati sataa. Mutta päivän tulos oli yllättävä, ja tyytyväisinä vetäydymme levolle seuraavaa päivää varten voimia kooten.

Yö oli kolea siellä alppien keskellä. Kuulakka taivas katkoi jälleen jylhät vuonomaismat, ja muutamat tähdet tuikkivat. Tuuli oli tyyntynyt, ja kuului vain kaukainen vuoristopurojen lorina, kun ne söyksyivät alas vuorten korkeuksista. Mutta silloin tällöin katkaisi hiljaisuuden merileijonan karkea mylvintä, joka tunkeutui makuusäkkiin aivan kuin vierestä. Yksinäinen merileijona siten ilmaisi ihmettelyään vuonon, tuon rauhallisen kolkan, löytäjille. Vuonon perällä riippuvat jäätiköt, jotka olivat kuin aaveet yöllisessä rotkolaaksossa, liikehtivät, ja silloin tällöin kuului pitkin vuonoja kiirivä kumea jymähäys, joka ilmoitti, milloin iso jäälohkare jysähti veteen.

Aamulla varhain olimme liikkeellä ja lähdimme kiireimmiten tutkimaan uutta löytöämme. Aurinko paistoi kirkkaasti, mutta sää oli kolea, sillä jäätiköiltä tulevat kylmät tuulenpuuskat panivat vuonolla vaahtopäät vyörymään ja jäähdyttivät auringon valaman lämmön. Kranck kiipesi jylhälle vuorelle, jonka juurella olimme ankkurissa, ja Roivainen painui metsiin, mutta Hyypää ja minä lähdimme valokuvauksoneimme vuonon itäisen haaran rantoja samoilemaan.

Finlandia-vuono on Brookes Harbourista etelään pistävä, aluksi noin 4—5 km:n pituinen ja noin 2—3 km:n levyinen, jyrkkin kallioseinämien rajoittama. Siitä jatkuu yksi haara yli 10 km:n pituisena lounaaseen ja toinen samaten yli 10 km:n pituisena kaakkoiseen suuntaan. Lounaisessa haarassa on pitkä, kaunis niemi ja lukuisia saaria. Se kapenee perälle päin, jossa se päättyy jyrkkään jäätikköseinämään, Runeberg-jäätikköön. Kaksi muuta valtaisa jäätikköä, Lönnrot- ja Kivi-jäätikkö, riippu sen läntisellä kyljellä. Itäisen haaran perukassa valuu alas suuri Finlandia-jäätikkö ja sen viersässä

pienempi Snellman-jäätikkö, jotka tulevat lumipeitteisiltä, noin 2,000 metrin korkuisilta vuorilta, Monte Sampo ja Monte Louhi. Sen pohjoispuolella kohoaa jylhä Sierra Nylandia, jolta valuu kaunis Porthan-jäätikkö alas vuonoon.

Suraan rantaa edeten kohti itäistä haaraa. Minua hämmästyttää nähdesäni, kuinka rannat muistuttavat Suomen saariston rantoja kalliineen ja metsineen. Täälläkin sileät, jäätikön uurtamat kalliopaadet soluvat loivina alas kirrkaaseen veteen, ja Notofagus kasvaa kuin mänty saaristomme ranta-kalliolla, niiden raissa ja rotkoissa.

Muinoinen jäätikkö on kallioon uurtanut syvät uurteet, ja koko ranta hohtaa kosteana auringon paistaessa. Kaakkoinen vuono jatkuu pitkälle, ja seuraan sen pohjoista rantaa edelleen. Tuossa on muutamia suuria jäätikön tuomia kivilohkareita, jotka ovat kotoisin jostakin Monte Sammon tai Louhen rinteiltä, ehkä kauempaakin, ja kun laskuveiden aikana hiivin erään jyrkän vuorensäinämän alitse, kohtaan lukuisia hiidenkirnuja, jotka ovat syntyneet muinosen jääkielekkeen reunalla virrannessa sulamisveden koskessa. Ja vieläkin edempänä on pieni kalliosaari laskuveiden aikana rannassa kiinni.

Kasvillisuus ei vielä ole ehtinyt sileiden kallioiden pintaan tarrautua, ja metsäkin ylempänä vuoren rinteellä on iältään nuorta. Kaikki merkit osoittavat selvästi, ettei ole pitkää aikaa vierähtänyt siitä, kun Finlandia-vuonolla suuri jääkieleke työntyi sen suulle asti.

Mutta kallio ei ole meidän kovaa punertavaa graniittiamme, vaan se on harmaata, miltei hopeanhoitoista liusketta, jonka pehmeä pinta helposti rapautuu ja jolla käveleminen tuntuu pehmeämmältä kuin meidän kovia graniitti- ja gneissikallioitamme astuskellessa. Ja jos lähestyt puita, ei niistä levitä pihkan hajua, eivätkä tummat neulaset viehätä silmääsi, vaan Notofagus siinä vain pieniä lehtiään levittelee — samainen puu, joka kasvaa Tulimaassa milloin suurena jättiläisenä, milloin pienenä pensasmaisena kakkäränä, aina kasvupaikan mukaan.

Eteneminen edistyy kovin hitaasti, ja Porthan-jäätikkö sulkee pääsyn tätä tietä Finlandia-jäätikölle. Sinne on koetettava päästä laivalla. On vielä laskuveiden aika, kun tuleme takaisin. Vuonon salakarit ovat nousseet vedenpinnan yläpuolelle, ja niiden kyljissä pysyttelevät miljoonat maukkaat simpukat. Rantoja koristavat lukuisat Finlandia-jäätiköstä irtaantuneet jääkappaleet. Sen valtavasta liikunnosta ilmoittaa silloin tällöin kumajava ääni.

Kranck palasi illalla ryvetynein kasvoin, housut rikki ja märkinä, mutta yhtä hyvällä tuulella kuin afa. Hän oli noussut sitkeästi huipulle ja saanut siellä jääkentillä kiikkua raiioissa ja vaeltaa sakeassa sumussa. Hän kertookin kiipeimisestään vaatimattomaan tapansa näin:

»Vuori ei ole erityisen korkea, vain noin 1,400 metriä, mutta vuonoon laskevat rinteet ovat jyrkät ja vaativat enemmän työtä kuin olisin odottanut. Kuten kaikkialla vuonoilla on metsänrajan alapuolella jokainen sellainen pengermä, jossa jalka voi sijaa saada, uskomattoman taajojen, vähän miehen

Finlandia-jäätikkö hohtaa lutsutime raiiohuon. (Valok. V. A.)

Ranberg, Lönnrot- ja Kivi-jääkiköt. (Valok. V. A.)

Flyda Finlandian halkiensteltid hohienat komati ruijokoukset, joiden kuohat kimmeltävät aurinkon loisteissa.
(Valok. V. A.)

mttaa korkeampien Notofagus-pensaiden vallassa. Ne ovat käytännöllisesti katsoen läpikäsemättömät ja vaikeuttavat orienteeruusta suuressa määrin. Pengermien väliset seinämät ovat tavallisesti äkkijyrkät.

Puolen tuntia työskenneltyäni pääsen pensasmetsän läpi vuoren juurelle ja nousu alkaa. Ensi vaihe on helppo. Täällä on vielä avonaisia, reheviä ruohikoita pensasmetsän lomassa, mutta jo muutaman sadan metrin päässä on yhä vaikeampaa löytää etenemiseen käyttökelpoista tietä. Notofagus-pensaitot muodostavat äärimmäisen tehokkaan sulun, jonka voittamiseen vaaditaan kovaa työtä. Puit ovat niin taajassa, että on mahdotonta saavuttaa maata niiden kokoonpunoutuneiden runkojen välissä, täytyy kiivetä milloin pensaiden lomitse, milloin niiden päällitse. Ne ovat liian vahvat taittaa, mutta liian heikot antaakseen luotettavan jalansijan. Kapeita pengermiä myöten täytyi etenemisen tapahtua suurta varovaisuutta noudattaen. Toinen vaikeus piilee tunturipuroissa, jotka syöksyvät vuoren seinämiä alas ja huuhtovat pengermät sileiksi ja liukkaiksi. Parissa paikassa minun on pakko tasapainoni säilyttäen kulkea suoraan kaskadin poikki ja saan jääkylmiä suihkuja jäätiköiden sulamisvedestä. Ylempänä on yön kuluessa satanut lunta, ja pensaitot ovat märkien, kylmien kinosten peitossa.

Noin kolme tuntia kiivettyäni olen vihdoinkin niin lähellä metsänrajaa, että avonaiset tunturilakeudet levivät välittömästi yläpuolellani. Täällä vuori kuitenkin nousee noin 100 metriä miltei äkkijyrkkänä, vain kapea, tunturipurujen kaivama vako näyttää tarjoavan jossakin määrin mahdollisuuksia eteenpäinpäsymälle. Pari turhaa yritystä osoittaa kuitenkin, että kaskadin sivuilla olevat pengermät ovat liian korkeat. Pyrin vasemmalle kalliopengermää myöten, mutta sen katkaisee pian vaahtoava kaskadi, joka on syöpinnyt suoraan sen poikki. Toivottoman kamppailun jälkeen Notofagusmetsän kanssa istuuden syömään evästäni, suklaalevyyn, ja koetan mieltä. Tilanne on aika kiusallinen. Ei juuri mielellään jättäisi kesken vuorelle kiipeämistä jo ennenkuin edes puolet matkasta on suoritettu. Tarkka, kiikarin avulla suoritettu yläpuolella olevan vuoren seinämän tarkastelu osoittaa, että täytyy olla mahdollista päästä ylös suoraan tunturinkurua myöten, jossa kaltevuus ei ole sen suurempi, kuin että siinä voi ryömiä päästä eteenpäin, vaikkakaan se ei tarjoa mitään tukikohtia. Tämä onkin oikea havainto. Vedän itseäni eteenpäin varovasti pitkin märkää rinnettä iskien pikkelin jokaiseen rakoön, joka voi jalansijaa antaa, ja olen kohta tullut niin korkealle, että minun yksinkertaisesti on jatkettava. Sellaisissa tapauksissahan on useinkin mahdotonta ajatellakaan alasmenoa, koska ihmisellä valitettavasti ei ole silmiä varpaankärjissä. Viimeinen pengermä on vihdoin vängällä voitettu, ja edessäni levivät tunturiniityt ja ihanat tunturilakeudet lumirajan alapuolella. Vuorille-kiipeilijän vaijojen palkinto!

Yläpuolellani riippuu komea jäätikön seinämä välkkyvine jääpikkineen ja sinertävänhohtoisine railoineen. Alapuolella levii Fjordo Finlandia

Monta Nyländian jäätikön rinnettä. (Valok. V. A.)

Kivi-jäättikkö on aikaisemmin ulottunut vedenpartaalle saakka. (Valok. E. H.)

kaikki rotkot ja jään epätasaisuudet. Jatkaminen yksinään ylemmäksi on mielestäni vähemmän tarkoituksenmukaista, koska päämäärä jo on saavutettu. Huolimatta siitä, että pikkellilläni lakkaamatta tutkiskelen hankien kantavuutta, löydän itseni äkkiä kinaloittein varassa sortuneena jäärrailon, joka onneksi on niin kapea, että käsiharteni saavat tukea. Mutta se kuitenkin saa minut olemaan varuillani. Sen jälkeen, kuin olen löytänyt sopivan näköalapaikan, alkaa alaslaskeminen klo 4:n tienoissa.

Laskeutuminen muodostuu, kuten olin odottanutkin, vaivalloisemmaksi kuin nousu, sillä nyt täytyy löytää uusi tie, ja orientointi ylhäältä käsin on aivan mahdoton. Pari kertaa onnistuu minun laskeutua muutamia satoja metrejä Notofagus-vyöhön, mutta sitten olen pakotettu perääntymään äkkijyrkissä rinteissä, jotka toden totta panevat minut kutumaan sitä, että olen jättänyt köyteni laivalle. Pyrkii ylös Notofagus-tiheikössä, jotka ryömivät alaspiäin latvuksineen, on samaa kuin koettaa harjata kissaa vastakarvaan! — Kolmas yritys onnistuu, vaikka aina iltahämärään asti, jolloin vielä olen vuoren juurella, on epätietoista, eikä vielä yksi jyrkänne viime silmänräpäyksessä pakota minua takaisin parempaa laskeutumispaikkaa etsimään. Nousu vuorelle, jota nimitän kotiseutuni mukaan Sierra Nylandiaksi, on vihdoin onnellisesti loppunut suoritettu.

Kapteeni, joka Gabriel-kanavassa jo oli ankarasti sairastunut, alkoi käydä yhä huonommaksi. Kuume nousee nousemistaan, ja vahva mies näyttää jo heikolta ja raihnaiselta. Mutta lääkkeet pitävät häntä sentään sen verran kunnossa, että saamme tämän meille tärkeän vuoron tutkituksi. Jos hän heikentyisi siinä määrin, ettei enää jaksaisikaan panna konettaan käyntiin, täytyisi meidän koetella purjehdustaitoamme ja siten koettaa jatkaa mat-

kalliosarineen ja jäättikköineen. Etelässä hämmäyttävät suunnattomat jääjättiläiset pilven huntujuen lomasta. Jatkan vaellusta itään ja nousen lumirajalle. Kohta lepää koko Brookes Harbour kuten kartta jalkojeni juuressa kauaksi näköpiiriin häipyvine vuorineen.

Vaellan edelleen jäärinteitä jäättikköpahkalla, joka peittää vuoren huipun, yli kimmeltävien hankien, jotka täyttävät

kaamme vaikeasti purjehdittavissa vuonoissa. Hänen tilansa huolestutti meitä vakavasti, kun me illalla vetäydyimme ruumaan nukkumaan.

Valkeni sitten maaliskuun 1 päivä sumuisena ja raskaana, mutta merkit kuitenkin viittasivat siihen, että aurinko vielä päyvämmällä pilkistää. Kapteeni jätettiin virumaan vuoteeseensa, ja retkikunta matkasi soutuveneellä kohti eteläistä vuonoa.

Vuonon vedenpinta oli peilityyni, ja aurinkokin alkoi pilkistää pilvien lomasta. Hitaasti mutta varmasti vetäytyivät suuret usvakerrokset pois. Esirippu nousi, ja meille valkeni koko Fjordo Finlandian ihanuus, sen jäättiköt kimmelsivät, ja sen lumipeitteiset korkeat vuoret kohosivat kohti sinistä taivasta ohuen hunnun ympäröiminä. Vene lipuu hiljalleen eteenpäin. Sivutuamme jyrkkäkallioisen rannan, jonka ulkonevilla osilla kormoraanit sukivat auringonpaisteessa valkeita rintojaan. Höyrylaivosarsoit kiitävät pakoon pitkin tyyntä vedenpintaa, ja kuin valkeat joutsenet uivat jäälohkaareit kohti vuonon suuta loppumattomana joukkona.

Tulemme ensimmäisen jäättikön kohdalle. Siitä teemme Kivi-jäättikön. Paljas kallio, joka auringon helottaessa kiiltää, osoittaa, että jäättikkö on ulottunut kauemmaksi alas, aina veden partaalle asti. Sen jyrkkälaitainen ylärinne hohtaa kauniina sinitaivasta vastaan. Kallio sen vieressä on tiilenpuna, ja sillä kasvaa rehevä, tummanvihreä metsä.

Etenemme yhä kauemmaksi pohjukkaan päin. Vasemalla sivutuamme kauniin nuijajaisen niemen. Se päättyy korkeaan vuoreen, jolla metsä kasvaa kuten meidän ulkosaartemme männyt. Ja saaristoita täälläkin on. Sivutuamme saaren toisensa jälkeen, kauniita, kalliisia ja metsäisiä. Eräälle niistä retkikunta nousee valokuvaamaan Mumun jatkaessa uimalla matkaansa seuraavaan saareen, jossa rantaharakat ilakoivat.

Saarelta näkyikin nyt vieressä oleva toinen jäättikkö, joka monena kielekkeenä luisuu alas rinnettä näköjään suoraan metsään. Se on komea Lönnrot-jäättikkö. Sen kumahteleva ääni katkaisee silloin tällöin huonon hiljaisuuden, jota vain lokkien ja kormoraanien huudot häiritsevät.

Kuta peremmälle tulemme, sitä selvemmin kuulemme vuonon perukan valtaisan Runeberg-jäättikön jymeät paukdukset, joita vieressä oleva

Lönnrot-jäättikön reunalla aukeaa ammottavia raijooja ja jääsäläjä, joissa on kauniin sininen kohde. (Valok. V. A.)

Laskuveden aikana paljastuu vedenalaisia salakareja, joilla maukkaat simpukat asustavat. (Valok. V. A.)

Lönnrot-jäättikkö säestää harvemmassa tahdissa lukuisine alasvirtaavine putouksineen. Rannan silokalliot paljastuvat yhä enemmän laskuveden aikana, vuono kapenee, ja seinät sen kummallakin puolella nousevat yhä jyrkempinä. Silloin tällöin veneemme keinu loivilla, suurilla aalloilla, jotka syntyvät Runeberg-jäätikön alle lohkeilevista suurista jääkappaleista. Joka kerta, kun unsi lohkarie irtaantuu jyrkästä jäätikön seinästä, se jymähtää veteen, ja pauke sen irtautuessa kiirii paiskahtuen seinämltä toiselle vuonon suulle päin, jonne ne kuuluvat kuin kaukaisena tykin jylinänä tai lähestyvänä ukkosena.

Samme pitää varamme, ettemme joudu hyökyaallon harjalle ja rantakiville, ja jos sattuisi lohkeamaan jättiläiskappale, silloin voisi turvallisuutemme pienessä veneessä olla todella vaarassa. Kuta lähemmäksi suurta jäättikköä tulemme, sitä valkeammaksi muuttuu vuonon viheriänkaunis vesi, ja jääkappaleita alkaa olla paikoitellen niin taajassa, että on vaikeata soutuena päästä niiden ohitse. Sivuuatamme niemen toisensa jälkeen yhä pyrkien niin lähelle jymisevää jääseinää kuin mahdollista. Edetä itäistä rantaa, joka on aivan jyrkkä, emme voi ajatellaakaan, vaan seuraamme jatkuvasti läntisen rannan pienimpiäkin mutkia aina valmiina hyppäämään maihin, jos sattuisi suuri hyökylättämään. Verkkään keinu veneemme, ja rantakallioiden kyljissä olevat jääkappaleet kolisevat omituisen kirkassointisesti, kun laineet niitä

Fjordo Finlandian kymyilevät rantamaatamat muringon paitaissa. (Valok. V. A.)

Rosoberg-jäätikkö syöksyy suorana, noin 300 metrin korkeutena strandaan tuonon syysän veten, jonne jäätikkömaralla kovalta jymiställä sortuu. (Valok. V. A.)

Korkealla Darvins-suoriston ikuisilla jäähentillä Linnros-jäätikkö pyöryy alas tuonon halliorinuilte. (Valok. V. A.)

Näköala Fjordo Finlandian eteläisen vuonohaaran perustasulle päin. Keskellä Monte Nylandia. (Valok. E. H. K.)

Fjordo Presidente Kelanderin itäpuolelta rantamilta. (Valok. E. H. K.)

Lõunool-jäätikko nähtavat tühjusest suoran reberoim metsään. (Valok. V. A.)

Lõunool-jäätikon ytimeo en mahdolon, en syuht reilod nähtävät uuhavilla, ja kreekas jda kähkälise silmiä. (Valok. V. A.)

Jyrkkien kallioseinämien alle ovat entisen suuren, koho vuonon täyttäneen jäätikön sulavesivirrat hovertaneet lukuisia hiidenhirnuja. (Valok. V. A.)

liikuttelvat kallioseinämiä vastaan. Maihin on vaikea päästä, sillä kaikkialla on liian jyrkkiä seinämiä, ja kun vihdoin tulemme viimeisen niemekkeen kohdalle, jonka takana jäätikkö näkyy kaikessa alastomuudessaan, katsomme parhaaksi nousta tässä viimeisessä mahdollisessa paikassa maihin.

Vene vedetään kallionkielekkeiden väliin ja pitkä köysi kiinnitetään ylemmäksi kiven kaulaan, jottei vene lähtisi tiehensä, kun uusia hyökylaineita tulee. Kiipeämme sitten kappaleen matkaa kallioseinää ylös, jossa vain jokunen pieni kukkanen kasvaa ja rapautunut maa antaa tukeaa luistavalle jalalle. Mikä ihana näky kohtaa katsojaa!

Ahtaan vuonon perukassa kohoaa noin 200 metrin korkuinen jyrkkä seinä, joka on silkkaa valkeata jäätä, ikäänkuin suuri jättiläisputous olisi silmänräpäyksessä kaikkine kuohuineen jäätynyt. Siitä kohoaa jäätikkö loivemmin sinisten, suunnattomien raitojen hohtaassa valkeassa jäämassassa. Ylempänä raitot tasaantuvat, ja kauniin puhtoinen, sileä lumi nousee vaippana vuoren rinteelle. Vain siellä täällä on mustia, lumettomia kohtia, mutta kaiken tämän yllä kohoaa luminen huippu yli 2,000 metrin korkeuteen. Se on Monte Suomi, yksi Darwin-vuoriston kauneimpia pilareita. Mutta se on alati, samaten kuin muutkin Darwin-vuoriston lumiset huiput, ohuen hunnun verhoamana, joka hetkeksi hälvenee sen verran, että nuo majesteettilliset piirteet näkyvät. Mutta samassa tuokiassa usvahuntu taas kietoo sen vaippaansa. Muuten on taivas pilveton: alppimaailman ihmeellisimpiä, viimeisiä kesäpäiviä.

Mutta mikä komea näky, kun tuo valtaisa jäätikkö »poiki» lähettään lohkeitaan uskentelemaan vuonon ulapalle! Ensin sen pinnalla lumi- ja jäämassat liikehtivät, sitten suuri kappale seinästä kaatuu ja putoaa alas. Vesi loiskahtaa, ja kuuluu niin kova jymäys kuin olisi tykillä ammuttu, ja valtava pauke vyöryy kaikuen kauemmaksi vuonon suulle. Voimme täältä seurata kaikin etenemistä, kun se työnnyty ääreltä toiselle paiskautuu eteenpäin häipyen sinne, missä laivamme lojuu ankkurissa. Vesi lahdesa liikehtii levottomana. Korkeat, mutta loivat aallot vyöryvät sileitä paasia huuhdellen ja nostaen korkeita kielia lahdekeiden ja loivien kallioniemekkeiden lomaan. Jääpalaset tanssivat, ja kuuluu alituinen kilinä, kun ne koskettavat toisiaan ja vuonon kalliorantoja. Filmikone ja valokuvauskoneet ovat ahkerassa työssä.

Kun me vihdoin siirrymme veneellämme takaisinpäin Lönnrot-jäätikön alle, sattui Runeberg jälleen pudottamaan ison lohkearen, jonka ääni jymisi valtavasti ahtaassa vuonossa, ja suuret laineet nuolivat rantoja. Lokit ja kormoraanit, jotka kalastelivat aivan jäätikön alla ja istuskelivat isoilla uivilla jäälautoilla, lehahtivat lentoon, ja meidän veneemme, joka jo oli nienten suojassa, keinui suurilla laineilla.

Lönnrot-jäätikön alle kiinnitimme veneemme niin hyvin kuin taisimme että aloimme nousta vuoren rinnettä ylös. Jäätikön asema on sellainen, että sen alareuna työnnyty vuoriston kyljessä olevan vuorenohoaman taakse, josta laaksosta sitten sulavesivirrat valuvat koskina alas vuonoon.

Valitsemme kauniin paikan jäätikköpuron rannalla ja nautimme eväitämme. Siinä nousee edessämme vuorensiemenän suojaisa valtaisa jäätikkö, ja sen siniset railot lohttavat, kuten kaunis taivaankin tausta. Allamme lepää vuono, viheriässä vedenkalvossa uiskentelee valkeanhoitoisia jäälauttoja matkalla vuonon suulle, ja rantojen tuuheat puut levittävät tummanvihreitä lehtiään. Hyönteiset surisevat, ja aurinko paistaa niin lämpimästi, että meidän on riisuttava takki pois. Mikä kesäpäivän ihanaus!

Kun me sitten nousemme noin 200 metrin korkeuteen sille vuorenharjalle, jonka takana jäätikkö lojuu, sen tavaton kirkkaus suorastaan häikäisee silmiä auringonpaisteissa. Lönnrot on hiljainen, se ei mitään pelottele lainkaan. Vain silloin tällöin kuulemme sen hiljalleen liikkuvan, jolloin uusien railojen ja jäämassan hankaaminen kallioita vastaan kuuluu hiljaisena jyminä. Siksi uskaltaudummekin sen äärelle. Se nousee 20—30 metrin korkuisena särkyneenä reunana, joka lakkaamatta sulaa, niin että vesi valuu. Sen jylhät railot suurenevät ulommalla äärellä, ja väliin jääneet jäämassat ovat kuin pitkiä lუსkoja. Ne ovat useinkin jään sulattua jääneet korkeiksi pilareiksi ja harjanteiksi irrallien pystyyn ja sulavat hiljalleen jättäen soraläjiä jälkeensä.

Railot ovat suuria, niiden onkaloon mahtuisi kokonaisia rakennuksia. Eräaseen menen sisälle, mutta en saata olla kauan, sillä jonkinlainen outo tunne siitä, että jäätikkö saattaisi juuri sillä hetkellä siirtää asentoaan ja railo äkkiä voisi sulkeutua tai murtua, saa minut pian poistumaan tästä kylmän sinihoitoisesta jääsalista. Toisissa jääkynntilät riippuvat onkaloiden katossa, vesi tiukku lakkaamatta, ja sen ääni muistuttaa pienten kulkusten kilinää. Muutamista jäänalaisista onkaloisista syöksyy vettä koskenä, ja koko jäätikön reunalla on sulamisveden muodostama virta, joka syvälle, jäästä irtaantuneeseen soraan vajonneena kuljettaa maidonväristä vettä alas kohisevana koskenä. Soramassojen seasta erotamme jo graniittikiiviäkin, merkinä siitä, että Darwin-vuoriston jyläosat ovat alkuvuorta, josta jää irroittaa kiviä kuljettaen ne laaksoon, lүskekiven alle.

Suuraan jäätikön vaihtelevanrakenteista reunaa, jossa on kaikenkaltaisia luonnon rakentamia muodostumia, onkaloita, teräviä, korkeita pilareja ja jyrkkiä seinämiä, ja kahlaan sulavesikosken toiselle puolelle. Muutaman kymmenen metrin päässä on mitä rehavien kesäinen luonto. Pikkulinnut visertävät, hyönteiset surisevat, ja rehevä ruoho nousee kilpaa vihreiden puiden kera. Tässä olemmekin taas näkemässä Tulimaan luonnon suurta vastakohtaisuutta. Tuossa jääkylmä, ikuisesta jäämaailmasta alasvaluva jäätikkö ammottavine railoineen, ja sen vierssä, kivenheiton päässä, versoo mitä ihanin kesäinen lehtimetsä. Ja aivan jäätikön vierssä on lämmin kuin kesällä konsanaan.

Nousen eräälle korkealle vuorenyppylälle, jolta näkyy kauas vuonon suulle ja Suomi-vuorelle asti. Edessäni levittäytyy Lönnrot-jäätikkö valkeanhoitoisena, sinijuovaisena kuin Darwin-vuoriston valkea kämmen. Sen yläosassa, missä ikuinen lumi lepää, tuuli lennätelee lunta pyrynä ilmaan, mutta

tässä me oleskelemme takittomina kauniissa kesässä suurta nähtävyyttä ihailien. Kun vielä kaksi kondoria levittää siipiään kohti Monte Suomen kultaista huippua, on edessäni eräs elämäni kauneimpia luonnonnäkyjä.

Kun me sitten laskevan auringon kullatessa vuorten huippuja ja varjojen laskeutuessa vuonon rannoille soudamme laivallemme, tuntuu minusta siltä, kuin Fjordo Finlandian löydöllä olisi huomattava merkitys, ei vain sen takia, että siellä geologimme mukaan on tavattavissa malmeja, vaan luontoa ihailuille, pelkäämättömille turisteille se voisi tarjota mitä suuremmoisinta nähtävyyttä. Tulo tänne ei ole helppoa, mutta Fjordo Finlandian ja Monte Suomen näkemisen arvokkuutta lisäävät ne ponnistukset, jotka olisi ensin voitettava.

Tuuli oli sillä välin yltenyt navakaksi lounaiseksi, ja veneemme kiiti kovaa vauhtia kohti odottavaa laivamaa.

Kauniina lepatti Suomen lippu vihkien uuden luonnonkauneuden ihmisilmälle, ja koskaan ei ole Sibeliuksen Finlandia soitnut niin juhalliselta kuin Finlandia-vuonon suussa, auringon laskevien säiteiden kullatessa lumi-valkeita jäätiköitä ja vuorten huippuja.

Mutta hetkinen vielä. Tuuli toi tullessaan sakan usvan, joka hiljalleen kietoi verhoonsa kauniit maisemat. Esirippu oli laskenut ja ikimuistettava näytelmä oli lopussa. Taas vallitsi vuonolla synkkä sadatunelma, ja raskaat pilvet kiitivät hurjaa menoaan vuorten rintäillä.

Aamulla oli koko Fjordo Finlandia sateen vallassa, ja tiheä usva lepäsi vuorten yllä. Runeberg-jäätikön yllä oli tavanmukainen valokohta. Oli kuin taivaassa olisi ollut aukko, josta jäämassat putoavat alas, mutta jäätikkö oli hiljainen, vain silloin tällöin se paukahteli heikosti ja kumeasti. Aurinko ei enää sen seinämää sulatellut, ja siksi vallitsikin nyt vuonossa hiljaisuus.

Kapteenin tila on yhä vakavampi. Meidän on kiirehdittävä keskeytynyt matkaamme jatkamaan, jos sattuisi käymään niin, että hän ei enää jaksaisikaan liikkua. Mutta vielä hän kovalla sisulla saa moottorinsa käyntiin ja vetäytyy sitten taas vuoteeseensa jättäen meille koko laivan hoidon.

Vierkkään maksuttua kone, ja laiva lipuu vuonosta ulos. Vielä kerran näkyy Runeberg-jäätikkö ja vielä kerta se meille jymähtää, sitten nousee vain Sierra Nylandian pyramidimainen länsipää, joka loistaa merelle penikulmien päähän.

Laskemme ankkurin muutaman kilometrin päässä, jossa lounaaseen pistää komea vuono, sekin uusi, ennen kartoittamaton ja tuntematon. Sen perukalle valuu iso jäätikkö. Rannat ovat matalampia kuin Finlandialla, mutta vuono on muuten paljon kookkaampi. Nimitämme sen Suomen Tasavallan päämiehen mukaan Fjordo Presidente Relanderiksi. Sen rannat ovat tyyneet, ja lukuisat lahdekkeet antavat vaihtelua ihanalle maisemalle.

Suoritettuamme tutkimuksiamme täällä nostamme ankkurin edetäksemme vuonon perukalle, mutta keskellä vuonoa kone lakkaakin toimimasta, ja kova tuuli ajaa meitä maihin. Nostamme purjeet ja käännyimme takaisin suulle päin. Etenemisyryksestä täytyi luopua, koska kapteenin tila oli yhä

huolestuttava. Teimme työtä lujasti, saimme yhdessä vihdoin koneen käyntiin, ja nyt porhallamme ulos pääredille Brookes Harbouriin.

Presidente Relanderin vuonon suulla on pieni saari, jonka pinnan merileijonat ovat lihavilla ruhoillaan hanganneet aivan kiiltäväksi ja sileäksi. Siellä makaa nytkin iso joukko merileijonia, jotka meidät nähtyään paiskaautuvat veteen, missä ne meitä seuraten tekevät kaikenlaisia temppejuja. Muuan pieni poikanen on jäänyt toisista hieman jälkeen kalliolle, ja sitä lähestyy iso korppikotka. Mutta viime tingassa tumma poikanen pääsee veteen ja pelastuu. Rannoilla istuskelee lukemattomat määrät kormoraaneja kallionrinteillä. Eräässä puussa on yli 50 valkovatsaa. Roivainen pitää sitä outona ilmiönä ja laukaisee luodikonsa niitä kohti. Panos jymähtää. Kaikki syök-syvät lentoon ja koko puu on tyhjä.

Käännymme nyt kolmanteen, lounaaseen pistävään haaraan, joka ulottuu paljon pitemmälle kuin kartalle on merkitty, ja sille annamme nimen Bahía Kairamo, senaattori Kairamon, retkikunnan ystävän ja avustajan kunniaksi. Täällä lahden perällä on leppoisa ankkuriipaikka, ja kovan sateen pudotessa vietämme siinä muistorikkaan yön.

Seuraavana päivänä porhallamme jälleen edelleen tällä kertaa kohti Tulimaan pääsaarta Almirantazgo-vuonon yli. Kapteenin tila oli jo niin vakava, että oli syytä kiirehtiä kohti Magallanesia, ja niinmuodoin täytyi jättää sikseen matkan jatkaminen itään päin.

Almirantazgo-vuonolla on navakka länsituuli, joka nostaa korkeita laineita, mutta laivamme kiittää täysin purjein, koneen jyskyttäessä kohti Puerto Elenitaa, joka on muuan pieni asumus vastaisella rannalla. Nyt tulemme vihdoin pois ikuisten sateiden maailmasta. Keskellä vuonoa, joka on tällä kohtaa noin 30 km:n levyinen, näemme, kuinka vuoristo, josta juuri tulimme ulos, on sakeiden sadeilvien peitossa. Vain vuorten juuret näkyvät, mutta vastaisella rannalla koko Tulimaan pääsaaren vuoret miltei kylpevät kau- niissa auringonpaisteessa, ja meidän kohdallamme on raja, jossa suuret pilvet häviävät riekaleiksi. Skottsberg on epäilemättä oikeassa, kun hän sanoo, että luomisen työssä jäi veden ja maan erottelu perin vaillinaiseksi näillä vuonojen saderikkailla mailla.

Tulemme Elenitaan, jonne laskemme ankkurin viettääksemme siinä yönä. Maissakävijät kertoivat, että siellä oli pari perhettä, mutta hevosia ei sieltä voinut saada jatkaaksemme matkaamme ratsain vuoristoon. Illalla tuli pimeä, tuuli puhalsi navakasti, ja kapteenin suhteen olimme jo perin huolestuneita, niin että mieliala laivalla oli painuiksissa.

Pimeässä yössä vesi paloi. Siinä kelluvat miljoonat siimalikoeläimet (Noctiluca) saivat aikaan merkillisen tulen aaltoihin. Koko meri oli tulesa pienten vaahtopäiden harjoilla, ja ankkuriketjun ympärillä, missä vesi joutui liikkeeseen, se lepatti kuin tulen liekki. Toisella puolella näkyy Tulimaan suurin jäätikkö, Marinelli, joka himmeänä loistaa yön pimeydessä ulottuen mereen

Lowree-jäätikön sulamassa runsassa tiirillä lummissa, soraa sisältävissä jääpilarissa. (Vainok. V. A.)

Hyvällä maistuvaa aterian Eijordo Finlandian rannalla, jossa paistui röhkensä hantseja. (Valok. V. A.)

Läheisyydessämme vuoron peräkkään nousimme eräälle sanalle ja tunnustimme valokuvauksensa Eijordo Finlandian tunkkuria maistamia. (Valok. V. A.)

Toinen uusi kaunis vuono sai nimensä *Fjordo Presidente Relander*. (Valok. V. A.)

Näköala *Fjordo Presidente Relanderin* perukalta, jonne rullaa *Dorufo-vuoristolta Relander-jäätikkö, Tuulmaan suurimpiä*. (Valok. E. H. K.)

Cordillera Paynen juhlallinen vuoristo *Patagoniassa*. Sen juurella on *Lago Norderupjöldin* kaunis vuoristojärvi. (Valok. E. H. K.)

Munan Brooks Harbournin lahti jäteti lounaasen päljon kauemmalasti kuin kardat osoittivat, ja sen peruskalta, jolle ansioimme sinuen Bahia Keitamo, löysimme hyvän ankkuripaikan. (Valok. V. A.)

Puerto Harrisin entinen intiaanilähetysasema kirkkosuonen. Isla Dawsonilla. (Valok. E. H.)

asti. Sinne menomme täytyi haikealla mielellä jättää, ja seuraavana aamuna purjehdimme kohti luodetta.

Tuuli oli navakka ja eteneminen oli hidasta, niin että vasta klo 4:n aikaan pääsimme Puerto Arturon edustalle. Sinne, lahden perälle, jonne tuuli suoraan puhaltaa, heitimme ankkurin kovaan aallokkoon.

Täällä on suurten jättiläispuiden oikea kasvupaikka, se näkyy rannalla olevan sahan pihalla makaavista jättiläisistä, joiden läpimitta saattoi nousta lähes 2 metriin. Täällä kirkuivat taas papukaijatkin, ja muutenkin tulivat mieleen ratsastusmatkat Tulimaan sisöissä. Tänne jäi Roivainen tutkimuksiaan jatkamaan, mutta me suuntasimme laivan keulan kohti Dawsonin saarta, jonne saavuimme illan suussa ja laskimme Puerto Harrisin sataman laituriin. Siinä olivat jäljellä vielä salesiaanien entisen lähetysaseman rakennukset, intiaanitönöt, ja muita ylväämpänä kohosi salesiaanien kirkko. Tänne tuotiin aikoinaan intiaaneja, ja tuolla mäellä, suuren aitauksen sisällä, lepäävät ristien alla kulttuurin nujertaman luonnonkansan luut.

Kapteenin tila oli yhä huono, ja seuraavana päivänä jatkoimme matkaa edelleen. Mutta pääsimme vain lyhyen taipaleen. Kovan myrskyn takia oli ankkuri heitettävä, ja siinä sitten taas kiikuttiin. Seuraavana päivänä yritimme uudelleen saaren itärantaa seuraten. Tulemme nyt pampaalueelle. Saaren pohjoispuolella on avonaista pampaa, metsä on jo jäänyt, ja kaukaa näemme vain vuoriston jylhien huippujen nousevan. Sinne jäi vuonojen ihmeellinen maailma, ja nyt pyrimme niin nopeasti kuin suinkin Magallanesiin. Vielä kerran täytyy meidän peräytyä myrskyn takia

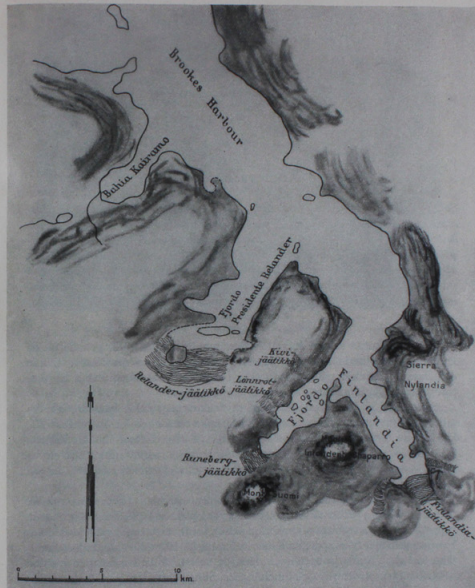
Aalokko on korkea Magallanesin saimessa ja hyökyy lakkaamatta laivan yli. (Valok. E. H.)

tunut. Suuret hyökylaineet, joita nousee aina salmen keskellä, missä nousu- ja laskuvedet yhdessä täistelevat myrskyn kanssa, huuhtelivat lakkaamatta laivan kantta. Ruumassa olivat kaikki tavarat mullin mallin, kovasta heilumisesta johtuen, ja kokki katseli arkana hytin suulta, kun laineet loiskivat kannella. Mutta tunti kului toisen jälkeen, ja ankarassa aalokossa laivamme porhalsi kumpikin lippu taas tangossa liehuen Magallanesin iltapäivällä kello 4. Kranck oli uskollisesti ja taidolla hoidellut ruoria koko ajan. Vielä oli kestävävä muutama jännittävä silmänräpäys, jolloin köysien katkettua saimme kovin ponnistuksin lasketuksi kovassa aalokossa laituriin ja tavaramme puretuiksi.

Ikimuistettava vuonomatka oli päättynyt. Pian oli taas »Porvenirin» ankkurissa ulkona redillä ja Mumu sen kannella vahtina. Mutta kapteenimme joutui sairaalaan ja muutama viikko sen jälkeen, kun hänet tapasimme, oli tuo pyylevä mies kuin varjo entisestään. Keuhkotauti oli häneen armottomasti iskenyt.

Mutta kaukana Tulimaan sadunomaisessa vuonomaassa, saariston sokke-loissa ja myrskyjen temmellyskentillä, kohoaa nyt Monte Suomi ihanan Fjordo Finlandian ja Fjordo Presidente Relanderin äärellä. Suomalaisen retkikunnan nimistö tulee esiintymään sillä uudella kartalla, joka ennen pitkää tulee julki-suuteen. Siellä on nyt suomalaisen Tulimaa-retkikunnan nimistö rin-nan muiden maiden retkikuntien antamien nimien kanssa. Veljellisessä sovussa Monte Svean, Monte Italian, Monte Francesin kanssa kohoaa Monte Suomikin merkinä siitä, että suomalainen retkikunta on kunnialla tehnyt tehtävänsä siinä innokkaassa kansainvälisessä tutkimustyössä, joka kohdistuu näihin merkilisiin ja edelleenkin vähän tunnetuihin seutuihin.

ja kun me vihdoin eränä aamuna kello 3 nostamme ankkurin, puhaltaa navakka, myrskyyn vivahtava lounainen, joka nostattaa suuria laineita. Kapteeni makaa sairaana, kokilla on täysi työ pidellensä kovassa aalokossa astioitaan kurissa, ja matruusi on kylmästä kankea. Sitä kiinteämmin kävi Kranck peräsiimeen, ja nyt mennä viiletettiin sellaista kyytiä, ettei moista ole koko vuonomatkalla ennen sat-

Tulimaa-retkikunnan löytämät ja harjoittamat vuonot.

XXI.

Kuoleva kansa.

Sokea intiaanivaimo. — Juopunut intiaanimies. — Tapaninpäiväratsastuksella intiaanien vieraksi. — Miellyttävän intiaanioppaanime elämänvaiheita. — Los Cerosin intiaanit. — Intiaanien taisteluita. — Vanhan intiaani-päällikön vieraina. — Intiaanien alkuperä ja entisyys. — Villien intiaanien aikoina. — Kaameita kasvatustapoja. — Intiaanien uskonto. — Sekaverisiä intiaaneja. — Jaghan- ja alakaluf-intiaanit. — Intiaanien lukumäärän pieneminen. — Evankelinen lähetystyö. — Katolinen lähetystyö. — Syyt sukupuuttoon kuolemiseen.

Kun retkikunta saapui Magallanesiin, puhalsi ankara tuuli ja sade pieksi kaupungin suurikivisiä katuja. Miehet ja tavarakuormatkin kastuivat, niin että kun vihdoinkin pääsimme hotelli Cosmoksen vieraanvaraisiin suojiin, tuntuu suorastaan suloiselta.

Seisoessani ovelta ja odotellessani tavarakuorman tuloa katselin, kuinka sadevesi valui virtanaan katuojassa, ja ne harvat ihmiset, jotka olivat liikkeellä, kiihuhtivat tärkeitä askeliansa, sillä turhilla asioilla ei tässä ilmassa liikuta. Oli Tulimaan kevät, kylmä ja kolea. Magallanesin redillä ankkurissa olevat laivat keinuivat, tuuli vonkui peltitalojen nurkissa, ja ihmiset kävivät lujasti vaatteisiin käärittynä.

Pitkin sateista katukäytävää astuu kookas nainen. Hän on käärittynä ohueen huiviin, ja rikkinaiset kengät näkyvät pitkien hameiden alta. Hänen rypyiset kasvonsa osoittavat jo korkeaa ikää, ja ulkonevat poskipääät ja tuhkaharmaa kasvojen väri todistaa hänet intiaaniksi. Hapuillen hän kulkee kepillään koetellen seinä ja katuojaa. Hän on sokea. Kun hän saapuu meidän kohdallemme, ojentuu iso käsi meitä päin. Siihen panemme, hotellin omistaja ja minä, lantin, ja sitten hän kauniisti kiittäen jatkaa matkaansa sateen pikiessä hänen kasvojaan ja veden valussa hänen ohuista pukimistaan.

Siinä kulkee eräs ona-intiaanien viimeisiä naispuolisia edustajia almuu pyy-täen niiltä, jotka hänen elämänsä kulun käänsvät hautaa kohti. Näky järkytti

Roivainen saa toisen Micaelankin nauramaan. (Valok. V. A.)

minua. Tapasin hänet toisenkin kerran, kun hän ilmestyi parturiin. Sielläkin riensi tukkaani leikkaava parturipoika kesken työtään, kuin vanhasta sopimuksesta, työntämään lantin hänen vapisevaan kouraansa.

Lohdullisempi ei ollut toinenkaan intiaanitapaaminen Magallanesissa. Olin ostoksilla kaupungissa ennen lähtöämme Tulimaan sisäosiin ja palasin hotelliimme kantamuksineni. Kuljen autiota katua, jossa ei sillä kertaa sattunut liikkumaan ketään. Seuraavasta kulmasta kääntyy iso, roveva mieshenkilö vastaan. Näen heti hänen koostaan, kasvojen muodosta ja väristä, että siinä on ona-suvun miespuolisia edustajia. Mutta millaisessa kunnessa! Hänen askelensa ovat hoippuvia, ja hänen kiulvusta vinoista silmistään näen alkoholin samean loisteen. Hän kulkee vaappun käyttävän laidalta toiselle, puertava kaulaliina on vinoissa, mutta muuten hän näyttää melko hyvin puetulta, kuten gauchot täällä yleensä ovat. Gaucho hän näyttääkin olevan. Saapuessaan kohdalleni hän luo minuun muutaman ihmettelevän katseen, ikäänkuin hänen vaistonsa olisi sanonut, että siinä on mies kaukaisten merten takaa. Mutta samassa silmät harhailevat, ja hän vaappuu edelleen ohitseni.

Siinä näin omin silmin intiaanien pahimman vihollisen, alkoholin, pitelevän kourissaan kookasta, sortumaisillaan olevaa ona-heimon miestä.

Micaela ja Leticia ovat aluksi kovin ujoja. (Valok. V. A.)

Mutta miellyttävämpiä olivat ne tapaamiset, jotka sattuivat Tulimaassa ja joista kerron tässä yksityiskohtaisemmin, koska ne samalla kuvaavat intiaanien nykyistä tilaa ja tapoja.

Kuten lukija muistaa, olimme joulua viettämässä kaukana Tulimaan sisäosissa, Rio Blancin varrella lähellä Lago Blancin ihanaa vuoristojärveä, josta joki saa alkunsa.

Koska kokonaisen päivän laiskoitteleminen tuntui jo rasittavalta, päätimme lähteä pienelle Tapaninpäiväajelulle intiaanien luokse, jotka kertoman mukaan asustivat Vicuñan estansian haaraestansianssa. Sen piti olla täältä gauchon kertoman mukaan tunnin kävelymatkan päässä aarniometsän takana erään pienen joen partaalla. Mutta kun todentoella rupesimme lähtöä hommaamaan, gaucho ilmoittikin kirkuvalla äänellään — hän huusi aina puhuesaan — että sinne kyllä tulee ainakin kahden ellei kolmen tunnin ankara ratsastus, ja kun me sitten olimme jo päässeet hyvän matkaa, sanoi hän, ettei hän sinne tietä lainkaan tunne.

Ratsastus sinne oli aika kiintoisaa, sillä maasto oli jälleen meille erikoinen ja maisemat viehättäviä.

Ratsastamme länteen pitkin Lago Blancin korkeata rantaharjannetta. Meidän vasemmallla puolellamme näkyy silloin tällöin pilkahdus järven vaah-toavasta ulapasta puiden lomasta ja taustalla kohoavien suurten tuntureiden tummia hahmoja. Oikealla puolella meitä tiheene aarniometsän taajaksi ryteiksi, jossa siellä täällä keltaisenpunertava, sammaleinen suolaiskä

Intiaaninaisia naurattaa, kun tuuli pullistelee hameen helmoja. Vasemmalta oikealle: noin 15-vuotias Micaela, noin 60-vuotias Leticia ja nuodikas Lucia. (Valok. E. H.)

avautuu. Soiden varsilla asustaa mielellään guanako, ja niitä vilisee silloin tällöin ohitsemme, niin että metsä ryskää. Olemme peloitelleet ne liikkeelle makuupaikoiltaan, joita ne ovat soiden hiekkaisille rannoille kaapineet.

Suot laskevat korpioroina harjanteen poikki Lago Blancoon. Meno sellaisten norojen yli on hankalaa, sillä hevoset vajoavat ja useinkin täytyy kierrellä pitkät matkat. Täällä on avattu joskus jonkinlainen polontapainen, jota myöten intiaanien on tapana kulkea Vicuñan pääestansiaan. Mutta kaatuneet metsän jätiläispuut ovat sen poikki muodostaneet suuria murrekkoja, joiden yli hevosemme liitävät täydessä laukassa. Huutava gaucho ratsastaa edellä, ja me muut seuraamme perässä, minkä pääsemme.

Jonkin tunnin kuluttua jätämme aarniometsän kirkuvine papukaijoineen, ja eteemme aukeaa pienen joen laakso, jonka jyrkkiä rinteitä ratsastamme milloin nousten milloin taas laskeutuen äkkijyrkkiä murrekkoisia seinämiä. Laakson takaa nousevat vuorten juhmalliset hahmot. Eräällä niittyaukeamalla, jonka läpi kulkee lammasahtaus — olemme jo melko lähellä haaraestansiaa — näemme ison guanakon makaavan punertavankeltaisella, rakkaisella suolla. Hevoset pysähtyvät metsän suojaan, Hyppyyä ja Roivainen hiipivät eläintä kohti pysyvineen ja filmauskoneineen, ja kotvasen kuluttua kuuluu kolme jymeätä laukausta. Ratsastettuamme paikalle näemme kaatuneen komean

uros-guanakon. Se oli vahtia pitäen oleillut avoimella suolla muun lauman oleskellessa metsänlaidassa, josta ne sitten pakenivat suin päin metsän tiheikön suojaan.

Kun sitten tulemme saman joen isommalle aukeamalle, juoksenteele guanakoja suuret määrät, ja kaukaa näkyvät jo estansian pienet rakennukset, jonne on vielä noin puolen tunnin ratsastus, kierrellessämme märkiä, hyllyviä soita. Kun me sitten tulemme joen yli johtavalle sillalle, ilmoittaa edellä ratsastava Hyyppä lyhyesti ja täsmällisesti: »Naisia.» Koirat ottavat meidät tietten- koirat vastaan omalla tavallaan, vaikka nämäkin tuuheakarvaiset lammaskoirat ovat kovin hyväntuoksuisia, kuten kaikki Tulimaan lammaskoirat yleensä verrattuina esim. lappalaisten porokoiirien, joiden kynsissä on vähällä menettää henkensä, housuistaan puhumattakaan.

Sidomme rauhassa hevosemme pihalla oleviin puihin. Matala hirsirakennus muistuttaa suuresti rakennustavaltaan tavallista suomalaista uudistorppaa, ja sen ikkuna-aukosta näkyivät vilaukselta intiaaninaisen tummat kasvat. Astuessamme taloa kohti lentää villihanhi miltei portaiden edestä lentoon, ja kun avaa oven, tuijottavat meihin kolmen intiaaninaisen pelokkaat silmät. Vanha, roteva intiaanimummu istuu oikealla, kamiinahellan luona, jonka alla kissanpoikaset kisailevat. Muuan lihavaposkinen nuori tyttö, jonka kasvat ovat vakavat kuin kirkossa, istuu vasemmalla seinän vieressä, ja etäämmällä puuhaa taloustoimissa nuori, kaunis intiaaninainen, jonka lyhyet hameet ja polkkatukka kiinnittävät huomiotamme. Kättelemme kutakin, puristamme heidän elottomilta tuntuvia kosteita käsiään ja koetamme olla niin luottamusta herättäviä kuin suinkin.

Esitän nyt lukijoilleni ensiksikin vanhan intiaanienkukan, jonka ikää ei tarkoin tunneta eikä myöskään syntymäpaikkaa. Arvioimme hänen ikänsä noin 60 vuodeksi tai mieluummin vähän korkeammaksikin. Hänen syntymä- sijansa ovat jossakin Tulimaan sisäosien aarniometsissä. Oli naimisissa intiaani Pedro Gaman kanssa, mutta kun tämä kuoli, joutui hän naimisiin erään nuoren poikasen kanssa, jonka ikä on vasta 24 vuotta. Aviomies on syntynään Patagonian tehuelchi-intiaani nimeltään Luez Zarraga. Vaimon koko nimi on siis nykyään Leticia Zarraga. Herttainen vanhus, jonka ystävälliset silmät seuraavat tarkoin jokaista liikettä, mutta hän ei puhu, vastaa vain ujona hänelle tehtyihin kysymyksiin.

Nuori, kaunis polkkatukkainen on intiaani Freilyn puoliso, saman miehen, joka seurasi oppaanamme meitä Vicuñaista vuoristoon ja johon me siis tutustuimme tämän käyntimme jälkeen tultuamme Vicuñaan. Tämä Lucia Freily on miehensä kolmas vaimo, iältään noin 30-vuotias. Tultuamme Vicuñaan Mr. Smith kertoi, että Lucia oli tavallinen ujo intiaanitar, jonka pitkä, suora tukka valui alas hartioidelle, kun hän tuli keittiöapulaiseksi herrasväki Smithille. Vähitellen kuitenkin häneen tarttui maailman muotihulluus, tukka katkesi polkkatukaksi, hame lyheni samaten, ja kun hän veti silkiset sukat tummien

Pikku intiaanityttönen, Ona-heimoa. (Valok. V. A.)

Nuorekko, hieman sekaverinen intiaani vaimo, Ona-heimoa. (Valok. V. A.)

Nuori intiaaninainen, Ona-heimoa. (Valok. V. A.)

Noin huusihymennuvuotias intiaanivaimo, Ona-heimoa. (Valok. V. A.)

sääriensä peitteeksi, oli hän viikkokausia katsellut ja ihaillut jalkojaan, niin että työstäkään ei tahtonut tulla mitään. Istuessaan ja kävellessäänkin hän oli alati katsellut suu hymyssä kauniita sukkiiaan. Näki heti, että hän oli muita edellä, mitä tapoihin tulee, ja hän se yksin hoiti keskustelua, s. o. vastaili vähän pitempään kuin muut meidän lukuisiin kyselyihimme. Mitään erityisempää pelkoa hän ei osoittanut, vaan ryhtyi heti valmistamaan meille maukasta keittoa.

Sitä arempi oli nuori tyttö Micaela, joka ei ollut kummankaan sukulainen. Olijahan intiaanitytönen vain, isosta koostaan huolimatta vasta 15-vuotias, osasi laskea viiteen omalla ona-kielellään ja espanjaksi kuulemma sataan.

Erikoisesti minua kiinnosti tuo sympaattinen vanha mummo, joka niin ystävällisesti meille hymyili. Hänen suora tukkansa valui alas hartioille, ja silmät olivat syvällä sirissä, kun hän meidän sukkeluuksemme nauroi. Lahjoitin hänelle komean Kauhavan-puukkonni, ja eukko näytti olevan siitä erikoisen hyvillään. Intiaanithan ovat persoja kaikenlaiselle korutavaralle, ja kauniivärinen puukko oli sekä koriste että hyödyllinen ase. Muista koruja ei hänellä ollut kuin pienten vihreiden lasihelmien muodostama kaulanauha sekä rannerenkaana sellainen vieterimäinen laitos, jota miehet käyttävät pidellissään ylhäällä liian pitkiä paidanhihojaan. Mr. Smith kertoi, että vanha eukko oli yötä päivää katsellut puukkoa, jonka hän oli ripustanut sänkynsä viereen seinälle, ja alati hokenut: »Voi kuinka kaunis, niin erinomaisen kaunis!»

Tämän Vicuñan haaraestansian^o hoitajina asustavat intiaanit kaukana erillään muista. Miehet ovat kuulemma juuri Vicuñan pääestansianssa, joten vaimoväki on yksinään kotosalla, ja siitä saattaakin helposti käsittää, että meidänkaltaiset oudot kulkijat, jotka karauttavat pihaan yht'äkkiä höyryvävine hevosineen, herättävät jonkin verran levottomuutta erämaan hiljaisuuteen totuneissa intiaanitarissa.

Mutta syötyämme olimme mielestämme jo siksi suuressa määrin koettaneet näyttää olevamme kunnan kansalaisia, että uskalsimme pyytää lupaa valokuvaamiseen. Intiaanit hyväksyivät suunnitelmamme, ja pian surisi filmauskone ja valokuvauskoneet napsauttelivat kuvan toisensa jälkeen. Humoristimme Roivainen nauratteli heitä yhtä mittaa, ja hän se oli, jonka onnistui saada Micaelakin nauramaan.

Sydämellinen tapaaminen oli pian päättynyt, ja kohta sen jälkeen nousi ratsastusjoukkue hevosilleen ja tanteren tömistessä painelimme samaa tietä takaisin. Hyyppä otti johdon, ja nyt mennä karautettiin sellaista kyytiä yli kantojen ja puunrunkojen, että lihava, huutava gauchokin jäi mykäksi ja ähkien tulla nelisteli perässä.

Illalla odotti Mancilla leirillä maukaine Ibis-keittoineen, ja tyytyväisinä onnistuneeseen Tapaninpäiväratsastukseen vietimme komean kuutamon valaistessa Rio Blancón äyräitä iltaa leiritulen ääressä.

Muyllyttävä intiaanioppaamme Freily valmistamassa jousta, kuten ennen nuoruutensa aikoina. (Valok. V. A.)

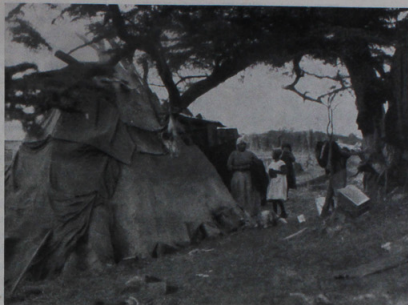
vakseen voinut uskoa millaisen rahamäärän tahansa. Turhaan ei Mr. Smith häntä ylistänyt. Kun me sitten tulimme leirille, eräälle puestolle, oli suorastaan nautinto katsella hänen harkittuja liikkeitään ja levollista käytöstään. Kertaakaan hän ei ottanut kaikkien tarjolla olevaa ruokaa tai juomaa, ellei häntä siihen kehoittanut.

»Tuossa on sokeria, Señor Freily, ja tuossa voita, olkaa hyvää.» Näin saimme alati häntä kehoittaa, ja kun hän puhdisti ruoka-astiat, teki hän sen aivan erikoisella huolella. Kun sitten keittopuhat olivat ohi, viritti hän savukkeensa ruotsalaisen trustin tikuilla ja silmätti tyytyväisinä hymyillen istuskeli nauttien tupakastaan.

Eräänä iltana Roivaisen ja Mancillin ollessa vielä töissäään haastattelimme häntä Hyyppän kanssa. Ja tuo suljettu mies jutteli meille avoimesti kaikista elämänsä vaiheista. Kohennellessaan lihakeittoa hän kertoi, kuinka hän ellei vanhempieneen täällä aarniometsän kätköissä. Hän lienee syntynyt jossakin Lago Lynchin rantamalla, jossa hän väittää vieläkin olevan intiaanien

Muutamia päiviä sen jälkeen tapasimme Lucian gauchojen uudenvuoden-tansseissa, kuten jo kerroin, ja samassa tilaisuudessa näin hänen miehensä, roteva Freilyn, ensikerran tanssialin perällä sakean tupakansavun lävitse. Siellä hän istui toisena ja liikahtamatta katsellen tanssivia pareja. Hänen tumma ihonsa, joka muistutti hie-man haljastunutta neekerriä, kiinnitti jo silloin huomiotani. Olimme perin tyytyväisiä, kun saimme hänet lupautumaan mukamme vuoristoon, jonne hän etevänä ratsastajana vei meidät kuljettaen toista kuormahevosta.

Freily oli sympaattisimpia miehiä, mitä elämässäni olen tavannut, ja niin suurta luottamusta herättävä, että olisin hänen talletetta-

Nämä intiaanit ovat sekä puhkimissaan että siisteydessään valkoisen rodun veroiset. Los Ceros. (Valok. V. A.)

leiritulten hiiloksia. Mutta elämä oli tukalaa, sillä intiaanien kesken käytiin ankaria taisteluja milloin vaimon ryöstöstä, milloin metsästysmaista tai muista vihamielisistä syistä. Hän oli ollut pienvoinen poika ollessaan kerran isänsä mukana metsällä, kun äkkiä puun takaa sala-ampuja, muuan vihollisintiaani, ampui nuolen, joka osui hänen isänsä rintaan. Isä oli neljän nuolen lävistämänä kaatunut maahan verissään, ja Freily muisti vielä, mistä mikin nuoli oli mennyt ruumiiseen. Pelästynyt poikainen oli juossut kotiinsa, ja sinne jäi hänen rakas isänsä virumaan kuolleenä metsään.

Hänellä oli kaksi veljeä ja kaksi sisarta, mutta nämä ovat jo kauan sitten kuolleet. Äiti vietiin monien muiden kanssa Dawson-saarelle katolisten pappien lähetysasemalle, jossa hän kuoli. Mutta Freily ei tiedä, että koko lähetys-asema nyttemmin on siirretty muualle ja että aution ristin alla lepäävät hänen heimolaisensa. Erikoinen kiilto oli hänen hillityssä katseessaan, kun hän kertoi nähneensä erältä kukkupalta, kuinka valkoiset ampuivat intiaaneja. »Ne olivat englantilaisia, jotka ampuivat», sanoi Freily, ja siitä syystä hän ei varmaankaan puhu englantia, vaikka osaakin sitä, kuten Mr. Smith kertoi. Hän myönsi rehellisesti, että heikäläiset olivat ampuneet nuolillaan lampaita eli »valkoisia guanakoja» ja kertoi, että heitä kohtasi siitä hirvoinen rangaistus. Heitä ammuttiin kuin karjaa.

Heviltainen pieni intiaani tyttö. (Valok. V. A.)

Freily, joka nyt on siinä 50:n korvilla, oli käyttänyt joustaan valkoisia vallananastajia vastaan, mutta heittänyt sikseen vihamielisyyden ja toimi nyt Vicuñan estansian luottamusta nauttivana työntekijänä. Erikoisen innostunut hän oli kertoessaan, kuinka hän ennen muinoin ampui guanakoja nuolilla, ja näytti, kuinka kaartaa jännitetään. Meille hän siellä valmisti samanmallisen jousen, jommoisia hän ennen metsässä asuessaan valmisti ja joilla hänen kertomansa mukaan ampuu guanakoa kalloon lähes sadan askelen päästä. Siihen aikaan ei ollut viinaa, ei sokeria, ei mitään ryytejä, ei edes suolaa. Tulitikkuja ei myöskään ollut, vaan tulta tehtiin kivellä, joka tuotiin jostain hyvin kaukaa ja josta kipinät sinkoilivat. Syötiin vain lihaa ja juotiin kirkasta vettä, eikä sairautta ollut. Mutta elämä oli kolkkoa, sillä intiaanien keskinäiset kahakat tekivät olon tukulaksi, ja yhtämittaiset muutot ja vaellukset metsissä olivat rasittavia. Kaikkine kantamuksineen vaelteli silloin ona-perhe paikasta toiseen, isä edellä jousi valmiina ja vaimo suurine kantamuksineen ja lapsineen perässä. «Yllä nyt on sentään paremmat oltavat, oli hänen lyhyt ja suora vastauksensa.

Veijellisessä sovussa me vietimme Freilyn kanssa unohtumattomia iltoja joutuilla, ja minä tunsin itseni onnelliseksi saadessani olla ona-intiaanien kohta kuolevan heimon miellyttävän edustajan seurassa, kuunnella hänen vaatimattomia kertomuksiaan niistä ajoista, jolloin hän eli kivikaudessa, ja niitä vaikutteita, joita hän tunsii joutuessaan äkkiä teräskauten. Varmaankin hänen aivoissaan menneet ajat kiitivät ohii, kun hän meille vuolessa kaunisti jousen kaartaa.

«Viemme jousen Suomeen muistoksi teiltä, sanoin, ja intiaani hymyili. «Suomeen on hyvin pitkä matka, sinne kestää monta kuukautta, ehkä parisen vuotta, jos jalan voisimme astua valtamerta pitkin.» Silloin hän ihmetteli. Mutta ihmettelemään hän oli tottunutkin joutuessaan kosketuksiin valkoisten

kanssa. Jäähvyäisemme olivat mitä sydämellisimmät, ja hän varmaankin muistaa suomalaista retkikuntaa lämmöllä, kuten mekin häntä.

Tullessamme sitten Los Cerrosin ystäväliiseen estansian ankaran erämaaratsastuksen jälkeen kohtasimme ensin intiaanien kodan, josta savu nousi verikkaan yöilmoihin, ja näimme muutaman intiaanittaren arkanan vetäytyvän kottaansa, kun kuraisethevostet ilmeistyivät näköalalle. Intiaanien telttakota sijaitsee aivan estansian äärellä, ja intiaanit ovat estansian palveluksessa, joten meillä oli erinomainen tilaisuus seurata heidän hommiaan.

Eräänä päivänä käymme heitä tervehtimässä tavattuamme jo sitä ennen vilkkaita pikku intiaani tyttöjä estansiasa, jossa niistä pidettiin hyvää huolta.

Lähestyessämme telttaa, joka oli kankaasta, pellin palasista ja pystyistä rakennettu mäen rinteelle, koirat nostavat kovan metelin, joka vaimenee, kun ulos tulee nuori, kaunis intiaanivaimo niitä torumaan. Tälläiset intiaanit ovat rohkeita ja antautuvat helpommin keskusteluun, ja tuo nuori intiaanitar, joka on naimisissa erään jättiläismäisen ona-miehen kanssa, on hieman sekarotuihin. Hänen suonsaansaan virtaa italialaista verta, joka on luonut hänen suorat, kauniit piirteensä.

Astuessamme kodan kyljessä olevasta ovesta sisään loimahtaa vastaamme räiskyvä valkea, joka palaa keskellä ovesta. Sen seinustalla on kaksi lavitsaa taljoinen ja guanakonahkapeitteinen. Siinä asustaa kaksi perhettä: edellämainittu nuori kaunotar miehineen ja vanha intiaanivaimo, jonka mies on myöskin estansiasa työssä.

Mutta kulttuurin jälkiä näkyy kaikkialla. Tuossa naksuttelee oikea herätyskello pakkilaatikolla, jolla on muutakin sälyä, ja seinällä riippuu kampoja, jopa peilikin. Nuori nainen pitelee levotonta pikku poikaa, joka liikehtii niin tajaan, että valokuva, joka sisällä otettiin, osoittaa vain hämäästi pojan haamua sängyllä. Koirillekin on tehty lavitsa, jossa on varpuinen alusta, ja siinä muuan penikoista loikoilee nauttien tulenloimon lämpimästä.

Vanhahko intiaanieukko. Hän on naimisissa nuoren intiaanin kanssa ja käyttää ahkerasti peiliä ja kampausta sekä pyyheliinaa. (Valok. V. A.)

Intiaanien tellassa on paljon nykyaikaista kalustoa. (Valok. V. A.)

Siinä sitten oleilimme pakinoiden sen aikaa, kun sadekuuro valesi ulkohan kodan seinää pirskotaan vettä sisällekin. Naisiin ja lapsiin oli yhtä miellyttävää tutustua kuin kodan isäntiinkin. Heidät näin lammaskeritsimössä, jossa he ahkerasti työskentelivät. Iltaisin kuulimme huoneemme seinän läpi, kuinka Mr. Stirling, toinen estansian omistajista, kertoili pikkutyttöille satuja, ja heidän kimakka lapsennaurunsa kuului heläjävänsä meidän puolelle. Mutta nukella he eivät leiki, ja minun lupaukseni tuoda intiaanilasten nukke Suomeen erälle tuttavalleni ei niinmuodoin voinut toteutua.

Kävimme sitten Los Cerros-estansian äärellä kohoavan kukkulan juurella katsomassa pientä aitausta. Sen on estansian isäntäväkijä pystyttänyt kahdelle intiaanivanhukselle, jotka siinä nukkuvat ikuista untaan.

Suuri kukkula estansian vieressä on miltei paljas, puut ovat kaatuneet ja makaavat valkeina ja lahoavina tuhansittain sen rinteillä. Mr. Stirling kertoi, että niihin aikoihin, jolloin argentalaiset laskivat nämä maat valtansa alle, he toivat mukanaan suuria karjalaujoja. Karjanhoito ei kuitenkaan menestynyt, vaan lehmät ja härät jäivät metsiin villintymään. Intiaanit niitä pyydystivät polttamalla metsää, jolloin karja pakeni laaksoon, ja vetelässä suussa oli helppo päästä niihin käsiin. Tällaisia vilttejä laujoja on vieläkin monin paikoin ympäri Tulimaata. Etenkin Azopardo-joella niitä liikkuu runsaasti lisääntyenkin.

Näillä tienoin oli intiaanien suuret taistelupaikat, joissa he keskenään välejänsä selvittivät. Carmenin isäntä kertoi, että lähellä hänen estansiaansa, noin 10 km:n päässä täältä Lago Fagnanolle päin, on aivan äskettäin löytynyt ihmisen luuta suurten kahakoiden ajoilta. Pampan intiaanit tulivat tänne metsäintiaanien kanssa taistelemaan. Heidän metsästyksensä olivat tavallisesti jokien rajoittamat, ja niistä oli

suurimmat riitaisuudet eri perhekuntien välillä. Samaten on siellä intiaanien ruumiinpolttopaikka, josta löytyy hiiliä ja luunkappaleita. Tavallisimmin he kuitenkin hautasivat ruumiinsa maahan istuvaan asentoon, niin että kun maata aikojen kuluessa kulkeutui pois haudan päältä, paljastui luujoi, joita ketut nakertelivat. Ruumiin mukaan pantiin hautaan aseita, ja kädet olivat sidotut. Sen jälkeen kuin teräsaseet tulivat käytäntöön eurooppalaisten tulon jälkeen, pantiin ne haudan päälle. Heidän käsityksensä mukaan vainaja nousee kuolleista ja tarvitsee silloin aseensa.

Yliä nytkin elää intiaanien muistissa kertomuksia suurista taisteluista. Niinpä tiedetään, että lähellä Los Cerrosin estansiaa oli taistelu, jossa 40 intiaania kuoli, samaten oli suuri taistelu Cameronin puolella, mutta suurimpia otteita lienee ollut Lago Fagnanon lähellä olevilla vaaroilla. Taistelussa kaatui siellä 200—300 intiaania. Kun sitten alkoivat yhteenotot valkoisten kanssa, vetäytyivät intiaanit metsiin, joissa he säilyivät viime aikoihin asti.

Muutaman päivän kuluttua lähdyttämme Los Cerrosista oli meillä kuitenkin merkittävä intiaanikokemus koko matkamme varrella. Olimme silloin Herminitan estansiasa Mr. Mc Leayn vieraina. Hänen kertomansa mukaan asui pampalla, estansiasta noin 15 km:n päässä, vanha intiaanipäällikkö vaimoineen, ja samana päivänä, jolloin saavuimme sinne, päätimme tehdä ratsastusmatkan heidän luokseen.

Mukanamme seurasi oppaana vieraanvarainen isäntämme, joka lasketti komealla hevosellaan edellä kohti puutonta pampaa. Pampa-maisema on täällä enimmäkseen aavaa, mutta on paikoitellen suurten mäkien, jopa vaarojenkin luohtimaa. Niiden lomassa kulkee vetelä suonoroja, joiden yli leveäkavioiset hevosemme kuitenkin selviytyivät hyvin, ja pian näkyivät

Pacheko näyttää, kuinka jousella ammulaan. (Valok. H. R.)

Vanha intiaanipäälikkö Pacheko, joka on monessa laistelussa kunnostautunut, on pukeutunut sota-asuun. Poshkipäitä horistavat punaiset maativirut. (Valok. V. A.)

intiaani-poika ajaa ratsain hevoslaumaa aitaukseen, joka on intiaani-asumuksen yhteydessä. Vanha intiaanipäälikkö, Pacheko, joka aikoi-inaan on jännittänyt joustaan valkoisia vastaan, on nyttemmin Menendezin yhtiön palveluksessa, kaitsee lampaita ja hoitelee hevoskarjaa. Lähes-tyessämme asumusta koirat rynnäköivät meitä vastaan, ja lyhyen rähinän jälkeen kummankin puolen pääsemme ratsuilta maahan. Siinä onkin edessämme jo ruskea telta, jonka huipusta savu kohoaa, ja etualalla näemme kahden ihmis-jättiläisen hahmot. Toinen on mies, itse Pacheko, joka seisoo lähellä teltaa, ja toinen on hänen vaimonsa, joka istuu kaatuneella puunrungolla. Ukko on komea ja hartiakas, ojentaa kätensä jo kaukaa ja paiskaa sitä kuin mies, mutta iso lihamöhkäle, eukko, istuu ojentaan lihavan, likaisen kätensä kuin elottoman kalikan. Hän huuhottaa kuumuudesta ja hikoilee, niin että vesikarpalot vyöryvät hänen tummia, lihakkaita poskiaan alas.

Mr. Mc Leay esittelee meidät englantilaisiksi, koska arveli, etteivät he kuitenkaan Suomesta mitään tiedä. Tiedustellemme valokuvausmahdollisuuksia, ja ukko suostuu, mutta vaatii 5 pesoa etukäteen.

«Antakaa raha ensin», on lyhyt, täsmällinen vastaus. Kun meillä ei satu olemaan sopivaa rahaa, hän suostuu siihen, että maksamme rahan Mr. Mc Leaylle. Sopimus on tehty. Samassa ukko poistuu teltaansa ja tulee sieltä aito

taivaanrannalla Tuli-maan vuoriston komeat huiput keltaisen pampaan äärellä. Guanako-parvet kiitivät meitä pakoon ja häipyivät korkean mäki-maiseman sekaan, ja villi-hevoslauma, joka täällä laidunsi, pakeni ohitsemme komeasti laukaten. Aurinko pilkistää esiin pilvestä, ja koko suuri laaksoaukeama, joka etemme leviää, näyttää juhlliselta entisine korkeine joentörmineen.

Kaukaa näkyy pieni mäen töyräs, ja siinä kohoaa joukko puita. «Niiden suojassa on intiaani-ien telta», sanoo Mr. Mc Leay. Kaukaa näemmekin, kuinka pieni

Pacheko ei ole ensihertaa filmaushameran edessä. (Valok. V. A.)

intiaaniksi puettuna guanakonnahkaan ja aseinaan jousi nuoliineen. Päässä on intiaani-ien sotalakki, hanhennahkapäähine, ja kasvoihin hän on punaisella maalilla vetänyt suuret juovat. Ja nyt alkoi valokuvaus. Filmaskone rätsii, ja valokuvaukskoneet napsahtelivat. Roivainen kertoi, että eukko puheli itsekseen hokien: «mahtaa tuo olla koko Englannin patruuna», tarkoittaen minua. Se ei johtunut, kuten Roivainen kirjoittaa, siitä, että estansian hoitaja olisi ollut minulle kohteliaampi kuin muillekaan, vaan syy oli siinä, että eukko ihmetteli sitä häikäilemätöntä tapaa, millä minä käytin rahalla ostamaani valokuvaus-oikeutta. M. m. rävähyttelin isolla koneellani, lähilinsillä, eukosta ihan hänen nenänsä edessä lähikuvan, niin että peli-ihästyskone tärähti ja eukko taisi huulla viimeisen hetkensä tulleen.

Mutta Pacheko ei ollut ensikertaa valokuvattavana, sen näki kaikista hänen liikkeistään, ja samassa tilaisuudessa hän jo kehaisikin olleensa De Agostinin filmattavana. Siinä sitten selvisi, että tuo viljejä intiaaneja esittävä kaunis elokuva-sarja, jonka näimme Magallanesissa, vaikk'ei pater Agostini meitä kutsunut sitä katsomaan, vaan ostimme liput, kuten muutkin ihmiset, olikin vain näytelmä. Ja tuo filminäyttämö oli ollut täältä vähän matkan päässä Despedidassa. Samaten ovat useat Agostinin kirjan kuvat tämän näytelmän yhteydessä otetut.

Pachekon iso ja likava eukko on huvitettu hommistamme ja nauraa. (Valok. V. A.)

kin sanoja oppineisuutensa osoitukseksi. Mutta yhtä mittaa hän voivotteli kipujaan, ja Mr. Mc Leay kertoi, että eukkoa vaivasi jokin sisäinen vika, jota Pacheco vanhana poppamiehenä koetti parannella siten, että hyppi eukon vatsalla. Varsinainen sairaus johtui intiaanien vanhan luulon mukaan siitä, että paholainen oli asettunut ihmiseen, ja kipu koetettiin niinmuodoin radikaalisella tavalla peloittaa pois.

Olimme aito intiaanileirillä. Villihanhen kesyt poikaset tepastelivat pihamaalla, ja vähän matkan päässä seisoj äkänen, pitkäsäärinen guanako-koira. Toinen lyhytjalkainen rakki oli niin kiukkuinen, että kun yrityi päästä siihen käsiksi, se potki puun alle ja sieltä antoi sisuaan kuuluville. Puunrungolla riippui guanakon ruho. Pacheco ei enää käytä joustaan, vaan ampuu riistansa jo rihlapyssyllä, joka on hänen vuoteensa alla, kuten kaikki muutkin arvoesineet.

Poikettiinpa teltaankin, jossa kaksi isoa lavitsaa oli kumpaakin jättäistä varten. Niillä oli pehmeät guanakon taljat. Eukon sängyllä oli kimppe

No niin. Pacheco oli kyllä filmaamisen ja valokuvaamisen arvoinen henkilö. Vaikka intiaanipäälikkö, tuo moniin taisteluihin osaa ottanut mies, oli jo vanha ja vaikka hänen tukkansa jo oli harmaa, ei yksikään meistä saanut josta niin jännitymään eikä nuolta sillä tavalla lentämään kuin hän. Siihen aikaan, jolloin Bahia Inutilin intiaanit kävivät täälläpäin taistelemassa, oli hän täkäläisten johtajia ja selviytyi ihmeellisellä tavalla niistäkin taisteluista, joita valkoisia vastaan käytiin.

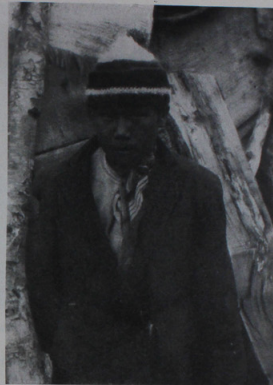
Eukko, joka oli kookkain elävä ihmismöhkäle, minkä olen eläessäni nähnyt, pröystäili olevansa chileläinen syntyperältään ja lasketteli muutamia englantilaisia

pikkuisia villihanhen tapettuja poikasia, joita hän silitteli kehuen, kuinka hyvää niiden liha oli, kun niitä tulella paistaa. Muuten oli «kalusto» kovin puutteellista, mutta herätyskello naksutteli täälläkin. Keskellä teltaa paloi kytevä tuli, jonka liekit nuoleksivat suurten Notofagus-puiden runkoja.

Heillä oli kasvattinaan pieni kiilusilmäinen poika, joka ei ollut heidän omaisuuttaan, mutta joka näytti toimittavan kiltisti kaikki pienimmätkin asiat. Hän näkyi muuten olevan kovan kurin alaisena, ja kun koetin häntäkin valokuvalla, sai hän kasvattaisältään ankaran määräyksen poistua.

Pachekon jousi ja eukon Marsippospermukori joutuivat oston kautta retkikunnan omaisuudeksi, ja sitten puristimme intiaanien kättä jäähyväisiksi. Kun Pacheco huomasi, että minä erikoisella painolla kahdesti puristin hänen kättään, otti hän käteni jyrkeihin kourini ja kauniit pampaat loistaen, suu naurussa hän puristi niin, että vesi oli tihkua silmistäni. Siinä sanoimme viimeiselle kuuluisalle intiaanien päällikölle ja poppamiehelle jäähyväiset. Eukko paiskasi elottoman käsimöhkäleensä, ja sitten nousimme ratsuille. Molemmat intiaanivanhukset jäivät katselamaan, kun retkikunta paineli pitkin pampaa täyttä laukkaa kohti Herminitaa, jonne illalla sateen uhatessa saavuimme.

Nyt olenkin kertonut kaikista tapaamistani intiaaneista. Villien intiaanien satu on päättynyt, ja ne muutamat, jotka vielä elävät, ovat liittyneet uusien valloittajien palvelukseen odottaen sukupuuttoon häviämistään. Siihen ei enää kulune montakaan vuotta. Pampalla laiduntavat nyt yhä kasvavat lammaslaumat, intiaanien entiset nuotiot hiiltyneine puunrunkoineen lahoavat

Pieni intiaanipoika Pachekon leirillä. (Valok. V. A.)

Intiaanitelan ympärillä tepastelivat kesytety villikanhen poikaset. (Valok. V. A.)

maan mullaksi, ja kohta on vain museossa nähtävänä heidän entisiä, yksinkertaisia tarvekalujaan.

On suorastaan merkillistä ajatella, että näin erinomaisen hyvin kehittänyt ihmisrotu, joka ruumiinominaisuuksiltaan etsii vertoja muualta maailmasta, on voinut kehittyä sellaisissa olosuhteissa kuin Tulimaassa. Antropologisesti näyttää siltä, kuin ona-rotu ja sen asuinseutu eivät olisi olleenkaan sopusoinnussa keskenään. Luonnolliselta tuntuu sentakia prof. Karstenin selitys, että heidän täytyy olla kotoisin muualta, pohjoisempaa, paremmista olosuhteista, mutta että he ovat joutuneet Tulimaahan jonkin toisen tai joidenkin toisten heimojen ahdistamina. Edelleen näyttää todennäköiseltä, että he ovat tulleet tänne verraten myöhäisellä kaudella.

Yleensä viittaavat heidän iso kokonsa ja heidän tapansakin sukulaissuhteeseen Patagonian tehuelcheihin. On otaksuttu heidän tulleen Magallanesin salmen poikki jo ennenkuin salmi olikaan syntynyt. Nordenskjöld arvelee kuitenkin, että Magallanesin salmi on vanhempi synnyltään kuin ona-intiaanien tulo Tulimaalle, ja olettaa heidän tulleen meri-intiaanien veneillä salmen poikki. Kun puuainesta ei ollut ja kun he eivät koskaan ole harjaantuneet merenkulkijoiksi, ei ennen eikä jälkeenkään päin, eivät he voineet palata takaisin, vaan jäivät saareen ja mukautuivat sen koleaan ilmastoon.

Intiaanien pitkäsäärinen guanahonmetsästyksen käytetty hoira ei ole tottunut hyväilyihin. (Valok. V. A.)

Joka tapauksessa on intiaaneja täytynyt tulla salmen poikki suuret joukot oikeana kansanvaelluksena, eikä lainkaan ole mahdotonta, että he todella käyttivät meri-intiaanien veneitä, joita siihen aikaan liikkuski pitkin Magallanesin salmea sen suulla asti. Heidän vaiheensa Tulimaassa ovat kuitenkin olleet täynnä kovia kokemuksia siinä tapauksessa, että he ovat olleet siellä edes jonkin tuuhannenkaan vuotta. Miten mahtovatkaan he silloin selviytyä siitä suuresta tulivuorenpurkauksesta, joka lennätti paksuja lasituhkapilviä Etelä-Patagoniasta Tulimaalle? Soissa valkeat kerrokset osoittavat vulkaanisen tuhkan, hienon lasin, valtavaa levinneisyyttä. Ja kuinka mahtoikaan heidän elämänsä järjestyä ankarana tulva- ja talvikautena, jolloin Tulimaan joet olivat tulvillaan ja jolloin kylmyys ja sade hallitsivat tuota onnetonta maata? Heidän perintätaruissaan onkin vielä tietoja suuresta tulvasta, jolloin ei ollut kesää lainkaan, ja jaghan-intiaanien keskuudessa kulkee omituinen satu, joka kertoo yksinäisen veneen pelastuneen korkealle vuorelle suuren tulvan aikana.

Joka tapauksessa oli heillä riistaa yllin kyllin, ja ona-intiaanit elivät ilman minkäänlaista yhteiskuntajärjestystä, perhekunnittain ja jonkun päällikön ja poppamiehen alaisina, mutta vaeltelivat paikasta toiseen tavallisesti kukin perhe omia teitänsä. Heitä oli kaksi suurempaa ryhmää, toinen

Rio Grande-joen pohjoispuolella ja toinen sen eteläpuolella. Näiden kesken käytiin kovia kahakoita, kuten jo aikaisemmin kerroin.

Intiaanien pukimet eivät olleet nekään moninaiset. Vain guanakon talja oli kääritty alastonta ruumista peittämään, ja tässä puvussa he elivät niin kesät kuin kylmät talvenpakkasetkin. De Agostini kertoo erään hauskan tapauksen, jolloin salesiaanipappi kysyi ihmelleen, kuinka intiaanit voivat tarjeta niin ohuissa pukimissa. Intiaani vastasi: »Miksi ei teillä paljasta paikkaa parjete?» — »Nehän ovat kasvojen», vastasi hämmästyntyn lähetysaarnaaja. »Aivan oikein», sanoi intiaani, »meillä on koko ruumis kasvoina».

Naiset, joilla oli raskain tehtävä perheen keskuudessa, pitivät, kuten nytkin vielä, koristuksista, ja kauniit meren simpukat ja niistä punotut nauhat olivat yleisesti käytännössä.

Pääasiallinen ravinto oli guanako, jota miehet suurella taidolla metsästivät jousillaan. Mutta pampalla asustava tuko-tuko, tuo onkaloita tekevä myyräeläin, oli heille erikoista herkkua, ja lintuja he ampuivat samaten nuolillaan tai nujiivat niitä öisin, valosoihdulla niitä sokaisten. Erittäin tervetulleet olivat merileijonat ja rannalle ajautuneet valaat, ja kun kevät saapui, oli lintujen munia saatavissa kuinka paljon tahansa, samaten poikasia, sitten kun kesä kului pitemmälle. Vaikka ovat eivät käyttäneetkään veneitä, he kuitenkin kalastelivat laskuveden aikana ja virittivät guanakon sonista valmistamia verkkoja jokien suihin. Ja maukkaita olivat myöskin meren lukematomat simpukat.

Ona-intiaanien perhe-elämä oli monessa suhteessa mielenkiintoinen. Siitä antaa De Agostini aivan yksityiskohtaisia kuvauksia.

Huolimatta siitä, että vaimonyöstöä harjoitettiin, oli kuitenkin tavallista, että mies tultuaan naimaikään kosien hankki itselleen vaimon. Moni-avioisuus oli yleinen, ja syynä siihen oli De Agostinin mukaan ensisijassa se, että mies tarvitsi apulaisia monen monissa askareissaan. Se seikka, että vaimoja oli useita, ei mitenkään häirinyt heidän keskinäistä suhdettaan. Niinpä oli varsin tavallista, että vaimo suorastaan pyysi miestään ottamaan toisen vaimon, jotta hänen suuri työtaakkansa hieman kevenisi. Ja mies kohteli vaimojaan hyvin toimittain heille ruokaa ja sallien heidän syödä aina parhaat kohdat guanakonpaistista. Kuvaavaa muuten on, että ona-intiaanit tunsivat siinä määrin perinnöllisyyden lakeja, että lähisukulaiisten kesken ei solmittu avioliittoa, joista olisi ollut seurauksena vähemmän onnistuneita jälkeläisiä. Siitä syystä ona-intiaanit ovatkin rotevaa väkeä, ja heidän joukossaan tapaa suorastaan jättäjäisiä. Tavallisia ovat 190 cm:n pituiset miehet. Miehen keskimita oli noin 175 cm ja naisten 170. Mutta nuo kookkaat ihmisolennot eivät olleet »kirveellä veistettyjä», vaan heidän joukossaan oli suuri joukko sellaisia, jotka vartalonsa sopusuhtaisuuden ja kasvojensa sulojen puolesta sopivat todelliseksi muodon ja kauneuden esikuviksi, kuten De Agostini sanoo.

Lapsen syntyminen ei tuottanut sannottavaa huolta ona-vaimolle. Hän vain käväisi miehensä tietämättä metsässä, tuoden tullessaan uuden perheenjäsenen ja alkaen samalla toimitella kodin askareita. Pikku tulokas sai nimenkin, kuten »isokasvoinen», »pienikasvoinen», »litteenä», »paksum», »laiha», »pitkäkaula», »itku», »kesämies» j. n. e. Vanhempiensa hellässä hoivassa pienokainen sitten vartui perheilyn metsälämän salaisuusin.

Tullessamme La Marinan estansiaan kertoi minulle estansian omistaja, Señor Bianco, hauskan tapauksen. Lähellä estansiaa asusteli muutamia vuosia sitten intiaaneja teltoissaan, ja eräänä päivänä saapui heidän muuten mies pyytäen jotakin lääkettä, koska hänen vaimonsa oli kovasti sairas. Oli syönyt liikaa guanakon lihaa, arveli intiaani. Señor Bianco antoi silloin pullollisen risiniöljyä, jonka intiaani kiireimmän vilkkaa vei kotiinsa. Seuraavana päivänä hän palasi iloiseen kiittämäan ja kertoi, että kaikki kävi hyvin. Lääke oli suorastaan ihmeellistä! Eukko oli juonut koko pullon sisällyksen ja yöllä hän synnytti kaksi tervettä poikalasta.

Ona-intiaanien lastenkasvatuksessa oli eräitä omituisia piirteitä, jotka nyttemmin tunnetaan yksityiskohtia myöten. Tyttölapset kasvoivat äitinsä huolenpidon alaisina, mutta poikalapset isä otti pian hoiviinsa opettaen heille metsästämissä ja jousenkäytön kaikki salaisuudet. Mutta kun poika täytti neljätoista vuotta, hän oli kokelaana varsin merkillisissä menoissa. Niiden ymmärtämiseksi on paikallaan muutama selventävä sana.

Ikvannah perinnäistaru tietää kertoo, että hämässä muinaisuudessa vallitsi intiaanien keskuudessa naisvalttikka. Miehet olivat naisten nöyriä orjia ja saivat tehdä kaikki työt ja askareet. Ylläpitääkseen tyranntuttuaan vaimot olivat keksineet ovelan juonen. He ilmestyivät silloin tällöin kummittuiksi pukeutuneina kauhun valtaamien miesten luullessa heitä yliluonnollisiksi ilmestyksiksi, joiden suojeluksen alaisina vaimot saivat vallaansa käyttää.

Mutta naisen varomattomuus paljasti vihdoin salaisuuden, ja silloin ei miesten raivolla ollut rajoja. Kaikki vaimot, nuoria tyttöjä lukuunottamatta, tapettiin ja valttikka siirtyi miehen käteen. Kerrotaan kuitenkin, että viisi naista jäi eloon, yksi muuttui kuuksi ja neljä muuta sai linnun hahmon. Nuo linnut asustavat vieläkin Tulimaan erämaissa. Miehet ottivat pian naisten keksimän keinon omakseen ja käyttivät mitä kamalimpia peloituskeinoja, joilla nainen pakotettiin miehen vallaan alaisuuteen. Näitä peloituskeinoja opetettiin nyt nuorelle, neljätoistavuotiaalle miehenalulle, joka sitä varten veti metsän syvyyteen neljäksitoista vuorokaudeksi. Siellä hänen piti itse hankkia elatuksensa metsästäen ja asuen yty yksinään mitä kolkoimmassa ympäristössä. Opettajat, vanhemmat miehet, koettivat mitä ihmeellisimmillä tavoilla peloitella häntä. Milloin metsästä kuuli kaudesta mölinää, milloin ilmestyi hänen eteensä aaveita ja peikkoja ja mitä julmimpia oloita. Kokeilas ei saanut kertaakaan pelästyä eikä menettää malttiaan, vaan hänen täytyi

Vielä toista kymmentä vuotta sitten elei ona-intiaaneja viljeinä Tulimaan sisäosissa.
(Valok. Martinez, Magallanes.)

oppia kestämään miehuullisesti kaikki peloitustempot. Kun tuo kauhea koe-aika oli onnellisesti kestäetty, hänelle paljastettiin koko juttu ja hän pääsikin selville, että aarniometsässä hiiviskelevät kummitukset olivatkin hänen omia tuttujaan.

Näistä menoista hän ei kuoleman uhalla saanut kenellekään kertoa. Niiden jälkeen alkoivat sitten nuo vaimoväkeä peloittavat menot, joiden avulla miesten valtaa pönkitettiin säikäyttelemällä naiset suunniltaan.

Nämä menot pidettiin valkoisiltakin mitä ankarimmin salassa. Vasta vuonna 1913 onnistui veljesten Lucas ja William Bridgesin, evankelisen lähetyssaarnaajan Thomas William Bridgesin poikain, omin silmin nähdä nuo kaameat ja peloittavat kokelaiden koulutusseremoniat Fagnano-järven rannoilla. Niihin otti osaa 150 intiaania eri heimoista. Intiaanien karjunta yöllisessä metsässä vaikutti sanomattoman kaamealta.

Intiaanien uskonnollinen käsitys perusti kahdeksaan henkimaailman olentoon, joita oli kiven, puiden, taivaan ja pilvien valtakunnissa. Kuuta ja aurinkoa kunnioitettiin erikoisesti, ja sellaisia menoja, jotka koskivat kuunpimennystä, pääsi Agostini vuonna 1910 seuraamaan. Hän kertoo, että kun hän otti magnesiumvalolla kuvan intiaanien ja heitä johtavan poppamiehen toimista, ryntäsi koko lauma silmittömään pakoon ja rauhoittui vasta, kun hän oli heille selittänyt asian oikean laidan. Poppamies onkin kansan johtaja

«Sivistettyjä» intiaaninaisia Isla Dawsonin lähetyksenasemalla toista kymmentä vuotta sitten.

sekä henkisesti että useinkin sotapäällikkönä. Taudit olivat pahojen henkien aikaansaamat, ja niitä poistettiin milloin manaamalla milloin väkivaltaisain keinoin, esim. vatsan päällä hyppimällä, kuten Pacheco oli eukolleen tehnyt.

Ona-intiaanien uskonto oli siis henkimaailman ja sen ihmisten kunnioittamista. He tiesivät hyvien ja pahojen henkien olemassaolon ja osasivat myöskin erottaa hyvät ja pahat teot toisistaan. Vaikka erotus ei ollutkaan kovin tarkka, seurasi kuitenkin ankara rangaistus pahoista teoista.

Jaghaneilla, meri-intiaaneilla, oli usko yhteen korkeampaan olentoon, jota he nimittivät isäksi, «Hitapuan». Sen puoleen he kääntyivät pyynnöin ja rukouksin saadakseen myrskyn taukoamaan tai toivoessaan hyvää metsästys-onnea.

Nytemmin ovat onat, kuten jo olen kertonut, «sivistyneets», asustaan estansioiden läheisyydessä tai ollen niistä tavalla tai toisella riippuvaisia. Samalla voidaan myöskin panna merkille, että paljon sekarotuisiakin on syntynyt valkoisten kanssa. Ona-intiaani on luonnostaan älykäs ja oppivainen, eikä mitään käsitystä «maailman primitiivimmästä kansasta» voi saada heihin tutustuessaan. Sellainen käsitys perustuu vallan väärin tietoihin. Samaten tiedot siitä, että intiaanit olisivat olleet ihmissyöjiä, ovat tuulesta temmattuja ja, ihmeellistä kyllä, suuren aiheuttamia, joka tutkija luuli tulimaalaisia ihmisen ja apinan väliuodoksi. Väitettiinpä, että heillä oli häntäkin. Joka tapauksessa olisi moni haaksirikkoutunut, joka myrskyn

käsistä pelastui rannalle ja siellä kuoli nälkään, jäänyt elämään, jos olisi uskaltautunut intiaanien luokse apua etsimään.

Sekarouiset ovat erittäin älykkäitä ihmisiä, ja varsinkin pohjoismaalaisten veri muodostaa hyvän sekoituksen ona-intiaanin kanssa. He ovat kertomaan mukaan isoja kuin jättiläiset ja käytökseltään miehekkäitä ja humoristeja, kuten muuan Rio Grandeen eksynyt suurikokoinen ruotsalaisverinen onamies. Hän oli aikoinaan joutunut viinan lumoihin, kuten odottaa sopiinkin alkuvoimaiselta intiaanilta, johon on sekaantunut hyvä annos pohjoismaalaisten viinanhimoa. Joi ja metelöitsi, niin että kylän poliisivoima ei saanut jättiläistä kytkeytyksi. Taistelun melksessä hän huudahti:

»Käsketään konstaapeli N. tänne, hän on ainoa, joka saa minut putkaan.»
Kaikki hämmästyivät, sillä poliisi N. oli kylän pienin poliisi, kääpiö kookkaan intiaanin rinnalla. Konstaapeli N. noudettiin paikalle ja nyt nähtiin imehtiä. Raivoava juopunut intiaani antautui heti, mutta vain sillä ehdolla, että konstaapeli N. veisi hänet putkaan kottikärryllä. Toivomus täytettiin, ja niin kulki suuri saattue kohti poliisiputkaa ja sen edessä pieni konstaapeli N. työntäen kottikärryissä juopunutta jättiläistä.

Kun Patagonian tehuelcheja sanotaan ratsastaja-intiaaneiksi ja ona-intiaaneja kävelijöiksi, ovat jaghan- ja alakaluf-intiaanit kanaali-, kanootti- tai meri-intiaaneja.

Viimeksimainittujen kanssa emme joutuneet suoranaisesti kosketukseen, Kranckia lukuunottamatta, joka tapasi heitä ensimmäisellä pitkällä merimatkallaan. Alakaluf-intiaanien jättämiä autioita kodankehäksiä tapasimme liikkuessamme vuonoilla Isla Clarenceella ja Gabriel-kanavan varrella.

Nämä intiaanit eroavat suuresti ona-intiaaneista jo siinäkin, että ovat lyhytkasvuisia. Jaghanien keskipituus lienee vähän alle 160 cm ja alakalufien hieman suurempi.

Nämä maailman eteläisimmät ihmiset, jaghanit, ovat eläneet olosuhteissa, joita täytyy pitää maailman kaikkein kurjimpina. Puutteellisesti puettuina he ovat viettäneet elämänsä Kap Hornin pauhaavien myrskyjen mailla, vuonojen perukoissa, tuulessa ja tuiskussa, alituksessa jäätävässä kylmyydessä ja saateissa sekä hengenvaarassa. Pienissä kanootissaan he liikkuivat silloin, kun meri näytti leppoisalta, ja meloivat paikasta toiseen elatustaan etsien. Simpukat olivat heidän pääravintonaan, mutta rannalle ajautunut hylkeen ja merileijonan raato tai valas, joka saattoi olla jo puoleksi mätänemistilassa, takasi heille elatusta pitkäksi aikaa.

Mahti muukalaisesta tuntuu oudolta nähdä nuo puoleksi alastomat oliot, samassa kanootissa vaimot, lapset, koirat ja kaikki heidän maallinen omaisuutensa. Keskellä kanoottia paloi tuli, ja perässä meloi mies. Perheet saapuivat usein kanavissa liikkuvien laivojen kylkeen hieromaan kauppaa. Intiaanit kaupittelivat turkkia, saunko tai coipun nahkoja, joita he koiriensä avulla pyydystivät. Ja mahti tuollainen laivue näyttää oudolta, kun intia-

Intiaanihalloja, joiden piirteet osoittavat selvästi alkuperäisyyttä. Vas. ona-oik. jaghan-intiaanin halo. (Valok. Felix Jonasson.)

nit yöllä tai illan hämärässä lipuivat kanavien synkissä lahdenpoukamissa tulen punatessa heidän tummia kasvojaan.

Jaghan-intiaanit ovat teorian mukaan Etelä-Amerikan intiaanien alkuasukasjuuren viimeisiä rippeitä, kuten Amazonas-joen botokuditkin, ja heitä on sijoitettu maailman primitiivisimpinä ihmisinä, kuten yleensä Tulimaan intiaaneja. Yhteiskuntajärjestys, jos sellaista voi lainkaa puhua, oli vieläkin alkeellisempi kuin ona-intiaanien. Mitään varsinaisia intiaanipäälliköitä ei ollut, vaan kukin perhe liikkui perheensä suoranaisen johdon alaisena.

Merkillepantavaa on, että heidän keskuudessaan, kuten jo ohimennen mainittiin, kulkee muuan perintätaru, jonka mukaan suuri vedenpaisumus hävitti kaiken elollisen luonnon ja vain yksi intiaani ja hänen vaimonsa pelastuivat korkealle vuorelle Tulimaan saaristoon. Heistä sitten ovat nykyiset ihmiset saaneet alkunsa. Taru liittyy siis läheisesti raamatun kertomukseen vedenpaisumuksesta.

Jaghan-intiaaneja sanotaan sympaattisiksi ihmisiksi, mutta kerrotaan, että alakalufit ovat julmia, tyylyjä ja salakavalia.

Näiden kolmen intiaaniheimon lisäksi mainittakoon vielä pieni erillinen heimo, joka nytemmin on sekaantunut muihin ja hävinnyt. Se asusti Tulimaan itäisimmässä kärjessä meren rannalla ja oli nimeltään Haush.

Intiaanien lukumäärä on vuosien kuluessa suuresti vähentynyt, niinpä oli vielä 1880-luvulla ona-intiaaneja n. 2,000, jaghaneja noin 1,000 ja alakalufeja n. 150. Vuonna 1910 olivat luvut supistuneet jo niin, että ona-intiaaneja laskettiin olevan vain noin 300—500, jaghaneja 250—300 ja alakalufeja 150—200. Nyt on niiden lukumäärä supistunut aivan vähin, niin että vain muutamia kymmeniä kustakin heimosta on enää elossa.

Tulimaan merkillisen kansan kohtalo on nyt selvä. Kun vielä vierähtää muutama vuosi, ovat kaikki intiaanit maan mullassa.

Intiaanien kuoleminen sukupuuttoon alkoi miltei siitä hetkestä, jolloin valkoisen miehen laiva laski rannikolle asettuen yhteyteen heidän kanssaan. Milloin hyökkäsi suuri sotajoukko miltei asettomien intiaanien kimppuun vain siitä syystä, että he olivat luonnonkansa, »villejä», kuten termi kuuluu. Eivät ainoastaan merirosvoit julmuuksineen saaneet aikaan kauhua intiaanien keskuudessa, vaan heihin kuuluu myöskin joukko luonnontutkijoita ja löytöretkelijöitä sekä kullanetsijöitä, jotka tuhosivat pampaa ja aarniometsän asukkaita satamäärin. Toisinaan taas nämä uudet valloittajat levittivät tauteja ja viinan avulla heikensivät vastustuskyvyttään heikkoja luonnonkansaa. Kuolihan joskus sadoittain pelkkään tuhkarokkoonkin, joka kulttuurimaailmassa on lastentauteihin luettava.

Skottsberg huudahtaakin kauhuissaan: »Miksi eivät intiaanit saaneet olla rauhassa, miksi heitä raahattiin lähetyksille, missä heitä opetettiin kutomaan sukkaa ja lukemaan katkismusta?» Hän on vakuutettu siitä, että huolenpito heidän sieluistaan sai aikaan tuon suunnattoman kuolevaisuuden määrän.

Tässä suhteessa olen kuitenkin Skottsbergin kanssa hieman eri mieltä. Sen jälkeen kuin valkoinen valloittaja oivalsi Tulimaan suuret mahdollisuudet lampaanhoidon alalla, alkoi suoranainen valloitus eli paremmin sanoen maan anastus intiaaneilta. Heidän metsästyksensä supistuivat, he saivat vetäytyä yhä kauemmaksi metsien peittoon, sitä mukaa kuin määkivä lammas, joka toi omistajalleen suuria summia, leveni pitkin pampaa aina sinne asti, missä pieninkin kenttä antoi laiduntilaa. Intiaanit eivät tienneet, mikä tuo tuusi valkea tulokas oli. He luulivat lammasta valkeaksi guanakoksi ja ampuivat jousillaan ja nuolillaan niitä ruoakseen. Mutta siitä suuttui valloittaja. Maksettiin tapporahaa intiaaneista. Yhden hevosen tappamisesta sai viisi intiaania menetettyä henkensä, ja lampaasta oli samaten ankara tuomio. Mutta sitäpaitsi oli sellaisiakin lammassarvien omistajia, jotka maksoivat punnan intiaanin korvaparista tai päästä. Ja niin kerrotaan totena, että oli intiaaninmetsästäjiä, jotka tappoivat 40—50:kin intiaania päivittäin ansaiten huikeita summia. Lisäksi intiaanien rivit harvenivat, kuten sanottu, suuresti tautien ja viinan vaikutuksesta.

Ei ole siis kumma, jos kirkko kiinnitti huomiota tällaiseen ihmisteurasutukseen ja alkoi kohdistaa lähetytyksensä näiden onnettomien auttamiseen. Niinpä alkoi jo 1850 Englannin evankelinen kirkko jalon kapteenin, Allen Gardinerin, toimesta perustaa lähetyksensä Tulimaan saaristoon. V.1850 hän lähti Pictonin saarelle, mutta jaghanien vihamielisyys pakotti hänet sieltä peräytymään jo seuraavana vuonna. Hän kuoli nälkään, ennenkuin pelastuslaiva saapui, ja teroitti viimeiseen asti muistinpänsänsä mieliin armeliasuutta intiaaneja kohtaan. Hänen työnsä ei ole saanut osakseen sellaista

Noin viisikymmenvuotias Ona-intiaani. (Valok. V. A.)

Intiaaninaurus. Vanhahko intiaanivaimo, Ona-heimoa. (Valok. V. A.)

Noin kymmenvuotias intiaanityttö, Ona-heimoa. (Valok. V. A.)

Jalkaan-intiaanit/ferke puunkaarnamootissaan, jonka keskellä pelaa pieni nuotio. Valokuvaunnet lähetyssaarnaaja Williams v. 1895.

huomiota kuin se ansaitsi. Hänen jalojen pyrkimystensä ja hänen suuren luonteensa muistoksi olemme antaneet erälle vuoristolle nimen Sierra Gardiner.

V. 1859 perustettiin Wollyaan, Murray-kanavalle, lähetyasema, mutta intiaanit hävittivät sen samana vuonna. V. 1863 perustettiin Navarinolle asema, samaten v. 1868 Ushuaiaan, joka oli ikäänkuin keskuksena muille asemille. Sen perusti Stirling, joka sittemmin tuli piispaksi Falkland-saarelle. Hänen seuraajansa Thomas Bridges otti johdon käsiinsä ja saavutti intiaanien keskuudessa suuren luottamuksen. Olen henkilökohtaisesti tavannut vanhan lähetyssaarnaajan, Rev. Williamsin, joka perheineen asustaa nyt Magallanesissa ja joka toimi yli 30 vuotta lähetyssaarnaajana Isla Hostella. Hänen kertomuksiaan evankelisen kirkon ponnistuksista kannattaisi mitä pikimmin julkaista jälkimaailmalle säilytettäväksi.

V. 1888 alkoi katolinen lähetystyö, jolloin kuuluisa lähetyssaarnaaja Monsignore Fagnano esiintyi miehekkäästi kuvernööri Listan julmia toimenpiteitä vastaan. Hän pani henkensäkin alttiiksi pelastaakseen noita raukkoja joutumasta joukkoammunnan uhreiksi. Siitä huolimatta tapettiin intiaaneja sadoittain kuin metsän petoja. Fagnano teki suurenmoista työtä intiaanien hyväksi ja perusti Dawson-saarelle kaksikin lähetyasemaa, joihin kuljettiin satoja intiaaneja eri osista Tulimaata. Uusi asema perustettiin myöhemmin Rio Grandeen, Argentinan puolelle, edellisen tultua lakkautetuksi. Fagnanon muistoksi on Chilen ja Argentinan rajakomissioni nimittänyt Tulimaan suurimman järven, Kami-järven, Lago Fagnanoksi.

Vaikka lähetyasemien perustaminen ja intiaanien huoltaminen niissä jouduttikin heidän loppuaan, emme sittenkään voi syyttää kirkkokuntia intiaanien tuhosta, jonka syyt ovat syvemmältä etsittävisä. Tosin lähetyasemien työ, useinkin ruumiillinen ankara raataminen, ja sopimaton ravinto, johon nuo »häkkiin» otetut suuren luonnon lapset eivät olleet tottuneet, heitä riudutti ja painoi toisen toisensa jälkeen ristin alle rantatörmän hautausmaahan, mutta se oli sittenkin ainoa inhimillinen tapa koettaa estää heidän loppuaan tai ainakin tehdä kansan kuolinkamppailu niin helpoksi kuin suinkin.

Ei voida sitäkään sanoa, että ruumiillisesti voimakkaampi painoi heikomman alleen, sillä tuskin pienet uudisasukkaat kykenivät ruumiinvoimillaan voittamaan jättiläiskasvuista ona-intiaania. Ei myöskään kykene nyt valkoinen mies astumaan jaghanin tilalle suurten myrskyjen temmellysmaille. Ne jäävät nyt autioiksi, mutta lammaslaumatt etenevät yhä kauemmaksi Tulimaan sisäosiin, ja kirves kalskaa jo kohta aarniometsän syvimmässäkin perukassa. Ne ovat lähestyvän kulttuurin hyökylaineen ensi äännähdyksiä, jotka silloin kuuluvat aarniometsän sisästä. Suuria jättiläispuita kuljetetaan jo rannikolle, jossa nelisen sahaa toimittaa niistä »valkoista guanako» odottaen materiaalia, ja intiaanit paimentavat nyt »valkoista guanako» odottaen elämänsä ilta-auringon laskua. Lapsia ei juuri enää synny, ja nekin, jotka vielä

näkevät päivän valon, kuolevat pian. Vain tuossa valtavassa murroskaudessa kivi- ja teräskauden vaihteessa eloonjääneet voimakkaat, vanhat yksilöt pystyivät vielä elämään uusissa olosuhteissa.

Koskaan ei kulttuuri ole ollut niin korkea, että se olisi jättänyt käyttämättä hyväkseen sellaista, mikä tuottaa miljoonia. Vai olisiko ihmiskunta jättänyt Tulimaan tuottavat miljoonat muutamalle sadalle intiaanille, jotta he olisivat voineet jatkaa entistä elämäänsä? Tai olisiko valkoinen rotu opettanut heitä puristamaan maasta irti nuo miljoonat punnat ja sitten vetäytyneet saaliinjaosta pois? Eih! Maailma kulkee eteenpäin noudattaen lakeja, jotka toistuvat kaikkialla luonnossa. Taistelu olemassaolosta, jota näkyy kaikkialla ympärillämme, ei lakkaa niin kauan kuin elollista elämää maapallolla on. Näin kävi Tulimaassakin, ja niin on kaikkialla maailmassa käynyt. Joka ei kansojen suurella kilpatanterella pidä puoliaan, jää jälkeen ja kuolee. Kansat eivät auta toisiaan säälistä, ja jokaisen tulee selviytyä omin voimin luonnon taistelussa ja keskinäisessä kilpailussa. Eihän silloin, uusien Etelä-Amerikan valtakuntien syntyessä, voitu vaatia, että hallituksetkaan kykenivät puolustamaan intiaaneja valkoisten julmuuksilta, ja kun se aika tuli, jolloin valtiot siihen olisivat olleet kykeneviä, oli jo liian myöhäistä.

Mutta koskaan ei valkoinen rotu pääse vapaaksi siitä syytteenstä, että se miekalla ja tulella raivaa tietään eläimellisen julmasti polkien jalkainsa alle ihmiskunnan perifeeriset osat, turvottomat luonnonkansat. Ihmiskunta ei ole koskaan vielä saavuttanut niin korkeata kulttuuritasoa, että se olisi tässä suhteessa menetellyt kirousta ansaitsematta.

Niin. Muutama vuosi vielä, ja kaikki Tulimaan intiaanit lepäävät nurmen alla. Suomalainen retkikunta oli onnellinen voidessaan vielä nähdä ja puhua tulla noita säälittäviä kuolevan kansan rippettä, ja se muisto, joka heidän luonteestaan mieleemme jäi, on elämämme miellyttävempiä.

Lammaslaumojen luku kasvaa, tehtaat tupruttavat savuun kohti kirkasta taivasta, asutus levenee erämaihin, tiet taajenevat ja autot kiittävät hurjaa vauhtia. Suuren maailman valtimot tykkivät kohta siellä, missä alaston intiaani väijyi tuntikausia sorjakaulaista guanakoa tai lihavaa hanhea. Ja tämän muutoksen ovat vain muutamaat vuodet ja jokunen vuosikymmen aikaansaaneet. Kasvavan kulttuuriyhteiskunnan ääret ovat siten vyöryneet yli maan, josta se nyt jo imee elinvoimaa ja puristaa dollareita ihmiskunnan kulutettavaksi.

XXII.

Patagonian pampalla ja vuoristossa.

Kapteeni Rothenburg. — Autolla pohjoiseen. — Patagonian pampalla. — Suolajärvet ja pampan elämä. — Saksalainen jänis Patagoniassa. — Lammaslaumat. — Nathalesin pikku kaupunki. — Ultima Esperanza. — Merkillinen luolalöytö. — Matka Rio de los Chinasin estansiaan. — Tutkimustyöt Patagoniassa. — Jänislaumoja. — Vuoristoratsastusta. — Kaukainen erämaan maja. — Paluu estansiaan. — Kohti Paynen vuoristoa. — Vuoristo-pampaa. — Rio Paynen laakso. — Jylhään vuoristoon. — Auto maja vuoristossa. — Odottomattomia, mieluisia vieraita. — Viimeinen suo tutkitaan. — Myrsky-yö. — Paluu Magallanesiin.

Sen jälkeen kuin merimatka oli onnellisesti loppuun suoritettu, retkikunta valmistautui lähtemään uudelle retkelle, tällä kertaa Patagoniaan, kuuluisaan Ultima Esperanzaan, jossa vielä lähestyvän talven tuloa ei tuntunut siinä määrin kuin Tulimaassa ja sen saaristossa. Vielä oli aikaa parisen viikkoa, ennenkuin kotimatkan valmistelut alkaisivat. Tulimaassa oli jo silloin tällöin satanut lunta, ja muuttolinnut parveilivat sankoin joukoin matkalla pohjoiseen. Silloin tällöin lensi kaupungin yli kilanmutoisessa kaarassa hanhia, ja pikkulinnut sirisivät pensaisissa. Syksyn koleat tuulet panivat Magallanesin redin savuamaan, laivat keinuivat, ja myrsky vonkui talojen nurkissa, niin että oli vaikeata öisin nukkua. Eteläisen pallonpuoliskon talvi teki tuloaan, ja matkustajat lämmittelivät hotelli Cosmoksen issossa, avarassa hallissa, avonaisen takkavalkean ääressä.

Tällä aikaa tutustuimme eräseen Magallanesin kaupungin huomattavaan persoonallisuuteen, saksalaiseen kapteeni Rothenburgiin. Ukko oli nyt seitsemänkymmenen korvissa oleva ketterä merikarhu, joka yhä edelleenkin silmät kiiluen otti innolla osaa paikkakuntalaisten suuriin kaivosharrastuksiin. Hänellä oli Patagoniassa eräitä tärkeitä kaivosvaltuuksia, ja hän oli nyt innostunut kuulemaan, mitä geologimme niiden johdosta sanoisi. Näin punoutuivat kapteeni Rothenburgin suunnitelmat meidän matkamme yhteyteen, ja

Vuoren seinämästä on kaivettu profiili, joka paljastaa asteen löydetyt kivihiiltäkerroksen. (Valok. E. H.)

olimme erittäin tyytyväiset saadessamme hänet mukaamme korvaamattomana paikkakunnan tuntijana ja mukavana, rehtinä miehenä. Sillä vaikka kapteeni R. olikin jo meille hyvin isoisäksi sopiva ikänsä puolesta, oli hän kuitenkin nuorekkuudessa vielä meidän veroisemme. Kapteeni Rothenburg on, kuten sanoin, paikkakunnan huomattavimpia asukkaita. Hän muutti Magallanesiin jo 1880-luvulla, jolloin kaupunki vielä oli pieni ja mitätön. Hän se oli, joka ensikerran teki v. 1883, mukanaan 14 hevosta ja 24 miestä, matkan Porvenirin kohdalta San Sebastianiin ja sieltä edelleen rannikkoa seuraten Tulimaan kärkeen, Mitren niemen eteläpuolelle. Paluumatkalla Argentinan viranomaiset ottivat hänet kiinni ja pidättivät kaikki retkikunnan varusteet. Jalkaisin miehet sitten kovassa talvipakkasessa, syvässä lumessa kahlaten Boqueronin yli, tulivat vihdoin Magallanesin salmen rannalle. Matka oli anka. Talvi oli niin kova, että Rio Grande oli jäätynyt, ja sen yli samosi koko retkikunta hevosineen. Intiaanien kanssa oli tuon tuostakin verisiä kahakoita, ja varsinkin yölliset intiaanihyökkäykset olivat vaarallisia. Niinpä olivat intiaanit kerrankin ryöstäneet häneltä kymmeniä hevosia, ja kahden rohkean amerikkalaisen kullankaivajan kanssa oli hän lähtenyt niitä tavoittamaan. He olivat joutuneet intiaanien piiritykseen, ampuneet omat hevosensa suojamuuriksi ja niiden takaa pitäneet puoliaan suurta intiaanijoukkoa vastaan. Piilopaikoistaan olivat intiaanit nuolilla ammuskelleet puolustajien asemaa. Toinen amerikkalaisista oli pahasti haavoittunut, ja Rothenburgin otssassa on vieläkin isoja arpia intiaanien nuolista.

Mutta kullanhuuhtomisen tulokset olivat hyvät. Rothenburg kertoo itse huuhtoneensa pullollisen kultaä ja kerrankin hän oli saanut Mitren niemessä, eräässä pienessä lahdessa, kokonaista 640gr yhdestä ainoasta astiasta. Hän väittää löytäneensä kuuluisan Rio Oronkin kultapaikan, jossa edellä mainitsemani suuret koneet nyt toimettomina ruostuvat. Sodan aikana hän oli se mies, joka piilotti Falklandin taistelussa pakoon päässeen ainoan sotalaivan, risteilijä »Dresdenin», ja sen hiililaivan »Sierra Cordoban», ja hän tunsi nuo De Agostinin löytämät vuonot ja monet muut paikat jo vuosikymmeniä sitten.

Kuinka »Dresdenin» piilottamisen laita loppujen lopuksi oikein oli, on vaikea sanoa, sillä Pagels kertoi itse olleensa tämän urotyön varsinainen suorittaja. Rothenburg lienee kuitenkin se, jonka asiantuntemus tässä tuli ratkaisevana tekijänä vaikuttamaan, ja molemmat voivat lukea ihailtavina saksalaisina teon sankarillisen elämänsä ansiopuolelle. Rothenburg näytti meille tuon suuren salaisuuden kartalla, lahdan, missä »Dresden» oli piilossa yli kuukauden ja jonne Pagels ja hän veivät Pagelsin pienellä »Elfridellä» ja isommillakin aluksilla halki myrskyjen ja läpi englantilaisen vartioketjun, yön pimeydessä, ruokaa ja postia. Olemme antaneet lahdelle nimen Bahia Dresden ja kapteeni Rothenburgin nimen tulemmme ikuistamaan kartalle hänen suurenmöisten vuono- ja saarilöytöjensä kunniaksi.

Hänen erikoista ja rehtiä luonnettaan kuvaa sekin, että kun hänelle tarjottiin urotyöstään rautaristiä, hän kieltäytyi sitä vastaanottamasta ja sai »Dresdenin» takia kärsiä tavatonta boikottausta, niin että hänen kokoamansa omaisuus suuresti hupeni. Vielä tänäkin päivänä, kun laivoja saapu Magallanesin redille, noudetaan ukko Rothenburg, tuo maailman meria purjehtinut ketterä vanhus, komentosillalle, jossa hän virallisena luotsina ohjaa laivoja Chilen monisokkeloisilla vesillä.

Olimme iloisia, kun tämä mainio ukko istuutui autoomme ohjaajan viereen. Hänen paksu hampurilainen niskansa ja aito saksalaiset korvansa punoittivat, kun me maaliskuun 15 päivänä lähdimme 700 km:n pituiselle taipaleelle Patagoniaan, aloittaaksemme tutkimuksemme vuoristossa. Mukana olivat Kranck, Hyyppä ja tämän kirjoittaja, Roivaisen jäädessä Magallanesin valmistautumaan paluumatkalle Chilen läntistä rannikkoa seuraten.

Sanotaan, että Suomi on autohurjastelun luvattu maa, mutta nyt tiedämme paikkakunnan, jossa autoilla on vieläkin hurjempi meno kuin meillä. Jo sinä lyhyenä aikana, minkä olimme Magallanesissa ja Tulimaalla yleensä, sattui useita sängen vakaviakin onnettomuuksia. M. m. juuri vähää ennen matkaamme oli iso omnibus-auto ajanut kumoon ja useita ihmisiä oli kuollut ja haavoittunut. Olimme sentakia tyytyväiset saadessamme ohjaajan, joka otti ammattinsa tunnollisesti. Hän lasketti kyllä hyvää vauhtia, mutta siitä oli hurjastelu kaukana.

Ennen pitkää auto, kierrellen hyvää tietä merenrantaa pitkin, nousee luoteeseen asumusten jäädessä suurelle pampa-alueelle. Aurinko helottaa lämpimänä, autossa-istujat käyvät uniksiksi, kun alituisesti tuo sama näky, loppumaton, vaaleankeltainen, vihertävä ruohikko lakeuksineen ja mäkimmäisineen, kiittää silmien ohi. Mutta tuossa yksitoikkoisessa kellertävässä maisemassa, jonka ääret loitonevat kauas silmän ulottuvilta, on paljon nähtävää sille, Ne joka täällä ensikertaa matkaa. Sivuumatman sulajärven toisensa jälkeen. Ne joka täällä ensikertaa matkaa. Sivuumatman sulajärven pituisia pitkin ovat pieniä pyöreitä lampia tai joskus muutaman kilometrin pituisia pitkin pyöreitä järviä, joista sadeaikana kerääntynyt vesi kesän kuluessa vähitellen haihtuu. Sinne maasta liuenneet suolat jäävät rannoille valkeana kehyksenä,

Kranck apulaisineen tahoo meren eläinkielettyä vuoren kyljestä. (Valok. E. H.)

valtain näky, jonka näillä suolajärvillä voi nähdä, on vaaleanpunaisten, komeiden flamingojen parvi, joka seisoo kaukana järvestä pitkine, alaspäin taittuneine nokankärkineen penkon järven pohjamudasta ravintoa.

Maiseman värit eivät ole moninaiset, mutta niiden vaikutus ja yhteen-sulautuminen on tehokas. Patagonian kuulakkaan, sinisen taivaan alla leviää ääretön, vaaleankeltainen pampa, jossa on hopeanhoitoinen suola-lampi lumivalkeine suolakehyksineen. Ja keskellä järveä seisoo vaalean-punainen flamingojen sikermä. Tämä on se väriyhdistelmä, joka kiinteim-min on jäänyt mieleeni, kun muistoin silloin tällöin liittelevät Patagonian äärettömällä pampa-lakeuksilla.

Mutta sama näky voi vielä vaihdella, kun suuret valkeat joutsenet soutelevat järven hopeisilla aalloilla tai seisovat liikkumattomina rantamatalikossa. Monissa järvissä on lintumaailma sorsineen, kahlaajineen, hanhineen ja flamingoineen erittäin runsas, mutta monet suolajärvet, jotka sivuutimme, olivat tyhjiä, ilman mitään näkyvää elämää, ja silloin tuntui siltä, kuin tuo väreilevä, samea vesi olisi yksitoikkoisuudessaan pampaakin autioimpi.

Mutta pampalla liikkeessa on silmää pidettävä tarkkana, sillä sen asukkaat ovat siinä määrin ympäristöönsä sopeutuneet, että niiden värit sulautuvat pampaan tyyneen, yksinkertaiseen värytykseen. Jos katselet kauan ja annat katseesi liittää etäisyydestä lähemmäksi ja päinvastoin ja pysähty tarkastelemaan kutakin pientäkin pensasta tai mättäntyppästä, niin huomaat, että siinä voi olla sinulle vieraita olojoita, jotka rauhallisina tepastelevat auton surinasta välittämättä. Niinpä voi katseesi saavuttaa harmaahöyhänen strutsiparven, joka kaikessa rauhassa astelee komein askelin tasaisita tannerta. Mutta jos pysäytät koneen ja astut ulos paremmin nähdäkseen,

jonka keskellä kova tuuli nostaa savimaisen veden vaahtopäiksi. Vaahto ei siinnä lumivalkeana, kuten kirkasvetisissä järvissä, vaan vaahtopäät tuskin erottautuvat sameasta vedestä, joka auringon valossa hohtaa hopeisena. Järvien rannoille kerääntyy pampaan eläimistöä useinkin suuret määrät. Hanhia tepastelee sen rannoilla, ja rantaharakat, hyypät ja monet muut kahlaajat piipertävät vesirajassa. Mutta

Nousemme yhä korkeammalle vuoristoon, jossa yöllinen lumi on vuorten harjoja hopeoinut. (Valok. E. H.)

ottavat linnut pitkiä askelia ja loikkivat hurjaa kyytiä pakoon. Ne ovat pampaan lakeuksien suojaatteja, joita on vaikea saavuttaa silloin, kun ne turvautuvat pampaan sileään pintaan, jossa juokseminen on helppoa. Vain nopeiden koirien tai ratsujen avulla voi niitä saavuttaa, ja intiaanit niitä boleadorillaan heittelivät hurjen ratsujensa selästä.¹

Mutta mikä tuossa mennä loikkii? »Ne ovat saksalaisia», sanoo ohjaajamme levollisesti, »niitä on kohta koko pampa täynnä». Ja aivan oikein, tuossa olemme juuri ajamaisillamme erään selvästikin saksalaisen rusakko-jänuksen kuoliaaksi, kun se lähtee tyhmyydessään jäniksen tavoin pommipommiin maan tietä pitkin edellämme. Saksalainen rusakkojänis täällä! Mitä ihmettä?

Rothenburg puuttuu asiaan ja selittää kuin maailman luonnollisinta asiaa, että niitähän ne ovat meidän jänksiämme, jotka ovat tämän pampaan kansoittaneet. Muuan saksalainen toi niitä tänne noin 20 vuotta sitten kaksi paria, jotka pääsivät loikkimaan Magallanesin pensaikkoon, ja nyt on koko Patagonia kirjaimellisesti jäniksien kansoittamaa. Niitä viljee joka paikassa, ja Rothenburg selvittää, ettei tämä vielä mitään ole sen rinnalla, mitä herrat

¹ Strutsi ei ole levinnyt Magallanesin salmen yli Tulimaalle, jossa ei myöskään ole jänsiä eikä puumaa.

Täällä Patagonian kaukaisessa vuoristossa vallitsee jylhän erämaan holkho tuntu.
(Valok. E. H.)

kohta joutuvat näkemään. Kertoo, että täällä on jo ollut jänistenteurastamokin, jossa ostettiin jäniksiä 1 Arg. pesosta kappale (= n. 20 Smk.). Ihmiset kulkevat autolyhty vatsalla yön pimeydessä pitkin pampaa, jänikset joutuvat valokuuvaan, eivät säikähtyneinä pääse pakoon ja ammutaan. Niin voi yksi ainoa mies saada muutamassa tunnissa sellaisia kantamuksia, ettei jaksa kaikkia kuljettaa. Tuskin on pelätty saksalainen ekspansiovoima ja asutuspyrkimys saanut milloinkaan sellaisia muotoja kuin täällä jänisten edustamana. Tuossa makaakin niitä tiellä autojen yliajamina, ja ilmassa leijailevat haukat ja korppikotkat ovat saaneet viimeisen kahdenkymmenen vuoden kuluessa runsasta ruoanlisää.

Mutta auto mennä huristaa edelleen. Tuolla nousee edessämme suuri pölypilvi. Se lähestyy lähestymistään, ja pian sukeltaa sen sisästä suuri lammaslauma, joka lähenee tietä verkkaan. Pari ponchoihin verhottua gauchoa seuraa ratsain lampaita, ja koirat riehuvat kieli ulkona pitäen laumaa koossa. Siinä vaeltavat laumat toistensa jälkeen kaukaisista pampun estansioista kohti Magallanesin teurastamoa. Syksyn tavallinen surullinen näky. Keritsemisen karsimassa erotetut yli-ikäiset, huonovillaiset tai muuten epäonnistuneet lampaat kulkevat kerittyinä kohti surmaa. Sitten pölypilvi taas häviää

Pampun tuolajärven laumit asukas, vaaleapuntainen, tallionokkainen lamingo. (Valok. Francisconi, Magallanes.)

Pieni leuhkäs Poyasen estansan pihalla tekee niin keosille kuin miehilllekin hyvä. (Valok. E. H.)

Tuhannen metrin korkeudessa, jossa hylmä tuuli puhallelee, levähdämme hevosinemme. (Valok. E. H.)

taaksemme, määkinä, koirien haukunta ja tanteren töinä etenee yhä lähemmäksi Magallanesin suuria teurastamorakennuksia. Ja maankamara on lukemattomien pienten lampaansorkkien polkema.

¶Sivuutamme Morro Chicon basalttikallion, joka on kuin jyrkkärinteinen musta saari pampan äärettömältä näyttävässä meressä. Sen lähellä olevan hotellin antimia nautittuamme jatkuu matkaa. Sivuuatamme Argentinan alueen, jonka rajoilla on kummallakin puolella passien tarkastukset, ja sitten illalla tulemme huonoo tietä Nathalesin pieneen kaupunkiin, joka on Ultima Esperanza merenlahden rannalla. Täällä on satanut, ja metsä on rehevä. Pöly ei lentele, mutta pampan rapa takertuu kiinteästi auton kurasuojiiin.

Nathales on pieni kaupunki, jonka kuraisia katuja astelemme. Läkkipurkeilta näyttävät rakennukset ovat hyvässä järjestyksessä katujen varsilla, joku yksityinen härkävaljakko vetää isopyöräisiä rattaita pehmeässä maassa, ja gaucho, joka juuri tulee viinikellarista, nousee ratsunsa selkään ja laskettaa, niin että lampaannahkasatula vilkkuu ja rapa lentää. Yövyimme matkustajakotiin lahden rannalla. Siinä on samalla viinikapakka, jossa miehet pelaavat arpapeliä aamusta iltaan, ja rahanahne viinuri odottaa silmät kiiluvina uusien kolikoiden vyörymistä laatikkoon. Ja niitä vyöryy, sillä chileläinen on hyvä rahanvyöryttäjä. Mutta me vietämme perin kylmän yön, sillä sää on jo kolea, mutta minkäänlaisia lämmityslaitteita ei hotellissa ole.

Hevoset liikkuvat tottuneesti vuoriston kivihkoisia rinteitä. (Valok. E. H.)

Ultima Esperanza on Patagonian asutushistoriassa merkittävä paikkakunta. Nimi on peräisin niiltä ajoilta, jolloin merirosvot risteilivät Chilen rannikoilla ja tekivät merenkulkijoiden elämän tukalaksi. Niinpä sattui kerran, että merirosvolaivue ajoi takaa espanjalaisia kauppalaivoja, jotka pyrkivät suojaan mikä minnekin. Rosvojen laivasto oli jo kintereillä, kun takaa-ajetut äkkiä huomasivat kapean salmen johtavan sisään lahteen, ja sinne he ohjasivat laivansa, jotka piiloutuivat sen sokkeleisiin vesiin. Vaara oli sillä kertaa vältetty, ja paikka sai siitä nimen «viimeinen toivo» eli Ultima Esperanza. Sittemmin ovat saksalaiset suuresti kunnostautuneet näiden maiden asuttajina. Niinpä oli ukko Rothenburg ensimmäinen, joka toi tänne lastialuksen siirtolaisille, ja saksalainen jämerä lammashoitaja Eberhardt aloitti v. 1893 ensimmäisenä lampaanhoidon, joka sittemmin houkutteli tänne monia muita, ja nyt on paikkakunta viljavaa ja hyvin asuttua.

Muutaman kilometrin päässä täältä nousee pieni vuori, jonka onkalossa on tavattu merkillinen rotko. Siitä löytyi erään esihistoriallisen jättiläiseläimen ulostuksia ja luuta sekä nahkaa, jossa karvapeite vielä oli tallella. Tutkimukset osoittivat, että kysessä oli muuan suuri jättiläislaiskainen. Skottsberg ilmoittaa nimen Glossotherium, ja O. Nordenskjöld käyttää nimeä Grypotherium. Niin pian kuin löytö viime vuosisadan lopulla tuli tunnetuksi,

on siellä suurella innolla kaivettu ilman minkäänlaista johdonmukaisuutta, niin että luola nyttemmin on tieteellisesti pilattu. Ihmiset etsivät kaikenlaisia jäännöksiä tästä merkillisestä eläimestä ja myivät niitä sitten Magalanesissa suurina harvinaisuuksina. Lontoon ja Berliinin museot ovat kuitenkin saaneet hyvin säilyneitä nahkappaleita kokoelmiinsa.

Tuon merkillisen löydön yhteyteen punoutuu koko joukko kaikenlaisia mielikuvituksellisia oletuksia. Arvelaan, että eläin on elänyt siellä vielä sangen myöhään ja että intiaanit pitivät sitä jonkinlaisena kotieläimenä luolassa vangittuna. Huvittavana piirteenä mainittakoon, että vielä v. 1900 lähetti muuan englantilainen sanomalehti sinne retkikunnan, jonka tehtävänä oli pyydystää eläviä yksilöitä tuosta esihistoriallisesta eläimestä. Varmaa kuitenkin lienee, että eläin, jonka jätteitä on löydetty Patagonian löss-muodostumista, tertiärikerroksista, oli elänyt melko myöhään, ennenkuin se kuoli sukupuuttoon, ja siinä suhteessa se onkin maailman merkillisimpiä paleontologisia löytöjä.

Aamulla auringon kullatessa Balmacedan vuoriston lumisia huippuja jätimme Nathalesin ja suuntasimme kulkumme kohti pampaa kiertäen meren lähten. Rannat, joihin laimeet lakkaamatta vyöryivät, olivat lähellä olevan lammasteurastamon teurastusjätteiden punaamat. Siinä virui keuhko eläinten vieressä ja kaikenlaisia muitakin sisälmyksiä, niin että niitä oli paikoitellen suurina röykkiöinä. Mutta linnuilla oli pidot. Oli korranchoja sadoittain ja lokkeja sankoin parvin. Kaikki niin kylläisiä, etteivät viitsineet lähteä lentoonkaan, kun auto lähestyi! Toiset parhaillaan herkuttelivat keuhkokasojen kimpassa ja toiset istuskelivat puhelinpylväillä ja kiven nenissä unisen ja tylsän näköisinä.

Rio de los Chinas-joen latoilla kaukana Patagonian vuoristossa, Chilen ja Argentinan rajoilla, puuman asuma-aloilla, on pieni rancho, jossa asuu yksinäinen gaucho hoirineen. (E. H.)

Eteemme aukeni komea patagonialainen maisema, jossa syvän laaksouoman pohjalla kiemurtelee kirkasvetinen joki. (Valok. E. H.)

Teurastamon rannassa oli Plüschowin lentokone valmiina aloittamaan lentonsa Balmacedan yllä ja suuntaamaan sitten kulkunsa pohjoiseen Cerro Paynelle, jonne mekin olimme matkalla.

Ultima Esperanzan maisemat ovat suorastaan ihania tuuheine puineen, hymyilevine rantoineen ja kauniine vuoristoineen. Ja ajaessamme metsän halki, jossa siellä täällä aukeaa pieniä ahoja, kohtaamme taas saksalaisten jänisten parvia. Niitä loikkii useitakin yht'aikaa tien poikki, ja ahoilla saattaa nähdä kymmenenkin samalla kertaa. Huono-onnisen jänismetsästäjän uni on täällä todellisuus.

Kun me sitten jonkin ajan kuluttua kiidätämme pitkin pampan sileää ja pölyvää tietä, näemme taas vanhat tuttavamme. Tuossa juoksee verkkaan guanako toisensa jälkeen kaula pystyssä ja hoikat jalat kauniisti laukaten, strutsit vain syövät kaikessa rauhassa lähellä tietä, ja hanhet lentävät pois tiepuolesta ollen vähällä koskettaa siivillään ohi kiitävää autoa. Koko suuri pampan juhllallinen lakeus näyttää kuin tuulen nuolemalta, ja tuon vaalean, kalpeankeltaisen maiseman keskellä virtaa pieni joki suuren laakson pohjalla monine kääremäisine kiemuroineen. Taustalla nousevat vuoriston siniauteiset hahmot suunnaten terävät huippunsa kohti taivaan lakea.

Hevoskaravaani laskeutuu leveään jäädhautaiseen laaksoon. (Valok. E. H.)

Muutaman tunnin kuluttua vaihdetaan autoa ja edetään huonoa tietä länteen kohti vuoristoa. Maasto on epätasaista, laaksoja pitkin kiemurtelee keho härkävaljakkotie, ja useasti saamme työntää koneemme pois liukkaasta turveravasta. Mutta etäällä pampalla näkyy, kuinka pölypilvi siirtyy hiljalleen kohti Nathalesta. Sen sisästä voi silmä taas erottaa valkean lammaslaman, joka samoa kohti teurastamaa.

Tulemme iltapäivällä pienen joen suulle, kahden laakson yhtymäkohtaan, jossa vuoristosta tulevan jokilaakson äyräällä nousee muutamia kitukasvuisia puita. Siinä on pieni Estancia Rio de los Chinas eli Intiaanijoen estansia, jonka ystävällisiin suojiin nyt majoitumme. Kapteeni Rothenburg jää asumaan estansiaan. Siitä tulee meidän tutkimustemme tukikohta, josta teemme retkiä vuoristoon.

Joka on asunut Rio de los Chinasin vieraanvaraisessa estansiasa, tuolla karun Patagonian pampan jylhässä ympäristöissä, alkaa vähitellen uskoa kansainvälisen veljesrakkauden ihmeelliseen aatteeseen. Minun täytytty sanoa, että täällä tapasimme matkamme huippukohdan, jossa vieraanvaraisuudella ei ollut rajoja. Isäntänä oli chileläinen rehti farmari veljensä avustamana. Hänellä oli perulainen kokki, paraguaylainen työnohjaaja, englantilainen passari, argentalainen kokki, paraguaylainen gauchó, ja kun sinne nyt sijoittui saksalainen merikapteeni

Tulimme illan suussa Payne-joen reheville rannoille. (Valok. E. H.)

ja suomalaisia tutkijoita, joista yksi lukeutuu Suomen ruotsalaiseen kansallisuuteen, oli vanha Babel pienoiskoossa pystytetty. Mutta tätä kokonaisuutta ei tarvinnut hajoittaa, sillä veljellinen sopu oli mitä suuremoinen, ja sitä ylläpiti maailman vieraanvaraisin mies, estansian omistaja.

Täällä olimme useita päiviä ja teimme matkoja ratsain ympäristöihin mukanamme estansian omistaja oppaana. Tarkastimme kivihiliesiintymiä, joiden olemassaolon näimme jo mustista vuorten huipuista, ja tutkimme monta mielenkiintoista geologis-maantieteellistä kysymystä. Ja kun me sitten työn jälkeen tulimme kotiin, menimme jalan estansian ympäristöön ampumaan jäniksiä browningilla.

Olen jo jäniksistä muutaman sanan sanonut ja pelkään, että jos kuvaan asiat sellaisina kuin ne todellisuudessa ovat, minua luullaan pakinoitsijaksi, joka liioittelee asioita niin suuressa määrin, että senkin, mitä kuvaan vakavassa äänitajassa, täytyy olla pelkkää satua. Siksi koetankin esittää asiat jonkin verran pienemmässä mittakaavassa, jotta saisin hitusenkaan uskottavuutta kuvauksilleni.

Saksalainen jänis on nyttemmin pampan kaikkein tärkein eläin, ainakin niillä tienoin, missä asumuksina on läheisyydessä. Sillä merkillepantavaa on, että vaikka jänis täällä loikkii vuorten huipilla lumirajalla saakka, se kuiten-

Leiritulella Patagonian erämaassa. (Valok. V. A.)

kin esiintyy runsaimmin juuri estansioden läheisyydessä. Niinpä tämänkin estansian tienoot, joen pieni ahdas laakso ja aukea pampa sen etelä- ja itäpuolella, ovat suorastaan jänisten ylikansoittamat. Vai mitä sanotaan sellaisesta, että lammaskoiran edessä loikkii samassa sikermässä 10:kin jänöjussia, eikä koira tiedä, mitä niistä se kulloinkin lähtisi ajelemaan. Koirat ovat viikkeitä ja soveltavat jänisajoonsa samoja periaatteita kuin lampaidenkin ajamisessa. Yksi lähtee jussia hätyyttämään, mutta toinen oikaisee vastaan ja käy niskaan, kun se tulla pomppii vuoren rinnettä alas niin kovaa kyytiä, että joskus ei jalkojen vaihtopeus riitä, vaan koko jussi tulee keränä vyöryen alas. Sen lyhyet etujalat ovat silloin haitaksi, mutta ylämäkeä se porhaltaa kovaa kyytiä, niin kauan kuin keuhkot jaksavat palkeina toimia. Monesti sattuu, että lammaskoira saa jänön kiinni, nitistää siltä hengen ja alkaa heti ahdistaa. N. s. «passipaikkoja» ei täällä varsinaisesti ole, mutta niitä ei tarvitaakaan, sillä paras tapa on reippaasti kävellä, ja kun jänis lähtee kengänkärjen edestä liikkeelle, paukuttaa pistoolin luoti sen takapuoleen. Kun jänis on hyvin sopeutunut maan väriin, voi sattua, että on astumaisillaan sen päälle, ennenkuin sille maa kelpaa. Hyyppä ammuskeli niitä useita tunnin kulussa tavallisella taskuaseella. Eräässä Rio de los Chinas-joen laakson polvekkeessa oli joen tasannetta noin 200 m:n pituisena ja 50 m:n leveysnä tanterena. Kun hevoskaravaanimme saapui sinne, lähti viidettäkyymmentä jänistä laukkaa-

Lago Nordenskjöldistä laskevan joen homeita vesiputouksia Cerro Paynen juurella Patagoniassa. (Valok. V. A.)

jääkoot tähän tällä kertaa, ja nyt siirryn kertomaan parin merkittävämmän ratsastusmatkamme vaiheista.

Eräänä varhaisena aamuna lasketimme hyvää kyytiä kohti Rio de los Chinas-joen latvoja tuorein hevosen pehmeillä lampaannahoilla istuen. Aurinko oli kirkas ja kultasi vuorten huippuja, joille yöllä oli satanut nuoskeata lunta. Patagonian talvi oli ovella. Maa oli paikoitellen vetisimmissä kohdin hieman roudassa, ja jänikset mennä vipusivat editsemme kuin kaniinitarhassa. Nousemme joen törmää ylös, sen itäistä rantaa seuraten, jossa laakso on loivempi. Siinä kohooa pengermiä loivina ja kivikkoisina, oikeita kivivirtojakin voi paikoitellen nähdä, ja ylhäällä monen sadan metrin korkeudessa nousee vuoriston harja mustana ja rosoisena, kivihiilen mustaamana. Mutta länsipuolella on joen törmä jyrkkä aina vuorten huippuile asti. Metsä seuraa kappaleen matkaa ylöspäin joen varrta, mutta jo jonkin kilometrin päässä alkaa autio kivikkoinen joen uoma, jossa vähäinen vesimäärä kulkee kohisten kivien

maan jyrkkää rinnettä ylös. Siinä oli sanan täydessä merkityksessä jänislauma. Sellaiselle, joka on seisoinut jänismetsällä passipaikassa tuntikausia saateisena syksynä sydän kurkussa odotellen pupujussin tuloa tai samoillut pitkän märkiä metsiä päiväkaupalla näkemättä muuta kuin tavanmukaisia jäniksen «käyntikortteja», on tällainen jänisten paljous kuin merkillistä unta. Todellisuuden tuntee vasta sitten, kun hevonen ottaa muutaman hyvän ponnahduksen, jolloin on pudota satulasta maahan vinhassa vauhdissa. Pampalla ajetaan aina lujaa, ja siinä emme jääneet chileläisistä lainkaan jälkeen. Joskus urheilimme ajaen jäniksiä ratsain takaa, niin että tanner tömis.

Mutta jäniskokemukset

keskellä. Hevoset juoksevat loistavasti, tasaisesti ja säyseästi, suot, joita alkaa olla siellä täällä juotteina poikkitaissa suunnassa jokilaaksoon nähden vuorilta valuvien vesien aikaansaamina, kantavat hevosia hyvin, ja matka edistyy nopeassa tahdissa. Sää on kolea, ja villaiset kaulaliinat kiedotaan tiiviisti kaulan ympärille. Oikein tuntuu suloiselta istua pehmeällä, lämpimällä lampaantaljalla. Eräällä töyrällä seisoo 8 komeata guanakoa kuin siluettikuvia taivasta vastaan. Liikkumattomina ne katselevat ohi ratsastavaa karavaania. Tuolla yläilmoissa kuuluu hanhien ääniä, ja tuon tuostakin näemme, kuinka kiilanmuotoinen parvi lentää kohti pohjoista. Ne ovat muuttopuhuisia ja tulevat Tulimaan pampalta ja vehmailta jokivarsilta. Tanne Patagonian vuoristoon ne laskeutuvat, missä näkevät vihreän suolaiskän keskellä kellertävää pampavuoeristoa aterioidakseen siinä ja sitten taas jatkaakseen matkaansa kohti lämpimiä maita.

Mitä kauemmaksi tulemme joen laaksoa, sitä koleammaksi käy ilma. Hevosten ja miesten hengähdykset muuttuvat usvaksi, ja on vaikea sanoa, milloin tupruaa Kranckin piippu ja milloin on kyseessä hänen oma hengityksensä, joka nousee höyrynä ilmaan. Vuoret edessämme ovat äsken sataneen lumen valkaisemat, ja maa alkaa olla yhä paksummassa roudassa. Hevoset liukastelevat, ja ratsastamme nyt varovaisemmin, sitäkin suuremmalla syyllä, kun Bolax-mättäikötkin haittaavat. Mutta lähtökohtaamme päin näyttättyy luonto hymyilevämmältä. Sinne, suureen poikkitaaiseen laaksoon, jonne tämä joki laskee, aurinko valaa kirkkaita säiteitään, ja pampaan epätasaiset piirteet ovat siloitettut. Näyttää siltä, kuin olisi vedetty kunnis samettepitee epätasai-

Geologimme työssään liukkaan vuoren seinämällä. (Valok. V. A.)

Plüschowin rettikunnan valokuvaaja Neuberi, jonka tapasimme ihmeellisen yhteensattuman kautta Patagonian vuoristossa Cerro Paynen juurella, filmaa suomalaista retkikuntaa. (Valok. E. H.)

että nouseminen ei onnistuisi jalankaan ilman käsien apua, ja koko rinnettä verhoaa pehmyt vuotomaassa. Hevoset nousevat ja puuskuttavat. Näen edellä ratsastavan Kranckin hevosen vatsan alle, mutta sitkeästi seuraa oma hevoseni perässä. Pahinta on vain pysytellä selässä, jossa täytyy tarrautua kiinni mihin ikinä saa. Olemme tosin ratsastelleet Tulimaan pahimpia maita, soita ja metsiä, mutta näin pitkää ja jyrkkää rinnettä emme ole ennen hevosiemme kulkeneet. Selästä putoaminen merkitsisi vyörymistä alas kivikkoon, ja samaten hevosen kaatuminen merkitsisi alastuloa, josta ei hyvä seuraisi. Peräytyä ei voi eikä sivuille kääntyä, ylös mennään, ja kun vihdoin nousemme loivemmille yläpengermille, tuntuu helpommalta. Hevostia lähtee höyry vuoriston kylmään, kuulakkaan ilmakehään. Päästyämme huipulle nousemme satulasta ja otamme lyhyen tupakkatunnin, jonka kuluessa väsähtäneet hevosemme saavat levätä. Olemme yli tuhannen metrin korkeudessa, jossa jäätävät syystuuli puhaltaa. Auringon lämpö ei kykene voittamaan vuoriston koleutta, ja silloin tällöin pieni pilvenlonka tuo muutaman lumihiutaleen. Lunta on paljonkin viime talvelta, ja siitä lähtevä sulamisvesi panee vuotomaan valumaan hiljalleen alas kohti syviä, kivikkoisia kuluja.

suuksien yli. Niin sileät ja tuulen hiomat ovat kaikki pampun muodot.

Tutkimme eräitä kivihiili-esiintymiä joen laakson kupeessa ja ratsastamme sellaista kivikko-maastoa, että tuntuisi ilman muuta mahdottomalta hevosella liikkua siinä. Mutta rohkeasti ratsastaa chileiläinen isäntämme ylös laakson toista puolta. Siinä on pelmeäitä vuotomaarinnettä suurine pengermineen. Sulamisvedet ylhäältä vuorilta tuovat hienoa rapautumislietettä yhtä mittaa alas vuoren rinnettä, ja tuo alas valuva, puuromainen massa asettuu kauniisti pengermiksi, vuotomaaterasseiksi.

Minusta näyttää mahdottomalta nousta hevosiemme tuota rinnettä ylös, mutta seuraan perässä, kun muut ponnistelevat ylös. Siinä nousee vuori niin jyrkkään, aina 500—600 metriä,

Vaikka olemmekin korkealla, ei näköala ole kovinkaan laaja. Näemme vain Rio de los Chinasin laakson, joka jylhien vuorten lomassa luikertelee kohti etelää. Vuoret työntävät huippunsa niin korkealle, että emme voi niiden yli nähdä, mutta niiden kyljestä esiintyntyvät kovemmat kerroksen osat ovat kuin suuret jättilaisreunakkeet pyöreästi aaltoilevassa kupeessa. Kasvillisuutta on kovin vähän, jokunen pieni sara- ja sammallaikku sekä kitukasvuinen, maata pitkin luikerteleva pensas. Mutta jänkien ökäyntikortit osottavat, että niitä on täälläkin juoksennellut. Isäntämme kertoo, että täällä asustaa yleisenä vielä Patagonian leijona, puuma, tuo verenhimoinen kissaeläin, joka voi kaataa yhtenä ainoana yönä kymmeniä lampaita, imeä niistä vain veren ja jättää ne sitten virumaan raatolintujen ja korppikotkien saaliiksi. Se kaataa vuosittain n. 5 % lammaslauoista. Maisema on äärimmäisen yksitoikkoisen ja jylhää, niin että puistattaa. Kun me sitten laskeudumme rinnettä alas pohjoiseen, kohti Argentinan rajaa, joka kulkee aivan lähistöllä laakson toisella puolella vuoren harjalla, kohtaamme estansian äärimmäisen lammassahti-paikan, pienen ranchon.

Siinä jylhässä ympäristössä, kaukana ihmisten ilmoilta, Rio de los Chinasin latvoilla asuu pienessä asumuksessa vuodet umpeen ystävällinen chileiläinen gauchó. Hänen hevonsa on sidottu paaluun, ja lukuisat koirat penikkoineen ottavat meidät vastaan kovalla haukunalla. On siinä ihmisasumus ja toimintapaikka, jollaista ei maailmassa montakaan ole. Gauchon vartio-alue käsittää tuon puumain asuman jylhän vuoriston, jossa lampaat laiduntavat. Talven pahimmissakin lumimyrskyissä täytyy hänen ratsain kulkea vuoria ylös, toisia alas, alati kinokseen vaipumaisillaan huolettiin lampaista, jotka täällä elelevät. Puuma tekee hyökkäyksiään, ja lumimyrskyt harven-tavat sitäpaitsi laumoja. Ja kun sitten täkäläinen racha-myrsky pauhaa, on hänen pieni puestonsa, jonka pituus ja leveys on vain 2 m, vähällä mennä menojaan. Sille miehelle tahtoisin nostaa lakkiani, ja sellaiselle pionieeri-elämälle, jota näkee näissä Chilen ja Argentinan äärimmaisissa erämaissa, ei löydy vertoja monestakaan paikasta maapallolla.

Asumuksen toisessa päässä on pieni hella ja toisessa sänky, jossa penikat temmeltävät. Seinällä on tuo yksinäisen gauchon ainainen seuralainen, seinä-almanakka, jossa jokainen päivä kerrallaan on poispöyhitty, jotta hän tietäisi, missä ajassa ihmiskunta kulloinkin vaeltaa. Hyvältä maistui lihakeitto tuon ystävällisen miehen valmistamana. Suoritimme sangen mielenkiintoisia tutkimuksia vähän ylempänä joen lähteellä, jossa kaikki merkit viittasivat siihen, että jäätikkö on vasta äskettäin tämän laakson jättänyt, ja nautittuamme kupillisen lämmintä teetä nousemme lumisateessa ratsuilla ja aloimme talvalta takaisin kohti joen suuta estansiaan.

Kaikkiällä on autiota ja tyhjää, vain jokunen muuttoretkillä oleva hanhi-parvi lentää ylitsemme ja jokunen jänis loikkaa editsemme. Aurinko laskee, mutta tumma pilviharso estää näkemästä niitä kauniita värisointuja, joita

Pampalla nousse pölypilvi toisensa jälkeen. Sen sisässä lammaslauma verkhään caeltaa kohti haukaista leurasmaa. (Valok. E. H.)

Cerro Payne on suuren kuuluisuutensa arvoinen.

Hevosten suhteen toimitamme muutamia parannuksia. Väsähtäneet vaihdetaan vereksiin, ja yksi kuormahevonen saa ottaa koko retkikunnan varusteet selkäänsä. Sitä ohjaa sympaattinen paraguaylainen työnjohtaja. Isäntämme seuraa mukana, kuten tavallisesti, ja kapteeni Rothenburg hyker-telee käsiään saadessaan antimoniolyöntönsä tuolla kaukana Cerro Paynen juurella tutkituksi.

On tyyntä ja rauhaista Rio de los Chinasin suuressa laaksossa. Tyyntä on ilmassa ja tyyntä ovat maisemain piirteet. Kellertävä pampa näyttää kuin hiekkapaperilla silite-tyltä, ja sen äärellä kohoavissa vuorissakin on tuulen hiomat piirteet. Kaukana kohoavat kauniit Cerro Paynen vuoriston valtavat pilarit autereisessä näköpiirissä. Vaikka taivas vetäytyikin pil-

Pienen vuoristosta tulevan joen rannalla, jossa muutamut puut hituen kasvavat, sijaitsee Rio de los Chinasin pieni estansia autiossa, kellaisenalpeassa pampa-laaksossa. Retkikunnan tukikohta Patagoniassa. (Valok. E. H.)

Patagonian vuoristossa syntyy. Hurjaa kyytiä hevosemme kiirehtivät kotiin, jonne kovan ratsastuksen jälkeen illalla onnellisesti saavumme

Mutta jo seuraavana päivänä varustauduimme lähtemään Cerro Paynele, tuolle Patagonian kuuluisalle vuorimassiiville, jonka terävät huiput näkyvät kaukaa matalamman vuoriston takaa. Siinä nousee pilareita, jollaisia ei edes geologimme ole eläessään nähnyt. Me voimme jo täältä käsin todeta, että

veen, olemme toivorikkaat, sillä eihän täällä juuri satele näihin aikoihin. Pampa põlisee, ja pensaat osoittavat kuivan erämaan luonnetta harmillisine piikkeineen.

Etenemme länteen muutaman kilometrin levyistä laaksoa, jonka keskellä ahtaampi joen laakso kiemurtelee. Eräisiin suojaisiin kohtiin on päässyt juurtumaan muutamia metrin parin korkuisia Notofagus-puita, jotka kuivuutua vastaan taistellen koettavat säilyttää kasvupaikkansa.

Puiden oksissa on runsaasti vaaleankeltaisia «omenaröykkiötä». Se on loissieni, Cyttaria Darwinii, «intiaaniomena», jota intiaanit pitävät herkkuina ja josta vetohärät lihovat ja voimistuvat, kuten muistakin Notofagus-pensaan tuulenpesää muistuttavista loiskasveista. Puiden nyt jo punertavat lehdet osoittavat lähestyvän talven kovakouraisuutta. Lunta onkin taas yöllä satanut, ja kaunis vitilumi peittää kummallakin puolen laaksoa kohoavien vuorten harjoja. Siellä täällä levittäytyy viheriänruskea läiskä, joka lähemmäksi tullessamme osoittautuu olevan ohutturpeinen suo. Siinä hanhet tepastelevat, ja sen ohut ruohikko on niin täynnä jäniksen «kyntikortteja», että hevosten on vaikeata saada haukautuksi ruohoa suuhunsa. Ja vaikk'ei täällä ole kunnan mätästäkään, vilisee pampa jäniksiä, niin että koko tuo yksitoikkoinen erämaa näyttää elävän. Kuinka paljon ovatkaan jänikset pampaan suurta yksitoikkaisuutta poistaneet. Tuntuu suorastaan huvittavalta ratsastaa jäniksien loikkiessa. Harva se minua, ettei näy yhtä tai useampaa, ja niiden makusijoja, pitkänpyöreitä kuoppia, on tutkatiheässä. Mutta on paljon kulleikitkin jäniksiä, joita korppikotkat ja haukat ovat raadelleet. Ne ovat sitten kuivuneet pampaan paahdavan auringon lämmössä.

Tuossa makailee yksinäinen guanako, joka lähtee hiljaiseen laukkaan, kun hevostaravaani lähestyy. Kauniisti se loikkaa ja helposti se ponnistaa rautalankaisen lammasaitauksen ylitse nouseen kohti vuoristoa. Lampaat liikehtivät levottomina meidän lähestyessämme ja siirtyvät vähän loitommaksiksi meitä tarkastelemaan. Mutta tuolla korkeuksissa leijale suuri kondori, ilmojen valtiias. Tämä tienoo on oikein kondorien luvattu maa, jossa ne jylhien

Pilokuva. Patagonian saksalaissyntyinen jänis luottaa hallionrinteen ja oman turhinsa suojavaan samantavaisuuteen. Valok. (E. H.)

vuorten kupeilla istuskellen nousevat lentoon etsien pampalle kuoilleita hevosiä, lampaita tai muuta riistaa. Isäntämme kertoo, että jänikset ovat valmistaneet ketuille, haukoille ja villikissoille, joita täällä myös vilsee, mitä otollisimmat metsästyksmaat. Ja joskus itse kondorikin laskeutuu pampalle iskien kyntensä jänikseen.

Mutta tasaiselta näyttävä pampa ei ole lainkaan niin tasaista kuin miltä se näyttää. Vuorilta tulevat pienet puot ovat sen kylkeen kovtaneet joskus kymmenienkin metrien syvyisiä uomia, joiden rinteet ovat tavallisesti niin äkkiyrkkiä, että hevoset vain luisuen kaikilla neljällä kaviollaan pääsevät niiden rinteitä alas ja kovalla ponnistuksella niiden toista rinnettä ylös. Siinä kasvaa puitakin kitukasvuisina, mutta kauempaa ei näe tuota vakolaaksoa enempää kuin siinä kasvavia puitakaan. Kaikki sulautuu suureksi, tasaiseksi pampaksi, joka rauhallisesti aaltoilee näköpiirissä.

Kuljemme laakson pohjalla virtaavan joen poikki, jonka iso uoma on peräisin niiltä ajoilta jääkauden jälkeen, jolloin joessa valtavat vesimäärät kulkeutuivat alemmille maille. Nyt virtaa tuon suuren laaksonpohjan keskellä pieni, matalavetinen puro muutaman metrin levyisenä. Maasto on hyvin epätasaista, ja hevoset tekevät kovasti työtä kiivetessään sorakasojen yli ja noustessaan eteläiselle rinteelle.

Karavaani kulkee milloin kävellen milloin kovasti laukaten, kun maasto on tasaista ja tunnit vierivät iltapäivään. Tulemme silloin siihen kohtaan, jossa tämä laakso yhtyy toiseen poikkittaiseen laaksoon. Sen kylkeä alamme taivaltaa etelään päin. Siinä näkyy komeita jokimaisemia syvine rotkolaaksoineen, laajoine, vuorten kupeella olevine metsineen ja yläpengermillä aukevine, kellertävine ruohotasanteineen, mesetas. Mesetalla on muuan kaunis järvi kuin hyllyllä, ja kun me noin 300—400 metrin korkeudesta katselemme etelään aukeavaa maisemaa, näkyvät Cerro Paynen piirteet entistä selvempinä. Muuan suuri järvi levittäytyi meistä muutaman kilometrin päässä, ja sen rannalla voi prismakiikarilla erottaa muutamia asumuksiakin. Siinä sijaitsee muuan kaukainen estansia.

Etenemme etelään jokilaakson itäistä rinnettä, joka on melko jyrkkä. Vuoristosta tulee suuria pilvenhattaroita, mutta ne satavat jo siellä, niin että riekaleista, jotka tänne kulkeutuivat, ei riitä enää vettä kuivalle pampalle. Pöly vain nousee hevosten kavioiden alla. Pensaat ovat leveitä ja piikkisiä. Hevoset kulkevat kierrellen niiden lomassa, jossa on ruohoa tuskin sen verran, että eläin saisi haukatuksi, ja jänikset loikkivat yhä lukuisampina piiloutuen piikkisten pensaiden suojaan.

Kun me kovaa kyytiä laukkasimme muuatta tasaista, pölyävää rinnettä, pelästy kuormahevosemme äkkiä, riuhtaisi itsensä irti ja lähti täyttä laukkaa nelistämään kohti vuoren rinnettä. Sen selkään sidottu lampaanruho lensi Hyyppän hevosen eteen, joka pelästyneenä nousi takajaloilleen tehden muutamia komeita sirkushyppyjä miehen pidellessä lujasti suitsista. Minunkin hevo-

seni innostui samaan meteliin, ja nyt oli vähällä nousta oikea hevospäpina, joka kuitenkin saatiin pian kukistetuksi. Karannut kuormahevonen kytkettiin, koska sidottiin uudelleen ja niin jatkettiin matkaa hyvää vauhtia, kunnes saavutimme suuren lentohietikon joen partaalla. Sillä kulkeminen on hevosille tukalaa pehmeän hiekan upottaessa. Joen ylimenä epäonnistuu. Joki on liian syvä, ja hevoset ovat kaatua suuriin ja luikkaisiin kiviin keskelle vuolasta virtaa. Palaamme takaisin ja nyt päättämme levätä hetkisen aterioiden, ennenkuin esimme uuden kahluupaikan.

Siinä pensaikon suojassa roihuaa pian nuotiotuli joen rannalla, ja kohta nautimme hyvällä ruokahalulla teetä ja keitettyä lihaa. Tällä kertaa kanan-lukaa. Näin aamulla, kuinka isäntämme sieppasi kanan jaloista kiinni ja vei sen mestattavaksi. Hevosemme laiduntavat irrallaan lähellämme ja janoisaan juovat joen savista vettä. Olemme taas nuotiolla, tällä kertaa Patagonian sydänmaassa, jylhän vuoristopampan keskellä.

Aterian jälkeen nousemme ratsaille, ja ylimenä onnistuu nyt hyvin. Hevosetkin kahlavaat varovasti, eikä kova virta voi meitä saada kumoon. Toisella rannalla aukeaa tällä kohtaa muuan laakso, jossa ennen muinoin on ollut joki, mutta joka nyt on kuivana. Siinä kasvaa metsä rehevänä ja tuuheana. Laaksoissa oli monilukuinen strutsiparvi aterialla, ja meidät nähtyään se lähtee nopeasti pakoon. Meitä seurannut vanha paimenkoira aloittaa epätoivoisen takaa-ajon, mutta jää auttamattomasti jälkeen. Pitkäsääriset linnut panevat joskus siipensäkin rävähtelemään, ja vauhti kiihtyy. Helposti ne nousevat mäkiä ylös ja häviävät pian näkösalta.

Maisema muuttuu nyt täällä äkkiä toisenlaiseksi. Kohtaamme lukuisia kohoimia, joiden korkeus on 40—50 m. Niiden lomassa on vihreitä, metsien reunustamia niittyjä. Täällä vasta vilsee jäniksiä. Luulisi suorastaan tulleensa jonnekin jänishiitolaan tai kaniinitarhaan. Mutta on strutejakin, jotka loikkaavat mikä minnekin meidän laukatessamme mäkinen maaston laaksoja. Korrancho-haukkoja näkyy tavattomaa määrät, ja ne pitävät rumalla äänellään kovaa meteliä. Tuolla kohoaa taas kummun harjalla taivaanrantaan vastaan guanakon ylväs hahmo.

Kun muutaman tunnin kuluttua puikkelehdimme soran peittämiä ja tylyppähuippuisten kumpujen lomitse, tulemme vihdoinkin korkealle kohdalle tämän mäkimaiseman äärellä. Siitä aukeaa ihana näköala. Edessämme nousee valtava Cerro Payne harmaanpunertavana työntäen teräviä pilireitaan kohti yläilmoja 2,000 metrin korkeuteen pilvienkin yläpuolelle. Sen suuret onkalot ovat jo varjossa, ja sen kyljessä on onsilomuo-dotumia, puolipyöreitä ja syviä, jään kovettamia laaksoja, jotka nyt ovat miltei tyhjiä ja ammottaan kuin hammaslääkäriä kaipaavat hampaankolot. Niistä ovat jäätiköt ennen muinoin työntyneet alas laaksoon, kuten niitä toisista laaksoista valuu vielä nytkin. Jäätiköiden edestä lähtee sulavesivirtoja, ja suuret soramassat niiden alla osoittavat luonnonvoimien ankaraa työtä. Metsä kiipeää vuorijäättiläisen

puoliväliin, jossa soräläjät sen etenemisen estävät. Vuoren juurella aukeaa suuri Rio Paynen jokilaakso. Joki kieriurtelee monen monina kiemuroina keskellä metsäistä, rehevää, niittyjen kaunistamaa laaksonpohjaa. Aurinko, joka juuri laskee terävien huippupularien taakse, saa joen välkkymään ja luo omituisen iltavalaistuksen kauniiseen viheriäiseen laaksoon. Verkkaan purjehdivat ilta-auringin kultaamat pilvilaivat pitkin suuren vuorimassiivin kuvetta. Nyt näen, että on ainoastaan yksi Cerro Payne Patagonian kauniissa vuoristossa, ja se on voittamaton kauneudessaan.

Mutta lännessä näyttää nousevan sekasortoisen näköinen vuorimaisema, jonka tummat, rapautuneet kallioseinät ja ahtaat laaksot ovat iltavalaistuksessa tummine varjoineen kaamean jylhää. Sinne suuntaamme matkamme. Nämä vuoret ovat vain kääpiöitä juhallisen Cerro Paynen rinnalla, mutta jylhydessään ne voittavat monet muut karut vuoristot. Karavaani laskeutuu kuitenkin ennen vuoristoon-nousua laaksoon, Rio Paynen rannoille, jossa sivuutamme Explotadora-yhtiön pienen haaraastansian ja tulemme joen partaalle seuraten sen laaksoa länteen.

Mikä idyllinen maisema! Tuuheat puut kaartuvat joen äyräällä, ja laajat, kauniin viheriät niityt leviävät aina vuoriston juurelle asti. Niillä laiduntavat lehmät, ja pikkulinnut visertävät, jänis loikkii pensaikossa, ja ruoho ja metsä tuoksu raikkaalta, kuten Suomen lehdossa kauniina tyynenä kesäiltana. Mutta vasemmalla puolellamme nousee rinne jylhään vuoristoon, jonka seinämät ovat rapautuessaan särkyneet. Sen kyljestä ulkonee kovempien kerrosten särmiä pitkinä reunuksina, ja rinteitä peittää sora, jolla kasvaa mättäinä pampun piikkisiä, kitukasvuisia kasveja. Siellä täällä on vuoren seinämä revennyt onkaloiksi, ja kun nousemme sinne kapeata laaksoinnettä, hirtuvat guanakot aivan lähellämme. Niitä on parvittain, ja ne laukkaavat jylhän vuoriston rinteitä kuin karjalauamat. Olemme nyt oikeassa guanakojen valtakunnassa.

Pian on vehmas joen laakso jätetty, ja karavaani kulkee ahtaita vuoriston solia kohti länttä illan hämärtyessä. Ympäriämme nousevat vuorten tummat seinät ja isojen kivipaasien kattamat laet ja niiden ahtaat laaksot ovat kuin peikkojen, asuntopaikkoja, joista olemme lapsuudessamme saduissa lukeneet. Tummat varjot laskeutuvat yhä pitemmiksi tunnelmaa tummentaen. Kuta ylemmäksi tulemme, sitä kolkommaksi käy sääkkin, ja pian puhaltaa vastaamme kolea tuuli, joka karkoittaa leppoisin Rio Payne-laakson tunnelman. Olemme nyt Patagonian jylhimmissä vuoriston sokkeloissa ja kiedomme kaikki mahdolliset vaatekappaleet tiiviisti ympärillemme, sillä tuuli tuntuu puhaltavan jäätävän kylmästi. Aurinko menee mailleen ja Cerro Paynen valtaisa hahmo nousee, tummana pimenevässä illassa. Karavaani ratsastaa herkeämättä vuorten ahtaissa rotkolaaksoissa nousten ja laskien, kiertäen ja kaartuen, tullen silloin tällöin pienelle aukeamalle, jossa on jokin pieni lampi lukuisine sorsineen, tai viheriälle niittyalukulle, jossa guanakot laiduntavat. Tuon tuostakin lähtee hirtahtava

Paynen vuoriston viherissä suonolhoissa guanako käyvästi laidumella. Läheystasudamme alhoi Partin kynneneen nousua laama verkkaan postua. (Valok. E. H.)

guanako-lauma pakosalle, ja kerrankin seisoo aivan lähelläme uteliaina töllistellen kokonaista 18 kaunista guanako-vartaloa kaulat ojossa. Tullesamme erälle pienelle järviaukeamalle saamme erään guanakon saarroksiin järven estäessä sen pakoa, ja kovasti rynnäten se syöksyy saartoketjun läpi aivan meidän vierestämme. Vauhti oli kova, ja pian eläin hävisi kolkkoon vuoristoon. On liian pimeätä ryhtyäksemme valokuvalemaan näitä kauniita vuoriston asukkaita, saamme vain tyytyä siihen, että painamme nuo näyt muistimme aarrekammioihin.

Tuuli on niin voimakas, että hevosten on vaikeata edetä. Ilmavirta vonkuu vuorten raoissa, korvissamme käy kova suhina, ja vaikka meillä on yllämme kolme paksua paitaa, joista kaksi on villaista, liivit sekä kaksi paksua takkia, joista toinen on ilmatiivis, meitä sittenkin puistattaa. Vain lammassnahkasatula lämmittää jalkoja, kun me hitaasti etenemme kohti yhä synkempiä vuoristomaisemia. Näköalot suppenevat, laaksot käyvät ahtaammiksi ja rotkot syvenevät. Kun tulemme järven rannalle, näemme tosin vähän loitomaksi. Eräässä järvessä valtaiset aallot lyövät rantaan, joka hohtaa lumi-valkealta. Rantojen valkea väri johtuu kalkista, joka on irtaantunut kallio-perästä. Mutta järven ulapalla soutelee kolme valkeata joutsenta illan hämärässä.

Hevosten kaviot käyvät aroiksi, kun ratsastamme näitä teräväkivisiä solia, joihin rapautumutta kalliota varisee vuorten kyljistä. Paikoitellen isot, alasvyörymeet kivilohkareet ovat vähällä sulkea tien. Hevoset astuvat verkaan ja ovat haluttomat juoksuun. Ilta on kylmä ja pimeys laskentuu. Koetamme helpottaa hevosten astuntaa ohjaamalla ne pehmeämmille kohdille, ja jalat lujasti painettuina lämpimiin lampaantaljoihin, ruumis etunojossa ankaraa viimaa vastaan, koetamme pyrkiä eteenpäin.

Kun me vihdoin jo pimeällä saavumme suurten vuorten lomassa olevan järven rannalle, jossa tuuli lennättää vihmää ilmaan, näkyy matkamme päämäärä, pieni puento. Kankein säärin astumme kohti kaivattua asumusta. Mutta puento ei ota meitä ystävällisesti vastaan. Sen kaikki ikkunat ovat ammutut rikki, ja myrsky ulvoo sen suojissa. Suuri siivottomuus vallitsee sisällä, mutta me rupeamme kuitenkin taloksi, sillä telttavehkeitä ei ole mukana. Tuulenpuolinen ikkuna tukitaan ja pahimmat rikkaläjät siivotaan pois. Hevoset lasketaan laitumelle järven rannalle, puiston ympärille, ja ulos tuuheiden pensaiden suojaan teemme ison, loimuavan valkean, jonka ympärille keräännymme paistamaan lampaanruhoa. Puento tuntuu niin kolkolta, että jylhä vuoristo loimottavine valkeineen on meistä paljon kodikkaampi.

Ryhdyimme kuitenkin vastaanottamaan yötä puestossa. Siellä on ollut asukkaita keväällä, päättäen isoista strutsinmunankuorista. Ollapa sellaisia munia nyt syötävänä! Kynttilänpätkä löytyy härän ison selkänikaman reikään pantuna, joka näyttääkin olevan oivallinen kynttiläjalka, ja tasku-

Tänuasta vasten nähtyvä guanako-lauma täydellä Patagonialaisten jylhää vuoristomaisemaa. (Valok. E. H.)

sähkölampun valossa ryhdymme levittämään taljoja lattialle puoston toiseen pieneen huoneeseen.

Mutta ulkona istumme vielä kauan ihailen jylhää ympäristöä. Tuuli on painunut oikeaksi myrskyksi, ja taas vyöryvät rachat vuorilta laaksoon nostattaen pienen järven pinnan kiukkuisiin vaahtopäihin ja veden savuna ilmaan. Nuotiolla tuli silloin tällöin karkoittaa meidät kauemmaksi, ja liekit nuolevat laajalti ympäristön pensaita. Silloin tällöin jokin pyörre, joka tekee tempujaan nuotiomme kohdalla, vie kirkkaan kipinäsiuhkun mennessään kausa pimeään, myrskyväyään yöhön. Hyvältä meitä tuu te ja lampaanliha leivän keera. Olemme nuotiolla Patagonian synkässä vuoristossa, jossa puuma hiiviskelee vuorten rotkoissa ja kaataa lampaita ja muuta riistaa, mitä käsiinsä saa. Näköalaa ei ole, mutta ylhäällä päämme päällä tuikkivat tuhannet tähdet, ja myrskypilvet kiitävät huimaa vauhtiaan. Vetäydymme lampaantaljoille ja vedämme peitoksi guanakonnahkaiset peitteet. Siellä lämpimässä alkaa uni voittaa. Kuulemme vain myrskyn kohinan metsässä ja sen vonkunan puoston nurkissa ja lattian raoissa. Se on tuttua tuutulaulua väsyneille erämaan-kiukkijoille, jotka ovat sinä päivänä taivaltaneet 70—80 km Patagonian vuoristoa. Myrskypuuskien lomissa kuulemme silloin tällöin, kuinkahevosest hirmahtelevat toisilleen pimeässä yössä, ikäänkuin todeten, ettei kukaan niistä ole poistunut liian kauas, ja uni siirtää meidät tämän ikimuistettavan erämaamusiikin soudessa leppoisemmille maille.

Suuraavana päivänä kylmä tuuli lennätteli puuskiaan yhtä mittaa, ja kun edellisen päivän ratsastuksesta olim saanut kaulani kipeäksi, jäin yksin puoston muiden lähtiessä hevosiineen tutkimuksille. Tuntuu siinä olo hieman yksinäiseltä keskellä jylhää ympäristöä ja tuulen vonkuessa senin ja lattian raoissa. Kuuman hellan edessä lämmitellen ja parista köyteen sidotusta hevosesta huolehtien kului aika sentään iltapäivään.

Äkkiä näen särkyneestä ikkunasta kahden strutsin tulla vaapertavan kohti puostoa. Riennän niitä vastaan valokuvauskoneineni, mutta jo ennenkuin ne ovat minut huomanneetkaan, ne kääntyvät ympäri ja siivet lepatetaan pakenevat vuoren rinnettä ylös. Ihmetellessäni syytä siihen näen ratsujen tulla laukkaavan täyttä vauhtia kohti puostoa, ja kun vaahtoavien hevosten selästä miehet laskutuvat alas, rientää pieni hintelä mies iloisaan minua sylkeilemään. Nyt tunsin miehen. Hän olikin Plüschowin retkikunnan valokuvaaja, Kurt Neubert, joka oli tullut tänne filmaamaan eläimiä ja luontoa. Jälleennäkemisen ilo oli suuri ja ihmettely samaten. Tavata toisensa keskellä Patagonian suurta vuoristoerämaata! Kyllä maailma sentään on pienil! Hänen mukanaan oli erään estansian alihoitaja, Mr. Job, reilu englantilainen nuorimies, sekä muuan gaucho. Nyt ruvettiin taloksi kahden retkikunnan sijoituessa samaan pieneen puostoon veljellisessä sovussa. Ja kun meidän miehet vähän ajan perästä saapuivat, valitsi erämaan kolkkoudessa vilkas elämä ja toverillinen seurustelu. Kokonaista yhdeksän miestä piti nyt mahtuman tuohon pieneen läkipurkkiin yksi.

Iltapäivällä ratsasti koko seurue Paynen putouksille, jotka olivat leiri-paikastamme noin 2—3 km:n päässä. Siinä putoaa vesi 10—20 metrin korkeudesta ja kohisee vaahtoavana Lago Paynesta eli Lago Nordenskjöldistä siihen järveen, jonka rannalla pieni puestomme oli. Mutta nuo putoukset eivät näyttäneet niin juhlahillisilta kuin olisi odottanut, sillä Cerro Payne ja sen valtava ympäristö kaipaivat vieläkin mahtavampia vesiputouksia, jotta ne juhlahillisuudessaan olisivat olleet valtavan ympäristönsä veroiset.

Vielä samana iltana esitettiin lähellä olevalla suolla suotutkimustemme viimeinen näytös, joka monessa suhteessa on kertomisen arvoinen.

Puustosta noin 1 km:n päässä sijaitsee muuan pensaikoinen suo, jonne Hyypän kanssa menimme viimeisiä suotutkimuksiamme suorittamaan. Jäniksii siellä suorastaa vilisi, ja koetimme niitä aamuskella taskuasella. Hyypällä oli mukana pieni Winchester, jolla hän näpsi niitä, kun ne takajaloilleen istumaan nousten ihmettelivät meidän hommiamme. Mutta nyt oli suokairamme aika täyttynyt. Kesän kovassa kairaustyössä olivat sen ruuvit alkaneet huonontua, ja kun koetimme saada kiinnityksi tankoja tangon perään päästäksemme suon pohjaan, emme enää saaneetkaan niitä irti toisistaan murtamatta koko kairaa rikki. Sitä emme kuitenkaan tehneet ja suurta, monien metrien pituista kairaa emme voineet hevosen selässä kuljettaa pois-kaan. Kun kaira lopuksi jäi suon sisään noin 4 metrin syvyyteen katkenen siinä, emme voineet muuta kuin todeta työmme päättymiseksi, sillä sitkeään suohon emme voineet kaivamallaakaan mennä, kun ei ollut lapioita. Siksi, ennenkuin Hyypä ehti tuumiakaan, kenen syytä onnettomuus oikeastaan oli, minulla oli suunnitelma valmis. Koska meillä vielä estanssilla oli kairaa riittävästi, päätin jättää tämän suohon ikipäiviksi. Paino rikkiniäisen tangonkin toisten päälle suon syvyyteen, ammuimme kunniallaukaukset ja jätimme sen Patagonian suohon ikuisiksi ajoiksi. Jänikset loikkivat vieritsemme ja kunnioittivat hautaustoimusta.

Illalla sitten juhliittiin työn lopettajaisia ja harvinaista yhteensattumusta laului ja vahvasti syöden.

Yöksi sijoittuminen ei ollut aivan helppoa, sillä miehiä oli hieman liian paljon näin pienessä puostossa. Kun me sitten vihdoinkin olimme ryömineet lampaanvällyjen sekaan, oli vaikea sanoa, missä kukin todella oli sekä missä oli vällyläläjä, missä ihminen. Mutta pian kuului puustosta tasaista hengitystä, joka ilmaisi, että yö oli tullut.

Mutta yö muodostuikin yhdeksi merkittäväksi elämykseksi lisää tämän muistorikkaan matkan varrella.

Illalla oli tuuli työntynyt, ja maata mennessämme valitsi suorastaa pahaa ennustava hiljaisuus. Kun sitten pimeä yö laskuui vuoristoon, lennätteli jo tuuli puuskan silloin, toisen tällöin, kovasti suihden ohi puestomme. Järvi alkoi vähitellen lainehtia, ja vaahtopöiden loiskina rantakivikkoon kuului selvästi puostoon vällyjen alle. Mutta taas oli hiljaista, kuului vain nukkuvien

tasainen hengitys. Ulkona pimeässä yössä koira haukahteli hätäisesti. Lieneekö puma tai kettu hiiviskellyt lähellä puostoa?

Kranck, joka tavallisesti alkoi kuorsata heti vedettyään peitteen korvilleen, nukkui jo sikeästi, muut kääntelivät ja ähkiivät vielä jonkin aikaa, kunnes koko puosto veteli unia hartiaivoimilla. Mutta sitten heräsimme kovaan meteliin. Tauli olikin yltnyt myrskyksi, joka ulvoi nurkissa, paiskasi ikkunasuojat pois ja alkoi suhista vällyjemme yli kuin olisimme nukkuneet avokentällä. Kuului jo kaukaa, kuinka uusi racha kohisi vuorten rinteillä, ryntäen yhä lähemmäksi, ja kun se sattui puestoon, tuntui siltä, kuin joku olisi rakennusta kohennellut. Racha vinkui ja vonkui kaikissa raossa ja temmelsi sellaisella voimalla, että suoraan hirvitti. Puuska on kuin äkäinen hevonen, riuhtoo ja ponnahtelee ja sitten asettuu taas. Jonkin aikaa valitsee haudanhiljaisuus. Vain rannan kivikkoon vyyryvät lainet soittelevat tuttua säveltään, ja hevosten askelet kuuluvat selvästi ulkoa.

Sitten kuuluu taas kosken kohina. Se on tällä kertaa ilmavirran koski, joka lähestyy. Se tulee vuorilta, kiittää alas laaksoon ja muntaman sekunnin kuluttua se on puestomme kimpussa. Koko hökkelituntuu menevän menojaan, ja uniset aivoni jaksavat vain sen verran toimia, että mielestäni ei sentään koko laitos voi siirtyä tiehensä, sillä lattiaa pitää yhdeksän miehen paino paikoillaan, kaikki muu voi kyllä millä hetkellä tahansa nousta yläilmoihin. Taas on hiljaista, hevoseset hirnahtelevat toisilleen, ja koiran yksinäinen haukunta kaikuu pilkkopimeässä.

Mutta muutaman sekunnin kuluttua on uusi meteli lähestymässä, taas vinkuvat raot, ja talo tuntui jo siirtyvän pois. Kaikkialla rysky ja kohisi. Rachat seurasivat nyt toisiaan taajassa tahdissa, ja koko vuoristo oli kuin yhtenä myrskyn myllerryskenttänä. Minä todella ihmettelen, ettei se lakaisut pois koko puostoamme ja hevosia, jotka olivat ulkona nurmikolla. Sellaista ilmavirran voimaa ei saata kuvitella täällä Euroopan mantereella. Se oli oikea patagonialainen hirmumyrsky, joka nyt riehui. Vaikka olimmekin koko kesän kuulleet tulimaalaisen tuulen suhinaa, oli sitenkin kolko kuunnella tuota alati vonkuvaa ääntä: viuu, viuu, viuu, ja sen vienoa tuntui omassa ruumiissa selvästi, vaikka olimmekin syvällä lampaantaljoissa, puoston suojissa. Aina, kun oli pienikin rachan väliaika, oli odotus jännittävä. Oli kuin olisimme odotelleet ukonilmalla uuden salaman leimahdusta. Muutama sekunnin perästä kuuluikin taas kohina, kun ilmavirran pyörre lähestyi, ja samassa hetkessä vapisi taas koko tienoo. Meteli oli niin kova, että emme olisi omaa ääntämme kuulleet, vaikka olimmekin huoneessa.

Tällaista meteliä kesti sitten koko yön, ja kun vihdoin aamu valkeni ja myrsky hieman asettui, totesimme, että yksi hevosista oli kateissa. Kahden tunnin etsinnän jälkeen gaucho palasi vahtoavine ratsuineen ja toi karkurin takaisin. Lähtöpäivämme aamu valkeni harmaana ja sadetta ennustavana. Myrskypilvet kiittivät taivaalla, Cerro Payne oli kätkeytynyt usvaverhoon,

ja sade teki tuloaan. Järven vesi savusi, mutta ilma tuntui lämpimältä ja kostealta.

Oli ankara myötätuuli, kun suomalainen retkikunta lähti täyttää laukkaa patagonialaiseen tapaan puestolta kohti vuoristoa. Neubertille ja hänen miehilleen sanoimme jäähyväiset, ja hän veivasi isoja filmauskonettaan, kun me hevosiemme hävisimme jylhien vuorten sokkeloihin ja suuntasimme kulkumme paluutiin suuntaa seuraten. Hevosemme juoksivat levähtäneinä notkeasti ja kotiinpaluun mielessä. Nousemme vuoria ylös, toisia laskeudumme alas. Tuolla kiittää racha pitkin järven pintaa, joka savuaa, tuossa on toinen järvi vallan tyyneinä. Sen pinnalla soutelee suria sorsaparvia, mutta vuoristossa kohisee vielä voimakas tuuli, niin että rapanutunna, karkeata hiekkaa lentää vuorten ulkonevilta osilta korkealle ilmaan. Guanako-parvet laiduntavat kaikessa rauhassa ja tulevat yllätetyiksi, kun me täyttää laukkaa sivuutamme niiden vihreät laidunmaat. Kerran näimme erässä parvessa yli 20 komeata eläintä, ja silloin Hyppä lähti niitä valokuvauskoneellaan näppäilemään. Kaulat ojossa eläimet tarkastelivat toimitusta lähtien hiljalleen kohti Cerro Paynea lönykyttelemään. Mutta tavallisin näky oli kuitenkin komea guanako-lauma, jonka piirteet kuvastuivat vasten kaunistai taivaan sineä. Kerran näimme vasten taivasta kuvastuvan sekä guanakon että strutsin. Patagonialainen maisema kaikessa jylhydessään oli täydellinen. Strutsit, joita näkyi silloin tällöin, laukkaavat pakosalle pitkin askelin. Isäntämme kertoo, että kun sattuu keväällä löytämään pesän, jossa on useita kymmeniä munia, silloin piisaa syömistä. Naaraat munivat kaikki samaan pesään pampalle, ja koiras hautoo niitä yksin siirtyen laajalla munakokoelmalla paikasta toiseen ja saa lopulta poikaset ulos kuoristaan.

Mitä etämmälle tulemme vuoristoon, eli kuta lähemmäksi joudumme pampavyöhykettä, sitä kauniimmaksi sää käy, ja kohta pikistää lämmin aurinko hataran pilverihon läpi. Synkkä vuorimaisema vakavine ja jylhine piirteineen näyttää nyt suorastaan hymyilevältä. Kun aurinko helottaa kauneimmillaan, sivuutamme pieniä lampia, joita on muodostunut ahtaisiin kalliolaaksoihin. Niillä uiskelee suuret joukot kirjavia sorsia, onpa erässä joukossa kokonaista 80 kappaletta, vaikka lampi on aivan pieni. Ja jänikset näyttävät suorastaan iloitsevan kauniista ilmasta. Niitä pomppii lukemattomat määrät.

Kun me sitten saavumme estansiaan, Rio Paynen rannalle, jossa karja laiduntaa, on oikea kesähelle. Ystävällisen estansianhoitajan vieraina viivymme hetken ja sitten taas nousemme vuoristoon, jossa käy taas kolea viima. Vastatuuli on niin kova, että hevosten on vaikea juosta. Sivuutamme jänislaumojia, guanakoja, struteja, haukkoja, ja väsyneinä kovasta ratsastuksesta saavumme perille Rio de los Chinasin estansiaan illan tullen.

Kaunis kuutamoinen illalla autiota pampaa, ja sen hillityt ja silotetut piirteet näyttivät kuun valossa pehmeämmiltä kuin auringossa. Jylhiä

nousivat vuolet kuun varjostamina. Kuun kumotuksesta ja pampun hohteesta oli seurauksena omituinen valaistus. Koko auto maisema oli kuin näkymätömän usvan verhoamana.

Muutaman päivän perästä olimme taas valmiit paluumatkalle, ja kun auto vihdoinkin saapui meitä noutamaan, sattui olemaan jo hämärä iltä. Sinne jätimme ystävällisen isäntäväen ja unohtumattomine muistoinemme porhalimme pitkin autiota, yöllistä ja kuutamosta pampaa kohti Nathalesta. Auton lyhdyn valossa jänikset näyttivät kummituseläimiltä. Ne ilmestyivät äkkiä ja taas hävisivät, mutta muutamat lähtivät silmitöntä vauhtia laukkaamaan edellämme pitkin tienjuovaa.

Tiet olivat käyneet huonoiksi kovien sateiden vaikutuksesta, ja autolla ajaminen oli hankalaa. Kun ne muutenkin olivat tavanmukaisia pampaita, s. o. pampalle syntyneitä vankkurinpyörien uomia ja uurteita, oli vaikeata kyllin tarkoin väistellä epätasaisuuksia. Niinpä ajoimme kohti suurta kivenmöhkälettä, niin että kumi puhkesi. Taas paikkasimme yöllisellä pampalla auton kumia, kuten kerran aikaisemminkin Tulimaassa. Keskiyön aikana saavuimme Nathalesiin, jossa yövyimme. Toisella autolla jatkettiin sitten seuraavana aamuna matkaa kohti Magallanesia.

Koko päivän keikkuu auto milloin kohisten kurassa, milloin jääden miltei paikoilleen, mutta eteenpäin vie kuitenkin voimakas kone. Ilma on nyt täysin syksyinen. Tuuli puhaltaa koleasti, ja silloin tällöin sataa. Synkät pilvet kiitävät pampankin yli, ja lehdet varisevat puista, joita tapaamme siellä täällä laaksojen suojaisissa paikoissa. Muuttolinnut parveilevat, ja kun tuuli puhaltaa suoraan pohjoisesta kovalla voimalla, saattaa nähdä, kuinka lintuparvet eivät pääsekään etenemään, vaan noustuaan ilmaan niiden on pakko laskeutua alas ja useinkin peräytyä jonkin suojaiselle järvenrannalle tai sadevislammikolle. Etenkin hanhia on sankat parvet matkalla pohjoiseen, samaten kalhajaia.

«Kohta sataa täällä lunta», sanoo ohjaaja; «herrat ovat valinneet viimeiset päivät, sillä pian ei täällä enää autolla liikuta».

Pimeys taas laskeutui ajaessamme pitkin sileätä pampaa. Sivuutamme kerran valtaisan nuotion, joka on tehty keskelle tietä. Siinä lämmittelevät gauchot syksyn kylmässä viimassa. Heidän hartiollaan riippuvat villaiset viitat, ponchot. Yölliseltä nuotiolta kuuluu laulua, toiset makailevat aivan tulenliekin viressä lämmitellen, toiset seisovat loitommalla. Gauchojen hevostat laiduntavat maantien kummallakin puolella. He ovat lammaslaumojen kuljettajia, jotka ovat nyt paluumatkalla saatettuaan lampaat turastamoon.

Iltamyöhällä saavumme Magallanesiin. Puristamme kelpo kapteenin tukevaa kättä ja tulemme rattaosaan hotellimme, jossa seuraavina päivinä tehtiin valmistuksia käivattua kotimatkaa varten.

XXIII.

Kotiin.

Valmistaudumme kotimatalle. — Retkikunnan kokoelmat. — Tulimaan «kunnianosoitus». — Kohti Suomea. — Kotona.

Seuraavina päivinä naulailtiin laatikoita, tavaroita järjestettiin, ja jonkin päivän perästä saatoimme odotella joka kymmenentenä päivänä Magallanesin redille ilmestyvää laivaa.

Sitä ennen kävimme Chilen viranomaisia kiittämässä suuresta lojaalisuudesta, jota meille oli osoitettu. Uusi nuori maaherra eli intendenti otti retkikunnan ystävällisesti vastaan. Hän innostui kuullessaan tuloksistamme ja toivoi meidän pian tulevan uudelleen. Hänen kanssaan käydyin keskustelun tuloksena oli m. m. se, että retkikunta Suomesta käsin tulee olemaan yhteydessä Chilen valtion kanssa, kunnes tulokset ovat valmistuneet. Ne tulemme jättämään myöskin Chilen valtiolle. Edellinen intendenti, eversti Palacio Hurtado, oli minua kehoittanut olemaan «sehr patriotisch», ja minä olen vakuutettu siitä, että jättäessämme Chilen luonnontutkimukselle koko joukon ennen tuntemattomia tieteellisiä tuloksia olemme täyttäneet hänen toivomuksensa. Uusi intendenti ilmoitti hyväksyvänsä meidän kartalle merkitemme uudet paikannimet, ja siitä olimme hänelle perin kiitolliset.

Retkikunta saattoi todella olla tyytyväinen matkansa, sillä luunnottamatta arvokkaita tieteellisiä tuloksiaan se voi lukea koko joukon muitakin saavutuksia ansiopuolelleen.

Niinpä keräsi Kranck arvokkaan kilvijakokoeleman, jonka kivilnäytteiden lukumäärä nousee lähes viiteensataan. Roivainen kuivatteli suurella ahkeruudella kasvejaan onnistuen saamaan noin 11,000 yksilöä käsittävän kokoelman, jonka arvokkuutta lisää vielä sekin, että meillä Suomessa ei ennestään ole kokoelmia niistä maapallon osista. Sen lisäksi Roivainen sai kootuksi huomattavan siemenkokoelman sekä sprissä säilytettyjä kasvinäytteitä. Tulimaan soista on noin 60 profillia, joista on Suomeen tuotu noin 1,300 turve-näytettä. Kokoelmien lisäksi meidän onnistui vielä saada pieni etnologinen kokoelma, intiaanien aseita ja tarvekaluja.

Erittäin arvokas on myöskin retkikunnan laaja valokuvakokoelma, joka käsittää noin 2,000 kuvaa, maisemakuvia sekä paljon tieteellisesti tärkeitä kasvitieteellisiä, geologisia ja maantieteellisiä kuvia. Vielä mainittakoon Roivaisen valmistama elokuvasarja Tulimaan maisemista ja merkillisyyksistä.

Magallanesista Roivainen lähti sitten kiertämään Chilen rannikkoa ja saapui Buenos Airesiin Santiagon kautta huhtikuun lopulla. Muut matkustivat Magallanesista laivassa Buenos Airesiin. Lähtöemme muistorikkaasta Magallanesista muodostui suoraan juhalliseksi.

Oli tyyni, kaunis iltapäivä. Peilikirkkaana lepäsi myrskyisän salmen vedenpinta, eikä taivaalla näkynyt ainoatakaan häiritsevää pilvettä, vain muutamat poutapilvenhattarat purjehtivat auringon kultaamina. Silloin näkyi koko Tulimaa, sen laakea ja ruskea rannikko ja sen vuoriset saaristot. Siinä kohosivat juhllallisina kohti sinitaivasta alppivuoriston lumipeitteiset huiput. Talvi oli tullut, ja koko vuoristo oli lumivalkea. Mutta muita ylempänä ja erillään kuin kenraali sotajoukkonsa edessä nousi Monte Sarmienton jäinen kaksoishuippu. Aurinko paistoi sille, ja se kimmelsi kuin puhtain kulta taivaanrannalla... Tulimaan manterleita nousi merkillinen, heijastusilmion aiheuttama, kuulakka ja sinihöhtöinen sädekehä kohti taivasta. Tulimaa oli kunnia-asenossa suomalaisen retkikunnan lähtiessä. Se oli tyytyväinen meihin ja me siihen.

Ennenkuin laiva nosti ankkurinsa, katseli iso merileijona aivan laivan vieressä meitä pää pystyssä. Se teki muutamia huvittavia voltteja vedessä, heilautti kerran pyrstöllään ja hävisi maininkeihin. Tulimaan »meriväen» jäähyväiset meille!

Harvinaista ja ihmeen ihanaa luonnonnäkyä kesti vain hetkisen, ja kun laiva nosti ankkurin, oli usva taas laskeutunut vuoristoon. Näky oli ainaaksi kadonnut silmistämme, ja vihuri nostatti taas vaahtopäitä, kun me verkkaan etenimme Magallanesin rediltä kohti valtamerta. Siellä keinui vielä muistorikas aluksemme, »Porvenir», erillään muista laivoista, ja varmaankin seisoi Mumu sen kannella vahtia pitämässä katsellen ohikulkevaa isoa höyrylaivaa. Siellä se yksinään värjötti, ulvoen kohti kuuta, joka alkoi valaista Magallanesin salmen jylhiä merimaisemia.

Saavuttuamme kymmenen päivän matkustuksen jälkeen Buenos Airesiin sattui suomalainen valtamerihöyry »Orient» juuri olemaan lähdössä. Sinne kuormattiin tavaramme kiireesti hyväntahtoisen kapteenin suostumuksella, ja Hyppä ja minä asetuimme taloksi. Kranck jäi vielä Buenos Airesiin hoitelemaan asioitamme ja astui Italiaan menevään laivaan vähän myöhemmin. Roivainen höyrysi eräänä yönä komeassa »Cap Arconassa» ohitsemme, kun me lähes viisi viikkoa kestäneen matkan jälkeen tulimme Englannin kanaalin sumuisille vesille.

Laivassa kului aika kuitenkin mukavasti, sillä suomalainen päällystö kapteeni Fochin johdolla teki oloimme niin mukavaksi kuin suinkin. Matkassa oli

myöskin professori R. Karsten, joka oli palannut menestysrikkaalta matkalta Amazonas-joen latvoilta. Laivan papukaijoja syötellen, lepotuoleissamme lojuen kirkkaan ja kuuman tropiikin auringon alla lepäilimme pitkistä ja rasittavista matkoista raukeina. Meren sinisenä hohtaessa ja pasaatitulen keinutellessa liukui syvässä lastissa oleva »Orient» kotimaata kohti vieden mukanaan kaksi suomalaista retkikuntaa. Jännittävässä, sakeassa sumussa, jossa laivojen pillit lakkaamatta soivat, tulimme vihdoin Kielin kanavalle. Siinä nousimme maihin ja jatkoimme junassa Stettiin, josta pikahöyry vei meidät Suomen rannoille. Retkikunnan kokoelmat ja tavarat toimitti Suomen Höyrylaiva Oy. auliisti maksutta Danzigista Helsinkiin.

Vastassamme oli Suomen suloinen kevät. Ruoho viheriöi, hyönteiset surisivat, ja leivonen liverteli korkealla taivaalla. Kuinka ihanalta tuntuikaan pohjolan kuulakka, valoisia kevät! Kuinka suloiselta tuoksuivat lehtomme, koivikkomme ja petäjäiset, pilhkaiset metsämme, ja kuinka tuttuina loiskuivat järviemme sinilaineet vasten hienonhienoja rantahietikoita!

Mutta Tulimaan muistot eivät koskaan haihdu mielestäni. Vuonojen ärjyvät myrskyt, merileijonien karjunta, ratsastukset kelmeällä pampalla ja tiheissä aarniometsissä ja Suomen lipun liehuminen Tulimaan erämaissa, monen monista muista puhumattakaan, risteilevät ajatuksissani alinomaan, ja mielen palaa jälleen kaukaisten erämaiden syvyyksiin.